

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

347.6

q-87

1926

01 MAR 2010

ԼՈՒԹՅՈՒՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԹՈՒՐԻՔ ՔԱՂ. ՕՐԷՆՔԻՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԻՐԱԴԱՆՑ

(ԱՄՈՒՍՆ Ա.ԿԱՆ)

ԵՐ

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ

ԳԻՐՔԵՐԸ

[ԱՆՀՐԱԽՆԵՏ ԵՄԵՐՈՒԹՅԱՆԵՐՈՎ ՀՈՒՅՈՒՄՆԵՐ]

1927

Յուպր, Արտի Կարոսան, Կ. Պոլիս

347.6
Գ-87

347.6

9-87

28

213

ԹՈՒՐԻՔ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԻՆ

Ամուսնական — ժառանգական

ԳԻՐՔԵՐԸ

ԵՒ

Ասոց գործադրութեան եղանակը հեղող
օրէնքն ու հրահանգը:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Անհրաժեշտ ծանօթութիւններով հոխացուած եւ մեկնաբանուած

ԻՐԱԽԱԳԷՏ

ԼՈՒԹՅԻԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԷ

Տպարան Ա. Սերվիլէն

1926

Սիրելի Տիար Լ. Գույումճեան

Իրաւագէտ Փաստարան

Մեր հանրապետական կառավարութիւնը եւրոպական քաղաքային օրէնքներն ընդունելով եւ ընտանեկան իրաւակարգը կիրարկելով՝ ընկերային բարեբար յեղաշրջումի մը թուականը կը բանայ իր պատմութեան մէջ, որով այսօր իրաւամբ ինքզինքը քաղաքակիրթ ազգերու առաջին գծին վրայ կը դնէ:

Դուք ընտանեկան իրաւունքի այդ կանոնադիրը հայերէնի վերածելով՝ մեծագոյն ծառայութիւն մը կը մատուցանէք հայ համայնքին, որուն կը ծանօթացնէք ընկերային արդարութեան եւ սիրոյ վրայ կառուցուած քաղաքակիրթ ընտանիքին օրինական հիմնագիծերը, զերծ ամեն անհատական քմահաճոյքէ եւ դասակարգային խտրութենէ:

Ամուսնութիւնը քաղաքային օրէնքով ընկերային դայինք մը հըռաւորելով հանդերձ՝ չի դադրիր հոգեկան ու բարոյական միութիւն մը ըլլալէ, աւետարանական սուրբ սիրոյ ոսկի թելերով ընդելուզուած:

Հայ գրականութեան գանձարանին մէջ տակաւին կը պակսի յօրինուածական (systematique) օրինագիրք մը, ուր խտացած ըլլայ քաղաքակիրթ ազգերու օրէնքները, ընդհանուր գիծերը, բաղդատական դրութեամբ, եւ ո՛չ ալ ունեցած ենք հայ եկեղեցական եւ ընկերային կամ օրէնքի կարգ անցած հնօրեայ աւանդութիւններու եւ սովորութիւններու յիշատար հաւաքածոյ մը, գիտական դրութեամբ կազմուած: Սակայն առով միտքէս չանցնիր նուազեցնել արժէքը Մխիթար Գօշի ծանօթ դատաստանագիրքին (ԺԲ. դար), որ իր թերութիւններով հանդերձ միակ իրաւաբանական գրուածքն եղած է ազգային մատենագրութեան մէջ:

Փափաքելի է որ գիտական լուրջ ու հիմնաւոր ուսումնասիրութիւններով պատրաստուի հայ քաղաքային, ընկերային, ընտանեկան իրաւաբանութիւնը, սկսեալ հին շրջաններէն մինչեւ ներկայ ամուսնական իրաւակարգը, որ կիրարկութեան մէջ է, ըստ հայ եկեղեցական կանոններու:

Ուրեմն սիրելի Գոլյումեան, Ձեր ներկայ «Թուրք Քաղաքային օրէնքին» ամուսնական եւ ժառանգական գիրքերու» թարգմանութիւնը կարեւոր նպաստ մը ըլլալով հայ իրաւաբանական գրականութեան համար՝ շահեկան է մանաւանդ իր այժմէութեամբ: Եւ վստահ եմ թէ հայ հասարակութիւնը այժմէն պիտի քաջալերէ զ'ձեզ, թէ՛ ներկայ եւ թէ ապագայ Ձեր նմանօրինակ ձեռնարկներուն համար:

Մնամ աղօթարար
ՄԵՍՐՈՊ ԵՊՍ. ՆԱՐԹԵՍԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Թուրք քաղաքային օրէնքը թարգմանուած ըլլալով Զուիցերիական օրէնքէն, գործադրութեան պիտի դրուի 4 Հոկտեմբեր 1926 ին:

Ի մէջ այլոց կը բովանդակէ նաեւ ամուսնական, ժառանգական գիրքերը: Առաջինը, երկրորդ գիրքն է քաղաքային օրէնքին՝ 82 ըդ յօդուածէն սկսեալ մինչեւ 438, (Ֆր. բնագրին մէջ 90 էն 456 ըդ յօդ.), իսկ երկրորդը, 439 էն կ'սկսի՝ մինչեւ 614 յօդ. (Ֆր. ի մէջ 457 էն 640-):

Մենք ներկայ աշխատութիւննիս պիտի մասնաւորենք ասոնց շուրջը: Նոյնութեամբ պիտի թարգմանենք այդ մասերը, միեւնոյն ատեն պիտի աւելցնենք ասոնց գործադրութեան եղանակը ճշգրտ օրէնքն ու հրահանգը: Ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ ծանօթութեամբ մեր ուսումնասիրութիւնը, որ պիտի ծառայէ աւելի հասկնալի ձեւի մը վերածել օրէնքին ոգին:

Թուրքիոյ դատական տարեգրութեանց մէջ առաջին անգամն է որ ամուսնական, ժառանգական խնդիրները օրէնքով կը ծանուցուին եւ կը գործադրուին:

Մինչեւ հիմա, աստուածպետական օրէնքներու հիման վրայ կառավարուող Թուրքիան այս տեսակ ընկերային լուրջ խնդիրներն ալ կը լուծէր Մահմետական կրօնքին դաւանութեան համեմատ:

Այդ պատճառաւ, հարեւան Ազգութիւնք, որոշ կանոնադրներով ստիպուած էին իրենց մէջ, իրենց սեփական սովորութիւններով, ժողովներով կարգադրել ընտանեկան անհամաձայնութիւնները: Ասոնց կողմէ տրուած ու վաւերացուած վճռագրները գործադրելի էին կառավարութեան կողմէ:

Թուրքիոյ Հանրապետական կառավարութիւնը, ահա կը խորտակէ այս խտրականութեան ոգին եւ նոյնութեամբ կը թարգմանէ, կը գործադրէ դարուս ամենէն քաղաքակիրթ երկրի մը, Զուիցերիոյ քաղաքային օրէնքը:

Դատական գործաւարը, (որուն հետ միասին շրջանաւարտ եղած ենք թրք. համալսարանէն, ուսումը կատարելագործելու համար գտնուած է Զուիցերիա) 17 փետրվար. 1926ին Ազգ. Մեծ ժողովին մէջ արտայայտուած է հետեւեալ ձեւով:

(18415-59)

22643-59

82-211

82-81058

« ... Այս օրէնքները յեղափոխում իմաստ ու ոգին պիտի ամրապնդեն : Այս պահ-
« հառաւ է որ , ժամ մը առաջ՝ ասոնց վաւերացումը ու հրատարակութիւնը , բոլրէ »
« ազգին համար կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է : Ասոնք երէ՛ օր առաջ գործաւ — »
« դրութեան չը դուրսն , շէր որոշմամբ կեանք առած յեղափոխումը մեծ իմաստ մը չը պիտի »
« կրնայ ներգնշել , ու անկէ բացարձակապէս չը պիտի կրնայ օգտուիլ : »

« ... Յեղափոխման համբուն վրայ հոգի տուող ու ակաւին հողերու տակ աչկեր »
« չը գոցուող յեղափոխման նահապետներուն , այս հեղինակութիւններն է որ կրնան հանգիստ »
« ապահովել կարծեմ : ... քրք. պատմութեան , իմ հասկացածիս համեմատ , ամենէն »
« սարսուղագեղիկ դէմքը Թուրքիոյ տեղանքն է : »

« Նոր օրէնքի ծրագրին , բնական կարգը , ժողովրդական խնդիրները , ց'արդ »
« բնածին կերպով բեւեռն բռնուելով գերութիւնի պէս գետնէ գետնէ զարնուող , սակայն »
« սկիզբէն 'ի վեր Տիկին (հանրա՛) եղող մայրը , իրեն արժանի յարգալիք տեղը պիտի »
« բազմեցնէ , (պաւլօ , ծախիք) Թուրք մայրը , վայելուչ եւ յարգանքի արժանի »
« դիւրին բերող այս օրէնքը պէտք չէ մոռնալ որ , միեւնոյն ատեն Թուրք հաւաքականութիւնը »
« ամենէն զօրաւոր , ամենէն հիմնական վիճակին հասցուցած պիտի ըլլայ : »

« ... Այս օրէնքը բնութեամբ համար ձեռքբերելի վերցուցած ատեն , անցեալ 13 »
« դարեր կանգ պիտի առնեն , ու Թուրք Ազգին , Թուրք հաւաքականութեան , նոր ու »
« արդիւնաւոր , հաղափառ կեանք մը պիտի բացուի : »

Յաջորդաբար խօսած է , յանձնաժողովի տեղեկաբերը :

« Որդիութիւն , հայրութիւն , կնութիւն , ամուսնութիւն , ամուսնալուծում , »
« ասոնք բնկերային յարաբերութեան իրաւական բառերը կը կազմեն : »

« Բաղադրական երկրներու մէջ , այս անհասկանալի յարաբերութիւնները օրէնքներով »
« հեղուած են : Դժբաղդաբար մեր մէջ այս տեսակ օրէնք մը չ'էր հրատարակուած : »

« Միեւնոյն իսկ կրնամ ըսել թէ , մեր մէջ , սեւական , հոգիի , ամուսնի հիմքերով »
« օժտուած օրինական նախագիծեր ալ գոյութիւն չ'ունէին , վասնզի , ց'արդ այս տեսակ »
« խնդիրներ ու յարաբերութիւններ , զանազան կրօններու , զանազան կարծիքներու , »
« զանազան տարածքայնութիւններու , զանազան գիտական գաղափարներու , զանազան »
« ենթադրութիւններու երթալով էին (*) : »

« Մեր դատարաններուն տնտեսներ , արձանագրութիւններ՝ բնական հայրերին չը »
« հաստատուած զաւակներուն , առանց ամուսնոյն տեղեկութեան չ'եմ գիտեր որ պատահաւ »
« ամուսնալուծուած կիներուն , տակաւին օրորոցի մէջ գնաւորող անմեղները իրեն եւ կամ »

(*) Ծանօթ. — Մահմետական աստուածաբանական դաւանութիւնը 4 հիմնական կէտերու վրայ կը գործադրուէր :

1 — Խանէֆի , 2 — Շաֆիի , 3 — Մալիքի , 4 — Հանաֆիի :

Թուրք նախկին կառավարութիւնը , առաջին տեսութիւններուն վրայ հիմնած էր իր օրէնքները , եւ կամ կը հզօնէր պատշաճեցնել այդ դաւանութեան :

Միջոցաւ , ասոնց չորսին ալ կարծիքն ու գաղափարները , մանրամասնութեան մէջ որքան ալ անհամապատասխան ըլլան իրարու , սկզբունքով նուիրագործուած կը համարուին իսլամութեան համար :

Այս դրուածքներ , անշուշտ կարծիք ու գաղափարներու զանազանութիւն յառաջ կուգայ ,

« ուրիշին հետ ամուսնացնող խնամակալներու (*) , ու ասոնց վերաբերեալ դատերու հետ — »
« քրեաւարձ ու իրարու պատկերներով լեցուն են : Ամէնուն ալ յիշատակներուն մէջ ասոնց »
« պէս հազարաւոր զարհուրելի օրինակներ կան :

« Թուրք Ազգը , դարերով տակէ տառապած է : »

« Ազգերը , բնականութեամբ կը կրթին . բնականութեամբ , Ազգերու կազմութեան ամենէն »
« զօրաւոր ազդակներէն են : Ազգ մը , որ , իր հիմք եղող կիներ իր իրաւունքէն կը զրկէ , »
« կեանքէն կը դադարեցնէ , ինքնաբերաբար իր կէտը կաքուածահար րած կ'ըլլայ : »

« ... Յանձնաժողովը համոզուած է թէ Թուրքիոյ բնութեամբ , Թուրքիոյ վա- »
« փափաքներուն ամենէն յարմար այս օրէնքն է : ուղղակի Զուլիջեփական օրէնքն , »
« բառ առ բառ բարգաւաճուած է : »

« Տեսականապէս կրնայ առարկուիլ թէ , դարուս սովորութիւններուն յարմարեցնելով »
« ուրիշ օրէնք մը կրնար շինուիլ : »

« Էթնիքներ , զանազան հիւսերու եւ համայնութեան երթալով սկզբունքներ միացնել »
« կը նմանի զանազան տեսակ առարկաներու հաւաքութիւն : »

« Անցեալին մէջ բաւական փորձուած է : Կրկին փորձ մը. տարօրինակութիւններու »
« հաւաքածոյ պիտի ըլլար :

« Մեր ազգը կը սիրէ համարձակութեամբ իր թերութիւնները յայտնել : (պաւլօ) : »

« Զինուորականութիւն , բժշկականութիւն , երէ արեւմտեան հաղափարներէն »
« կ'օգտուին , իրաւագիտութիւնն ինչո՞ւ տակէ զրկուի : »

« Նոր օրէնք , ամուսնալուծումը սահմանափակած , բազմակնութիւնը արգիլած »
« է : Ասոնք , հաղափառ օրէնքին պատշաճութիւնները չ'են , ա՛յլ հաղափարութեան »
« անհրաժեշտ պէտքերն են : »

Ասկէ վերջը օրէնքը , առանց վիճարանութեան , միաձայնութեամբ ընդունուած եւ վաւերացուած է Ազգ. Մեծ ժողովէն :

* *

Թուրքիոյ մէջ գտնուող փոքրամասնութիւնները , ընդ առաջ երթալով կառավարութեան յիշեալ ձեռնարկին , Լօզանի դաշնագրին 42րդ յօդ- ուածէն հրաժարած , եւ զիւրացուցած են կառավարութեան ընթացքը ,

(*) Ծանօթ. — Թուրքերու մէջ , օրորոցի մանուկները , իրենց ծնողքը կամ խնամ- կալները կրնային իրարու հետ նշանել , որ , օրինաւոր էր . եւ պարտաւորիչ , փոքրիկները չափահաս ըլլալէ վերջը եթէ իրենց կամը ու փափաքին հակառակ ալ ըլլար , ստիպուած էին այդ ամուսնութիւնը գործադրելու : Այս նշանին (նիքահ) « պէշիք բէրմէ » կ'ըսէին Թուրքերը ուսմկօրէն :

որ, յիշեալ յօդուածին տրամադրութիւնը գործադրելու համար, յանձնա-
ժողովներու անդամները արդէն կարգած եւ գործի ձեռնարկած էր (*):

Փոքրամասնութեանց պատկանող համայնքներու կողմէ անջատարար
ներկայացուած յիշատակագրերուն վրայ, վերջ տրուած է յիշեալ յանձ-
նաժողովներու աշխատութեանց, որով 4 հոկտ. 1926 ին գործադրութեան
դրուելիք քաղաքային օրէնքը՝ նոյնութեամբ պիտի կիրարկուի Թուրքիոյ
ընդհանուր քաղաքացիներուն համար անխտիր:

Ստորեւ, նոյնութեամբ կը դնենք Հայոց կողմէ՝ Թրք. Հանրապե-
տական կառավարութեան ներկայացուած յիշատակագրերը:

« Թուրք ազգութիւնը կազմող, այսինքն Թուրք Հանրապետութեան ժողովուրդը -
« կազմող տարրերն մին ալ Թուրք Հայն է, որ դարեւելի վեր հաւասարիւմ ազգ տեսնուին »
« արժանացած եւ միշտ գործնականապէս հաստատուած է: Նուիրական հայրենիքին սեղմօրէն »
« կապուած: Երկրին կասարելապէս հաւասարիւմ, հետեւաբար, հաւասարիւմ Ազգ տես- »
« դուին ըստ ամենայնի իրաւամբ արժանացած է: Կասկած չը կայ թէ ասկէ վերջն ալ »
« իբր հայրենիքին հին եւ նմարիս զաւակներ, իրենց պարտականութեանց կատարման մէջ »
« չը պիտի թերանան: »

« Հանրապետութեան հիմնական օրէնքին մէջ, Հայ Ազգին ալ Թրքութեան մաս »
« կազմելը Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ ընդունուած եւ հաստատուած է, այս պարագան »
« Հայութիւնը երախտապարտ թողած է: »

« Անձնական վեհապետութեան ջնջուած օրէնքին մէջ, երկիրը կը կառավարուի »
« իսլամական կրօնէն բաղուած օրէնքներով, մինչդեռ այժմ, Հանրապետութեան այս »
« երջանիկ օրէնքին, իբրեւ սկզբունք ընդունուած է որ, կրօնական գործերը աշխարհ- »
« հակա գործերէ բոլորովին զատուին եւ բոլոր օրէնքները աշխարհական (laïque) ձեւ »
« ստանան: Հայ Ազգը, Յիսուսի հետ ի վեր լայիք դուրսիւնը որդեգրած է, որով իր »
« հիւանդանոցներ, որքանոցներ ու եկեղեցիներու ենթակայ դարձնելը մասակարարած »
« ու կը մասակարարէ Քալ. Ժողովին համարաւ եւ ոչ—կրօնական ներկայացուցիչներէ, »
« կազմուած Թաղ. Խորհուրդներու միջոցաւ, նետաբար այդ բուականէն ի վեր լայիք »
« դուրսիւն ընդգրկող Հայ ազգը, անհուն գոհունակութեամբ եւ ուրախութեամբ ող- »
« ջունցած է կառավարութեան այժմ ընդունած լայիք դուրսիւնը: Ինչպէս նաեւ, Զուի »
« Գերիոյ քաղաքային օրէնքները մեր հայրենիքին մէջ կիրարկելու համար, մասնաւոր յանձն- »
« անձնաժողովներու միջոցաւ, այդ օրէնքներուն քարգմանութեան ձեռնարկած ըլլալը լայիք »
« Հայերուն զգացած ուրախութիւնը բազմապատկած է: »

(*) Լօգանի դաշնագրին 42րդ յօդուածը:

« Թուրք կառավարութիւնը՝ կ'ընդունի ոչ—իսլամ փոքրամասնութեանց բարեբուն
եւ սովորութիւններուն համաձայն. իրենց ընտանեկան իրաւանց եւ կամ անհասական
տրամադրութեանց (անհամար շախիյէ, statut personnel) վերաբերեալ խնդիրներուն
լուծման համար օրէնքներ ղենելու: »

Այս օրէնքներ, Թուրք կառավարութեան հետ, նոյն փոքրամասնութեանց ամեն մէկուն
հաւասար թուով ներկայացուցիչներէն կազմուած մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ
պիտի պատրաստուին: Անհամաձայնութեան պարագային Թուրք կառավարութեան հետ
Ազգերու ընկ. ժողովը համախորհուրդ, Եւրոպայի իրաւագէտներուն մէջէն մէկը, իբրեւ
վերջին իրաւաբար պիտի կարգեն ... »

« Թէպէտեւ կառավարութիւնը 42րդ յօդուածին համաձայն յանձնաժողով մը կազմած »
« է, որուն պատճառն է ընտանեկան իրաւանց եւ անձնական տրամադրութեանց օրէնքին »
« մէջ Թրքական ընտանեկան մէկ քանի վերապահումներու մասին ծրագիր մը պատրաս- »
« տել: Սակայն, նկատելով որ, Զուիցերիական օրէնքին մեր երկրին մէջ կիրարկուի »
« վերջերս որոշուած է, եւ նկատելով որ մեր Հանրապետական կառավարութեան բոլոր »
« օրէնքներուն հպատակիլը պատիւ կը համարի Թուրք Հայ Ազգը, այն Հայեր որոնք »
« իրենց կրօնական գգացումներուն գոհացում ալ կը փափաքին Հանրապետական օրէնքաց »
« հաստատուած եւ ապահոված խիղճի ազատութեան սկզբունքին յենելով կրնան այդ »
« հոգեկան գոհունակութիւնը վայելել: Այսպէս բաղաժալկիւր Ազգերու մէջ եղածին »
« նման, հոս ալ, կառավարութեան ղենելիք լայիք օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն »
« բաղաժալկին ամուսնութիւնը կ'ենել ալ վերջ, իրենց կրօնական իշխանութիւնը եղող »
« Պատրիարքարանին դիմելով Հայ կրօնին ներած եւ արտօնած սահմանին մէջ կրօնական »
« ամուսնութիւն եւ կրնան կատարել ալ, որուն համար որեւէ օրինական արգելք »
« գոյութիւն չի կրնար ունենալ: Հետեւաբար, կառավարութեան կողմէ այս անգամ »
« հաստատուելիք ընտանեկան իրաւանց եւ անձնական տրամադրութեանց օրէնքներուն »
« մէջ Թրքական ընտանեկան մասնաւոր վերապահումներ աւելցնելու իրական անհրաժեշտ- »
« տութիւն մը չէ մնացած: »

« Սոյն որոշման յանգամ է այս անգամ Տեղապան Ս. ին նախագահութեան ներքեւ »
« հաւաքուող կրօնական եւ բաղաժալկան ժողովներէն ու երեւելիներէն կազմուած ընդ- »
« հանուր ժողովը: »

« Այս պարագան ներկայացնելով կ'աւելցնենք թէ, Հայ Ազգը, որ մեր Հանրա- »
« պետական կառավարութեան կազմուած է անցնելի երախտագիտական գգացումներով մեր »
« կառավարութիւնը միակ պատշաճ կը հանձնայ եւ կը խնդրէ ու կ'ապաւէ երկրին »
« ազատարարներուն արդարաւարտութենէն, որ ի հնումն վայելած իր վստահութեան վերստին »
« արժանանայ: »

(Ստորագր. — Կրօն. Ժողովի Առնապետ եւ Նախկին Պատրիարք Տ. Յովհ. Արք. Արշարունի, Պատ.
Տեղապահ՝ Տէր Գեորգ Արք. Արշարունի, Երեսօղակի եւ Պաշտօն Պատ. Ժողովուրդ Տ. Սմբատ Եպսկ.
Գաղաղեան, Կրօն. Ժողովի Գեր-Առնապետ Տ. Մեսրոպ Եպսկ. Նարոյեան, անդամներէն՝ Տ.
Մեսրոպ, Տ. Արք. Տ. Խորէն քահանայները, ինչպէս նաեւ Գաղաղակի Աւագերէց՝ Տ. Վարդան եւ
Ֆէրիդիդի Աւագերէց Տ. Զաքարիայ, Մայր Եկեղեցւոյ քահանայ Տ. Եղիազար, Քաղ. Ժողովի Առն-
ապետ եւ վճարելի տեսանի անդամներէն՝ Հանդիտան Կոլուած Յարութիւն Մոսաթիւն, զեր- տեւ
նապետ՝ Լեւոն Փափաղեան, տեսնադպիր Ղազարոս Պէզաղեան, անդամներէն Պաշտօն Խորասանեան,
Սիմոն Մելքոնեան, Տրք. Անտրէ Վաճրամ, Ստեփան Կուրթիկեան եւ Հայկ Անտոնեան:
Տ. Սարգիս Եպսկ., Տ. Հմայեան Մ. Վրդ., Տ. Արսէն Մ. Վրդ., Վեհիկ Մ. Վրդ.,
Պապայեան, Տ. Տաճատ Գերձակեան, Տ. Տրդատ, Տ. Յակոբոս քահանայները, Գրիգոր Պատրիկոսեան,
Յակոբ Թորոսեան, Պերճ Քերէսթեան, Արամ Հալաճեան, Ստեփան Գարսեան, Լեւոն Թորալեան,
Եղուարդ Գարակէօղեան, Սարգիս Գնաճեան, Արտաշէս Ֆէլեան, Միսակ Նաւեան, Լուսինի
Գույումճեան, Նշան Հալեպեան, Կարապետ Այճեան, Թուրքի Կեսարեան, Սիրուն Տիօնեան, Յակոբ
Հովնանեան, Ազնիւ տէր Աւարունեան, Արտաշէս Ֆեռաղեան, Աւետիս Արշարունեան, Գառնիկ Ատիւ,
Գրիգոր Զորեան, Յակոբ Տէրիմէնճեան, Յարութիւն Սարաֆեան, Վաճրամ Նավրուսեան, Յարութիւն
Դիմաքսեան, Տրք. Օննիկ Կորեկեան, Յովակիմ Արեկեան, Տրք. Տէր Ներսիսեան, Զոհն Խորասանեան
Թորոս Պաշտեան, Յարութիւն Աւարունեան, Միսակ Աղաբէրմանեան, Միքիման Շիրինեան, Գաղաղ
Նեմեցէ, Օննիկ Ասատուրեան, Սեդրաք Տէրիդեան, Միքայէլեան, Մկրտիչ Յրէնիկեան, Յակոբ Այճեան,
Տրք. Գրիգոր Ֆեռաղեան, Ներսէս Ներսիսեան, Տրք. Արմենակ Խանճեան, Օհան Կոկանեան, Օննիկ
Զեկնիկեան, Գրիգոր ձեւաճիւրճեան, Կարապետ Ալեքսանեան:

ՀԱՅ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐԸ

« Հայ-կաթոլիկ հասարակութիւնը որ Թուրք ազնիւ ազգին տարբերութիւն մէջ գրե- »
« նուելու փառքին արժանացած է, վաղուց ՚ի վեր անբաժանելի կերպով կապուած է »
« Կառավարութեան եւ իր հաւատարմական զգացումով անոր միացած ու փոխադարձա- »
« բար անոր շնորհներուն արժանանալով, իր հաւատարմութիւնը հաստատելու համար »
« առիթ չէր կորսնցուցած: »

« Համախառնային պատերազմէն յետոյ, Լոզանի մէջ գումարտող Ազգամոլոր »
« նկատուածքն առնելով որ, մեր կառավարութեան օրէնքները, կրօնական եւ Շէրիի »
« սկզբունքներու վրայ հիմնուած են, հաշտութեան դաշնագրին մէջ, ոչ-խլամ տարբերութիւն »
« իրաւունքը ապահովելու նպատակաւ կարգ մը տրամադրութիւններ աւելցնելու պէտք »
« տեսած էր: Սակայն Թուրքիոյ Ազգ. մեծ ժողովին կողմէ ընդունուած եւ վերջեւ հրա- »
« տարակուծ Թուրք Քաղաքային Օրէնքը, իսլամի եւ ոչ-իսլամի միջեւ եղած տարբեր- »
« ութիւնը ամբողջովին չնշարժելու, եւ անոնց շահերը ապահովելու է: »

« Այս պարագային մէջ, հայ կաթոլիկ ժողովուրդը ուրիշ փախաւ չ'ունի եւ »
« չ'կրնար ունենալ: Մտնաւոր որ, ասկէ 40 տարի սուրբ, կառավարութեան վաւերաց- »
« ման ենթարկուած ներքին կանոնագրի մը համաձայն, հասարակութեան երեւելիներու »
« կողմէ ընտրուած՝ յանձնառուութեան միջոցաւ կը մտահարարուին եկեղեցուց կա- »
« ուածները, հիւանդանոցը, որոնցք եւ վարժարանի ու գերեզմանատան նման կրօ- »
« նական եւ բարեգործական հաստատութիւններ, ու հիմնական սկզբունքներու համաձայն »
« փոխադրելի կէտեր ալ սրբազնուելով, պիտի ամբողջացունեն ու վաւերացման ենթարկուին: »

« Հետեւաբար, երբ համապետական կառավարութեան կողմէ, արեւմտական աշխարհի »
« սկզբունքներէն ամենէն բարձր քաղաքականութեան արդիւնք եղող՝ Զուլցբերիցի քաղա- »
« քաղի օրէնքն առնուած՝ քաղաքային օրէնք մը կ'ընդունուի, մեր հասարակութիւնը »
« կողմէն զայն խորին անկեղծութեամբ եւ գոհունակութեամբ, մանաւանդ որ, հիմ- »
« նական օրէնքը կ'երաւելաւորէ խղի կատարելալ ազատութիւնը, եւ մեր ենթակայ »
« զգնուած կաթոլիկ կրօնին հրամանները եւ հոգեւոր պարտականութիւնը ու կ'ապահովէ »
« մեր անձնական եւ կրօնական ամէն ազատութիւն: »

« Մեր հասարակութիւնը որ վաղուց ի վեր հաւատարմական զգացումով տոգորուած »
« էր եւ կատարելալ նպատակութեամբ տարածուած էր կառավարութեան բոլոր »
« հրամանները, ասկէ վերջն ալ իր հաւատարմական զգացումներով պիտի արժանանայ »
« մեր Համապետական Կառավարութեան վստահութեան, եւ պիտի օգտուի ամեն պարագայի »
« մէջ արդարութեան սկզբունքներէն: »

« Հետեւաբար, համազուտ եմ որ, Լոզանի դաշնագրին մէջ փոխադրութեան »
« վերաբերեալ վերոյիշեալ տրամադրութիւններուն պէտք չ'է մնացած ալլ եւս: »

« Այս պարագան մեր այս համաբարձրութեամբ հաղորդելով Ձեզ, այս առիթ կը կրկ- »
« նենք մեր հաւատարմական զգացումներ: »

Ստորագրութիւնը = Երմէքեան Մ. Վրդ. Վարչ. խորհուրդ Հայ Հռոմէականաց՝ տառնապետ՝
Ընտրուած ծերակոյտի անդամներէն Երեմի, Ընտրուած առեւտր. Ա. դատարանի նախագահութիւնէ հանդատարն
Կոչուած՝ Յովհաննէս Ալիքանեան, հանրագումար շինութեանց իրաւագէտ Խորհրդականութիւնէ հանդատարն
Կոչուած՝ Յովհաննէս Գաբրիէլեան, ղեկավարած՝ Պօստ Աւելան, Տրիթ. Գեորգ Գրիմանեան, Հանրային
պարտուց կեդրոնին ձկնաբանի Գլխաւոր քննիչ՝ Գաբրիէլ Տէվլեան, Պօղոս Խանլեան, Օնիկ Մի-
քայէլեան, Բաղդաթ Գաբրիէլեան, Շիրքէթ Խալիլիէի գործընկիւն Նախագահութիւնէ՝ Պետրոս Վառլեան,
Զեման գրատան տնօրէն՝ Միսակ, Վաճառականի Աւետիս Կարապետեան, Վիլհէմ Քէթլեան, փառ-
տաբան Անտոն Բրիմ, վաճառական՝ Նրուման Գեորգեան, «Երեւոյն» գրատան պաշտօնէտ
Ժօզէֆ Սահակ, Գրիգոր Պէլեան, Արամ, Վարչական խորհուրդի Ա. քարտուղար Պօղոս Հաճեան:

ՀԱՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆԱՑ ԿՈՂՄԷ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐԸ

« Անձնական վեհապետութեան շնորհած շրջանին, աշխարհական գործերը մասնաւորա- »
« բար իսլամական կրօնքէն ներշնչուած օրէնքներով կը կառավարուէր: Մինչդեռ, Հանրա- »
« պետական երջանկաբեր շրջանին, կրօնքը աշխարհական գործերէն բոլորովին անջատուած »
« եւ զատուած ըլլալով ընդհանուր կանոն եւ օրէնքները Լաիք ձեւի տակ կազմելու եւ »
« գործադրելու ուխտած, եւ Եւրոպայի ամենէն քաղաքակիրթ երկրին քաղաքային օրէնքին »
« մեր երկրին մէջ գործադրութեան համար յանձնառուութեան միջոցաւ Թարգմանութեան »
« ձեռնարկուած ըլլալը, անհուն գոհունակութեամբ ողջունուած է: »

« Մեր Հանրապետական Կառավարութեան կողմէ, այս անգամ կազմուելիք ընտանեկան »
« իրաւանց եւ անհատական տրամադրութեանց օրէնքին մէջ, Լոզանի դաշնագրին 42-րդ »
« յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, թելադարելու բողոքականներու մասին ալ »
« բացառիկ կանոններ պատրաստել նախատեսուած է, սակայն նկատելով որ, »
« վերջերս որոշուած է Զուլցբերիցի օրէնքին մեր երկրին մէջ գործադրութիւնը, եւ »
« ամուսնական ու ամուսնալուծման խնդիրներուն մէջ, այն Թուրք բողոքականները որոնք »
« կ'ուզեն կրօնական միջնորդութիւնը ունենալ, մեր Հանրապետական Կառավարութեան »
« հիմնական կազմակերպութեան օրէնքով ապահովուած խղճի ազատութեան սկզբունքին »
« ապուրինելով, ուրիշ քաղաքակիրթ երկրներու մէջ եղածին պէս, մեր Կառավարութեան »
« կողմէ գործադրութիւնը Լայիք օրէնքներուն տրամադրութեանց համաձայն, քաղաքային »
« ամուսնութիւնը լրացնել տալէ յետոյ, իրենց կրօնական իշխանութեանց դիմելով ամուս- »
« նութեան կրօնական արարողութիւնն ալ կրնայ կատարել տալ. որուն համար ռեւէ »
« օրինական արգելք գոյութիւն չի կրնար ունենալ: »

« Այս անգամ, մեր յարաւանտնութեան վարչական խորհրդոյ եւ բաւական թուով »
« երեւելիներէ բաղկացեալ ընդհանուր ժողովին մէջ որոշուած է թէ, մեր Կառավարու- »
« թեան կողմէ հրատարակուելիք վերոյիշեալ ընտանեկան իրաւանց եւ անհատական »
« տրամադրութեանց (ահրեամը շախիէ, statut personnel) օրէնքներուն մէջ, Թուրք »
« բողոքականներուն համար բացառիկ օրէնքներ դնելու իրական պէտք չ'է մնացած: »

« Այս պարագան ներկայացնելով, խնդրենք, հաճեցէք անպակաս ընել հասարակու- »
« թեան հանդէպ ցարդ Ձեր ցոյց տուած համակրութիւնը: »

23 Հոկտ. 1341/ 1928

Ստորագր.

Թուրք Բողոքական հասարակութեան

փոխանորդը:

Թրքահայատակ Հայերը, 17 Մարտ 1863 թուակիր կանոնագրին 47
րդ յօդուածին համաձայն, ընտանեկան վէճ ու անհամաձայնութիւնները,
մինչեւ այսօր դատած եւ վճռած են Գաւառատանական խորհրդոյ եւ
կրօնական ժողովներու միջոցաւ:

Ներկայ քաղաքային օրէնքով, 4 հոկտ. 1926 թուականէն սկսեալ
յիշեալ կանոնագրին նոյն յօդուածը ինքնին շնչուած, եւ այդ իրաւասու-
թիւնը, Պետութեան պատկան դատարաններուն յանձնուած է:

Վաթսուն երեք տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Դատաստանական Խորհուրդը, ունենալով դատավարութեանց ձեւը որոշող համառօտ կանոնագիր մը, հիմնական սկիզբունքները կը կիրարկէր խղճի, արամաբանութեան, սովորութեան, բարքերու եւ Եկեղեցական կանոնաց համապատասխան: Չ'ունէր վճռական եւ գրաւոր օրէնք, եւ առ այդ երբեմն կ'ենթարկուէր բռն քննադատութեանց:

Նախնիք, սկսեալ Առաքելական կանոններէն, ունեցած են Մեծն Ներսեսի օրով Արաիշատի ժողովին (365), Շահապիւլանի Եկեղեցական ժողովին (447) Պարտաւի ժողովին (774) որոշումները, Գրիգոր Տաթեւացի, Մխիթար Գօշի, եւն. հեղինակութիւնները, որոնք դարերով նուիրագործուած են իբրեւ հիմնական սկզբունք եւ գործադրուած են իբրեւ Ազգային կանոններ: Բայց նկատելով արդի բազմապահանջ կենցաղը, անհրաժեշտ էր գրաւոր օրէնքով սահմանել ընտանեկան բարդ, եւ կենսական խնդիրներուն լուծումը: Ուրեմն, 4 հոկտ. 1926 էն սկսեալ, գործադրուելիք քաղաքային օրէնքին համեմատ, Հայերն ալ, յար եւ նման հարեւան ազգութեանց, ամուսնական խնդրոյն շուրջ, ենթակայ են Պետական օրէնքին:

Օրէնքը, խիստ պատիժ կը սահմանէ այն կրօնաւորներուն եւ քաղաքացիներուն, որոնք պսակի արարողութիւնը կը կատարեն քաղաքային ամուսնութեան պաշտօնական պայմանագրէն կամ վկայագրէն առաջ:

Առկէ կրնայ հետեւցուիլ թէ, Հայ մը, որ արեւակցական կամ խնամիական որոշ աստիճաններու արգելքով, Եկեղեցական կանոններու համաձայն չ'կրնար ամուսնանալ, ասիկա, կրնայ օրէնքով վաւերացնել տալ իր ամուսնութիւնը, պայմանաւ որ, քաղաքային օրէնքներու համապատասխան ըլլայ:

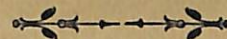
Չոր օրինակ, Թուրք քաղաքային օրէնքին 92 ըդ յօդուածին մէջ ցոյց տրուած աստիճաններէն դուրս, որոշ պայմանները լրացուցած ամեն անհատ, կրնայ ամուսնանալ:

Արդ, ենթադրենք թէ, եղբորորդիներ որոնց ամուսնութիւնը կ'արգիլէ Հայ Եկեղեցին, պիտի կրնան ամուսնանալ Պետական օրէնքին համաձայն եւ այդ ամուսնութիւնը օրինաւոր է, եւ անոնց մասին օրէնքին ժառանգական եւ այլ պայմանները գործադրելի են:

Քաղաքային իշխանութիւնը, օրէնքին արամադրութեան ներքեւ կը կատարէ ամուսնութիւնը, եւ երբէք չը հետաքրքրուի դաւանանքի խնդրով:

Ընդհակառակը, նախ քան քաղաքային ամուսնութիւնը, պսակադրութիւնը անվաւեր է յ'աչս օրէնքին, եւ նոյնիսկ դատապարտելի:

Այս պարագային, Եկեղեցին կրնայ իր մէջէն հեռացնել զանոնք, բանադրել, զրկել կրօնական արարողութիւններէն. որոնք, պարզ յանդիմանութեան եւ բարոյական դատապարտութեան սահմանէն չ'են կրնար անցնիլ, եւ յ'աչս օրէնքին ոչ մէկ նշանակութիւն չ'են կրնար ունենալ: Այդ պատճառաւ, Հայերու կողմէ կառավարութեան ներկայացուած յիշատակագրին մէջ, «... քաղաքային ամուսնութիւնը կնքել տալէ վերջ, իրենց կրօնական իշխանութիւնը եղող Պատրիարքարանին ղիմելով, Հայ կրօնքին ներած եւ արտօնած սահմանին մէջ կրօնական ամուսնութիւն եւս կրնան կատարել, ...» ըսուած է:

Ա. ԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ

Դասական գործախարութեան կողմէ պատրաստած, եւ գործախարներու խորհուրդին կողմէ ալ՝ 20 դեկտ. 1341 (1925) թուակիր ժողովին մէջ յետ խորհրդակցութեան քարժր ժողովիդ նկատարման յանձնելու յարմար դատուած « Թուրք Քաղաքային օրէնքին » նախագիծը ներկայացուած է :

Պատշաճը ստիպողական որոշմամբ սնորհանուէրէ յետոյ, խնդրեմ հաճեցե՛ք թոյլ տալ եզրակացութիւնը հաղորդելու մեզ :

Վարչապետ
ԷՍԲԷԹ

Ն. Վսեմ. Վարչապետութեան

Ներկայիս, Թուրք Հանրապետութիւնը՝ գործադրութեան դրուած քաղաքային օրէնք մը չ'ունի Միայն, դաշինքներուն (ագտ) փոքրիկ մէկ մասին հազիւ մօտեցող « Մէճէլլէ »-ն կայ 1851 յօդուածներէ կը բաղկանայ 8 Մուհարրէմ 1286 թուականին սկսուած է գրուելու, եւ 26 Շապան 1923 թուականին լրանալով գործադրութեան դրուած է : Կրնայ ըսուիլ որ այս օրէնքին հազիւ 300 յօդուածները կրնան արդի պահանջներուն համաձայնիլ : Մնացորդը, մեր երկրին պէտքերուն անհամապատասխան ըլլալու աստիճան՝ կարգ մը նախնական քաղաքաբնէր կազմուած ըլլալուն չը գործադրուիր :

« Մէճէլլէ »-ն հիմը եւ սկզբունքային տեսակէտները կրօնքն է : Մինչդեռ, մարդկային կեանքը ամեն օր նոյն իսկ ամեն ժամ հիմնական փոփոխութիւններու ենթակայ է : Այս փոփոխութիւնները, յառաջդիմութիւնը, մէկ կէտի շուրջ հաստատել եւ կասեցնել երբեք կարելի չ'է :

Այն տէրութիւնները՝ որոնց օրէնքները կրօնքին կը յենուն կարճ ժամանակ յետոյ, Երկրին եւ Ազգին պահանջքը չ'են կրնար գոհացնել : Վասնզի, կրօնքները անփոփոխելի կանոններ կը ներկայացնեն :

Կեանքը կ'ընթանայ, պէտքերը արժնթաց կը փոխուին, կրօնքին օրէնքները, անկայուն կեանքին առջեւ՝ ձեւական եւ անշունջ բռնութեն աւելի արժէք, իմաստ մը չ'են ներկայացնեն :

Անփոփոխելիութիւնը՝ կրօնքներու համար՝ ստիպողականութիւն մըն է : Այս պատճառաւ, կրօնքին միմիայն խղճի խնդիր ըլլալով մնալը՝ ներկայ դարու քաղաքակրթութեան մէջ յառաջ եկած ամենէն կարեւոր տարրերութիւններէն մէկն է :

Սկզբունքները՝ կրօնքներէն առնող օրէնքները, իրենց բղխած նախնական չրջանին կը կապեն այն հաւաքականութիւնը՝ որոնց մասին կը գործադրուին, եւ անոնք, յառաջդիմութեան արգելք հանդիսացող գըլ-խաւոր ազդակ ու պատճառներու շարքին մէջ կը գտնուին :

Տարակոյս չը կայ թէ, կրօնքին անփոփոխելի կանոններէն ներշնչուած եւ յաճախ աստուածաբանութեան հետ շփում ունեցող մեր օրէնքները, հզօր ազդակներ եղած են ներկայ դարու մէջ ալ՝ Թուրք Ազգին ճակատագիրը՝ միջին դարու կանոն եւ սկզբունքներուն կապելու :

Ազգային հաւաքական կեանքը կազմակերպող եւ միայն անկէ ներշնչուած ըլլալու հարկին տակ դառնող քաղաքային օրէնքէ մը, Թուրքիոյ Հանրապետութեան զրկուած մնալը, երբեք չը կրնար պատշաճիլ՝ ո՛չ ներկայ դարու քաղաքակրթութեան պահանջներուն եւ ոչ ալ Թուրքիա-փոխութեան յարուցած իմաստ եւ նշանակութեան :

Ներկայ դարուս պետութիւնը, նախնական քաղաքական կազմակերպութիւններէն զատող յատկանիշերէն մէկն ալ, հաւաքականութեան ճակատագիրը տնօրինող կանոններուն որոշ հանգամանք մը առնելն է: Նախնական շրջաններուն մէջ օրէնքները յօրինուած չ'էին: Դատաւորը, բարձրութեամբ սովորութիւններու համաձայն կը վճռէր:

« Մէճէլէ » ի յիշեալ 300 յօդուածները բացառութիւն կազմելու պայմանաւ, քաղաքային օրէնքին գործադրութեան խնդրոյն մէջ, Թուրք Հանրապետութեան դատաւորները, առիթն անդիէն առնուած աստուածապետական գրքերէն եւ կրօնքի հիմերէն ուսումնասիրելով՝ կը ճգնին վճիռնին տալու:

Թուրք դատաւորը, տուած վճիռներուն մէջ, որոշ մեկնաբանութեամբ, պատգամով եւ սկզբունքով մը կաշկանդուած չ'է: Հետեւաբար, որեւէ խնդրոյ մը շուրջ մեր երկրին մէկ քաղաքէն տրուած վճիռի մը հետ, միեւնոյն պայմաններով միեւնոյն խնդրոյ առթիւ ուրիշ քաղաքէն տրուած վճիռները, յաճախ իրարմէ տարբեր են եւ իրար կը հակասեն: Վերջապէս, Թուրքիոյ ժողովուրդը, արդարութեան գործադրութեան մէջ յաճախակի տարօրինակութիւններու, անորոշութիւններու կը հանդիպի: Ժողովուրդին ճակատագիրը, ոչ թէ որոշ եւ հաստատ արդարութեան հիմերու, այլ բախտէն եւ դիպուածէն կախեալ եւ իրարու հակասեալ միջին դարու աստուածապետական կանոններուն կապուած է:

Հանրապետական արդարութեան, այս խառնակութենէն, չ'գոյութենէն յոյժ նախնական դրութենէն փրկութիւնը, յեղաշրջման եւ ներկայ դարուս քաղաքակրթութեան պահանջներուն յարմար նոր քաղաքային օրէնք մը, փութով ի յայտ բերելու եւ հաստատելու ստիպողականութիւնը յառաջ բերած է: Այս նպատակաւ պատրաստուած Թուրք քաղաքային օրէնքը, քաղաքային օրէնքներու շարքին մէջ ամենէն նոր, ամենէն կատարեալ եւ ժողովրդական եղող Զուլիքերիական քաղաքային օրէնքէն առնուած եւ քաղուած է: Այս պարտականութիւնը, մեր երկրին ընտրեալ իրաւագէտներէն կազմուած մասնաւոր յանձնաժողով մը ըրած է:

Հիմնական տարբերութիւն մը չը կայ այն Ազգերու պահանջներուն մէջ, որոնք ներկայ դարուս քաղաքակրթութեան կը պատկանին, Հաւաքական եւ տնտեսական յաճախակի չփոփոխելով, մարդկութեան խոշոր եւ քաղաքակիրթ զանգուածը, մէկ ընտանիքի վիճակին վերածած է եւ վերածելու վրայ է:

Թուրք քաղաքային օրէնքին նախագիծը — որուն սկզբունքները (Principes) օտար երկրէ մը քաղուած են —, գործադրութեան դրուելէն վերջը, երբէք չը կրնար առարկուիլ թէ մեր երկրին պահանջներուն անհամապատասխան է: Մասնաւորաբար, պէտք է նկատի առնել որ,

Զուլիքերիոյ Պետութիւնը կը բաղկանայ Գերման, Գաղղիացի եւ Իտալացիներէ ալ, որոնք տարբեր պատմութեան եւ դաւանանքի կը պատկանին:

Տարակոյս չըկայ թէ, նոյն իսկ ցեղային տեսակէտով իրարմէ այսքան տարբերութիւն ունեցող միջավայրի մը մէջ գործադրութեան առաձգականութիւնը ցոյց տուող օրէնք մը Թուրքիոյ Հանրապետութեան պէս հարկերին իննսուն այլազան Ազգութիւններ բովանդակող Տէրութեան մը մէջ կրնայ գործադրուիլ:

Ասկէ զատ, քաղաքակիրթ Ազգի մը կատարելագործեալ օրէնքին Թուրքիոյ մէջ չըկարենալ գործադրելու տեսակէտը վերաւորիչ նկատուած է: Այս թէզը կրնայ առաջնորդել այնպիսի տրամաբանութեանց շարքերուն որմէ կրնայ եղբակացուիլ թէ Թուրք Ազգը քաղաքակրթութեան ընդունակ չ'է: Մինչդեռ, ճշմարտութիւնը, ներկան եւ անցեալը, յիշեալ տեսակէտին բոլորովին հակառակ են:

Թուրք արդիականութեան պատմութիւնը իբրեւ վկայ մատնանշելով կրնայ ըսուիլ որ, Թուրք Ազգը, հակառակ չէ գտնուած այն ամեն նորութիւններուն որոնք ներկայ դարուս պահանջներուն համապատասխան, խոհանութեամբ եւ խելք ու մտքի զօրութեամբ յառաջ բերուած են: Մեր նորագոյն պատմութեան սրբնթաց յառաջդիմութեան մէջ հանրութեան չահերը նկատի առնելով ձեռք բերուած նորութիւններուն դէմ գտնուած են անոնք, որոնք չահերը վտանգուած եւ յ'անուկ կրօնքի, եւ անել ու անգոյ հաւատալիքներու անուամբ ժողովուրդը խաբած ու գրգռած են:

Պէտք չէ մոռնալ որ, Թուրք Ազգին որոշումը, արդի քաղաքակրթութիւնը ամբողջ սկզբունքներով առանց այլեւայլի անպայման ընդունելն է: Ասոր ամենէն կարկառուն եւ կենդանի ապացոյցը, նոյն ինքն մեր յեղաշրջումն է:

Եթէ երբէք արդի քաղաքակրթութեան մէջ կը տեսնուին այնպիսի կէտեր որոնք Թուրք հաւաքականութեան հետ չեն կրնար հաշտուիլ ասոր պատճառը պէտք է վերագրել ոչ թէ Թուրք Ազգին անընդունակութեան, այլ անիրաւաբար զ'այն շրջապատող միջին դարու կազմակերպութեանց եւ կրօնական դաւանութեանց ու հաստատութեանց:

Ինչպէս որ « Մէճէլէ » ի կանոնները արդի քաղաքակրթութեան հետ երբէք չեն կրնար հաշտուիլ: Սակայն, այնպէս ալ բացայայտ է թէ « Մէճէլէ »-ն եւ ասոր նման ուրիշ օրէնքները չեն կրնար Թուրք Ազգին կեանքին հետ ընթանալ:

Դատական գործադրութիւնը, ամենէն նոր եւ ամենէն կատարեալ եղող Զուլիքերիական օրէնքը կը տեսնէ այնպիսի քաղաքակիրթ,

(18415-59) 22643-59

հեղինակութիւն մը որով, մեր ազգը պիտի կրնայ ազատ ասպարէզ գտնալ եւ անոր պիտի պարգեւէ ճշմարիտ թուիչք մը՝ իր ընդարձակ գիտութիւն եւ ընդունակութիւնը կիրարկելու, որոնք ց'արդ կաշկանդուած էին:

Այս օրէնքին մէջ, մեր Ազգին զգացումներուն անյարմար ո' եւ է կէտ չը նշմարուիր:

Անհրաժեշտ է շեշտել թէ, արդի քաղաքակրթութիւնը առնելու եւ իւրացնելու որոշումով յառաջացող Թուրք Ազգը, ո'չ թէ նոյն քաղաքակրթութիւնը իրեն յարմարցնելու ա'յլ ամեն զինով իր քաղաքական քաղաքակրթութեան պահանջներուն՝ պատշաճեցնելու ստիպուած է: Ապրելու պարտադրուած Ազգի մը համար ասիկա պայման է:

Պատրաստուած օրինական նախագիծը, այդ պահանջներուն կարեւորագոյն մասերը կը բովանդակէ:

Մարդկութիւնը նախնական կազմութենէն քայլ մը առաջ չը տանելու աստիճան վտանգաւոր է այն տեսութիւնը, որուն համեմատ կը պնդեն ամուռ կապուած մնալ բարքերու, սովորութիւններու եւ տւանդութիւններու:

Ոչ՝ մէկ քաղաքակրթ Ազգ այս տեսակ կապանքի մը շուրջ չ'է մնացած, եւ կեանքի պահանջներուն հետեւելով, երբեմն երբեմն ինքնազոյգ անհրաժեշտներ քանդելու չ'է վարանած:

[Իրականութեանց դէմ նախահայրերէն ժառանգուած անհրաժեշտ ամուր կառչիլ բացարձակ անխոհմտութիւն է: Արդէն, յեղափոխութիւնները այս մասին ամենէն ազդեցիկ միջոց ըլլալով գործածուած են:]

Գերման քաղաքային օրէնքին գործադրութենէն առաջ կրօնագիտական տեսակէտով Գերմանիոյ կեդրոնին մէջ ենթակայ էին (1500) տարի առաջ չինուած Բիւզանդիոնին Հռոմէական իրաւագիտութեան: Ասոր վրայ կը բարդուէր նաեւ Ազգային իրաւագիտութեան տեղական կանոնները:

Արեւելքի եւ հիւսիսային երկիրներու մէջ Հռոմէական իրաւագիտութեամբ եւ տեղական կանոններով խառն Բրուսիոյ օրէնքները կը գործադրուէին:

Իսկ մնացեալ երկիրներու մէջ ալ Ֆրանսական իրաւագիտութիւնը կը կիրարկուէր:

Գերման ժողովուրդին $\frac{1}{100}$ 33 ը Հռոմէական, $\frac{1}{100}$ 43 ը Բրուսիական 7 Սաքսոնիոյ, 17 ալ Ֆրանսական իրաւագիտութեան ենթակայ էին:

Գերման քաղաքային օրէնքին գործադրութենէն առաջ, Գերման իրաւագիտութեան լեզուն Լատիներէն, Ֆրանսերէն, Հելլեներէն եւ տեղական Գերմաներէն էր:

Պաշտօնային մէջ մի միայն ամուսնական պայմանագրութեան համար

70 էն 80 ձեւեր կային: Դատաւորին համար, անկարելի էր այդ ամեն կանոններուն զատ զատ տեղեկանալ:

Գերման քաղաքային օրէնքին հրատարակութենէն առաջ, Գերմանիոյ մէջ մարդ մը, ոեւէ խնդրոյ մը առթիւ, բացարձակապէս չ'էր կրնար գիտնալ թէ որ օրէնքին ենթակայ պիտի ըլլայ:

Գերման իրաւագէտները, այս հազարամէկ տեսակ եւ դարերէն փոխանցուած կանոններէն քաղաքային օրէնքով, մէկ ոստումով իրենց երկիրը փրկեցին, եւ ամբողջ Գերմանիոյ համար միակ քաղաքային օրէնք մը չինեցին:

Օրէնքը, 3 Յուլիս 1896 ին հրատարակուեցաւ եւ Ազգային Ժողովին կողմէ ամբողջութեամբ ընդունուեցաւ: Աւանդութեանց հետամուտ եղողները, Գերման քաղաքային օրէնքը չափազանց տեսական (theorie) եւ գործնական տեսակետով անարժէք նկատած էին: Մինչդեռ, յետ քննութեան, իրենք ալ անհնար նկատեցին այդ օրէնքին մէկ բառն անգամ պակսեցնելու:

Ֆրանսական քաղաքային օրէնքն ալ յեղաշրջման մը արգասիքն է: Անիկա ալ նախկին կանոնները, աւանդութիւնները կոխտեսելով նոր սկզբունքներ կիրարկած է: Դասակարգային խտրութիւնը, հողային առանձնաշնորհումը ջնջելը եւ ընտանեկան իրաւունքը եկեղեցւոյ իրաւասութենէն առնելը, այս օրէնքին գլխաւոր նորութիւններէն եղած է:

Քաղաքային օրէնքին հրատարակութենէն առաջ, Ֆրանսա, տեղական եւ գրաւոր իրարմէ տարբեր կանոններով կը կառավարուէր:

Հարաւային կողմը Հռոմէական ժամանակէն մնացած կանոնները, հիւսիսային կողմն ալ Ժնեւէններէն բղխած սկզբունքները կը կիրարկէին: Ասոնցմէ զատ քաղաքային յարաբերութեանց մէջ ամեն մէկ միջավայրին իրեն յատուկ կանոնները կային:

Անհիմն աւանդութեանց զարհուրելի մէկ հարուած իջեցնող Ֆրանսական յեղափոխութեան քաղաքային օրէնքը ամբողջ հնութիւնները սրբեց եւ անոր տեղը նոր օրէնքներ եւ սկզբունքներ կիրարկեց:

Ֆրանսական քաղաքային օրէնքին ամենէն յամառ հակառակորդը Եկեղեցին եղած էր: Վասնզի, այս օրէնքը, քաղաքային յարաբերութեանց — մասնաւորաբար ընտանեկան իրաւանց մէջ — կաթոլիկութեան իշխանութիւնը կը ջնջէր:

Զուիցերիոյ քաղաքային օրէնքին հրատարակութենէն առաջ քանթոններուն քանակութեան չափ օրէնքներ ունէր: Զուիցերիական քաղաքային օրէնքը, զանազան բարքեր ու սովորութիւններ լուծանդակող այդ օրէնքներուն ամենքն ալ ջնջեց, ասոնց տեղ ընդունուին տարբեր, միայն մէկ հատ քաղաքային օրէնք զրաւ:

Այս երեք խոշոր դէպքերը, համակ կեանքը՝ մեռեալ աւանդութեանց կապելու փափաքով (պատմական դպրոց) ինչ անվերականգնելի պարտութեանը պատճառ եղած են:

Այս օրինակներուն մէջ բերումէն նպատակնիւ այն է որ, ժամանակին ուղղութեան եւ քաղաքակրթութեան պահանջքին համաձայն, Ազգերը կրնան մէկ ոստումով հրաժարիլ իրենց աւանդութիւններէն, եւ այս հրաժարումը ոչ թէ վնասակար կամ վտանգաւոր կ'ըլլայ — ինչպէս կը կարծուէր, այլ կենդանի օրինակներով կը ցուցնէ թէ մեծագոյն բարիքներ կ'ստեղծէ: Կեանքին անյարմար աւանդութեանց կառչիլն է որ Ազգերը դէպի անդունդ կ'առաջնորդէ:

Վերոյիշեալ օրէնքներուն հիմը կը կազմէ կրօնքին պետութենէն անջատումը:

Զուիցերիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, քաղաքական եւ Ազգային միութիւններն, տնտեսական ազատութիւն եւ ընդլայնումն կրցած են կազմել ու հաստատել իրենց քաղաքային օրէնքին հրատարակութեամբ:

Այս կենսական անհրաժեշտութեանց դէմ նախկին աւանդութիւններուն, տեղական կանոններուն, եւ կրօնական սովորութիւններուն, տեւականացումը յիշեալ երկիրներուն ո'չ մէկուն -- նոյն իսկ Զուիցերիոյ պէս, հանրային կարծիքին ամենէն աւելի ազդեցութիւն ունեցող երկրի մը մէջ չ'է ուղղած, չ'է յիշուած:

Տարակցս չըկայ որ, օրէնքներուն նպատակը՝ ոչ թէ ո'եւէ աւանդութիւններու եւ կամ միմիայն խղճէն կախեալ կրօնական տուեալներուն զօրավիգը պիտի ըլլայ, ա'յլ ամեն զինով պէտք է ապահովէ եւ ամրապնդէ քաղաքական, հաւաքական, տնտեսական, Ազգային միութիւնը:

Ներկայ դարու քաղաքակրթութեան պատկանող տէրութիւններուն միակ տարբերութիւնը այն է որ, կրօնքը եւ աշխարհը անջատ կը տեսնեն: Հակառակ ենթադրութիւնը այն եզրակացութեան կը յանդի որ, տէրութեան կողմէ ընդգրկուած կրօնական սկզբունքները չ'ընդունողներուն խղճին վրայ՝ ճնշում բանեցուցուած պիտի ըլլար: Ասիկա, ներկայ դարու տէրութեան զաղաքանքները չ'ընդունիր: Կրօնքը՝ որքան ատեն որ խղճին մէջ կը մնայ, անձեռնմխելի եւ յարգանքի արժանի է՝ յայտնա Պետութեան: Կրօնքին, օրէնքներուն մէջ ներմուծումը, պատմութեան մէջ յաճախ թաղակերներուն, բռնակալներուն, զօրաւորներուն կամք ու փափաքնին պարտադրելու միջոցը եղած է: Ներկայ դարու Պետութիւնը, կրօնքը աշխարհէն զատելով, մարդկութիւնը՝ պատմութեան այս արիւնոտ փորձանքէն ազատած եւ կրօնքը՝ իրական ու յաւիտենական դահը եղող խղճին վրայ նստեցուցած է:

Մասնաւորաբար, այն տէրութիւնները՝ որոնց հպատակները զանա-

զան կրօնքներու կը պատկանին, ընդհանուրին միակ օրէնք մը կարենալ պարտադրելու համար, Ազգային իշխանութեան պահանջքն է որ՝ այդ տէրութիւնը կրօնքին հետ յարաբերութիւնը խզէ:

Քանզի, օրէնքները եթէ կրօնքէն բոլորով ըլլան, խղճի ազատութիւնը ընդունելու ստիպողականութիւնը ունեցող տէրութիւնը, զանազան դաւանութեանց հետեւող հպատակներուն համար, ստիպուած պիտի ըլլայ զատ զատ օրէնքներ պատրաստելու: Ասիկա, բոլորովին հակառակ է այն հիմնական պայմաններուն՝ որոնցմով արդիական պետութիւն մը կ'աշխատի զօրացնել քաղաքական, հաւաքական, Ազգային միութիւնը:

Պէտք է յիշեցնել որ, տէրութիւնը ո'չ թէ միայն իր հպատակներուն ա'յլ եւ օտարներու հետ ալ շփման մէջ է: Այս պարագային, անոնց համար ալ, առանձնաշնորհմանց (ֆաբրիկաշահօն) տեսակէտով՝ մասնաւոր օրէնքներ ընդունելու պէտք պիտի ըլլայ: Լօղանի դաշնագրով ջնջուած առանձնաշնորհումներուն մեր երկրին մէջ պահպանման համար, օտարներու կողմէ յ'առաջ բերուած պատճառաբանութիւններուն գլխաւոր կէտը այս եղած է:

Ասկէ զատ, Ֆրանսի Սուլթան Մէհմէտի չըջանէն մինչեւ վերջին ատեններ իսլամ հպատակներուն գործադրուած մասնաւոր տրամադրութիւններն ալ՝ այս կրօնական կացութիւնէն ծագում առած է: Մինչդեռ, նոր Թուրք քաղաքային օրէնքին նախագծին պատրաստութեան հետեւանօք, մեր երկրին մէջ գտնուող փոքրամասնութիւնները, Լօղանի դաշնագրին իրենց համար ընդգծած իրաւունքներէն հրաժարած ըլլալին, Դատական գործաւարտութեան տեղեցացուցած են:

Հոս կ'ուզենք մատնանշել մեր նորագոյն պատմութեան համար արժէք ունեցող դէպք մը:

Ալի Բաշան, ժամանակին Սուլթան Աղիյի առաջարկած է Թուրքիոյ համար նոյնութեամբ ընդունելու Ֆրանսական քաղաքային օրէնքը, սակայն, ձէվաթ Բաշայի միջամտութեամբ, այս հոյակապ ձեռնարկը ամուլութեան դատապարտուած եւ ասոր տեղը « Մէճէլլէ » ն դրուած է: Արդէն, ամբողջ մտահոգութիւննին անձնական շահերուն հետամուտ եւ կեղծիքը նշանաբան ունեցող արքայական վարչութիւնը չ'էր կրնար Ազգին իրական շահերը նկատի առնելով որոշում տալ:

Ներկայ դարուն՝ քաղաքակրթ Ազգերուն համար ճանչցած ընդհանուր իրաւունքը մեր կողմէ տիեզերական քաղաքակրթութիւնէն անպայման պահանջուած պահուն, այդ իրաւանց հանդէպ հարկ եղած քաղաքակրթական պարտականութիւններն ալ, Թուրք Ազգը, իր նոր քաղաքային օրէնքով իր ձեռքով իրեն պարտադրած եղաւ: Այս օրէնքին նախագծին իմաստներէն մէկն ալ ասիկա է:

ԹՈՒՐԲ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔԸ

Ընտանեկան Իրաւունք
ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ — ԱՅՐ ԵՒ ԿԻՆ
ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ — ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ — Նշանում

Յօդ. 82 — Նշանումը ամուսնութեան խոստումով
կ'ըլլայ Օրինաւոր ներկայացուցիչներու կողմէ հաւա-
նութեան չ'արժանացած նշանումը անչափահաս եւ
արդիւնաւոր (մահճուր, Interdit) չը կրնար պար-
տադրել :

(Մանք. — Նախաբանին մէջ ըսած էինք թէ, Թուրք Քաղաքային օրէնքին յառաջաբանը
(յօդ. 1 — 7) կարգ մը ընդհանուր սկզբունքներու մասին կը խօսի : Առաջին գլխին
(8—81 յօդ.) երկու գլուխներէ կը բաղկանայ : Առաջինը անհատական, իսկ երկրորդը
բարոյական անձներու մասին տրամադրութիւններ ունին : Ներկայ գրքիս նիսքը կ'սկսի
երկրորդ գլուխէն : Զուիցերիական օրէնքին մէջ ասիկա 90 էր, յօդուածէն կ'սկսի :

Նշանումը, նորութիւն մ'ընէ իսկաւ համայնքին համար : Յարկ գործադրուած է
աստուածայեան գումարներ, որոնք համաձայն, գործի աշխարհին մէջ ուրիշ դաշինք-
ներու նման, այլ եւ կ'ին — առի, տուի — բառերով ամուսնութիւնը կը կնքէին. որով,
եթէ առեւտրի դաշինքին նման, կրնային տրամադրուած պայմանները լրացուցած ըլլային
առանց նախնական ձեւակերպութեան ամուսնութիւնը անհատներէ կը մնար իրենց մէջ :)

Յօդ. 83 — Մերժող նշանածը ամուսնութեան պար-
տադրելու համար, օրէնքը, զատարարութեան իրաւունք
չը տար, եւ եթէ ամուսնութեան մերժման պարագային
հատուցում տալու պայմանաւորուած ըլլայ, այդ պայ-
մանը անընդունելի է :

(Մանք. — Այս յօդուածին տրամադրութիւնը, « ամուսնութեան մերժման » պարագային

յառաջ գալիք հետեւութեան համար է : Ինչ որ երբեք հակասական չ'է յետագայ յօդուած-
ներուն հետ :

Օրէնքը անընդունելի կը նկատէ հասուցումի պայմանը, որ, ասիկա բացառութիւն
կը կազմէ ընդհանուր օրինական սկզբունքին :

Յայտնի է որ, պայմանագրող կողմերը, դատարարութեանց եղանակը որոշող օրէնքին
(Code de procedure civile) 64րդ յօդուածին համաձայն կրնան ո'նէ դաշինքի պայման-
ները նշել իրենց մէջ, պայմանաւ որ, անոնք օրէնքի, ընդհանուր իրաւանց եւ բարոյականի
դէմ չ'ըլլան : Հետեւաբար, այս 83 ղ յօդուածին հակառակ պայմանաւ ալ բացառականապէս
ընդունելի չ'է :

Յօդ. 84 — Նշանածներէն մին եթէ առանց բանա-
ւոր պատճառի նշանը աւել եւ կամ կողմերէն մէկուն
վերագրութիւնը թերութեամբ նշանը աւելուելու ըլլայ,
թերացող կողմը միւսին մօրը եւ հօրը եւ կամ այս
մասին անոնց նման վարուող ուրիշ անձներուն, բարի
տրամադրութեամբ (bonne foi) եւ ամուսնութիւնը
կայանալու հաստատ համոզումով, ըրած ծախքերուն
փոխարէն յարմար հատուցում մը տալու պարտաւոր է :

(Մանք. — Նիւթական « հատուցում » (indemnité) կարենալ պահանջելու համար,
օրէնքը 2 պայման դրած է, 1 — առանց բանաւոր պատճառի նշանը եւ ընելու է, 2 — այն-
պիսի թերութիւն մը ըլլալու է որուն հետեւանով նշանը աւելուելու ըլլալու է : Ասոնց ասի-
նանք դատարարին գնահատումէն կախում ունին : Այս մասին երբեք անհետեւ զինակը,
միջավայրին սովորութիւններէն ալ այդ գնահատման կարեւոր ազդակներ են :

Ներկայ Քաղաքային օրէնքին առաջին յօդուածին մէջ ըսուած էր թէ, « Օրէնքը բառական
եւ հոգեկան իմաստով ճշտապէս ամրագր խնդիրներուն կը գործադրուի : Այն խնդիրը որ
օրէնքով չ'է մասնաճշտուած, դատարար, բարեւոր եւ սովորութիւններու համաձայն պէտք է
լուծէ : Ասոնց ալ չը գոյութեան պարագային, եթէ ինք (դատարար) օրէնքից եղած
ըլլար, նոյն խնդրին լուծման համար ի'նչ ձեւ որ պիտի տեսնէր այնպէս կը կարգադրէ :
Դատարար իւր վճիռներուն մէջ, զիտական կարծիքներէն եւ դատական որոշումներէն
կ'օգտուի : »

Անա հիմնական սկզբունք մը որուն համաձայն դատարարին իրաւասութիւնը կը
նշուի, որով, թէ ներկայ եւ թէ յետագայ յօդուածներուն մէջ այն խնդիրներ որոնք
գնահատման ձգուած են, իւրեք 2 ղ յօդուածին տրամադրութեան համաձայն կը լուծուի :

Զուիցերիական օրէնքին 92 ղ յօդուածին մէջ « parents » ը (իսպաներէն բնագրին
մէջ ալ genitor) ներկայ 84 ղ յօդուածին մէջ « մօրը եւ հօրը » բարգմանուած է :

« Եւ կամ այս մասին անոնց նման վարուող ուրիշ անձներուն » : պէտք չ'է հաս-
կցուի խնամակալի պէս օրինական հանգամանք ունեցող անձեր, այլ, ասոնք այնպիսի
անձեր են, որոնք, ենթակային շատ մօտ կապակցութեամբ եւ ամուսնութեան հաստատ
հատուցում կարգ մը գնումներ ըրած, ծախքերու ենթարկուած են : Ասոնց համար Յրան-
սելի մէջ « aux tiers » ըսուած է :

Հասուցումի նախապէս կը նշուի փորձագէտ (expert) ներս տեղեկագրով եւ դատա-
ւորին գնահատմամբ :)

Բարոյական
հատուցում:

Յօդ. 85 — Այն կողմը որ առանց թերացած ըլլալու, նշանը աւրուած եւ ատկէ անձնապէս չափազանց վնասուած է, անոր բարոյական վնասը դարմանելու համար դատաւորը կրնայ յարմար հատուցում մը վճռել:

Բարոյական հատուցման դատը ժառանգորդներուն չը փոխանցուիր: Միայն թէ, ժառանգութիւնը բացուած ատեն եթէ առարկութիւնը ընդունուած եւ կամ դատաւարութեան սկսուած ըլլայ, ժառանգորդներուն կը փոխանցուի:

(Ծանօթ — 84-րդ յօդուածը ծախքերու հատուցման վրայ կը խօսէր, իսկ ներկայ յօդուածը. բարոյական հատուցում ալ վճարելու կ'ստիպէ:

Զուիցեբիական օրէնքին մէջ, առաջինին համար « indemnité » իսկ երկրորդին « reparation morale » քսած է:

Միայն թէ, միւս կողմէն այս հատուցումը կարենալ պահանջելու համար, անհրաժեշտ է որ նշանակուին աւրուելուն մէջ դատախազեալ կողմին թերութիւնը հաստատուած ըլլայ: Ինչպէս որ, Զուիցեբիական օրէնքին մէջ « si l'autre partie est en faute » քսած է:

« Բարոյական հատուցում » ինչ՞ է, եւ որքան կրնայ ըլլալ:

Ասիկա ալ ենթակաւորուն դիրքին, արժանիքին եւ կրած վնասնուն համեմատ հաստատուն, եւ ի դէպ պարագային փորձագէտներուն զննասման պիտի ենթարկուի:

Ամեն պարագայի տակ, վնասը կարենալ դարմանելու համար ասիկայ տարապայման, չափազանց, (Յանիւ, grave) պէտք է ըլլայ:

Դատաւարութեան ժառանգորդներուն փոխանցման խնդրոյն մէջ, Թուրք Բաղադային օրէնքը աւելի վնասական կը խօսի, եւ ասոր համար ալ երկու պայմաններէն մին անպատեհաւ պէտք է գոյութիւն ունեցած ըլլայ:

1 — Առարկութիւնը (իստ'ա) ընդունուած եւ կամ,

2 — Դատաւարութեան սկսած ըլլալու է:

Դատաւարութեան իրաւունքը կը փոխանցուի ժառանգորդներուն այն ատեն միայն երբ առարկութիւն — որ, Զուիցեբիական օրէնքին մէջ « prétention » քսուած է — ենթակային կողմէ ընդունուած կամ, դատի սկսուած ըլլալու է:

Այս երկու պարագան կարենալու հաստատելու համար, Զուիցեբիոյ օրէնքը, դատաւարութեան գեկուցագրին դատախազեալին հաղորդելուն պէտք կը տեսնէ: Մինչդեռ Թուրք դատաւարութեան եղանակը նշանակալի օրէնքին այս տեսակ բացարձակ տրամադրութեանց համաձայն, դատաւարութեան խնդագրին պատճառական արձանագրութիւնը « դատի սկսուած ըլլալը » հաստատելու կը բաւէ:

Նուէրներուն եւ
դատաւարութեան:

Յօդ. 86 — Նշանուողներէն ամեն մէկը՝ միւսին տուած նուէրը կրնայ ետ պահանջել, եթէ՝ նուէրները նոյնութեամբ գոյութիւն չ'ունենան, անիրաւաբար իւրացուած գոյքի մասին եղած օրինական տնօրինութեան համաձայն կը հատուցուի: Եթէ՝ նշանուողը մահուան պատճառաւ աւրուած ըլլայ, ետ առնելու դատը անընդունելի է:

(Ծանօթ. — Այս յօդուածը՝ նախապէս գործադրուած « Մէնէլի » ի եւ աստուածպետական դրութեանց հիմնական սկզբունքներուն հակառակ է:

Նուէրները կրնան ետ պահանջուիլ նշան աւրուելու պայմանաւ:

Յայնեք ասկէ առաջ ունէին դատօթիսի սովորութիւնը, ինչ որ, իրենց տուած հրովարտական մասնաւորապէս տեսուած էր եւ օրէնքի կարգ անցած: Մինչդեռ, Հայերու մէջ, հետզհետէ տարածուիլ սկսած այդ սովորութեան մասին չը կար օրինական հիմք:

Թուրքերը, պարսաւորութիւն ունէին ամուսնութեան պայմանագրութեամբ որոշ գումար մը յատկացնելու հարսին: Ասիկա մասամբ կանխիկ եւ մասամբ ալ յետ ամուսնաքաղման (քալագ) կ'ըլլար: Այդ գումարին « Միւրը մու'աննէլ » եւ « Միւրը մու'աննէլ » կըսուէր:

Իսլամ համայնքին այդ դրութիւնը կրօնք չ'էր ստիպէր. այլ, այդ աւանդութիւնը իրենց փոխանցուած էր հին կտակարանէն, զոր կ'ընդունէին իբրեւ նախկին աստուածպետական օրէնք (տէրա'իի սալիմա).

« Միւր » երբեք չը պատճառէր նուէրի դրութեան: Հետեւաբար, ներկայ յօդուածին տրամադրութիւնն ալ, ի մէջ այլոց, բոլորովին նոր դրութիւն մըն է իսլամ համայնքին համար:)

Ժամանցում:

Յօդ. 87 — Նշանուողին աւրուելէն տարի մը վերջը, նշանուողին յառաջ եկած դատերը անշեղի կ'ըլլան:

(Ծանօթ. — Ժամանցման բուսականին սկիզբը կարենալ որոշելու համար, օրէնքը, լուսնային աւրուելու բուսականը հիմ բռնած է:

(Ուրեմն, նախ քան դատաւարութեան այդ բուսականը նշանակելու հաստատել անհրաժեշտ է.)

ԵՐԿՐՈՐ Դ ՄԱՍ

Ամուսնութեան յաջողակութիւն (Եղիշէր)
եւ արգելներ,

Յաջողակութեան
պայմանները:
Տարիք:

Յօդ. — 88 Այրը տասնութը եւ կինը տասնը եօթը տարիքը չը լրացուցած չ'են կրնար ամուսնանալ: Միայն թէ, արտաքոյ կարգի պարագաներու մէջ, եւ յոյժ կարեւոր պատճառի մը համար, տասնըհինգ տարեկանը լրացուցած այր եւ կնկան ամուսնանալուն՝ դատաւորը կրնայ արտօնել, խնամակալն ալ պէտք է լսուի:

(Ծանօթ. — Այս յօդուածը կը նշանակէ չափահասութեան տարիքը, ինչպէս որ, Թուրք Բաղաւային օրէնքին 11-րդ յօդուածին մէջ ալ, «Չափահասութիւնը 18-րդ տարեկանը լրացնելով կ'սկսի: Ամուսնութեամբ՝ անձը չափահաս կը նկատուի », ըսուած է:

Զուիցեմիական օրէնքին մէջ չափահասութեան տարիքը այրերուն համար բաժնի է կիներու ալ ասանք ուրքը ըսուած է:

Այս տարիքէն պակաս եղողներուն արտաքուստ պայմաններու մէջ արտօնութիւն տալու իրաւասութիւնը խնամակալն ալ լսուելի վերջը դատաւորին տրուած է տարիքն ալ 15 ըսուած է: Մինչ Զուիցեմիականին մէջ այդ սահմանը 17-ին դրած է:

Ըսել է թէ, 15 տարեկանէն պակաս եղողները բացարձակապէս չեն կրնար ամուսնանալ:

Իսլամ համայնքին, ասկէ առաջ գործադրուած կրօնական հաւատալիքներու համաձայն, որոշ պայմաններու մէջ կիներ ինքն եւ մանչը տասնեկու տարեկանին կրնային ամուսնանալ:

Յայտնու մէջ, չափահասութեան տարիքը որոշուած էր տղայաց համար 14 եւ կիներու 12: Իսկ վերջերս, այդ տարիքը 18 եւ 14-ի վերածուած էր:

Չափահասութեան տարիքը որոշելու համար ռուսահայերը երեքակայ էին նախկին Ռուսական օրէնքին, որուն 213-էն մինչեւ 222-րդ յօդուածները կը նշդէին զայն եւ պարտականութիւնները կը սահմանէին: Հոն, անչափահասները երեք հասակի կը վերածէին 14—17—21, որոնց համար որոշ տրամադրութեամբ պարբերաբար բոլորու կը գտնուէր օրէնքը:

Բայց ամուսնութեան տարիքը որոշուած էր այրերուն 18 եւ կիներուն 16: Անդրկովկասի համար 15—13:

Ֆրանսայի եւ Իսպանիոյ մէջ այրերու համար 18 (առեւտրական գործերու մէջ լրացելով չափահասութիւնը 21-է) կիներու ալ 15 (երկուքին ալ բոլորութեան հրահան տեսնալու պայմանաւ), Աւստրիոյ մէջ 14 տարեկան, երկու սեռին համար ալ:

Շեուքիները արգելի չէ ամուսնութեան:

Նախկին Ռուսական օրէնքը, ուրտունէն աւելի տարիք ունեցողները կ'արգիլէր պսակուել:

Թուրք Բաղաւային օրէնքը, 15-էն 18 տարիքի մէջ եղողներուն ամուսնութեան հրահան տալու իրաւասութիւնը դատաւորին բոլորէ: Իսկ, Զուիցեմիական օրէնքը, 17-էն 20 տարիքի մէջ եղողներուն ամուսնանալու բոլորութիւնը պակաս քան 18-ընէն ձգած է:

Յօդ. 89 Դատելու կարողութիւն ունեցողները

Դատելու կարողութիւն ունեցողները:

(Միւսմէյէիզ, discernement) միայն կրնան ամուսնանալ:

Մատաւոր ո'նէ հիւանդութեան ենթակայ եղող անձ՝ երբէք չի կրնար ամուսնանալ:

(Ծանօթ. — Թուրք Բաղաւային օրէնքին 9 եւ 10-րդ յօդուածներով դատելու կարողութիւն ունեցողները կը բացաւրէ յայտարարելով թէ, այն չափահաս անձը որ դատելու կարողութիւն ունի Բաղաւային իրաւունքները գործածելու իրաւասու է:

Չափահասութեան տարիքն ալ 11-րդ յօդուածով կը սահմանէ:

Այս 89-րդ յօդուածին մատուցող հիւանդութիւն ունեցողներուն կ'ակնարկէ, որոնց ամուսնութիւնը բացարձակ կ'արգիլէ: Ինչպէս որ, ասկէ առաջ ալ իսլամ համայնքին եւ միւս հասարակութեանց մէջ ալ ընդունուած սկզբունք մ'ըն էր:

Միայն թէ, նախորդ Թրքական օրէնքով, խելագարութիւնը երկու սեռակ էր:

Ա. — Տեսական (մեծնունը մոռալիզ):

Բ. — Ոչ տեսական (մեծնունը կարող մտքայիզ):

Առաջինը, ներկայ յօդուածին տրամադրութեանց համաձայն, երբէք չ'էր կրնար ամուսնանալ: Իսկ երկրորդը որոշ պայմաններով, բոլորապէս կրնար ամուսնանալ:

Յօդ. 90 — Զ'հասը (քիւլիւք, le mineur) առանց

հօրը եւ մօրը եւ կամ խնամակալին (tuteur) հաւանութեան չը կրնար ամուսնանալ:

Զ'հասներու մասին
Օրէնստուր ներկայացուցիչներուն հաւանութիւնը:

Ամուսնութեան յայտարարութեան պահուն հայրո

իշխանութիւն (վէլայէթ, puissance paternelle) (*)

ունին մի միայն մօր եւ հօր մէկուն հաւանութիւնը կը

բաւէ:

Ծանօթ. — Ներկայ յօդուածը 88-րդ յօդուածին լրացուցիչ մասն է:

(*) Հայր իշխանութիւն (վէլայէթ) եւ խնամակալութիւն (վէլայէթ) տարբեր հանգամանք ունին յ'աջ օրէնքին:

Փոքրիկ տղաք բնականօրէն մօր եւ հօր իշխանութեան ներքեւ են: Առանց օրինական պատճառի, այս իշխանութեանն չեն կրնար զրկուիլ: (Թրք. Բաղ. օրէնք յօդ. 262 — 277):

Նախորդ Թրքական օրէնքը կ'ընդ հանգամանքը երբէք չ'էր ճանչնար այս տեսակ ինքիւններու մէջ: Հետեւաբար, միշտ հայրը կը նկատէր իրեն ընտանեկան պետ (վէլի):

Իսկ խնամակալները դատարանի կողմէ կը կարգուէին, այն անչափահաս տղաքներու համար որոնք հայր իշխանութիւն չունին, (Թրք. Բաղ. օրէնք, յօդ. 346 — 438):

Յրանսական քաղաքային օրենքին համաձայն (յօդ. 148), հօրը եւ մօրը հաւանութիւնը անհրաժեշտ է՝ եթէ այրը 25 եւ կինը 21ը լրացուցած չ'են: Մինչդեռ, թուրք քաղաքային օրենքը, այդ սահմանը որոշած է մինչեւ 18 — 17:

Ամուսնութեան արարողութեան պահուն, եթէ հայրը կամ մայրը ներկայ են, առանց, բարձր ձայնով հաւանութիւնը կը բաւէ: Իսկ բացակայութեան պարագային հաւանութիւնը պէտք է վաւերացուած ըլլայ նոստրի միջոցաւ:)

Յօդ. 91 — Խնամակալին հաւանութիւնը չ'առնուած արգիլեալը (Մահճուր, interdit) չը կրնար ամուսնանալ:

Արգիլեալներու մասին:

Խնամակալին դժկամութեանը պարագային, արգիլեալը կրնայ դատարան դիմել:

(Ծանօթ. — Արգիլեալներ՝ ներկայ օրենքին 354 — 358 յօդուածներով նշուած են, որոնց մասին իրենց կարգին պիտի խօսինք:)

Յօդ. 92 — Յետադայ անձերու մէջ ամուսնութիւնը արգիլուած է:

1 — Համեմատութիւնը ուղիղ ըլլայ կամ ոչ ծնողքը իրենց սերունդին հետ, հարազատ եւ կամ համահայր ու համամայր եղբայրներու մէջ, մէկը հօրեղբօրը, մօրեղբօրը, հօրաքոյրը եւ մօրաքոյրը, կաթնմայր եւ կաթնեղբայրներու հետ:

Արգիլեալներ: Ազգականութիւն:

2 — Խնամիական կապակցութիւնը ստեղծող ամուսնութիւնը, նոյն իսկ եթէ լուծուած եւ կամ մահուամբ եւ ամուսնալուծմամբ ոչնչացած ըլլայ, այր եւ կնոջ ծնողաց ու սերունդին, եւ կնոջ ծնողքը էրկանը սերունդին, հետ:

3 — Որդեգրին հետ որդեգրողը, եւ ասոնցմէ մէկուն հետ միւսին այր կամ կինը:

Ծանօթ. — Ամուսնութեան արգելի հանդիսացող եւ խնամիական կապակցութիւնը կը սահմանափակուի այս յօդուածով: Ասոնցմէ զատ, ամեն անգամ որ կը կարծեն ազգական համարուիլ իրարու, արգելի չ'է ամուսնութեան:

Ներկայ օրենքով որդեգրութիւնը իսլամ համայնքին համար նորութիւն մըն է, եւ հաւանաբար է իրենց դատարանները:

Նոյնպէս ոչ — իսլամներուն համար ալ նորութիւն մըն է սենսու մօր եւ կաթնեղբայրներու հետ ամուսնանալու արգելիլ ինչպէս որ, Զուիցերիական օրենքին մէջ ալ չը կայ:

Արեւակցական կամ խնամիական արգելիլ, Օրթոքսոս եկեղեցիներու եւ Հայերու մէջ մինչեւ վեցերորդ ասիանի էր. վերջին ասեմներս, մինչեւ եօթներորդ ասիանի արգիլուած հռչակուեցաւ, սա տարբերութեամբ որ, այս վերջին ասիանաւ ամուսնութիւնը եթէ կատարուէր, անվաւեր չ'էր համարուէր. Սակայն, այժմ օրենքը վերջ կ'ուսայ այս արգելիլ կանոն եւ սովորութիւններուն:)

Վերամուսնութիւն: Անպարտաւոր ոչնչացած ըլլալը հաստատուէ:

Յօդ. 93 — Վերամուսնանալ փափաքող անձը, ստիպուած է ապացուցանել մահուամբ, կամ ամուսնալուծմամբ եւ կամ անվաւեր հռչակմամբ ամուսնութեան ոչնչացած ըլլալը:

Ծանօթ. — Ամուսնութիւնը երեկ զլիաւոր պատճառներով գոյութենէ կը դադրի. 1 — Մահուամբ, 2 — Ամուսնութեամբ, 3 — Ամուսնութեան անվաւեր հռչակմամբ:

Մահուան պարագան կրնայ հաստատուիլ պատճառական վկայագրով:

Ամուսնալուծման եւ անվաւեր հռչակման պատճառներուն վրայ իրենց կարգին պիտի խօսինք, (յօդ. 129 — 150 եւ 112 — 128).

Միայն թէ, Զուիցերիական օրենքը. « juemegt en nullité » քսելով հասկցուցած կ'ըլլայ թէ ամուսնութեան անվաւեր հռչակուած ըլլալը պէտք է վնասագրով հաստատուի,)

Յօդ. 94 — Անյայտութիւնը վճռուած մէկուն այրը եւ կամ կինը, մինչեւ որ դատարանին կողմէ ամուսնութիւնը չը լուծուի, չը կրնար ամուսնանալ:

Բացակայութիւն:

Անյայտին կինը եւ կամ այրը, ամուսնալուծման եւ բացակայութեան երկու տարրերը միասին եւ կամ անջատարար կրնայ պահանջել: Ամուսնալուծման համար ցոյց արուած միջոցները հոս ալ կրնան գործադրուիլ:

(Ծանօթ. — Անյայտութիւնը (կախալիք) ամուսնալուծման պատճառ չը կրնար համարուիլ ներկայ յօդուածով.)

Միայն թէ, 132-րդ յօդուածին մէջ յիշուած 3 ամսեայ լիւմը, ներկայ յօդուածին հետ առնչութիւն չ'ունի. Հոն, կամաւ լիման մասին կը խօսի: Մինչդեռ, ներկայ յօդուածով ակամայ կորուս եւ անյայտութեան բուական ինչպէս որ նախկին ամուսնական օրենքին ալ 5 տարի որոշած էին: Այս միջոցին եթէ ամուսններէն մին գոյութեան նշան չը տար, ենթական կարծումէր ամուսնանալու:

Յիշեալ 94-րդ յօդուածին համաձայն, միայն անյայտութեան ապացոյցը, եւ կամ այդ մասին դատական վնասագիրը չը բաւեր վերամուսնանալու, այլ, անհրաժեշտ է օրենքին գծած սահմանին մէջ ամուսնալուծման վնաս ալ ձեռք ձգել.)

Յօդ. 95. — Էրկանը մահուամբ եւ կամ ամուսնալուծման պատճառաւ որբեւայրի մնացող, կամ ամուսնութեան անվաւեր ըլլալը վճռուած կինը, մահուան, ամուսնալուծման եւ կամ անվաւեր հռչակուած թուականէն սկսեալ մինչեւ երեք հարիւր օր չ'անցած չը կրնար վերամուսնանալ:

Պայմանաւորութիւն: 1 — Կնկան համար:

Ծննդարեւութեամբ պայմանաժամը կը լրանայ,
 եթէ կինը չը կարենայ յղանայ եւ կամ ամուսնա-
 լուծմամբ բաժնուած ամուսինը կրկին իրարու հետ
 արուսնանալու փափաքին, դատաւորը կրնայ յիշեալ
 պայմանաժամը կրճատել:

(Ծանօթ. — Նախագիւ իսկաւ աստուածայմական կանոնագրութեանց համեմատ, բողեալ
 կինը մինչեւ երեք ամիս չ'էր կրնար վերամուսնանալ: Այդ միջոցին, եթէ յղութեան նշանք
 տար, աղբիւր կը լրանար ծննդաւորութեամբ: Իսկ, եթէ հակառակ բնական արտադրութե-
 անց ծննդագերութիւն չ'ունենար, աղբիւրի միջոցը կ'երկարէր մինչեւ... մէկ տարի — եւ
 ուսանց համեմատ ալ .. 2 տարի. — իսկ աւելի տարօրինակը այն էր որ, գիտահիմնեալ
 համար այդ պայմանաժամը... կիսուած էր, Ահա, այս անհամարաւ եւ անխնայ դու-
 քանց վերջ տուած է Հանրապետական կառավարութիւնը ներկա օրէնքով.)

Օրոշոս Եկեղեցիները, այս օրջանին կը յորջոջէին « սուգի տարին » որով, վերո-
 յիշեալ պատճառներով կինը մինչեւ մէկ տարի չ'էր կրնար ամուսնանալ.

Այս երեք հարիւր օրուան միջոցը, սերնդական շփոթութեան տեղի չը տալու համար
 օրինականացուցուած է.)

Յօդ. 96 — Ամուսնալուծմամբ իրարմէ բաժնուած այր
 եւ կին, դատաւորին կողմէ որոշուած արգելքի ժամա-
 նակամիջոցին, չ'են կրնար վերամուսնանալ: Այր եւ
 կին եթէ փափաքին իրարու հետ ամուսնանալու, այդ
 միջոցը դատաւորին կողմէ կրնայ կրճատուիլ:

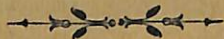
Ամուսնալուծուած
 ամուսիններու
 համար:

(Ծանօթ. — Ընել է թէ, դատաւորը, ամուսնալուծման վնասին առնքիւր արգելքի օրջան
 մըն ալ պիտի որոշէ. Այս որոշուելիք ժամանակամիջոցը, իբրեւ դատապարտութիւն, անուշ
 էրկանը համար ըլլայ. Իսկ որ, 95-րդ յօդուածով կնկան արգելքի միջոցը որոշ նշանակուած է:

Երկու պայմանաւ այդ միջոցներուն կրնան համար դատաւորին իրաւասութիւն
 տրուած է.

1 — Համոզում գոյացուի եւ հաստատուի թէ կինը ամուլ է:

2 — Բաժնուած ամուսինները կրկին իրարու հետ ամուսնանալու հաւանութիւն չ'այսնեն.)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ամուսնութեան յայտարարութիւնը
 եւ արարողութիւնը: (*)

Յօդ. 97 — Իրարու հետ ամուսնանալիք այր եւ կին,
 ամուսնութեան որոշումին թաղապետութեան նախա-
 գահին, եւ կամ ամուսնութեան գործերու համար
 թաղապետարանի մէջ նախագահին փոխանորդաբար
 կարգած պաշտօնեային, գիւղերու մէջ ալ ծերոց ժո-
 ղովին յայտարարելուն պէս, սոյն որոշումը կ'ազդարա-
 րուի: Ազդարարութեան միջոցը տառնը հինգ օր է:

Այս յայտարարութիւնը իրենց կողմէ բերանացի
 եղածին պէս, ստորագրութիւննին պաշտօնապէս վաւե-
 րացուած ըլլալու պայմանաւ գրաւոր ալ կ'ըլլայ:

Ազդարարութեան համար դիմող՝ ամուսնանալիք
 այր եւ կին, ստիպուած են թաղապետական եւ կամ
 Ծերոց ժողովին յանձնելու՝ իրենց ինքնութեան տետրը
 (նուագան), — 'ի հարկին — մօրը եւ հօրը, կամ
 խնամակալներուն գրաւոր հաւանութիւնը, այր եւ կնոջ
 մահուան վկայագիրը, եւ կամ անվաւեր հոշակման
 եւ ամուսնալուծման վճռագիրը:

Ծանօթ. — Ներկայ յօդուածով, ամուսնութեան կնքման իրաւասութիւնը տրուած է
 թաղապետարան եւ ասոր գոյութիւն չ'ունեցած վայրերու մէջ ալ Ծերոց ժողովներուն
 (եւլերը իւրիպարիյէ) :

(*) Յիշատակէն célébration թուրքերէն ազտ (ալս) Թարգմանուած է: Հինէն ալ
 իսկաւ համայնքը ամուսնութեան արարողութեան « ազտը նիքեան » կ'ըսէին, որով, մենք ալ
 նոյնութեամբ « արարողութիւն » Թարգմանեցինք:

Յօդ. 98 — Յայտարարութեան համար, ամուսնանալիք այր մարդուն բնակավայրին թաղապետութեան կը դիմուի:

Յայտարարութեան եւ ազդարարութեան համար իրաւասու մարմինը:

Ամուսնանալիք այրը եթէ օտար երկիր բնակող թուրք մըն է, յայտարարութեան համար կը դիմէ այն թաղապետութեան որուն տոմարներուն մէջ արձանագրուած է. եւ ասոր չը գոյութեան պարագային ալ, հօրը արձանագրութիւնը դադարող թաղապետութեան կրնայ դիմուի:

Ազդարարութիւնը, երկու կողմին թէ բնակավայրին, թէ արձանագրուած վայրերուն, բայց երբ արձանագրութիւն չ'ունենան իրենց հօրը արձանագրուած վայրին մէջ՝ թաղապետութեանց կողմէ կ'ազդարարուի:

(Ծանօթ. — Օտար երկիր բնակող թուրքեր, իրենց ծննդավայրին թաղապետութեան պէտք է դիմեն: Ամուսնութեան համար օրինական յայտարարութիւնը անոնք ստիպուած են հոն ներկայացնելու:)

Յօդ. 99 — Եթէ յայտարարութիւնը կանոնաւոր չի կատարուիր, եւ կամ ամուսնանալիք այր եւ կնոջմէ մին ամուսնութեան պայմանները չի լրացներ, կամ եթէ ամուսնութեան համար արգելք մը գտնուի, այդ պարագային ազդարարութեան պահանջը կը մերժուի:

Ազդարարութեան պահանջին մերժումը:

(Ծանօթ. — Յայտարարութեան ձեւը նախորդ 97 — 98-րդ եւ ամուսնութեան պայմանները եւ արգելիչ պահանջները ալ 88 — 93-րդ յօդուածներով նշանակուած են, որոնց հակառակ դիմումը չ'ընդունուի: Ձեռ օրինակ, յայտարարութիւնը անվաւեր ստորագրութեամբ եղած ըլլայ, կամ այր ու կնոջ բնակութիւնները տարբեր վայրեր գտնուելու պարագային կնկան բնակավայրին թաղապետութեան դիմուելու ըլլայ, եւ վերջապէս ներկայացողները նախապէս ամուսնացած եւ ոչ լուծուած եւ կամ 92-րդ յօդուածին համաձայն արեւակցական, խնամխական եւ կաթի ազգականութիւն, կապակցութիւն ունենան, եւլ. եւլ. ասոնց դիմումը կը մերժուի:)

Յօդ. 100 — Ազդարարութեան պայմանաժամին մէջ, ամուսնութեան արարողութեան դէմ, շահագրգռող ամեն անհատ կրնայ բողոքել առարկելով թէ, ամուսնանալիք այր եւ կնոջմէ մին ամուսնութեան յաջողակ (էհլ, incapacité) չ'է եւ կամ ամուսնութեան համար օրինաւոր արգելք մը գոյութիւն ունի:

Բողոքագիրը, ազդարարութիւնը ընող թաղապետարաններէն մէկուն գրաւոր կը տրուի:

Բողոքը: Բողոքի իրաւունքը:

Այն բողոքագիրները որոնք անյաջողակութեան եւ կամ օրինաւոր արգելքի մը մասին հիմնուած չ'են թաղապետութեան նախագահին, եւ կամ փոխանորդին եւ կամ Ծերոց Ժողովներու կողմէ նկատի չեն առնուիր:

Ինքնաբերաբար (բէէսէն doffice) բողոքել:

Յօդ. 101 — Այն պարագային երբ բացարձակ անվաւերութեան պատճառներ գոյութիւն ունենան, ընդհանուր դատախազութիւնը պարտաւոր է ինքնաբերաբար բողոքելու:

(Ծանօթ. — Ամուսնութեան բացարձակ անվաւերականութեան պահանջները 112-րդ յօդուածով ցոյց տրուած են:)

Յօդ. 102 — Այն թաղապետութեան նախագահը, կամ փոխանորդը եւ կամ Ծերոց Ժողովները որոնց ազդարարութեան խնդրանքը ներկայացուած է, ազդարարութեան պայմանաժամը լրանալուն ամուսնանալիք այր եւ կնոջ ամեն մէկուն իսկոյն բողոքագիրը կը յղեն:

Դատավարութեան եղանակը: Բողոքագրին զեկուցուելը:

Ասոնցմէ մին եթէ բողոքին դէմ առարկէ՝ խնդիրը անմիջապէս բողոքարկուին կը զեկուցուի:

(Ծանօթ. — Ամուսնութեան մասին ժամագրութեան կողմէ տրուելիք բողոքագրին ներկայանալուն յղուելուն համար օրէնքը որոշ պայմանաժամ ցոյց տուած է: Այսինքն, ազդարարութեան միջոցը — որ 15 օր է — չը լրացած կողմերուն չի զեկուցուիր: Իսկ, այս բողոքագրին դէմ, ամուսնանալիք անձերուն տալիք պատասխանին համար պայմանաժամ չը կայ, ասիկա իսկոյն բողոքարկուին կը դրուի:)

Յօդ. 103 — Բողոքարկուն եթէ պնդէ իր տեսակէտին վրայ, կրնայ պահանջել ամուսնութիւնը արգիլելու՝ այն տեղի դատաւորէն՝ ուր որ ազդարարութեան խնդիրքը ներկայացուած է:

Դատավարութիւն:

(Ծանօթ. — Այս յօդուածը, ամուսնութիւնը արգիլելու մասին յառաջ եկած դատարարութեանց իրաւասու դատարար կը ճշդէ: Ուրեմն, ազդարարութիւնը ներկայացուած թաղապետութեան գտնուած վայրին դատարար այդ տեղի դատարարին իրաւասու նկատուած է:)

Յօդ. 104 — Ամուսնութեան դէմ առարկութիւն ընելու, եւ կամ զ'այն վիճելի նկատելու, եւ կամ անոր արգելքը պահանջելու ժամանակամիջոցը տասը օր է:

Այս պայմանաժամը, բողոքի համար՝ ազդարարութեան օրէն, անիրաւութեան առարկութեան համար՝ բողոքագրին ամուսնանալիք այր եւ կնոջ զեկուցման թուականէն, եւ ամուսնութիւնը արգիլելու դատին համար՝ անիրաւութեան առարկութիւնը բողոքարկուին իմաց տրուած օրէն՝ կ'սկսի:

Ժամանակամիջոցներ:

(Ծանօթ. — Օրէնքը ամուսնութեան խափանման համար երեք տարեկան անարեւելիքներ նախատեսած է:

1 — Բողոքարկուին ցոյց տալիս պատճառներ:

2 — Ամուսնանալիս այդ եւ կնոջ այդ բողոքագրին դէմ ընելիս անարեւելիքներին:

3 — Բողոքարկուին կողմէ յաբուցուելիս դատարարութիւնը:

Այս երեք հաւանականութեանց համար ալ օրէնքը 10 օր պայմանաժամ տուած է: Այդ քուականէն վերջը ո՛րեւէ անարեւելիք բացարձակապէս անլուելի է:

Այդ պայմանաժամին սկզբնաւորութիւնն ալ օրէնքը ցոյց տուած է:

Ուրեմն, այն որ ամուսնութիւնը կարգ մը պատճառներով արգիլել ուզէ, ազդարարութեան քուականէն մինչեւ տասն օր բողոքագիր տալու պարտաւոր է:

Արդ, նկատելով որ բողոքի պայմանաժամը ներկայ յօդուածով ազդարարութեան քուականէն սկսելով տասն օրուան վերաժուած է, 97-րդ յօդուածին մէջ ցոյց տուած 15 օրը անխնայ կը մնայ:)

Յօդ. 105 — Եթէ բողոքարկու չը գտնուի, ամուսնանալիք այր եւ կնոջ պահանջքին վրայ, ազդարարութեան խնդիրքը ներկայացուած թաղապետութեան նախագահը, եւ կամ իր կողմէ՝ ամուսնութեան գործերու համար պաշտօն յանձնուած փոխանորդը, կամ Ծերոց Ժողովները ամուսնութեան պաշտօնական գործողութեան եւ կամ ազդարարութեան լրացած ըլլալու մասին պաշտօնաթուղթ մը տալու ստիպուած են:

Եթէ ամուսնութիւնը արգիլելու դատարարութիւն յարուցուած չ'ըլլայ, եւ կամ եթէ մերժուած ըլլայ՝ պարագան նոյնն է:

Ազդարարութեան պաշտօնաթուղթին թուականէն սկսեալ վեց ամսուան միջոցին, թուրքիոյ ամեն կողմը, թաղապետութեան նախագահներուն եւ կամ ասոնց կողմէ ամուսնութեան գործերուն պաշտօն յանձնուած փոխանորդներուն՝ ներկայութեան, յիշեալ պաշտօնաթուղթը՝ ենթակայներուն ամուսնանալու իրաւունք կ'ուտայ:

(Ծանօթ. — Ազդարարութեան պայմանաժամը լրանալուն ամուսնանալիս այր ու կին պատճառաբանութիւն մը պիտի առնեն: Իսկ եթէ ուզեն ազատ են միեւնոյն պատճառներով միջոցաւ ամուսնութիւնը վաւերացնել տալու եւ կամ թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ուզած իրաւաստ մարմիններուն դիմելու: Եւ այս վերջիններն ալ, պատճառաբանութիւն տեսնելուն պէս իսկոյն տնտեսութեան ամուսնութիւնը պատճառաբան հաստատելու:)

Յօդ. 106 — Այն թաղապետութեան նախագահը, կամ ամուսնութեան գործերուն համար պաշտօն յանձնուած փոխանորդը, եւ կամ Ծերոց Ժողովը՝ օրոնց, ամուսնութեան պայմանագրութեան համար զիմուսնեղած է, ասոնք եթէ ազդարարութեան գործողութեան համար արգիլի:

Պաշտօնաթուղթի մերժումը:

պատճառ մը տեսնան, պարտաւոր են մերժելու ամուսնութեան պաշտօնական գործողութիւնը:

Վրայէն վեց ամիս անցած ազդարարութիւնը չ'եղեալ կը նկատուի:

(Ծանօթ. — Արգիլի պատճառներ օրէնքով ցոյց տուած են (յօդ. 88—96) ասոնցմէ դուրս ո՛րեւէ անարեւելիք մերժման պարագային պատճառաբանութեան կ'ենթարկուին ենթակայ մարմիններ:)

Յօդ. 107 — Ամուսնանալիք անձերէն մ'իւն եթէ հիւանդանայ եւ օրինական պայմանաժամին սպասելու պարագային ամուսնութիւնը կնքելու անկարելիութեան վախը ունենայ, պայմանաժամերը կրճատելու եւ նոյն իսկ ասոնց ազդարարութեան պաշտօնական գործողութիւնը կատարելու համար՝ հաշտարար դատարանի կողմէ՝ թաղապետութեան եւ Ծերոց Ժողովին կրնայ արտօնութիւն տրուիլ:

(Ծանօթ. — Բացառիկ պարագաներու մէջ ասոնց ազդարարութեան ամուսնութիւնը դատարար կրնայ արտօնել: Ենթակայ մարմիններ ինքնաբերաբար չ'են կրնար զանազան այլ պարագան: Հակառակ պարագային, գործողութիւնը չ'եղեալ կը նկատուի:)

Յօդ. — 108 Ամուսնութիւնը, երկու չափահաս վկայներու ներկայութեան, թաղապետարանի մէջ եւ կամ Ծերոց Ժողովներու մօտ, թաղապետական նախագահին, կամ իր կողմէ՝ ամուսնութեան գործերուն համար պաշտօն տրուած փոխանորդին եւ կամ գիւղապետին (մըխար) կողմէ հրապարակաւ կը կատարուի:

Եթէ բժշկական վկայագրով՝ ամուսնանալիք անձերէն մէկուն մինչեւ թաղապետարան եւ կամ Ծերոց Ժողովին չի գալու աստիճան հիւանդութիւնը հաստատուի, ամուսնութիւնը ուրիշ տեղ ալ կրնայ կնքուիլ:

(Ծանօթ. — « Զաւիհաւաութիւնը 18 տարեկանէն կ'սկսի: Ամուսնացած անձը չափահաս կը նկատուի » (յօդ. 14):)

Օրէնքը, ամուսնութեան ուրիշ վայրի մը մէջ, գործիական, ենթակաւորութեան տան մէջ կարենալ կնքելու համար մէկ միջոց ցոյց տուած է, եւ ասիկա, ամուսնանալիս անձերէն մէկուն հիւանդութեան պարագային կրնայ ըլլալ: Ապա թէ ոչ, իրենց շատ մօտ — հայր, մայր, եղբայր կամ խնամակալի պէս — անձերուն հիւանդութիւնը չի կրնար ուրիշ տեղ ամուսնութիւն կնքելու առիթ նկատուի:)

Յօդ. 109 — Ամուսնացնելու պաշտօն ունեցողները, ամուսնանալիք անձերէն ամեն մէկուն կը հարցնեն թէ՛ կը փափաքին ամուսնանալ թէ՛ ոչ:

Արարողութեան ձեւը:

Հաստատական պատասխանները ստանալուն պէս երկուքին հաւանութեամբ օրէնքով կնքուած ըլլալը կը յայտարարեն:

Յօդ. 110 — Արարողութեան լրանալուն պէս, ամուսնացնող պաշտօնեան, այր եւ կնոջ իսկոյն ամուսնութեան թուղթ մը կ'ուտայ:

Ամուսնութեան թուղթը, եւ կրօնական արարողութիւն:

Ամուսնական թուղթը չը ներկայացուած ամուսնութեան կրօնական արարողութիւնը չի կրնար կատարուիլ, Միայնգամայն, ամուսնութեան լրացումը կրօնական արարողութենէն կախեալ չ'է:

(Ծանօթ. — Առանց ամուսնութեան պատճառով քույրերը տեսնելու կրօնական արարողութիւն կատարող քահանաները ընդհ. դատաւարութեան կողմէ հետապնդուելով պատճառանք օրէնքին համաձայն կը դատաւարուին:)

Յօդ. 111 — Ազգարարութեան, ամուսնութեան կնքման եւ ամուսնութեան արձանագրութեան վերաբերեալ տրամադրութիւնք՝ կանոնադրով որոշուած են:

կանոնադրներ:

(Ծանօթ. — Այս մասին 30 յօդուածներէ բաղկացեալ հրահանգ մը հրատարակուած է:)

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անվաներ (պաթ'րի, nullités)

ամուսնութիւն:

Յօդ. 112 — Հետեւեալ պարագաներու մէջ ամուսնութիւնը անվաւեր է:

1 — Այր եւ կնոջ մ'իւն՝ ամուսնութեան արարողութեան պահուն՝ եթէ ամուսնացած ըլլայ:

Բացարձակ անվաւերութեան պատճառներ:

2 — Այր եւ կնոջ մ'իւն՝ ամուսնութեան արարողութեան պահուն՝ մտադարութիւն եւ կամ մշտապէս պատճառի մը հետեւանօք դատողութեան տէր չ'ըլլայ:

3 — Այր եւ կնոջ մէջ օրէնքով արգելուած աստիճանով արեւակցական եւ կամ խնամիական եւ ստնտու, կաթնեղբայրութիւն ըլլայ:

(Ծանօթ. — Ներկայ յօդուածով երեքի դատաւարուած է բացարձակ անվաւերութիւնը:

Եթէ ամուսնանալիք անձերէն մին արդէն նախապէս ուրիշի հետ ամուսնացած է, անուս երկուքը ամուսնութիւնը անվաւեր է:

Դատելու անկարողութեան պատճառները պէտք է մտաւոր ըլլան (ցնդածութեան պէս), որոնք բացարձակապէս չ'ենկրնար ամուսնանալ, եթէ ամուսնացած են չ'եղեալ կը համարուի:

Նախապէս իսկ կրօնք, մտնչեմական եւ ուժամեայ անվաւեր ու արգելիչ ամուսնութիւններ հետեւեալ ձեւով կ'որոշուին:

Մտնչեմական արգելք (հէօրմէքք մուկպպետ) = Արեւակցական եւ խնամիական ազգականութիւն, դիտում, ցեղի տարբերութիւն, առնականութեան հաւանականութիւն (որձեւեղութեան պէս):

Առժամեայ արգելք = 1 — Կնոջը ազգական ուրիշ կնկան մը եւս ամուսնանալ:

2 — Կռապատկարներու հետ ամուսնութիւն: 3 — Ազատ կնոջ վրայ գերութիւն առնել:

4 — Ազատ կինը 3 անգամ եւ գերութիւն 2 անգամ արձակելէ վերջ կրկին անոնց հետ ամուսնանալ: 5 — Չորս հաս ազատ եւ երկու հաս գերութիւններէն աւելի ամուսնութիւն:

6 — Ուրիշ մը եթէ իր վրայ իրաւունք ունենայ: 7 — Շնացող կնկան մը հետ ամուսնանալ՝ կաշիլի չ'է:

Այս հաւանականութիւնները ամփոփուած են հետեւեալ ռաճաւորի ձեւով.

Էնվա՛ քանրիմիւն ճիւղեան սուպո՛ւ,
Գարապէրին, միլիւն, բրտալիւն, հէմիւն,
Քէտալէ՛ շիւրին, ճիւղեալիւ միւսանէրէ,
Վէ Էմէրին, ա՛ն հիւրէրին մուսիսէրէ,
Վէ շէլէ խուսէրին էրէլէ պիլ պէլան,
Թարիլիւն լէհա՛ւ Էլասէն վէլիւն,
Թէպիլիւն պիւսգգրն դարիւ միւննիւնեան,
Էվ յըսէրին էվ խուսուէրին պիլիքիւն,
Վէ ախէր իւլ Էիլ իլիքիւն իւլ ճիւն,
Քէլ ճիւննի վէլ մա՛ր ինէվիլ ինսի.

Այս ռաճաւորը նոյնութեամբ դնելուս պահաւոր՝ վերջին պարբերութիւնը մասնա-
նշելու համար էր:

Յետի սարբերութեան համար շեշտուած վերջին մասին մէջ «Յաւերժահարտեու,
պարիկներու եւ նմաններու հետ» ամուսնութիւնը արգիլուած է, կ'ըսէ:

Հետեւաբար, Համրապետական Կառավարութեան, այս սեռակ ալլանդակութիւններու
վերջ թալը իրաւամբ շատ արդարացի է:

Անվաւերութեան երրորդ մասը՝ ազգականութեան կապակցութիւնն է, որոնց ասի-
ինանք ցոյց տուած է 92րդ յօդուածին մէջ: Միայն թէ, հոս ալ, անվաւեր հուշակուած է
դիւցման հետ առնչութիւն ունեցող ենթակայութիւն, ինչ որ Զուիցերիական օրէնքին մէջ գո-
յութիւն չ'ունի:

Արդ նոյն իսկ ամուսնութենէն վերջը, երբ ամուսիններէն մին իրազեկ ըլլայ թէ, իր
կողակիցը ժամանակին կարճատեւ եւ կարճեղբայր կամ կարճեղբայր եղած է, այդ ամուսնու-
թիւնը չ'եղեալ նկատուելով իսկոյն լուծուած պիտի համարուի:

Քիստոնեայ Եկեղեցիներու համար բացարձակ անվաւերութեան պահանջներ
հետեւեալներն էին.

- 1.— Բնական թերութիւններ, (մտաւորութեան, դասելու անկարողութեան պէս).
- 2.— Արդէն ամուսնացած եղողներ:
- 3.— Քաղաքական պատժ:
- 4.— Ճգնաւոր եւ կուսակցութեան անդամ լինել.
- 5.— Հետգնէտ մեղադրանքներու վրայ չորրորդ եւ աւելի անգամներ ամուս-
նութիւն:

6.— Եթէ ենթական հայր իշխանութեան ներքեւ է, անոր իրաւացի դժկամակութիւնը.

7.— Արեւակցական եւ խնամակական ազգականութիւն:

Իսկ նախկին Ռուսական օրէնքին մէջ ասոնցմէ զատ, ցոյց տուած էր նաեւ հետեւեալ
պահանջները, բռնի ամուսնութեան դատաւարութեամբ վերամուսնութեան արգիլումներ,
ուրաւունք աւելի օտարի ունեցողներ, ուղղադատներու ամուսնութիւնը ոչ քրիստոնեանե-
րու հետ:

Թօղ. 113 — Ընդհանուր դատախազութեան կողմէ, ան-

վաւերութեան դատը պաշտօնապէս կը պահանջուի:

Ենթակայներուն՝ ամեն մէկն ալ կրնան անվաւե-
րութեան դատ յարուցանել:

Դատաւարութեան
իրաւունքը:

Թօղ. 114 — Ոչնչացած ամուսնութեան մը ան-
վաւերութեան դատը պաշտօնապէս չը կրնար պահան-
ջուիլ: Սակայն, ենթակայներէն ամեն մէկը անվաւերու-
թիւնը կրնան վճռել տալ: Դատողութեան անկարողութիւնը
եւ կամ մտքի հիւանդութեան տկարութիւնը անյայտանալու
պարագային՝ միայն այր եւ կնոջ կողմէ ամուսնութեան
անվաւերութիւնը կրնայ պահանջուիլ:

Ամուսնացած ըլլալով վերամուսնացող անձին՝ նոր
ամուսնութեան անվաւերութիւնը չ'որոշուած, եթէ մահու
եւ այլ պատճառներով առաջուան ամուսնութիւնը ոչնչա-
ցած եւ միւս կողմէ ալ բարի տրամադրութեան տէր
եղած ըլլայ, անվաւերութեան որոշումը չ'իկրնար տրուիլ:

Դատաւարութեան
իրաւունքին սահմանա-
փակումը եւ կամ
ոչնչացումը:

(Ծանօթ. — Մահուամբ եւ կամ ամուսիններէն միոյն անյայտացած ըլլալով եւայլն,
ոչնչացած ամուսնութեան համար, այդ ամուսնութեան 112րդ յօդուածին համաձայն
անվաւերութիւնը, 113րդ յօդուածին համաձայն ընդհանուր դատաւարութեան կողմէ չի
կրնար պահանջուիլ, այլ միայն ենթակայներ կրնան դատարան դիմել:

Վերամուսնացած մէկու մը նախկին ամուսնայն մահուամբ ամուսնութեան ոչնչա-
նալու պարագային ներկայ յօդուածին վերջին հատուածին համաձայն կը կարգադրուի:)

Առնչական անվաւերու-
թիւնը Այր եւ կնոջ
մէկու կողմէ դատա-
ւարութեան իրաւունքը:
Դատաւարութեան
կարողութեան զը-
կումը:

Թօղ. 115 — Ամուսնութեան արարողութեան պահուն,
անցողակի տեւէ, պատճառով դատողութեան կարողութիւնէ
զրկուած, այր կամ կինը կրնայ ամուսնութեան ջնջման
դատ բանալ:

(Ծանօթ. — Յիմարութեան նուպաներ կան՝ որոնք անցողակի են, զոր նախապէս
իւրած եւ նօթագրած էինք, ներկայ յօդուածով՝ օրէնքը կ'աղկաւորէ այդ սեռակ անցողակի
պահանջներուն: Ասոնք կրնան հաստատուիլ գիտական տեղեկատուութեամբ եւ ենթակային անց-
եալին իրազեկ անձնատուութիւններու վկայութեամբ:)

Թօղ. 116 — Այր եւ կնոջմէ մին, յետագայ պարագա-
ներուն մէջ, կրնայ ամուսնութեան ջնջման դատ բանալ:

1 — Եթէ ք. ամուսնութիւն չ'է ուղած եւ կամ այր
կամ կինը կողմ անձին հետ ամուսնանալու դիտում չ'է
ունեցած եւ օակայն սխալմամբ եթէ ամուսնութեան
հաւանութիւն տուած ըլլայ:

2 — Եթէ ամուսնութիւնը կատարուած ըլլայ այն-
պիսի սխալով, որ ամուսնական հանգամանքի մը թերու-
թեամբ՝ իրարու հետ կենակցելու անտանելիութիւն
մը յառաջ եկած ըլլայ:

Սխալմամբ:

(Ծանոթ. — Կը կարծենք թէ, յօդուածին առաջին հաստատումը՝ բնական եւ կամ առընչական անկարողութեան, իսկ երկրորդով՝ որձեւէգութեան պէս պահանջներու գո- յութեան կ'ակնարկէ օրէնքը:)

Յօդ. 117 — Ստորեւ նշանակուած պարագաներուն մէջ այր ու կնոջմէ մին կրնայ ամուսնութեան ջնջումը պահանջել:

1. — Այր եւ կնոջմէ մին միւսին պատուոյն եւ արժանապատուութեան մասին՝ թէ անձամբ անոր կողմէ եւ թէ անոր զիտակցութեամբ երրորդ անձի մը կողմէ խափուելով ամուսնութեան հաւանութիւնն առւած ըլլայ:

2. — Եթէ բողոքողին եւ կամ սերունդին առող- ջութիւնը վտանգելիք հիւանդութեան մը գոյութիւնը իրմէ դաղանի պահուած ըլլայ:

Խափուելով:

(Ծանոթ. — Առաջին պարագային մէջ՝ խաբուած ըլլալը, երկրորդին մէջ ալ՝ նախ քան ամուսնութեան՝ հիւանդութեան անգիտակցութիւնը՝ անհրաժեշտ պայման է ամուսնութեան ջնջման դատին լսելի ըլլալուն համար:

Ապա թէ ո՛չ, մէկը գիտակցութեամբ, զոր օրինակ, իր ապագայ կողակիցը վստահաւոր հիւանդութեամբ վարակուած է եւ ըստ այնմ հաւանած է ամուսնութեան, այդ հիւան- դութեան պատճառաւ ամուսնութեան ջնջման դատը անլսելի կը մնայ:)

Յօդ. 118 — Իր եւ կամ իր մէկ մերձաւոր ազգականին կեանքին, առողջութեան եւ կամ պատուոյն դէմ ծանրակշիռ եւ միեւնոյն ատեն ներկայ կամ վաղահաս վտանգի մը սպառնալիքին ներքեւ ամուսնացող այր եւ կինը կրնայ ամուսնութեան ջնջումը պահանջել:

Ապառնալիք:

Ծանոթ. — « Մերձաւոր ազգական, proche » քարգանուել է գերմաներէն « naheverbundene personen » էն որ, առնչութիւն ունի մօտաւոր ազգականներու, ինչպէս նաեւ նշանածի մը, եւ կամ որդեգրին եւլնի հետ: Վերջապէս, մերձաւոր ազգական կ'ըսուին ամեն անոնց, որոնք կը գտնուին միեւնոյն օրհանգիստին մէջ իր խնամքի ու գոթութեան տակ:

Սպառնալիքի դատարարութեան մէջ անհրաժեշտ է նկատել առնել սպառնացող անձին սպառնալու կարողութեան աստիճանը, հաւանական վտանգին կարելիութիւնը եւ կարեւորութիւնը, եւն.)

Յօդ. 119 — Զնջման պատճառներուն իրաւաւորող տեղե- կացուած, եւ կամ սպառնալիքին ոչնցացած թուականէն սկսեալ վեց ամիս, եւ ամեն պարագայի տակ, ամուս- նութեան թուականէն հինգ տարի վերջը, ամուսնութեան ջնջման դատը ժամանցուածի կը հանդիպի:

Ժամանցում (Prescription):

(Ծանոթ. — Ժամանցումի հետեւանոք, թէ ներկայ եւ թէ յետագայ յօդուածներուն մէջ նշանակուած ժամանակամիջոցները անցնելուն, առանց դատարարութեան էութիւնը լննելու ամուսնութեան ջնջման պահանջը կը մերժուի:)

Յօդ. 120 — Ամեն անոնք որ ամուսնութեան համար ստիպուած են հօրը եւ մօրը եւ կամ խնամակալին հա- լանութիւնը առնելու, առանց անոնց հաւանութեան եթէ ամուսնանալու ըլլան, մայրը եւ հայրը եւ կամ խնամա- կալը կրնան ամուսնութեան ջնջումը պահանջել:

Հօր կամ մօր եւ կամ խնամակալին ամուս- նութեան դատը:

Ամուսնութեան ջնջման որոշումէն առաջ, այր ու կին, մօրը, հօրը եւ կամ խնամակալին հաւանութեան ստիպողութենէն եթէ ազատուած ըլլան, եւ կամ կինը յղա- նալու ըլլայ, ամուսնութիւնը չի ջնջուիր:

(Ծանոթ. — Զնախքէն առանց հաւանութեան եթէ ամուսնացած ըլլան, ծնող կամ խնամակալին յարուցած դատարարութեան միջոցին — սակայն, նախ քան ամուսնացումէն որոշման — խելահաս կամ չափահաս ըլլան, հայր իշխանութեան կամ խնամակալութեան հետեւանոք յարուցուած դատը իսկոյն կը մերժուի:

Թերութիւններ՝ որոնք չ'են զօրեւր անկաւեր հաշակել տալու: Որդեգրու- թեան հետեւանալը:

Յօդ. 121 — Որդեգրութեան պատճառաւ ամուսնութիւնն ին արգիւտուած անձերուն ամուսնութիւնը չի կրնար ջնջուիլ: Ամուսնութեամբ որդեգրութեան հանգամանքը չի մնար:

(Ծանոթ. — Որդեգրութիւնը, արգելիչ պատճառները ցոյց տուող 92-րդ յօդուածին 3-րդ հաստատումի մէջ նշանակուած է: Այդ արգելիքը նախ քան ամուսնութեան եթէ մասնաճեղքի դատարարը չը կրնար օրինակացնել: Սակայն, ամուսնութիւնը — նոյն իսկ անգիտակցութեամբ — կնկնուելէ յետոյ, չը կրնար ջնջուիլ: Վստիկ, յետ ամուսնութեան որդեգրութիւնը չը մնար:)

Յօդ. 122 — Այն անձերը որոնց ամուսնութիւնը օրէնքով եւ վճիռով որոշուած պայմանաժամերուն մէջ արգիւտուած է նախ քան այդ ժամանակամիջոցներուն լրանալուն կրկին ամուսնացած ըլլալին ամուսնութեան ջնջման պատճառ չի կրնար ըլլալ:

(Ծանոթ. — Օրէնք — զոր օրինակ — 95-րդ յօդուածով որոշ պայմանաժամ նշանակուած է որու միջոցին ամուսնութիւնը արգիւտ է: Բայց, այդ օրհանգիստը չը լրացած կինը եթէ ո'րեւէ ձեւով եւ օրինաւոր սահմանին մէջ ամուսնանայ, ուրիշ սխալմունք՝ ամուսնութեան ջնջման պատճառ չը կրնար նկատուիլ:)

Յօդ. 123 — Թաղապետութեան նախագահը, կամ փոխա- նորդը, եւ կամ զիւղերու մէջ Ծերոց Ժողովին ներկա- ութեան կնքուած ամուսնութիւնը, օրինաւոր ձեւակեր- պութեան մէջ թերացուած ըլլալու առարկութեամբ չը կրնար ջնջուիլ:

Ձեւակերպութեան Թերութիւնը:

Անվանութեան
որոշումը:

Յօդ. 124 — Ամուսնութեան անվանութիւնը միայն
դատաւորին որոշումէն կախում ունի: Ամուսնութիւնը
նոյն իսկ անվանութեան պատճառաւ արատաւորուած
ըլլայ, մինչեւ դատաւորին վճիռը, վաւերական ամուսնու-
թեան ամեն հանգամանքը կ'ունենայ:

(Ծանօթ. — Երբայրեմբ քէ, 112 րդ յօդուածին մէջ նշանակուած անձեր իրարու
հետ ամուսնացան: Ասոնց ամուսնութիւնը օրէնքով անվաւեր է: Սակայն, անվաւերութեան
մասին տակաւին դատաւորին վճիռէն առաջ, եթէ ամուսնացեալն միմեկեկու ըլլայ
միւսը օրինաւոր ժառանգորդ կ'ըլլայ, եթէ այդ միջոցին յղացած ըլլայ, զատակը օրինաւոր
կը նկատուի, եւ այսպէս, օրէնքին ամուսնութեան հետեւանքներու մասին ամբողջ տրամա-
դրութիւնները կը գործադրուին:)

Անվանութեան
որոշումը:
Չաւանդներ:

Յօդ. 125 — Ձեռքուած ամուսնութեան ծնած տղաքները
— նոյն իսկ եթէ հայր ու մայրերնին բարի դիտաւորու-
թիւն չ'ունենան — օրինաւոր կը նկատուին:

Տղաքներուն իրենց մօր եւ հօր հետ ունեցած իրաւունք
եւ պարտականութիւննին, ամուսնալուծման տրամադրու-
թեանց ենթակայ են:

Այր ու կին:

Յօդ. 126 — Բարի դիտաւորութեամբ ամուսնացող կիներ
նոյն իսկ եթէ լուծուած ըլլայ, ամուսնութեամբ ձեռք
ձգած կացութիւնը կը պահէ: Բայց, նախ քան ամուսնու-
թեան ընտանեկան անունը կը վերստանայ:

Այր եւ կնկան գոյքերուն յարգարումը (liquidation)
այր ու կնոջ կողմէ պահանջուած նիւթական եւ բարո-
յական վնասուց հատուցումը եւ պարենագնի խնդիր-
ները՝ ամուսնալուծման տրամադրութեան ենթակայ են:

Ժառանգորդներուն
իրաւունքը:

Յօդ. 127 — Ամուսնութեան ջնջման դատը՝ ժառան-
գորդներուն չը փոխանցուիր: Միայն թէ, ժառանգորդ-
ները կրնան չարունակել սկսուած դատավարութիւնը:

Իրաւասութիւն եւ
դատավարութեան
եղանակը:

Յօդ. 128 — Ամուսնութեան ջնջման դատավարութեան
մէջ՝ իրաւասութեան խնդիրը եւ դատավարութեան
եղանակը՝ ամուսնալուծման տրամադրութեանց են-
թակայ են:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամուսնալուծում (*)

Յօդ. 129 — Այր ու կնոջ մին միւսին չնութեան պատ-
ճառաւ ամուսնալուծում կրնայ պահանջել:

Ամուսնալուծման
չարժանիքներ:
Շնորհիւ:

Դատ բանալու իրաւունք ունեցող այր ու կնոջ
ամուսնալուծման առիթ առող խնդրոյն տեղեկացած
թուականէն՝ հինգ տարի եթէ անցած ըլլայ, դատէն կը
զրկուի:

Ներման պարագային՝ դատը անխելի կը մնայ:

(Ծանօթ. — Այս ժամանցումէն բացառութիւն կը համարուի 134 րդ յօդուածով
ցոյց տրուած տարած իբր:)

Յօդ. 130 — Այր ու կնոջ մին՝ միւսին կողմէ եթէ կեան-
քի սպառնալիքի ներքեւ գտնուի, եւ կամ չափազանց
տգեղ վարմունքի առարկայ ըլլայ, ամուսնալուծում
կրնայ պահանջել:

Կեանքի սպառնալիք
Չափազանց գէշ
վարմունք:

Դատի իրաւունք ունեցող այր կամ կինը, ամուսնա-
լուծման չառժառիթը տեղեկացած թուականէն վեց ամիս
իսկ աւելն պարագայի տակ (այսինքն, եթէ տեղեկութիւն
չ'ունենայ) խնդրոյն դուրսիւն ունեցած թուականէն
հինգ տարի անցնելէ վերջը դատավարութեան իրաւունքէն
կը զրկուի:

Ներման պարագային՝ դատը անխելի կը մնայ:

(*) Ամուսնալուծման վերաբերեալ Լանէյի համաժողովին մէջ կայացած համաձայնագրին ծրոյ
յօդուածին համեմատ, երկու կողմերու համաձայնութիւնը չը բաւէր ամուսնալուծում ձեռք
բերելու, այլ, ամուսնալուծման պատճառ եղող խնդրոյն էութիւնը պարտաւոր են ապացուցանելու:

Ամենայն կարգադրութիւններ:

Յօդ. 137 — Դատաւարութեան ակտներուն պէս, դատաւորը անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք կ'առնէ: Մասնաւորաբար կնոջ բնակութեան, պարենաւորման, այր ու կնոջ նիւթական յարաբերութեանց, զաւակներուն պահպանման վերաբերեալ խնդիրները առժամապէս կը կարգադրէ:

Դատաւոր: Ամուսնալուծում եւ կամ բաժանում:

Յօդ. 138 — Ամուսնալուծման պատճառներէն մին եթէ հաստատուելու ըլլայ, դատաւորը կրնայ ամուսնալուծման կամ բաժանման վճիռ տալ: Եթէ դատը միմիայն բաժանման համար ըլլայ, ամուսնալուծման որոշում չը կրնար տրուիլ:

Եթէ դատը ամուսնալուծման համար ըլլայ եւ սակայն այր ու կնոջ հաշտութեան հաւանականութիւնը գտնուի, բաժանման որոշում կրնայ տրուիլ:

(Ծանօթ. — 135-րդ յօդուածով ամուսնալուծման եւ բաժանման ընթացքներ անիրաւուն կողմին կամի՞ն ձգած էր. Ներկայ յօդուածով ալ այդ մասին դատաւորին յայն իրաւասութիւն տրուած է:

Բաժանման ժամանակակիցը:

Յօդ. 139 — Բաժանման համար մէկ տարիէն մինչեւ երեք տարի կրնայ որոշուիլ: Որոշ պայմանաժամին աւարտելուն բաժանումը ինքնին կը վերջանայ:

Բայց, այդ միջոցին եթէ այր ու կին չը հաշտուած ըլլան, ասոնցմէ մին կրնայ ամուսնալուծման պահանջել:

Յօդ. 140 — Բաժանման որոշեալ ժամանակը անցնելէն վերջը, նոյն իսկ այր ու կնոջմէ միոյն կողմէ պահանջուելու պարագային, ամուսնալուծման որոշում կրնայ տրուիլ: պայմանաւ որ բաժանման որոշման հիմ կազմող շարժառիթները մասնաւորաբար դատախազին դէմ չ'ըլլան:

Բաժանման աւարտելուն տրուելիք վճիռը:

Այսու հանգերձ, երբ միւս կողմը միասին ապրելու դժկամակի, բաժանման պատճառները եթէ դատախազին դէմ ալ ըլլան՝ ամուսնալուծման որոշումը կը տրուի: Բաժանման դատաւարութեան միջոցին ապացուցուած եւ անկէ վերջը ծագում առած խնդիրները նկատի առնուելով վճիռը կը տրուի:

Յօդ. 141 — Ամուսնալուծուած կինը՝ իր ամուսնութեամբ ունեցած պայմանները անվթար կը պահէ: Միայն թէ, նախ քան ամուսնութեան ընտանեկան անունը կը վերստանայ:

Ամուսնալուծուած կնկան անհատական գէրքը:

Կինը՝ եթէ ամուսնութեան պահուն որբեւայրի էր

ամուսնալուծման որոշման հետ միասին կրնայ թոյլատրուիլ իր ընտանեկան անունը կրելու:

Դատաւարութեան ժամանակակիցը:

Յօդ. 142 — Ամուսնալուծման որոշման հետ դատաւորը մէկ տարիէն պակաս եւ երկու տարիէն աւելի չ'ըլլալու պայմանաւ, մեղապարտ կողմը վերամուսնութենէն կը դրկէ: Ասկէ, նախապէս վճռուած բաժանման ժամանակակիցը կը հաշուակցուի:

(Ծանօթ. — Նախապէս եթէ բաժանման վճիռ տրուած եւ 139-րդ յօդուածին համաձայն նշանակուած պայմանաժամերը գործադրուած եւ աւարտած ըլլալէն վերջը ամուսնալուծում ըլլայ, վերամուսնութեան արգելին համար ներկայ յօդուածով որոշուելիք 1 — 3 տարիէն բաժանման եղանին անցած ժամանակը կը հաշուի:

Երկու կողմն ալ եթէ մեղապարտ նկատուի, երկուքին համար ալ ներկայ յօդուածին տրամադրութիւնները կը գործադրուին:)

Յօդ. 143 — Անմեղ ճանչցուած այր ու կնոջ դրական եւ նոյն իսկ պատահական մէկ շահը եթէ ամուսնալուծմամբ վտանգուած ըլլայ, մեղապարտ կողմէն կրնայ նիւթական հատուցում մը պահանջել:

Ամուսնալուծման պարագային նիւթական եւ բարոյական հատուցում:

Ասկէ դատ, ամուսնալուծման առիթ տուող դէպքերը, անմեղ ճանչցուած այր ու կնոջ անձնական շահերը եթէ ծանր կերպով վտանգած են, դատաւորը, բարոյական հատուցման անուամբ որոշ գումար մըն ալ կրնայ վճռել:

(Ծանօթ. — 1 — Այր ու կնոջ մին եթէ յանցաւոր է 2 — Անմեղ կողմին անհատական շահերը եթէ վստահուած են. յանցապարտը, կը դատաւարուի նիւթական հատուցման: Այդ շահերը եթէ ծանրապէս վստահուած են, դատաւորը կրնայ բարոյական հատուցում ալ վճռել: Ասոց, բանակը որակը, վստահին գոյութիւնը եւ ասիւնանը նշանակութիւնը, դատաւորին գնահատման եւ ի հաշիւին փորձագէտներու կարծիքին ձգուած է:

Ներկայ յօդուածին տրամադրութիւնը բաժանման խնդիրներուն չի կրնար կիրառուիլ:)

Պարենագին:

Յօդ. 144 — Յանցապարտ չ'եղող այր կամ կինը ամուսնութեան հետեւանքով եթէ ծանր չքաւորութեան մասնուի, միւս կողմը նոյն իսկ ամուսնալուծման տեղի տուած չ'ըլլայ, իր կարողութեան չափով մինչեւ մէկ տարի պարենագին տալու կրնայ դատաւարուիլ:

(Ծանօթ. — Սակայն, պարտաւորեց ճիւղական կարողութեան աւելնալուն համար, պարենագինն ալ չի կրնար աւելնալ: Վստիկ, ամուսնալուծմամբ վերջնականապէս գտնուած ամուսին մը, միւսէն ո'րեւէ իրաւունք չի կրնար ակնկալել:)

Յօդ. 145 — Պայմանագրութեամբ եւ կամ որոշումով, նիւթական եւ բարոյական հատուցում, կամ իրրեւ

պարենադին եկամուտ մը յատկացուած այր կամ կինը եթէ վերամուսնանայ, այդ եկամուտը կը դադրի:

Չքաւորութեան պատճառաւ պարենադին յատկացուած այր կամ կինը՝ այդ վիճակէն եթէ ազատուած եւ կամ դժալիօրէն դիւրքը բարւոքած ըլլայ, պարտաւորով դիմումին վրայ պարենադինը կը կտրուի կամ կը զեղչուի:

Պարտաւորով նիւթական կարողութիւնն ալ պարենադին քանակութեան բաղդատմամբ եթէ նուազելու ըլլայ՝ միեւնոյն ձեւով կ'որոշուի:

Յօդ. 146 — Այր ու կին իրենց գոյքերուն մատակարարման համար որ ձեւն ալ ընդունած ըլլան, ամուսնալուծմամբ ամեն մէկը իր անհատական գոյքը ետ կ'առնէ: Գոյացած առաւելութիւնը՝ իրենց ընդունած վարչաձեւին ենթակայ եղած օրէնքներուն համաձայն մէջերնին կը բաժնուի: Ելած պակասը էրկանը կը պատկանի, եթէ չի կարենայ հաստատել թէ ատիկա կնոջ թերութեամբ յառաջ եկած է: Ամուսնալուծուող այր ու կին իրարու ժառանգորդ չեն կրնար ըլլալ, եւ ամուսնական պայմանագրով կամ ամուսնալուծումէն առաջ կտակով ապահովուած իրաւունքները կը կորսնցնէ: (տես յօդ. 171, 173, 444, 461):

Յօդ. 147 — Եթէ բաժանում ըլլայ, այր ու կնոջ կացութեան համեմատ եւ բաժանման տեւողութեան միջոցին գոյքերնին մատակարարելու համար, իրենց ընդունած ձեւը դատաւորը կամ կը ջնջէ եւ կամ անվթար կը պահէ:

Սակայն, դատաւորը ստիպուած է գոյքերնին բաժնելու եթէ այր ու կնոջմէ մ'ին պահանջէ:

Յօդ. 148 — Ամուսնալուծման եւ կամ բաժանման պարագային, դատաւորը՝ մայր եւ հայրը լսելէ յետոյ, հայրիխանութեան գործադրութեան եւ հօր ու մօր հետ՝ տղաքներուն անձնական յարաբերութեանց մասին հարկ եղած միջոցները կը տնօրինէ:

Այն կողմը որուն չ'է վստահուած տղան, իր կարողութեան չափով անոր ապրուստին եւ կրթութեան ծախքերուն մասնակցելու ստիպուած է: Նոյնպէս ալ, պատշաճ սահմանին մէջ, իրաւունք ունի տղուն հետ անձնապէս յարաբերութիւն ունենալու: (տես յօդ. 306):

Ամուսնալուծման պարագային, գոյքերուն հաշուեյարդարումը:

Բաժանման պարագային:

Հօր եւ մօր իրաւունքը: Դատաւորին գնահատումը:

(Ծանօթ. — Ջուլիցեիական օրէնքին մէջ, այս սեսակ պարագաներու տակ 'ի պահանջել հարկին խնամակալներու կարծիքին ալ պէտքը տեսած է:)

Նոր դէպքեր:

Յօդ. 149 — Երբ հայր կամ մայրը ուրիշին հետ ամուսնանայ, կամ ուրիշ տեղ մեկնելու ըլլայ եւ կամ մահուան պէս՝ նոր կացութիւն մը ստեղծուի, դատաւորը ինքնաբերաբար եւ կամ հօր ու մօր միոյն դիմումին վրայ, այդ կացութեան պահանջած ձեւին համաձայն խնդիրը կը կարգադրէ:

(Ծանօթ. — Երբ ուրիշին հետ ամուսնանայ իրեն վստահուած անչափաւոր ի՞նչ պիտի ըլլայ: Ուրիշ տեղ մեկնած կամ մեռած ըլլայ՝ իրեն կամ զաւակներուն կապուած պարենադինը եւլն. ինչպէ՞ս պիտի լուծուին: Ահա այս սեսակ կացութիւնը դարմանելու լայն իրաւասութիւն տրուած է դատաւորին:)

Յօդ. 150 — Ամուսնալուծման եւ բաժանման դատավարութեանց միջոցին, դատաւորը պարտաւոր է նկատի առնելու հետեւեալ խնդիրները:

1 — Դատաւորը չի կրնար ապացուցուած նկատել ամուսնալուծման եւ բաժանման համար ցոյց տրուած այն պատճառները որոնց գոյութեան խղճով չ'է համոզուած:

2 — Այն խնդիրներուն համար ո'չ դատաւորը ինքնաբերաբար եւ ոչ երկու կողմերուն պահանջում երդում չ'առաջարկուի: Ինչպէս որ, չի կրնար պահանջուիլ թէ՛ երդման պէս յայտարարութիւններ ալ ընէ:

3 — Այդ մասին երկու կողմերուն ամեն տեսակ խոստովանութիւններն ալ դատաւորը չի կրնար կաշկանդել:

4 — Դատաւորը ազատ է գնահատելու ապացոյցները:

5 — Ամուսնալուծման եւ բաժանման երկրորդական խնդիրներուն վերաբերեալ եւ երկու կողմերուն մէջ կայացած պայմանագրութիւնները եթէ դատաւորէն վաւերացուած չ'ըլլան անընդունելի են:

Ամուսնալուծման դատավարութեան եղանակը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամուսնութեան ընդհանուր սրամադրութիւնները

Յօդ. 151 — Ամուսնութեան արարողութիւնը կատարուելով ամուսնական միութիւնը գոյացած կ'ըլլայ:

Իրաւունք եւ պարտականութիւններ
Այդ ու կնոջ:

Այդ եւ կին իրարու հանդէպ այս միութեան բարդաւանդութիւնը սկիզբէն ապահովելու եւ տղոց ապրուստին ու կրթութեան միասին հոգ տանելու պարտաւորութիւնը ստանձնած կ'ըլլան:

Այդ ու կին փոխադարձ հաւատարմութեան եւ օգնութեան պարտաւոր են:

Յօդ. 152 — Այդը միութեան պետն է:

Երկան,

Տան ընտրութիւնը, կնկան եւ տղոց պատշաճ ապրելակերպը անոր կը պատկանի:

Յօդ. 153 — Կինը իր էրկան ընտանեկան անունը կը կրէ Տիկինը փոխադարձ երջանկութիւնը ապահովելու համար իր կարողութեան չափով ամուսնոյն օգնական եւ խորհրդականն է:

Կնկան,

Առանին աշխատութիւնը կնկան կը պատկանի:

Յօդ. 154 — Ամուսնական միութիւնը այդը կը ներկայացնէ: Գոյքերուն մատակարարութեան մասին որ վարչաձեւն ալ ընտրած ըլլան՝ իրենց վարմունքէն այդը անձնապէս պատասխանատու է:

Միութեան ներկայացուցիչ Երկանը կողմէ:

Յօդ. 155 — Տնական առօրեայ պէտքերուն համար էրկանը պէս կինն ալ իրաւունք ունի միութիւնը ներկայացնելու:

Կնոջ կողմէ:

Երրորդ անձերու համար ծանօթ ըլլալիք իրաւասութեան սահմանին մէջ կնոջ գործառնութենէն ամուսինը պատասխանատու է:

Յօդ. 156 — Եթէ կինը օրէնքին թոյլատրած իրաւասութիւնը չարաչար գործածէ եւ կամ անկարող ըլլայ օգտագործելու, ամուսինը կրնայ ամբողջութեամբ կամ մասամբ զրկել կինը այդ իրաւունքէն:

Զրկել:

Այս զրկումը, բարի տրամադրութիւն ունեցող երրորդ անձերու դէմ ազդելու համար, անհրաժեշտ է նօտարի միջոցաւ ծանուցանել:

(Ծանօթ. — Իրաւասութեան սահմանին մէջ կնոջ գործառնութենէն, առումախէն յառաջ գալիք պարսէն ամուսինը պատասխանատու է:

Կինը, իրաւասութեան սահմանը անցնելով, շուայ կեանքով, անիմաս վասնումով եթէ անազին պարսէնու քալ մնացած ըլլայ:

Այս պարագային, ամուսինը կրնայ զրկել կինը այդ իրաւասութենէն: Բայց, այս զրկանքը, նախապէս գոյացած պարսէնու գործառնութեանց չի կրնար հակադրել:

Հետեւաբար, այն ամուսիններ՝ որոնք, ներկայ օրէնքին գործադրութեան քուակաւէն (4 հոկտ. 1926) առաջ ամուսնացած են եւ կը փախախին նախկին դուքսինը պանել իրենց ընտանեկան յարկին մէջ, այս օրէնքին գործադրութեան ձեւը եւ եղանակը որոշող մասնաւոր օրէնքին 10-րդ յօդուածին համաձայն, սխալուած են միասին եւ գրաւոր դիմել ու արձանագրել իրենց կամք՝ ամուսնական պատճառներով օմարին մէջ եւ ծանուցանել զ'այն:)

Իրաւասութեան
վերահաստատում:

Յօդ. 157 — Կնոջ դիմումին վրայ դատաւորը կրնայ իրաւասութիւնը վերահաստատել, պայմանաւ որ առանց պատճառի զրկուած ըլլալը ապացուցանէ:

Զրկանքը եթէ ծանուցուած է, վերահաստատուած որոշումն ալ պէտք է ծանուցանել:

Իրաւասութեան
ընդարձակում:

Յօդ. 158 — Ամուսինը՝ որքան ատեն որ ուղղակի կամ անուղղակի չ'արտօնէ, կինը չի կրնար օրէնքին թոյլատրած իրաւասութեան սահմանը ընդարձակել:

Յօդ. 159 — Այդ ու կին իրենց գոյքերուն մատակարարութեան համար որ ձեւն ալ ընդունած ըլլան, կինը մի միայն իր ամուսնոյն ուղղակի կամ անուղղակի արտօնութեամբ կրնայ գործով եւ կամ արհեստով զբաղիլ:

Կնոջ արհեստ ու
արուեստը:

Եթէ ամուսինը զժկամակի արտօնելու, եւ կինը եթէ կարենայ հաստատելու թէ միութեան եւ ընդհանուր ընտանիքին շահը կը պահանջէ իր գործով կամ արհեստով զբաղիլը, յայնժամ դատաւորը կրնայ այդ արտօնութիւնը տալու:

Ամուսնոյն կողմէ կնոջ գործով կամ արհեստով զբաղմունքէն արգիլուած ըլլալը, բարի տրամադրութիւն ունեցող երրորդ անձերուն դէմ կարենալ ազդելու համար, նօտարի կողմէ պէտք է ծանուցուած ըլլայ:

(Ծանոթ. — Ներկայ յօդուածին տրամադրութիւնը վաճառականութենէն դուրս եղած արհեստ կամ արհեստի համար է.)

Առեւտրական նոր օրէնքին 7-րդ յօդուածին համաձայն, առանց ամուսնոյն արժանութեան կիներ արգիւտած է վաճառականութեամբ զբաղելու.)

Դատարանի
կարողութիւն:

Յօդ. 160 — Այր ու կին իրենց գոյքերը մատակարարելու համար որ ձեւն ալ ընդունած ըլլան, կինը կարող է դատախազ ըլլալու: Միայն թէ, անձնական գոյքերուն համար՝ երրորդ անձերու հետ դատավարութեանց միջոցին այլը՝ իր կնոջ կողմէ պարտաւոր է փոխանորդաբար ներկայանալու:

(Ծանոթ. — Զուլցբերկական օրէնքին 168-րդ յօդուածին մէջ օմիսը (apport) քարզմանուած է անձնական գոյք (էմվար ցախսիէ):

Մեղութեան պաշտ-
տանութիւնը:

Յօդ. 161 — Այր ու կնոջ մին ընտանեկան պարտականութեանց մէջ եթէ թերանայ, կամ միւսը՝ վտանգի, անպատուութեան եւ կամ վնասի առաջնորդէ, անիրաւուն կողմը դատաւորին միջամտութիւնը կրնայ պահանջել: Դատաւորը, յանցապարտ կողմին կ'ազդարարէ իր պարտականութիւնները:

Այդ ազդարարութիւնը եթէ ապարդիւն մնայ, միութեան շահերը ապահովելու համար, օրէնքով նշանակուած միջոցները կը անօրինէ:

(Ծանոթ. — Այդ միջոցները 137, 144, 145, 148-րդ ինչպէս նաեւ հետեւեալ 162 — 163 յօդուածներով ցոյց տրուած են.)

Յօդ. 162 — Այր ու կնոջ մին, կրնայ զատ բնակարան մը ունենալ, որքան ատեն որ շարունակ միասին ապրելէն առողջութիւնը, համբաւը եւ կամ գործին յառաջդիմութիւնը լրջօրէն վտանգի ենթարկուած ըլլայ:

Վեճակցութեան
դադարում:

Ամուսնալուծման եւ կամ բաժանման դատավարութեան ակտիւն վերջը, դատին տեւողութեան միջոցին այր ու կնոջ ամեն մէկը իրաւունք ունի զատ ապրելու:

Այր ու կնոջ մին եթէ պահանջէ եւ զատ ապրելու առարկութիւնն ալ եթէ իրաւացի ըլլայ, մէկուն կողմէ միւսին ապրուստին համար հարկ եղած օգնութեան քանակը դատաւորը կը ճշդէ:

Այր ու կնոջ
պարտաւորութիւնն
վերաբերեալ միջոց-
ներ:

Յօդ. 163 — Այրը, եթէ ընտանեկան պարտականութեանց մէջ թերանայ, այր ու կնոջ գոյքերուն մատակարարութեան մասին ինչ ձեւ ալ ընդունած ըլլան, դատաւորը այր ու կնոջ պարտաւորութիւնները կրնայ պարտադրել իրենց

պարտքերնուն ամբողջը եւ կամ մէկ մասը կնոջ վճարելու:

Դատական կարգադ-
րութեանց տեւողու-
թիւնը:

Յօդ. 164 — Դատաւորին կողմէ ի գործ դրուած միջոցներուն շառժառիթը ոչնչանալուն պէս, այր ու կնկան մէկուն դիմումին վրայ այդ միջոցները կը վերնան:

Բռնի գործադ-
րութիւնն (Նիդհա-
նուր արամադ-
րութիւնն):

Յօդ. 165 — Այր ու կին ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին, օրէնքով նախատեսուած խնդիրներէն զատ, իրարու դէմ բռնի գործադրութիւն (ճէպրի իճրա, exécution forcée) չ'են կրնար պահանջել:

Օրէնքով բռնի գործադրութիւնը թոյլատրուած պարագաներու մէջ ալ այր ու կնոջ մէկուն միւս կողմէ կրած վնասին, համար անանկութեան եւ կամ ապարդիւն մնացած գրաւի (հաճ, saisie) նման գրկանքներու չ'ենթարկուիր:

Բացառութիւն:
Ա. — Եթէ այր ու
կնոջ մին պարտական
ըլլայ:

Յօդ. 166 — Այր ու կնոջ մէկուն դէմ եթէ երրորդ անձի մը կողմէ գործադիր իշխանութեամբ հետապնդման ձեռնարկուած ըլլայ, միւս կողմը իրաւունք չ'իւր համար եւ կամ գրաւի անանկութեան գործողութեանց կրնայ մասնակցել:

Յօդ. 167 — Այր ու կնոջ մին եթէ գրաւի միջոցներու հետապնդուի, եւ գոյքերը եթէ պարտքերը վճարելու չ'ափ բաւարար չ'ըլլայ, միւսէն ունեցած պահանջը իսկոյն գանձելի կ'ըլլայ եւ գրաւի գործողութիւնը կրնայ կատարել:

Այր ու կնոջ մին եթէ անանկանայ՝ միւսէն ունեցած առնելիքը անանկութեան գործողութեանց կ'ենթարկուի:

(Ծանոթ. — Պահանջի մը համար գրաւի գործողութիւնը՝ մի միայն այդ առնելիքին պայմանաւոր լրանալէն յետոյ կրնայ կատարուիլ:

Ահա, այդ բնդհանուր տրամադրութեան ներկայ յօդուածը բացառութիւն կը կազմէ, եւ ամուսնիցներէն մէկուն ունեցածը եթէ պահեստէն չ'ըլլայ, միւս ամուսնիցէն ունեցած առնելիքը — նոյն իսկ եթէ պայմանաւոր չ'ըլլայ — առանց անոր սպասելու իսկոյն գանձելի կը նկատուի եւ գրաւի գործողութիւնը կը կատարուի:

Սնանկութեան համար Ֆրանսերէնի մէջ գործածուած «masse» բառը բնդհանրապէս թուրք օրէնագէտները, սեղանի իմաստը ունեցող «մասա, աս» կը քարզմանեն: Միջոցով, բուն օրինական իմաստը եթէ կարելի չ'ըլլայ գտնալ եւ ստիպուած ըլլան Ֆրանսերէն բառը գործածել, թուրքերէն «աս» յի ձեւով գրելը աւելի ճիշդ կ'ըլլայ կարծեմ.)

Գոյքերու բաժան-
ման եւ ապրուս-
տի գումարներուն
գանձելու պարագան:

Յօդ. 168 — Օրէնքով եւ կամ վճռագրով գոյքերու բաժանման համար՝ ամեն ատեն բռնի գործադրութիւն կրնայ պահանջուիլ:

Այր ու կնոջ մէկը միւսին վճարելիք՝ ապրուստի համար օգնութեան քանակը ճշդող դատական վճռագիրն ալ նոյն ձեւով կը գործադրուի:

(Ծանօթ. — Յիշեալ յօղուածին 2 րդ պարբերութիւնը, պարենագնի եւ 137, 144, 145, 148, 162, րդ յօղուածներով որոշուելիք զումարներուն նամար է:)

Այր ու կնոջ միջեւ
իրաւական գործու-
ղութիւններ, եւ՝
նպաստ երկանը
ընտելւի կարգադ-
րութիւններ:

Յօդ. 169 — Այր ու կնոջ միջեւ ամեն տեսակ իրաւական գործողութիւններ կրնան կատարուիլ: Այր ու կնոջ մէջ կնկան անձնական (օժիտէն) եւ կամ ընկերովի ունեցած գոյքերուն վերաբերեալ գործողութիւնները՝ հաշտարար դատաւորէն եթէ չը վաւերացուին անընդունելի են:

Ամուսնոյն օգտին համար, կնոջը կողմէ երրորդ անձերու հանդէպ ստանձնած պարտականութիւններն ալ նման գործողութեան ենթակայ են:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Առաջին մաս: Հիմնական սկզբունքներ:

Այր ու կնոջ գոյքերուն մատակարարութիւնը:

Յօդ. 170 — Այր ու կին ամուսնական պայմանագրու-
թեամբ եթէ օրէնքին մէջ նշանակուած միւս ձեւերէն
Օրինական ձեւը: մին չ'ընդունին եւ կամ ընդունելէն վերջը օրէնքով ցոյց տրուած պատճառներէն մէկը յառաջ գալու ըլլայ, իրենց մէջ գոյքերու բաժանում տեղի կունենայ:

Յօդ. 171 — Ամուսնական պայմանագրութիւնը ամուս-
նութեան արարողութենէն առաջ կամ վերջը կրնա
Պայմանագրական ձեւը: չինուիլ: Երկու կողմն ալ ներկայ օրէնքով ցոյց տրուած ձեւերէն մէկը ընդունելու պարտաւոր են: Ամուսնութենէն վերջը չինուած պայմանագրութիւնը այր ու կնոջ գոյքերուն վրայ ուրիշներուն իրաւունքը չի կրնար եղծանել:

(Ծանօթ. — Օրէնքով ցոյց տրուած ձեւերը որոնց կ'ակնարկէ ներկայ յօղուածը՝ յետագայ 186 — 236 րդ. յօղուածներով նշանակուած են:)

Յօդ. 172 — Այր որ կ'ուզէ ամուսնական պայմանագրու-
թիւնը կնքել, կամ բարեփոխել եւ կամ ջնջել, պէտք
Երկու կողմն յաջողա-
կութիւնը (հիշելով): է գատելու կարողութիւն ունենայ:

Չհաս եւ արդիւեաներուն համար, անհրաժեշտ է օրինաւոր ներկայացուցիչներուն արտօնութիւնը առնել:

(Ծանօթ. — Օրինաւոր ներկայացուցիչներն են՝ հայրիւստիւսներն ունեցողները եւ խնամակալները:

Յօդ. 173 — Ամուսնական պայմանագրութեան կնքումը, կամ բարեփոխումը, եւ կամ ջնջումը պէտք է պաշտօնա-
կան ըլլայ եւ երկու կողմին հետ միասին օրինաւոր
ներկայացուցիչներուն կողմէ ալ ստորագրուի:

Ամուսնութեան
պայմանագրութեան
ձեւը:

Ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին չինուած ամուսնական պայմանագրութիւնները անհրաժեշտ է դատարանին ալ հաւանութեան ենթարկել:

Ամուսնական պայմանագրութիւնը ինչ ձեւով որ արձանագրուած ըլլայ, այդ պայմաններով երկու կողմէն զատ ուրիշներու դէմ ալ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ (Մանօք. — Արձանագրութեան ձեւը՝ 237 — 240 րդ յօդուածներով ցոյց տրուած է:)

Պայմանագրութեան ձեւին ինքնաբերաբար գոյքերու բաժանման վերաբերելը:

Յօդ. 174 — Այր ու կին, պայմանագրութեամբ նոյն իսկ տարբեր ձեւ մըն ալ ընդունած ըլլան, գոյքերու բաժանման ձեւը կը գործադրուի այն պարագային երբեմն մէկուն անանկութեամբ անանկացողին կամ միւս կողմին պահանջատէրերը փաստուին:

(Մանօք. — Գոյքերու բաժանման ձեւին համար դիմել 186 — 190 րդ յօդուածներուն):

Ներկայ յօդուածով նշանակուած « գոյքերու բաժանման » գործադրութիւնը, պարզ ձեւերով եղած գործողութեանց համար է: Ապա թէ՛ ոչ, նախ քան ամուսնութեան կնքում պայմանագրութեամբ, եթէ 236 րդ յօդուածին տրամադրութիւններ երկու կողմերն ալ փափաքին վերապահելու, անոնք անփոփոխ կը մնան:)

Յօդ. 175 — Այր ու կին պայմանագրութեամբ նոյն իսկ տարբեր ձեւ մը որոշած ըլլան, կնոջ դիմումին վրայ հետեւեալ խնդիրներու մէջ գոյքերու բաժանում կրնայ տեղի ունենալ:

Պայմանագրական ձեւին դատարանին վճիռով գոյքերու բաժանման վերաբերելը: Կնկան պահանջումը:

1 — Եթէ այրը կնոջ եւ զաւակներուն ապրուստին եւ պարենաւորման անփոյթ գտնուի:

2 — Եթէ կնոջ սեփական գոյքերուն (օփիտ, apport) համար պահանջուած ապահովութիւնը չը ներկայացնէ:

3 — Եթէ հաստատուի որ, էրկը կամ գոյքերու ընկերակցութեան ձեւին մէջ երկուքը անկարող են պարտք վճարելու:

Յօդ. 176 — Այր ու կին պայմանագրութեամբ նոյն իսկ տարբեր ձեւ մը ընդունած ըլլան, էրկանը պահանջին վրայ յետագայ պարագաներուն մէջ գոյքերու բաժանման որոշում կրնայ տրուիլ:

Էրկանը պահանջումը:

1 — Եթէ հաստատուի որ, կինը անկարող է իր պարտքը վճարելու:

2 — Եթէ կինը առանց պատճառի մերժէ իր արտօնութիւնը այն տեսակ սեփականութեան իրաւանց համար որոնք պատկանած են ընկերակցութեան կամ միութեան

եւ ասոնց վրայ ալ էրկանը իշխանութիւնը կնոջ հաւանութեան ենթարկուած է օրէնքով կամ պայմանագրութեամբ:

3 — Եթէ կինը իր անձնական գոյքերուն համար ապահովութիւն ուզէ:

Պահանջատէրուն դիմումով:

Յօդ. 177 — Այր ու կնոջ մէկուն դէմ եղած գրաւէն (հաճախ saisie) փաստող պարտապահանջներուն դիմումին վրայ գոյքերուն բաժանման որոշումը կրնայ տրուիլ:

Յօդ. 178 — Սնանկութեան հետեւանքով եղած գոյքերու բաժանումը, կ'սկսի՝ երբ հաստատուի պարտք վճարելու անկարողութիւնը: Սնանկութեան որոշումէն վերջը, ժառանգութեամբ եւ կամ ուրիշ միջոցներով այր ու կնոջ շահած գոյքերին բաժանման ձեւին ենթակայ են:

Գոյքերու բաժանման սկզբնաւորութիւնը:

Դատարանին այն վճիռը որ գոյքերու բաժանման կը վերաբերի, պահանջման քուականէն կ'սկսի:

Սնանկութեան եւ կամ դատական վճռով գոյքերու բաժանումը արձանագրուելու համար ուղղակի նօտարին կը զեկուցուի:

(Մանօք. — « Պահանջման քուական » պէտք է հասկցուի՝ գոյքերու բաժանման խնդրագրին արձանագրութեան քուականը:

Նոյնպէս պէտք է նկատի առնել թէ 147 րդ յօդուածով յիշուած տրամադրութիւնը, ինչպէս նաեւ ամուսնալուծման խնդիր՝ այդ քուականէն առաջուան գործողութեանց չը կրնար ազդել (rétroactivité) :

Յօդ. 179 — Պարտական եղող այր ու կնոջ կողմէ պահանջատէրերուն առնչութիւնը կտրուելով, չի կրնար վերջ տրուիլ գոյքերու այն բաժանման որ սնանկութեամբ եւ կամ գրաւի պատճառաւ գոյացած փնտի հետեւանքով տեղի ունեցած է:

Գոյքերու բաժանման վերջնաւորութիւնը:

Միայն թէ, այր ու կնոջ մէկուն դիմումին վրայ, նախապէս իրենց ենթակայ եղած ձեւը՝ դատաւորը կրնայ որոշմամբ վերադարձնել, եւ ասիկա, ուղղակի նօտարին կը զեկուցուի արձանագրութեան համար:

Ձեւափոխում: Պահանջատէրուն առնչութիւն ազդեցութիւնը:

Յօդ. 180 — Այր ու կնոջ մէջ տեղի ունեցած հաշուեյարդարութիւնը եւ գոյութիւն ունեցած ձեւերուն բարեփոխումը, չի կրնար զրկել այն պահանջատէրերը՝ որոնք իրաւունքնին կրնան առնել այդ գոյքերէն, եւ պարտապահանջ են այր կամ կնոջ մէջ, եւ կամ ասոնց ընկերակ-

ցութենէն: Այն կինը կամ այրը՝ որուն փոխանցուած են այդ տեսակ գոյքերը, ստիպուած է անձամբ վճարելու պարտքերը յիշեալ պահանջատէրերուն:

Միայն թէ, երբ հաստատէ որ, իրեն փոխանցուած գոյքերը բաւարար չ'են պարտքը գոցելու, յ'այնժամ աւելի պահանջէն զերծ կը մնայ:

Կինը՝ եթէ ամուսնոյն սնանկութեան եւ կամ անոր դէմ եղած գրաւին՝ մասնակցելով գոյք մը ձեռք ձգէ, միեւնոյն ատեն եթէ ինքն ալ պարտական չ'է ամուսնոյն պահանջատէրերը չ'են կրնար այդ գոյքին համար դատ բանալ:

Յօդ. 181 — Պայմանագրութեամբ այր ու կին տարբեր ձեւ մը ընդունելով հանդերձ, եթէ ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին համաձայնութեամբ եւ կամ ուրիշ պատճառաւ գոյքերու բաժանում տեղի ունենայ, պահանջատէրերուն իրաւունքը վերապահուած ըլլալու պայմանաւ, այր ու կնոջմէ ամեն մէկը իր գոյքերը ետ կ'առնէ:

Գոյքերու բաժանմամբ հաշուեյարդարութիւն: Գոյքերու բաժանումէն առաջ գոյացած առաւելութիւնը, ներկայ օրէնքին համաձայն մէջերնին կը բաժնուի Յառաջ եկած պակասէն այրը պատասխանատու է, եթէ չը կարենայ հաստատել թէ ատիկա կնոջը պատճառաւ եղած է:

Հաշուեյարդարութեան պահուն՝ էրկանը տրամադրութեան տակ մնացած գոյքերուն համար ալ կինը կրնայ ապահովութիւն պահանջել:

Յօդ. 182 — Այն պարագային երբ այր ու կնոջ մէջ գոյքերու ընդհանրացութիւն եւ կամ միութիւն գոյացած է, երկու կողմին ալ այդ ընդհանրացութիւն եւ կամ միութենէն դուրս ձգուած գոյքերը՝ ամուսնական պայմանագրութեամբ, կամ օրէնքով ու երրորդ անձի մը կողմէ եղած նուէրներու համար նուիրատուին կամքին համաձայն կ'որոշուին: Այս կերպով դուրս ձգուած գոյքերուն՝ « վերապահուած գոյքեր » (մահճուղ մաշկեր, biens réservés) կ'ըսուի:

Այր ու կնոջմէ մէկուն վերապահուած ժառանգական բաժինը՝ « վերապահուած գոյքերուն » մէջ չի կրնար ներմուծուիլ: (տես յօդ. 455, 461)

Գոյքերու բաժանմամբ հաշուեյարդարութիւն:

Վերապահուած գոյքեր: Վաղմիկեր: պութիւն: Բնագնահատութեամբ:

(Մանօր. — Յօդուածին վերջին մասով լսել կ'ուզուի թէ, « վերապահուած ժառանգական բաժին » (յօդ. 453 հասուած 4-րդ) եւ « վերապահուած գոյքեր » տարբեր նշանակութիւն ունին:)

Յօդ. 183 — Հետեւեալ գոյքերը՝ ըստ օրինի վերապահեալ գոյքեր են:

Ըստ օրինի վերապահուած գոյքեր:

1 — Այր ու կնոջ ամեն մէկուն անձնական կարասիները, 2 — կնոջ՝ զբաղմունք կամ արուեստը 'ի գործ դնելու յատուկ գոյքերը:

3 — կնոջ՝ առտնին գործերէն դուրս աշխատութեան արդիւնքը:

(Մանօր. — Յրաճեւելն քննարկն մէջ քննուած է թէ՛ այս նիւթին վերաբերեալ « der Erwerb der Ehefrau aus selbständiger Arbeit » բառերուն նշանակութիւնը քննելու անհրաժեշտ է, որ կը նշանակէ, իրեն ամուսնութեան միութեան ներկայացուցիչ, առնելն սպասարկութեան դուրս կամ ամուսնոյն օգնելու համար րաւ ամբողջ գործերը:

Յօդ. 184 — Եթէ կինը՝ ընտանեկան ծախքերուն մասնակցելու ըլլայ, « վերապահուած գոյքերը », գոյքերու բաժանման կանոններուն ենթակայ են:

Գործադրութիւն:

Յօդ. 185 — Այր ու կնոջմէ մին, եթէ գոյքի մը՝ համար վերապահուած գոյքերէն եղած ըլլալը պնդէ, ալդ առարկութիւնը պարտաւոր է ապացուցանելու:

Ապացոյց:

Գոյֆերու բաժանում

Յօդ. 186 — (*) Այր ու կնոջ մէջ երբ ամբողջ գոյ-
քերուն սեփականութեան, մատակարարութեան, օգտա-
գործման իրաւունքը կը վերապահէ, ասոր « գոյքերու
բաժանում » կ'ըսուի:

Սեփականութեան
մատակարարութեան,
օգտագործման
իրաւունքները:

Կինը, եթէ՝ իր գոյքերուն մատակարարութիւնը
ամուսնոյն յանձնելու ըլլայ, այնպէս կ'ենթադրուի թէ
ամուսնութեան տեւողութեանը միջոցին հաշիւ պահան-
ջելէն հրաժարած եւ գոյքերուն ամբողջ հասոյթը՝ անա-
կան պէտքերուն ծախսելու համար ամուսնոյն ձգած է:

Կինը, իր ամուսնոյն ձգած վարչական իրաւունքը
ամեն ատեն կրնայ ետ առնել: Այնպէս որ, նոյն իսկ ետ
առնելու իրաւունքէն հրաժարած ըլլայ անընդունելի է:

Յօդ. 187 — Գոյքերու բաժանման ձեւին մէջ՝ այրը, նախ
քան ամուսնութեան, իր պարտքերէն, եւ ամուսնութեան
տեւողութեան միջոցին թէ իր եւ թէ ամուսնական
միութեան ներկայացուցչի հանգամանքով եղած ծախ-
քերէն՝ անձամբ պատասխանատու է:

Պարտքերը:
Ընդհանուր առ-
մամբ:

Կինը, պարտքերը վճարելու անկարող ամուսնոյն
եւ կամ իր կողմէ ընտանեկան ծախքերուն համար ըրած
պարտքերուն մասին պատասխանատու է:

Յօդ. 188 — Կինը, գոյքերուն մատակարարութիւնը նոյն
իսկ եթէ ամուսնոյն ձգած ըլլայ, ոչ էրկանը անանկու-
թեան եւ ոչ ալ ամուսնոյն դէմ գործադրուած գրաւի
գործողութեանց մէջ իր առնելիքներուն համար նախըն-
տրութիւն (իւրիւնագ, privilège) չի կրնար պահանջել:

Գրաւի միջոցին:

Յօդ. 189 — Այր ու կնոջ ամեն մէկուն սեփական
գոյքերուն հասոյթը, ինչպէս նաեւ իր աշխատութեան
արդիւնքը՝ իրեն կը պատկանի:

(*) Այս բաժինն 186 — 190 յօդուածները՝ Զուիցերիական օրէնքին 241 — 246 ըր էն
առնուած, եւ ասոր դրամոթիտի (dot) ի վերաբերեալ 241 ըր յօդուածը ինչպէս նաեւ 243 ըրին
2 ըր եւ 244 ըր յօդուածին ալ՝ 2 ըր հատուածները յապաւուած են: Իսկ 247 ըր յօդուածը
4 ըր մասին մէջ ներմուծուած է իրրեւ 236 ըր յօդուած:

Յօդ. 190 — Այրը կրնայ պահանջել թէ, իր կինը ըստ
կարելւոյն ընտանեկան ծախքերուն մասնակցի: Եթէ
մասնակցութեան քանակին համար չը կարենան համա-
ձայնիլ, ասոնցմէ ամեն մէկը կրնայ դատարանէն այդ
քանակին չափը պահանջել:

Կնոջ այդ մասնակցութեամբ՝ այրը երբեք չի պար-
տադրուիր զ'անոնք վերադարձնելու եւ հատուցանելու:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գոյֆերու միացում

Յօդ. 191 — Այր ու կին ամուսնութեան պայմանագ-
րութեամբ կրնան գոյքերու միացման կերպը ընդունիլ:
Երբ այդ դրութիւնը ընդունուի՝ իւրաքանչիւրին
տէր եղած եւ ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին
իրենց սեփականութեան անցած ամբողջ գոյքերը՝ մի-
ութեան կը պատկանին: Բացի անոնցմէ որոնք ամուս-
նութեան պայմանագրութեան մէջ բացառութիւն հա-
մարուած են:

Սեփականութիւն:
Ամուսնական գոյ-
քեր:

Ձեն կրնար ամուսնական միացեալ գոյք նկատուիլ
այն գոյքերը՝ որոնք նուէր տրուած են՝ եւ նուիրատուն
փափաք յայտնած է միութեանէն դուրս ձգել զ'անոնք,
ինչպէս նաեւ օրէնքով « վերապահուած գոյքեր »
համարուողները:

Այն գոյքերը՝
որոնք չ'են կրնար ա-
մուսնական միացեալ
գոյք նկատուիլ:

(Մատթ. — Առաջին մասին մէջ յիշուած բացառութիւնը եւ երկրորդ հատուածին
նուիրատուութեան բաժինը տրուած է իրրեւ 182 ըր յօդուածին լրացուցիչ մասը, ինչ որ
Զուիցերիական օրէնքին մէջ չ'է յիշուած:)

Յօդ. 192 — Միացեալ գոյք նկատուելով հանդերձ՝
ամուսնութեան պահուն կնոջ գոյքը եղող, եւ կամ ա-
մուսնութեան տեւողութեան միջոցին ժառանգութեամբ
եւ առանց փոխարժէքի իրեն փոխանցուող գոյքերուն
սեփականութիւնը կնոջ կը պատկանի, եւ ասոնց « կնոջ
անձնական գոյքերը » կ'ըսուի:

Այր ու կնոջ անձ-
նական գոյքերը:

Այրը, միութեամբ գոյացած ընդհանուր գոյքերուն
տէրն է: Իրացառեալ իր եւ կնոջ անձնական գոյքերը:

Կնկան եկամուտը՝ գործադրութեան թուականէն, եւ անձնական գոյքերուն ալ բնական արգաթիւքը՝ հաւաքուած թուականէն սկսեալ ամուսնոյն սեփականութիւնն է, բաց 'ի « վերապահեալ գոյքերու » վերաբերեալ որոշ տրամադրութիւններէն (տես յօդ. 182) :

Յօդ. 193 — Այր կամ կինը՝ գոյքի մը համար երբ առարկէ թէ՛ կնոջ անձնական գոյքերէն է, այդ առարկութիւնը ապացուցանելու պարտաւոր է :

Փաստեր :

Ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին կնոջ անձնական գոյքերուն փոխանակութեամբ ձեռք բերուած գոյքերը՝ կնոջ « անձնական գոյքը » կըլլան (տես յօդ. 234) :

Յօդ. 194 — Այր ու կին նոտարի միջոցաւ իրենց անձնական գոյքերնուն ցուցակագրութիւնը, միշտ կրնան պահանջել :

Ցուցակագրութեան ձեւը, եւ անոր ապացուցելի ոյժը :

Անձնական գոյքերնուն միացուած թուականէն սկսեալ վեց ամսուան մէջ պատրաստուած պաշտօնական տոմարը, որքան ատեն որ հակառակը չի հաստատուի՝ անառարկելի է :

Յօդ. 195 — Պատրաստուած տոմարը՝ եթէ անձնական գոյքերուն գնահատուած արժէքներն ալ պարուոնակելու ըլլայ, այդ արժէքները հիմ կը բռնուին այն պարագային երբ այդ գոյքերուն եւ կամ արժէքներուն մէջ յառաջ գան այնպիսի պակասներ՝ որոնք այր ու կին փոխադարձաբար ստիպուած են հատուցանելու :

Փոխարժէքներուն գնահատման ազդեցութիւնը :

Յօդ. 196 — Ամուսնական միացեալ գոյքերը՝ այրը կը կառավարէ, եւ մատակարարութեան ծախքն ալ իրեն կը պատկանի :

Կառավարելու եւ օգտագործելու իրաւանքները :
Մատակարարելը :

Կինը, ամուսնութեան միութեան ներկայացուցչի հանգամանքով, մի միայն այդ սահմանին մէջ կառավարելու իրաւունք կրնայ ունենալ :

Յօդ. 197 — Այրը՝ կնոջ անձնական գոյքերէն կրնայ օգտուիլ : Այս մասին՝ պատասխանատու կը նկատուի նման այն մարդուն՝ որ բանէ մը օգտուելու իրաւունքը ունի :

Նկատուում :

Եթէ պաշտօնական ցուցակագրով արժէքը գնահատուած ալ ըլլայ, այս պատասխանատուութիւնը չ'աւելցնէր :

Կնոջ դրամը եւ նոյնանման (միալիյաթ, fungibles) ուրիշ գոյքերը, 'ի հրամանի տրուած մուրհակները եւ արժեթուղթերը, ամուսնոյն սեփականութիւնը կ'ըլլան, եւ ամուսինն ալ՝ ասոնց փոխարժէքին համար պարտական կ'ըլլայ :

Յօդ. 198 — Այրը՝ բացի պարզ մատակարարական գործերէն իր սեփականութեան չ'անցած կնոջ անձնական գոյքերը, առանց անոր հաւանութեան, չի կրնար իբրեւ սեփականատէր գործածել : Այսու հանդերձ երրորդ անձերու համար միշտ կ'ենթադրուի թէ, այդ հաւանութիւնը գոյութիւն ունի : պայմանաւ որ, անոնք չը գիտնան եւ չը կարենան գիտնալ թէ այդ հաւանութիւնը չ'է տրուած եւ կամ ոչ ոք կարենայ գիտնալ թէ անոնք կնոջ կը պատկանին :

Ամուսնական միացեալ գոյքերուն կիրառման իրաւունքը :
Երկունք :

Կնոջ Ընդհանուր առմամբ :

Յօդ. 199 — Կինը կրնայ ամուսնական գոյքերը տնտեսել երբ անիկա ամուսնական միութիւնը ներկայացնելու իրաւասութիւնը ունենայ :

Ժառանգութեան մերժումը :

Յօդ. 200 — Կինը չի կրնար ժառանգութիւն մը մերժել՝ առանց ամուսնոյն հաւանութեան :

Ամուսինը եթէ չը հաւանի՝ կինը կրնայ հաշտարար դատարան դիմել :

Յօդ. 201 — Ամուսինը՝ պարտաւոր է՝ կնոջ անձնական գոյքերուն մասին, անոր ուղած ատենը տեղեկութիւն տալու :

Կինը այդ գոյքերուն համար միշտ ապահովութիւն կրնայ պահանջել իր ամուսինէն :

Կնոջ ապահովութիւն տալը :

Եթէ հաստատուի որ ամուսինը անկարող է պարտքը վճարելու եւ կամ անանկացած ըլլայ, անկարողութիւնը հաստատուած եւ կամ վճռին տրուած թուականէն առաջուան վեց ամսուան շրջանին մէջ՝ կնոջը տրուած այդ ապահովութեան ջնջումը պարտապահանջները կրնան պահանջել :

Յօդ. 202 — Այրը՝ հետեւեալ պարտքերէն պատասխանատու է:

1 — Նախ քան ամուսնութեան իր պարտքերէն:

2 — Ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին գոյանալիք իր պարտքերէն:

3 — Ամուսնական միութեան ներկայացուցչի հանգամանքով կնոջ կողմէ ըլլալիք պարտքերէն, (տես յօդ. 155, 158):

Յօդ. 203 — Առանց նկատի առնելու՝ ամուսնական միացեալ գոյքերու գրութեամբ՝ ամուսնոյն տրուած իրաւունքները, կինը՝ ամբողջ գոյքերով պատասխանատու է հետեւեալ պարտքերէն:

1 — Նախ քան ամուսնութեան իր պարտքերէն:

2 — Ամուսնոյն արտօնութեամբ, ինպէս նաեւ հաշտարար դատաւորին հաւանութեամբ՝ ինպատ իր ամուսնոյն ըրած պարտքերէն (տես յօդ. 169):

3 — Ըստ սովորութեան ի գործ դրած արուեստ կամ արհեստէն գոյացած պարտքերէն (տես յօդ. 159):

4 — Իր ժառանգութեան բաժնին ինկած պարտքերէն:

5 — Ապօրէն արարքներէն յառաջ եկած պարտքերէն: Ընտանեկան ծախքերուն համար, ամուսնոյն կամ իր կողմէ եղած պարտքերը՝ երբ այրը վճարելու անկարող ըլլայ՝ կինը պատասխանատու է:

Յօդ. 204 — Ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին եւ ամուսնութեան ջնջուելէն յետոյ, հետեւեալ պարտքերուն համար, կինը՝ միմիայն « վերապահեալ գոյքերուն » արժէքին չափ պատասխանատու է:

1 — Միմիայն « վերապահեալ գոյքերէն » պատասխանատու ըլլալու պայմանաւ ըրած պարտքերէն:

2 — Առանց ամուսնոյն հաւանութեան ըրած պարտքերէն:

3 — Ամուսնական միութեան ներկայացուցչի իրաւասութիւնը չափազանցելով ըրած պարտքերէն:

Ապօրինի գոյք իւրացնելէն յառաջ եկած դատաւարութեան իրաւունքը՝ վերապահուած է (տես յօդ. 183-185):

Պարտքեր:
Երկանը պատաս-
խանատուութիւնը:

Ամբողջ գոյքե-
րով կնոջ պատասխանա-
տուութիւնը:

Վերապահեալ
գոյքերով:

Յօդ. 205 — Այր ու կնոջ այն պարտքերը՝ որոնք պարտադրուած են իրենց անհատական գոյքերով հատուցանելու, եթէ միասին անձնական գոյքերէն վճարուի, առնուած քանակին չափ տեղը կը դրուի:

Առնուածին փոխարէնը, օրէնքով՝ որոշ բացառութիւններէն զատ, գոյքերու միութեան վերջնալէն յետոյ միայն կրնայ պահանջուիլ, (տես յօդ. 166-167-207-209):

Ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին ալ առնուածին փոխարէնը կրնայ պահանջուիլ, երբ կնոջ « վերապահեալ գոյքերուն » վերաբերեալ պարտքերուն համար՝ ամուսնական միացեալ գոյքերէն տրուած, եւ կամ ամուսնական միացեալ գոյքերուն վերաբերեալ պարտքերուն համար այր կամ կնոջ « վերապահեալ գոյքերէն » վճարուած ըլլան:

Յօդ. 206 — Եթէ ամուսինը անանկանայ եւ կամ գոյքերը գրաւի տակ առնուին, կինը՝ իր անձնական գոյքերէն կամ ասոնց փոխարժէքէն յառաջ եկած եւ ըստ օրինի հատուցանելի պակասները դարմանելու համար անանկութեան եւ գրաւի գործողութեանց մասնակցելով կրնայ դրամական փոխարինութիւն պահանջել (տես յօդ. 174):

Ամուսնոյն՝ կողմէ առնելիքը, կնոջ պահանջէն կը զեղչուի:

Կինը, իր անձնական գոյքերուն նոյնութեամբ գտնուածները՝ իբրեւ սեփականատէր ետ կ'առնէ:

Յօդ. 207 — Եթէ կինը՝ չի կարենայ անձնական գոյքերուն կէսը ձեռք ձգել, կամ նոյն քանակութեան համար ապահովութիւն չ'ունենայ, կէսէն պակաս մնացածին չափ նախընտրութեան (իմթիւեազ, privilège) իրաւունք ունի:

Այս նախընտրութեան՝ ուրիշին փոխանցումը, կամ ի նպաստ կարգ մը պահանջատէրերու այդ իրաւունքէն հրաժարումը՝ անընդունելի է:

Յօդ. 208 — Կնոջ մահուան պարագային, — ամուսնոյն ժառանգական իրաւունքը վերապահելու պայմանաւ — անձնական գոյքերը՝ ժառանգորդներուն կը փոխանցուի (տես յօդ. 439, 519, 539):

Այրը՝ կնոջմէն ունեցած առնելիքը հաշուակցելէ յետոյ, ստիպուած է ժառանգորդներուն վճարելու օրէնքով

Առնուածը՝ դրամով փոխարինելու պարտականութիւնը:
Պահանջելու ժամանակը:

Երկանը անանկութիւնը եւ գոյքերուն գրաւի տակ առնուիլը:
Կնոջ իրաւունքը:

Նախընտրութիւն:

Կնոջ մահուան
պատճառաւ, գոյքերու
միութեան վերաբեր-
ութիւնը:

հատուցանելի (մուծիւպը զամսան) այն պակասները՝ որոնք կնոջ անձնական գոյքերէն յառաջ եկած են:

Յօդ. 209 — Ամուսնոյն մահուամբ՝ կինը ետ կ'առնէ այն անձնական գոյքերը՝ որոնք ներկայ են: Ժառանգորդներուն կը պարտադրէ նաեւ վճարելու՝ գոյացած եւ ըստ օրինի հատուցանելի պակասները:

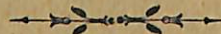
Յօդ. 210 — Երկու կողմին ալ անձնական գոյքերին զատելէն վերջը, աւելորդ մնացած մասին $\frac{1}{3}$ ըզը կնոջ կամ իր սերունդին, մնացորդն ալ ամուսնոյն կամ ժառանգորդներուն կը պատկանի:

Միացեալ գոյքերուն մէջ յառաջ եկած պակասները, որքան ատեն չի հաստատուի թէ կնոջը պատճառաւ եղած է, էրկանը կամ ժառանգորդներուն կը վերաբերի (տես յօդ. 191):

Աւելորդ կամ պակասի մասին ամուսնական պայմանագրութեամբ՝ բաժանման ուրիշ ձեւ մը կրնայ ընդունուիլ:

Այր ու կինը մահուան պատճառաւ:

Աւելորդ եւ պակաս:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գոյներու ընկերակցութիւն

(Մալ օրթագրելը, De la communauté de biens) (*)

(Յր. Քաղ. օրէնք յոյ. 1399 եւն. 1526 : Գեր. Քաղ. օրէնք յոյ. 1437 — 1518 — 1519 — 1557 :)

Յօդ. 211 — Այր ու կին՝ ամուսնական պայմանագրութեամբ կրնան գոյքերու ընկերակցութեան դրութիւնը ընդունիլ:

Գոյքերու ընկերակցութիւն: Այն գոյքերը որոնք ընկերակցութեան չ'են կրնար մտնել: Ընդհանուր ընկերակցութիւն: Այն գոյքերը՝ որոնք կրնան ընկերակցութեան մտնել:

Այս կերպով, ընկերակցութեան մտած գոյքերուն եւ եկամուտներուն՝ այր եւ կին բաժնետէր կ'ըլլան, եւ մէկը միւսին բաժինը չի կրնար գործածել:

Ընկերակցութենէ դուրս կը մնան այն գոյքերը որոնք նուիրատուին փափաքով եւ այդ պայմանով նուիրուած եւ կամ ըստ օրինի «վերապահեալ գոյքեր» են:

«Ընդհանուր գոյքերու ընկերակցութիւն» կ'ըսուի այն դրութեան որուն համաձայն այր ու կին համաձայնած են ամբողջ գոյքերով եւ եկամուտներով՝ ընկերակցելու:

Երբ այրը կամ կինը, ո'եւ է գոյքի մը համար, պնդելու ըլլայ թէ ընկերակցութենէ դուրս ձգուած է, ստիպուած է այդ առարկութիւնը հաստատելու:

(Մանօր. — Նուիրատուութեան մասին եղած հաստատմը, 182 — 191 եղ յօդուածներուն իրեն լրացուցիչ մաս դրուած է:

Ակզբունքով ընդունելու է թէ, որքան ատեն որ հակառակը չի հաստատուի այր ու կնոջ այն գոյքերը որոնք օրէնքով բացառութիւն չ'են համարուած, ամուսնութեամբ իրարու միացած եւ ընկերակցած են: Բացառիկ պայմաններ, միութենէ եւ ընկերակցութենէ դուրս ձգուած գոյքեր, պէտք է ամուսնութեամբ շեղել ամուսնական պայմանագրութեան մէջ. վստահի, ի պահանջի հարկին, հակառակը հաստատել եւ ապացուցանել եթէ ո'չ անկարելի՝ գէթ բաւական դժուար է:)

Յօդ. 212 — Ընկերակցութեան մտած գոյքերուն մատակարարութիւնը էրկանը կը վերաբերի (տես յօդ. 196):

Մատակարարութեան ծախքերը այս գոյքերէն կը վճարուին:

Մատակարարութիւն եւ խնայողութիւն:

Կինը, ամուսնական միութեան ներկայացուցչի հանգամանքով, մատակարարութեան իրաւունք կրնայ ունենալ (տես յօդ. 155 եւ 158):

(*) Յիշատակէն communauté-ն թուրքերէն «օրթագրել» Թարգմանուած ըլլալուն, մենք ալ ընկերակցութիւն Թարգմանեցինք. մինչդեռ անոր իմաստը, ընկերութիւն «société» էն հիմնովին տարբերութիւն ունի:

Յօդ. 213 — Պարզ մատակարարական գործերէն զատ ընկերակցութեան մտած գոյքերը, այր ու կին միասին եւ փոխադարձ հաւանութեամբ կրնան գործածել (տես յօդ. 169) :

Ընկերակցութեան գոյքերը գործածել:

Այսու հանդերձ, երբորդ անձերու համար միշտ կ'ենթադրուի թէ, այդ հաւանութիւնը գոյութիւն ունի. պայմանաւ որ, անոնք չը գիտնան եւ չը կարենան գիտնալ թէ այդ հաւանութիւնը չ'է տրուած, եւ կամ ոչ ոք կարենայ գիտնալ թէ անոնք ընկերակցութեան կը պատկանին (տես յօդ. 189) :

(Ծանօթ. — Այր ու կինը, ընկերակցութեան գոյքերուն գործածութեան մէջ, իրենց սեփական բաժիններուն համար՝ իրարու օտար կը նկատուին: Այսինքն, առանց կնոջ հաւանութեան՝ այր չի կրնար ծախել, աւանդ ձգել, նուիրել եւն. :

Սակայն, այն անձեր՝ որոնք օրէնքին սահմանին մէջ, իրեն պահանջատէր կամ զանազան հանգամանքով կը շահագրգռուին այդ գոյքերով. անոնց նման՝ ընկերակցութեան գոյքեան սկիւղակելով չի կրնար սահմանափակուիլ իրենց իրաւունքը, որքան տեսն որ անոնք լուր չ'ունենան ընկերակցութենէ եւ չի կարենան գիտնալ թէ այդ հաւանութիւնը մերժուած է՝ այր ու կնոջ կողմէ փոխադարձաբար.)

Ժառանգութեան մերժում:

Յօդ. 214 — Այր ու կնոջ միմեկին՝ առանց միւսին հաւանութեան ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին չի կրնար մերժել ժառանգութիւն մը (տես յօդ. 542)

Եթէ այս հաւանութիւնը մերժուի, կրնայ հաշտարար դատարան դիմել (տես յօդ. 200 եւ 404) :

Յօդ. 215 — Այրը, հետեւեալ պարտքերէն՝ թէ անձնական եւ թէ ընկերակցութեան մտած գոյքերով՝ պատասխանատու է:

Պարտքերէն է: կնոջ պարտքերէն: պատասխանատուութիւնը:

1 — Այր ու կնոջ ամուսնութենէն առաջ եղած

2 — Միութեան ներկայացուցչի հանգամանքով կնոջ ըրած պարտքերէն (տես յօդ. 155, 158) :

3 — Ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին թէ իր կողմէ եղած եւ թէ կնոջ կողմէ՝ ընկերութեան վերաբերեալ գոյացած ընդհանուր պարտքերէն:

Յօդ. 216 — Կինը, հետեւեալ պարտքերէն թէ անձնապէս եւ թէ ընկերակցութեան մտած գոյքերով պատասխանատու է:

1 — Նախ քան ամուսնութեան իր պարտքերէն:

2 — Ամուսնոյն արտօնութեամբ ինչպէս նաեւ հաշ-

տարար դատաւորին հաւանութեամբ 'ի նպաստ իր ամուսնոյն ըրած պարտքերէն (տես յօդ. 169) :

Թէ՛ իր եւ թէ՛ ընկերակցութեան մտած գոյքերով կնոջ պատասխանատուութիւնը:

3 — Ըստ սովորութեան 'ի գործ դրած արուեստ կամ արհեստէն գոյացած պարտքերէն (տես յօդ. 159) :

4 — Իր ժառանգութեան բաժնին ինկած պարտքերէն (տես յօդ. 536) :

5 — Ապօրէն արարքներէն առաջ եկած պարտքերէն: Ընտանեկան ծախքերուն համար, ամուսնոյն կամ իր կողմէ եղած պարտքերը երբ ընկերակցութեան գոյքերով չի կարենայ վճարուիլ, կինը պատասխանատու կը մնայ:

Կինը՝ ընկերակցութեան մտած գոյքերուն վերաբերեալ միւս պարտքերէն անձնապէս չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ:

Յօդ. 217 — Կինը, ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին եւ ամուսնութեան ջնջուելէն վերջը, հետեւեալ պարտքերէն, մի միայն « վերապահեալ գոյքերուն » փոխարժէքին համեմատութեամբ պատասխանատու է (տես յօդ. 182 - 184) :

Վերապահեալ գոյքերով:

1 — Միայն վերապահեալ գոյքերէն պատասխանատու ըլլալու պայմանաւ ըրած պարտքերէն:

2 — Առանց ամուսնոյն հաւանութեան ըրած պարտքերէն:

3 — Ամուսնական միութեան ներկայացուցչի իրաւասութիւնը չափազանցելով ըրած պարտքերէն:

Ապօրինի գոյք իւրացնելէն յառաջ եկած դատաւարութեան իրաւունքը վերապահուած է:

Օրինաւոր հետապնդում (իսկաբան գրգռք, exécution forcée):

Յօդ. 218 — Ամեն տեսակ օրինաւոր հետապնդումները, որոնք ընկերակցութեան տեւողութեան միջոցին ընկերակցութեան վերաբերեալ պարտքերէն յառաջ կ'ուզան պէտք է գործադրուին էրկանը դէմ:

Յօդ. 219 — Ընկերակցութեան գոյքերուն վերաբերեալ պարտքը եթէ այդ գոյքերէն վճարուած ըլլայ, այր ու կին իրարմէ երբէք չ'են կրնար պահանջել այդ գումարը:

Առնուածը՝ դրամով փոխարինելու պարտականութիւնը:

Ընկերակցութեան գոյքերուն վերաբերեալ պարտքը՝ վերապահեալ գոյքերէն, եւ կամ վերապահեալ գոյքերուն վերաբերեալ պարտքը ընկերակցութեան գոյքերէն եթէ վճարուած ըլլայ, նոյն իսկ ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին՝ կրնայ պահանջուիլ թէ՛ առնուած այդ գումարը տեղը դրուի:

Յօդ. 220 — Ամուսնոյն անանկութեան, կամ ընկերակցութեան գոյքերուն վրայ գրաւ մը դրուելու պարագային կինը իր անձնական գոյքերուն փոխարժէքը կրնայ պահանջել: Առնելիքին կէսին համար կինը նախընտրութիւն ունի:

Այս նախընտրութեան՝ ուրիշին փոխանցումը եւ 'ի նպատակարար մը պահանջատէրերու՝ անկէ հրաժարումը կարելի չէ:

(Ծանօթ. — Նախընտրութիւնը (իմքիւսագ, privilège) օրէնքով այնպիսի բացառութիւն մըն է, որմէ օգտուողները նախ իրենց առնելիքը կը գանձեն՝ յետոյ մնացորդը պահանջատէրերու մէջ կը բաժնեն:

Ենթադրենք թէ ամուսինը սնանկացաւ, եւ բնական է, որ ունեցածը՝ պարտքը չը գոցէր: Արդ, սնանկին գոյքերը դրամի վերածուելէ եւ ամբողջ ունեցածը մէջտեղ դրուելէ վերջը, նախ « Նախընտրութիւն » ունեցող պարտքերը, — զոր օրինակ, դատական ծախքերու վարձերու, աւանդներու, ներկայ օրէնքով բացառաբար յիշուած նախընտրելի պարտքերը եւն. ամբողջութեամբ տրուելէ յետոյ, մնացորդը հաշիւից երեսուն, բառասուն եւն. ի համեմատութեամբ պահանջատէրերուն մէջ կը բաժնուին:)

Յօդ. 221 — Այր ու կնոջմէ մէկուն մահուամբ, ընկերակցութեան գոյքերուն կէսը, ողջ մնացող այր կամ կնոջ կը փոխանցուի (տես յօդ. 444):

Միւս կէտը, ողջ մնացող այր կամ կնոջ ժառանգական իրաւունքը անեղծ մնալու պայմանաւ, մեռնողին ժառանգորդներուն կը տրուի:

Ողջ մնացող եւ ժառանգութենէ զրկուած եղող այր կամ կինը, ամուսնալուծման պարագային ունեցած իրաւունքներէն աւելի բան մը չի կրնար պահանջել՝ ընկերակցական գոյքերէն:

Յօդ. 222 — Այր ու կին, ամուսնութեան պայմանագրութեամբ, փոխանակ կէս առ կէս բաժնելու, բաժանման ուրիշ ձեւ մը կրնան ընդունիլ (տես յօդ. 171, 173, 210):

Միւսէն առաջ մեռնող այր կամ կնոջ շառաւիղը, մեռած պահուն գտնուած ընկերակցական գոյքերուն 1/3 էն երբէք չի կրնար զրկուիլ:

Պայմանագրութեան համաձայն բաժանում:

(Ծանօթ. — Այր ու կնոջ ամուսնութեան պայմանագրութիւնը ինչ ձեւով ալ պատրաստուած ըլլայ, միշտ պէտք է նկատի առնել թէ, մահուան պարագային ընկերակցութեան գոյքերուն մնացորդին մէկ չորրորդ մասը, մեռնող կողակցին զաւակներուն կամ քոռներուն կը տրուի:)

Գոյքերու ընկերակցութեան վերջաւորութիւնը:

Օրինաւոր բաժանում:

Յօդ. 223 — Կնոջ մահուանէն վերջը ողջ մնացող այրը, ընկերակցութեան գոյքերուն վերաբերեալ պարտքերէն անձամբ պատասխանատու կը մնայ:

Ամուսնոյն մահուանէն յետոյ ողջ մնացող կինը ընկերակցութեան գոյքերուն մէջ ունեցած բաժնէն հրաժարելով՝ ազատ կը մնայ ընկերակցութեան այն պարտքերէն, որոնց՝ անձնապէս պատասխանատու չ'է եղած (տես յօդ. 216, 217):

Եթէ այդ բաժինը ընդունելու ըլլայ, կինը թէպէտեւ պատասխանատու կը նկատուի, սակայն, ազատ կրնայ մնալ այն պարագային, երբ հաստատէ թէ՛ առած գոյքերը առնելիքուորներուն պահանջքին չ'են բաւած:

Այր ու կնոջմէ ողջ մնացողին պատասխանատուութիւնը:

(Ծանօթ. — Կնոջ համար երկու հաւանականութեան մէջ ալ պարագան նոյնն է: Այսինքն, կինը եթէ ընկերակցութեան բաժինը մեծէ կամ քնդունի, մնացած ընկերակցութեան գոյքերու համակութեամբ պատասխանատու կը մնայ. սա տարբերութեամբ որ, մեծելու պարագային անպայման կ'ազատուի. իսկ, եթէ քնդունի, մնացած ընկերակցութեան գոյքերուն պարտքերուն չը բաւած ըլլալը հաստատելու հարկին տակ կը գտնուի:)

Անձնական գոյքերուն տեղականութիւնը:

Յօդ. 224 — Ողջ մնացող այր կամ կինը, կրնայ պահանջել թէ իրեն յատկացուին իր կողմէ ընկերակցութեան տրուած գոյքերը, պայմանաւ որ իր բաժինով հաշուակցուի:

Յօդ. 225 — Ողջ մնացող այր կամ կինը, մեռնողին մնացած զաւակներուն հետ կրնայ ընկերակցութիւնը շարունակել (տես յօդ. 323):

Տղաքները եթէ անչափահաս են, ընկերակցութեան շարունակութեան համար հաշտարար դատաւորին հաւանութիւնը անհրաժեշտ է (տես յօդ. 404):

Որքան ատեն որ ընկերակցութիւնը շարունակելու ըլլալ՝ ժառանգական իրաւունքները առկախ կը մնան:

Ընկերակցութեան երկարաձգումը:

(Ծանօթ. — Գործադրուին:)

Եթէ չ'երկարաձգուի՝ այն ատեն 225 եւ յաջորդ յօդուածները կը գործադրուին:)

Յօդ. 226 — Երկարաձգուած ընկերակցութիւնը, բաց'ի ընկերակցութեան տրուած գոյքերէն, կը բովանդակէ նաեւ երկու կողմերուն եկամուտ եւ չահերը: Ասոնցմէ դուրս կը մնան « վերապահեալ գոյքերը » (տես յօդ. 182, 282):

Մինչեւ որ հակառակը չի հաստատուի, « վերապահեալ գոյք » կը նկատուին անոնք որ ընկերակցութեան երկարաձգման միջոցին ողջ մնացող այր կամ կնոջ եւ

կամ զաւակներուն, ժառանգութեամբ կամ առանցիոխար-
ժէքի փոխանցուած են (տես յօդ. 439, 461.)

Այր ու կնկան մէջ եղածին պէս, գործադիր իշխանու-
թեան միջոցաւ հետապնդում չի կրնար կատարուիլ ընկե-
րակցութեան անդամներուն դէմ (տես յօդ. 165.)

Յօդ. 227 — Եթէ տղաքները անչափահաս են, երկարա-
ձգուած ընկերակցութիւնը՝ ողջ մնացող այր կամ կնկան
կողմէ կը ներկայացուի ու կը մատակարարուի:

Տղաքները եթէ չափահաս են, հակառակ պայմանա-
գրութիւն ալ կրնայ չիւնուիլ:

Յօդ. 228 — Ողջ մնացող այր կամ կինը, երկարաձգուած
ընկերակցութիւնը երբ որ ուզեն կրնան ջնջել:

Չափահաս տղաքներն ալ՝ անհատաբար կամ հաւա-
քաբար ամեն ատեն կրնան ընկերակցութենէ բաժնուիլ:

Հաշտարար դատաւորը իրաւասու է անչափահասները
ընկերակցութենէ հանելու:

Յօդ. 229 — Երկարաձգուած ընկերակցութիւնը հետեւ-
եալ պարագաներու մէջ ինքնին կը ջնջուի:

1 — Ողջ մնացող այր կամ կնոջ մահուամբ կամ ա-
մուսնանալով:

2 — Ողջ մնացող այր կամ կնոջ եւ կամ տղաքներուն
անանկութեամբ:

Եթէ տղաքներէն միայն մէկը անանկացած ըլլայ,
միւսները կրնան պահանջել զինքը ընկերակցութենէ
հանելու:

Եթէ հայրը անանկանայ եւ կամ ընկերակցութեան
գոյքերուն վրայ գրաւ դրուած ըլլայ, տղաքները կրնան
իրենց մեռած մօր իրաւունքը գործածելու (տես յօդ.
220, 221 եւն.) :

Յօդ. 230 — Այր կամ կնոջ եւ կամ տղաքներէն մէկուն
դէմ գործադրուած գրաւէն մնացող պահանջատէրը
կրնայ դատաւորէն պահանջել ընկերակցութեան ջնջումը:

Եթէ այդ պահանջը, տղաքներէն մէկուն պահան-
ջատէրին կողմէ եղած ըլլայ, միւսները կրնան այդ
տղուն ընկերակցութենէ հանուիլ պահանջել:

Յօդ. 231 — Եթէ տղաքներէն մէկը ամուսնանայ, միւս-
ները կրնան անոր ընկերակցութենէն հանուիլ պահանջել:

Ներկայացնել եւ մա-
տակարարել:

Ներկայներու կողմէ
ընկերակցութեան
ջնջումը:

Ինքնաբերաբար
ջնջուի:

Դատաւորին սրտմամբ
ջնջում:

Տղաքներէն մէկուն
ամուսնութեան կամ
մահուան պատճառաւ
ջնջում:

Տղաքներէն մէկը եթէ մեռնի, միւսները կրնան
ընկերակցութենէ հանել տալ անոր շառաւիղը:

Առանց սերունդի մեռնող տղուն բաժինը, ընկերակ-
ցութեան մէջ չ'եղող ժառանգորդներուն իրաւունքները
վերապահուած ըլլալու պայմանաւ, ընկերակցութեան
գոյքերուն մէջ կը մնայ:

(Ծանօթ. — Այս ընկերակցութիւնը՝ ամուսնութեան բնական բերամբ բացառա-
բար կայացած ըլլալուն, յետ մահու անոր յարաւերակ մի միայն մեռնողին սերունդին
իրաւունքն է: ապա թէ ոչ, ուրիշ մօտ կամ հեռաւոր ազգականներ՝ իբրեւ ժառանգորդ
չ'են կրնար երկարաձգումը պնդել: Եթէ, այս սեռակ ազգականներու հետ ողջ մնացող
ամուսնոյն մէջ յարաւերակ համաձայնութիւն գոյանայ՝ ասիկա բաղաձայն կամ առեւ-
տական օրէնքին ցոյց տուած մասնաւոր պայմաններուն կ'ենթարկուի: Ահա, այս սկզ-
բունքին յենկով վերոյիշեալ յօդուածին վերջին հատուածին մէջ, « ընկերակցութեան չի
մասնակցող — գործիակ, մեռնողին հօրը, մօրը, եղբորը պէս — ժառանգորդներուն
իրաւունքները վերապահուելու պայմանաւ » քսուած է:)

Յօդ. 232 — Երկարաձգուած ընկերակցութեան լրանալուն
պէս գտնուած գոյքերը կը բաժնուին: Նոյնպէս, տղաք-
ներէն մէկուն ընկերակցութենէ հեռացուելու պարա-
գային, այդ թուականին՝ գտնուած գոյքերէն, բաժնուող
տղուն իրաւունքը կը տրուի:

Ողջ մնացող այր կամ կինը, տղաքներուն բաժնին
վրայ իրենց ժառանգական իրաւունքնին կը պահեն:

Հաշտարար դատաւորը եւ բաժնուումը անյարմար
ատենի մը մէջ չի կրնար կատարուիլ:

Բաժնուում կամ հաշտե-
լարդարութիւն:

(Ծանօթ. — Թեք, պարսկականութեան օրէնքին (պորթլաք գաւունը, Code des
obligations) 536-րդ յօդուածը, « եթէ ընկերութիւնը, անորոք ժամանակի մը համար »
« կամ ընկերներէն մէկուն ց'կեանս տեղութեան պայմանաւ կազմուած ըլլայ, իւրաքանչիւր »
« չիւր ընկեր վեց ամիս ետեւ գեկուցանելով կրնայ լուծուիլ պահանջել, Զեկուցումը, »
« բարի տրամադրութեան օկգրութեան յենկով կատարուելու է, եւ անյարմար ատենի »
« մէջ ընելու չ'է: Ընկերութեան հաշիւները, եթէ տարուէ տարի կը պատրաստուին, լուծումը »
« միայն տարեգլխուն կրնայ պահանջուիլ: Պայմանագրութեամբ որոշուած պայմանաժամը »
« անցնելէն վերջը եթէ լուծելայն տարուակելու ըլլայ անորոք ժամանակի մը համար »
« ընկերութիւնը նորոգուած կ'ըլլայ, » քսուած է:)

Հետեւաբար, յիշեալ 232-րդ յօդուածին տրամադրութիւնն ալ պէտք է ըստ այնմ
պատշաճեցնել:)

Յօդ. 233 — Այր ու կին ամուսնութեան պայմանագրու-
թեամբ, մաս մը գոյքերնին — մասնաւորաբար՝ անշարժ
գոյքերնին — ընկերակցութենէ դուրս ձգելով սահմանա-
փակ գոյքերու ընկերակցութեան դրութիւնը կրնան
ընդունիլ:

Սահմանափակ ընկերակ-
ցութիւն:

Ստացուած գոյքերու յատուկ ընկերակցութիւն (Ստացութեայ մալլէրէ մունիսալը օրէնքէն Communités d'acquêts):

Յօդ. 234 — Այր ու կին ամուսնութեան պայմանագրութեամբ կրնան ընդունիլ թէ՛ ընկերակցութեան գոյքերը կազմուին՝ ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին իրենց անձնական գոյքերէն, առնցմէ միոյն փոխանակութեամբ առնուելիք գոյքերու եկամուտէն, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան տեւողութեան միջոցին՝ փոխարժէքով ամեն տեսակ շահերէն, եւ կնոջ — ըստ օրինի վերապահեալ գոյքերէն զատ — այդ տեսակ շահերէն: Այս գոյքերուն՝ « ստացուած գոյքեր » (մուքթէսէպ մալլէր, biens acquis) կրտսի (տես յօդ. 171, 173, 191, 211, եւն. 191 եւն. 223):

Յօդ. 235 Սահմանափակ ընկերակցութեան լրանալուն ընկերակցութեան գոյքերուն մէջ եթէ յաւելում մը գոյանայ, այր ու կնոջ եւ կամ ժառանգորդներուն մէջ կէս առ կէս կը բաժնուի:

Բաժանում:

Եթէ պակաս գտնուի, մինչեւ որ չ'ապացուցուի թէ կնոջը պատճառաւ եղած է, ամուսնոյն կամ ժառանգորդներուն կը պատկանի (տես յօդ. 210):

Յառաջ գալիք յ'աւելում կամ պակասին բաժանման համար ամուսնութեան պայմանագրութեամբ տարբեր եղանակ մը կրնայ ընդունելի:

(Ծանօթ. — Ֆրանսերէնի մէջ, յիշեալ յօդուածով, բաժանումը ընկերակցութեան (communauté) ընդհանուր տեսակէին վերածած է: Մինչդեռ, Թրք. քաղաքացիական մէջ « սահմանափակ ընկերակցութիւն » (communauté réduite) ըսելով կարծես մասնաւորաբար է մի միայն 233-րդ յօդուածին):

Յօդ. 236 — (*) Այրու կին ամուսնութեան պայմանագրութեամբ՝ օժիտի դրութիւնը կրնան ընդունիլ:

Ասիկա, ընտանեկան ծախքերուն օժանդակելու համար կնոջ կողմէ ամուսնոյն ձգուած մաս մը անձնական գոյքերէն կը բաղկանայ:

Օժիտի դրութիւն:

Եթէ՝ ամուսնական պայմանագրութեան մէջ չ'առնուած չ'ըլլայ որ, իբրեւ օժիտ կնոջ կողմէ ամուսնոյն ձգուած գոյքերուն՝ « Գոյքերու ընկերակցութեան » եղանակաւ մասնակից պիտի ըլլան, կամ ամուսինը իբրեւ սեփական ստացուածքը օժիտին ալ տէր պիտի ըլլայ, այն պարագային, « միացեալ գոյքերու մէջ կնոջ » անձնական գոյքերուն » դրութիւնը՝ օժիտին համար ալ կը դարձադրուին:

(*) Այս յօդուածը, Ֆրանսերէն « Գոյքերու բաժանման » 4-րդ մասին 247-րդ յօդուածն է. զ'որ, Թրքերէն՝ փոխանակ 190-րդ յօդուածին շարունակութիւնը ընելու, յիշեալ ընկերակցութեան բաժնին մէջ իբրեւ 236-րդ յօդուած դրուած է:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այր ու կնոջ գոյներուն վերաբերեալ դրութեան մասին արձանագրութիւն:

(Ֆր. Առեւտ. օրէնք յօդ. 65 — 70 Գեր. Գալ. օրէնք յօդ. 1558 — 1563):

Արձանագրութեան արդիւնքը:

Յօդ. 237 — Ամուսնութեան պայմանագրութիւնները եւ այր ու կնոջ մէջ ընդունուած դրութեան մասին դատական որոշումները, ինչպէս նաեւ ընկերակցութեան եւ կամ կնոջ անձնական գոյքերուն համար իրենց մէջ չ'իյնուելիք պայմանագրութիւնները, երրորդ անձերու հանդէպ արժէք մը չ'են կրնար ունենալ եթէ նոտարէն վաւերացուած եւ ծանուցուած չ'ըլլան:

Այս մասին, այր ու կնոջ ժառանգորդները՝ իբրեւ « երրորդ անձ » չ'են նկատուիր (տես յօդ. 169, 171, 173, 175):

Յօդ. 238 — Ամուսնական պայմանագրութեան այն յօդուածները, որոնք այր ու կնոջ կողմէ կարեւոր կը նկատուին երրորդ անձերու ճանչցելու, պաշտօնապէս կ'արձանագրուին:

Արձանագրութեան շարժանքը:

Որքան ատեն որ օրէնքով չ'է արգիլուած, կամ պայմանագրութեան վաւերացման դէմ ամուսնական պայմանագրութեան մէջ բան մը չ'է ըսուած, իւրաքանչիւր ամուսին վաւերացումը կրնան պահանջել:

Յօդ. 239 — Արձանագրութիւնը էրկանը բնակավայրին նոտարութեան կողմէ կը կատարուի (*):

Այրը՝ եթէ բնակավայրը փոխած ըլլայ, փոփոխման

(*) Թրք. Քաղաքացիական օրէնքին յօդ. 19 — Հաստատուելու մտադրութեամբ մէկու մը բնակած տեղը՝ իր բնակավայրն է:

Միեւնոյն ատեն մէկու մը մէկէ աւելի բնակավայրը չի կրնար ըլլալ:

Այս հատուածին տրամադրութիւնը, առեւտրական եւ արհեստական հաստատութեանց չի վերաբերիր:

Յօդ. 20 — Բնակավայրը՝ այն ատեն կը փոխուի երբ նորը կը հաստատուի:

Եթէ՝ չի կարենայ որոշուիլ թէ մէկը նախապէս բնակավայր մը ունեցած է, կամ օտար երկրի բնակավայրը լքելով Թուրքիոյ մէջ տակաւին նոր բնակավայրի մը տէր չ'է եղած առժամեալ բնակած տեղը՝ իբրեւ բնակավայր կը նկատուի:

Թուականէն մինչեւ երեք ամիս՝ նոր ընակավայրին մէջ ալ արձանագրութիւնը նորոգելու պարտաւոր է:

Բնակավայրին փոխուելու Թուականէն երեք ամիս անցնելէն վերջը հին արձանագրութիւնը արժէք չ'ունենար:

Յօդ. 240 — Նօտարը պարտաւոր է մասնաւոր տոմարի մը մէջ արձանագրելու ամուսնութեան պայմանագրութիւնները, եւ այր ու կնոջ գոյքերու մատակարարութեան վերաբերեալ եւ արձանագրութիւնը անհրաժեշտ եղող օրէնքով մատնանշուած որոշումները եւ պայմանագրութիւնները:

Արձանագրութեան
ձեւը:

Այս արձանագրութիւնը հրապարակային (ա՛յեհի, public) ըլլալով, ամեն ոք իրեն պէտք եղած արձանագրութեանց վաւերացեալ մէկ պատճէնը ձրիաբար կրնայ պահանջել:

Ամուսնական պայմանագրութեան ծանուցման մէջ, մի միայն այր ու կնոջ ընդունած դրութիւնը յայտարարել կը բաւէ:

(Ծանօթ. — Ամուսնութիւնը՝ այր եւ կնոջ սեփական գոյքերուն համար մասնաւոր դրութիւն մը կ'ստեղծէ, եւ ասիկա, բացառակ նորութիւն մըն է ց'աւրդ աստուածայեան կողմէն: Հետեւաբար, այնպէս ալ՝ նորութիւն է այլ առիթ ընդունուած ոճերը (style):

Ամուսնութեան վերաբերեալ վերոյիշեալ յօդուածներուն մէջ հանդիպեցանք այնպիսի բառերու՝ որոնց Յրանգներն իմաստը բնորոշող ոճը՝ աշխատած էր պատշաճեցնելու Թուրքերէնի, նոյնը եւ մենք՝ ստիպուեցանք բարգմանելու՝ Հայերէնի:

Ամուսնութեամբ գոյքերու մասին ընդունուած օրինական գլխաւոր սէսակեցները հետեւեալներն են:

- 1 — «Անճնական գոյքեր» (յօդ. 146, 176, 3-րդ հատուած, 181, 189, 192, 208, 224 եւն.)
- 2 — «Վերապահեալ գոյքեր» (յօդ. 182, 183, 184, 204, 217 եւն.)
- 3 — «Գոյքերու միացում» (յօդ. 191, եւն.)
- 4 — «Գոյքերու ընկերակցութիւն» (յօդ. 211)
- 5 — «Ստացուած գոյքեր» (յօդ. 234)
- 6 — «Իբրեւ օժիտ բերուած գոյքեր» (յօդ. 236):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա. Զ. Գ. Ա. Կ. Ա. Ն. Ն. Ե. Բ.

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՀԱՐԱՋԱՏ ԶԱՒԱԿՆԵՐ

Առաջին մաս — Որդիութեան օրինաւորութիւնը:

(Յր. Քաղ. օրէնք, յօդ. 312 — 330 : Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1616 եւն.)

Յօդ. 241 — Ամուսնութեան շրջանին, կամ ջնջուած Թուականէն երեք հարիւր օրուան միջոցին ծնող տղուն հայրը՝ ամուսինն է:

Այս ժամանակամիջոցը անցնելէն վերջը ծնած տղուն հարազատութիւնը, սկզբունքով՝ կասկածելի կը համարուի:

Յօդ. 242 — Այրը, ծնունդը իմացած Թուականէն մինչեւ մէկ ամիս կրնայ տղան մերժել (տես յօդ. 240, 311):

Մերժման դատը, տղուն եւ մօրը դէմ կը բացուի (տես յօդ. 376 հատ. 2):

(Ծանօթ. Զուիցերիական օրէնքին մէջ՝ փոխանակ մէկի, երեք ամիս ըսուած է.)

Յօդ. 243 — Այրը, իրմէ ըլլալու անհաւանականութիւնը եթէ չի կարենայ հաստատել ամուսնութենէն առնուազն՝ հարիւր ութսուն օր վերջը՝ ծնող տղան չի կրնար մերժել:

Ամուսնութեան շրջանին
ծնող տղան:

(Ծանօթ. — Ներկայ յօդուածին մէջ յիշուած «անհաւանականութիւնը», ամուսինը կրնայ հաստատել նիւթական եւ բարոյական անկարողութեամբ:

«Բարոյական անկարողութիւնը» իր կնոջմէ բաժնուած եւ հետու ապրիւն է. ինչ որ, եթէ ապացուցուի, բնական է զուր օրինաւորութիւնը այրը կրնայ մերժել:

* Իսլամական աստուածայեան նախկին դրութեամբ, յղութեան առաւելագոյն ժամանակամիջոցը երկու տարի, իսկ՝ նուազագոյնը վեց ամիս էր: Այնպէս որ, ամուսնաթողման (բա՛լազ) կամ մահուան բուականէն երկու տարի վերջը ծնող տղան օրինաւոր կը համարուէր:

Յետոյ, «բարոյական անկարողութիւնը» — այսինքն կնոջմէ հետու գտնուիլը — կարեւորութիւն չ'ունէր: Տարիներով իր կնոջմէ բացակայ գտնուող այրը՝ ստիպուած էր — զոր օրինակ, 5 — 10 տարի վերջ — ծնելիք տղուն օրինաւորութիւնը ընդունելու: Այն նկատուով որ, մի քանի տարի վերջը, կիներ իբրեւ... Սրբուհի (է՛իզէ) կրնար յղացած ըլլալ:

Ահա, այս տեսակ տարօրինակութիւնները, իսպառ վերջ գտած են, Հանրապետական կառավարութեան ամուր քայլերով յ'առաջ տարած յեղափոխմամբ եւ ներկայ Քաղաքային օրէնքով:)

Ամուսնութենէն առաջ
կամ բաժնուէն վերջը
մօրը արգանդին մէջ
գտնուող տղան:

Յօդ. 244 — Եթէ հաստատուի որ՝ ամուսնութեան թուա-
կանէն սկսեալ հարիւր ութսուն օրէն նուազ ժամանակա-
միջոցի մէջ տղան ծնած է, կամ ամուսնոյն բաժանման
օրոշում տրուելէն վերջը կինը յղացած է, տղան մերժե-
լու համար՝ այրը պարտաւոր չ'է ուրիշ ապացոյց ներկա-
յացնելու:

Շահագործող տնօրէն:

Այսու հանդերձ, տղան օրինաւոր կը նկատուի եթէ
կնոջ յղացած առէն հասկցուի թէ էրկանը հետ կը բնակէր:
Յօդ. 245 — Ասոնք որ տղուն հետ ժառանգորդ կ'ըլլան,
կամ տղուն գոյութեամբ ժառանգութենէ կը զրկուին,
ասոնք այն թուականէն որ տեղեկացած են՝ տղուն ծնն-
դեան՝ մինչեւ մէկ ամիս (*) կրնան անոր ապօրինութեան
դատ բանալ այն պարագային երբ մերժման թուականին
անցնելէն առաջ այրը մեռած է, կամ դատելու կարողու-
թենէն զրկուած է, կամ գտնուած տեղը անծանօթ մնա-
ցած է, եւ կամ ո'եւ է պատճառաւ տղուն ծնունդը տեղե-
կացնել անկարելի եղած է:

Ամուսնութենէն առաջ կինը եթէ յղացած ըլլայ, —
նոյն իսկ էրկըն ընդունի, — անոր հայրը եղած ըլլալու
անհաւանականութեան մասին՝ ընդհ. դատախազը կրնայ
դատ բանալ եւ հաստատել:

Յօդ. 246 — Այրը, բացայայտօրէն կամ լռելեայն տղան
ճանչնալէն եւ կամ այս մասին որոշ ժամանակամիջոցին
անցնելէն վերջը չի կրնար մերժման դատ բանալ: Միայն
թէ, տղան ճանչնալու կամ ժամանակամիջոցին մէջ չի
մերժելու համար խաբուած ըլլալը՝ կրնայ առարկել եւ
հաստատել:

Մերժման իրաւունքին
ոչնչանալը:

Այս պարագաներու մէջ, մերժման համար, խաբէութեան
տեղեկացած թուականէն մէկ ամիս եւս (**) ժամանակա-
միջոց մը կ'սկսի:

Նոյնպէս, որոշ պայմանաժամին մէջ մերժման դատ
չի բանալը եթէ արդարացի պատճառէ մը յառաջ եկած
է, առանց նկատի առնելու ժամանակամիջոցին անցնիլը՝
դատը լսելի կ'ըլլայ:

(*) Զուիցերիական օրէնքին մէջ երեք ամիս ըսուած է:

(**) Զուիցերիական օրէնքին մէջ երեք ամիս:

(Ծանօթ. — Օրէնքը, ցոյց տուելիք պատճառներուն զննատուր, դատարին
կամքին ձգած է:)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Տղան օրինականացնել

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 331 — 333 • Գեր. Քաղ. օրէնք 1723 եւն.)

Ամուսնութեամբ
օրինականացման պայ-
մանները:

Յօդ. 247 — Ամուսնութենէն դուրս ծնած տղաքները
հօր եւ մօր իրարու հետ ամուսնութեամբ, ինքնին
օրինաւոր կ'ըլլան:

Յօդ. 247 — Հայրը եւ մայրը, ծնած տղաքները ստիպ-
ուած են տեղեկացնելու իրենց բնակավայրին՝ կամ ա-
մուսնութիւնը կնքուած տեղւոյն՝ մարդահամարի վարչու-
թեան:

Յայտարարութիւն:

Այս յայտարարութիւնը՝ ամուսնութեան գաշինքով
միասին կամ յետ ամուսնութեան իսկոյն կը կատարուի
(տես յօդ. 97 եւն 108, 109, 252) :

Յայտարարութիւն չ'ընելը՝ տղուն օրինաւորման
արգելք չի կրնար ըլլալ:

Դատարին վճի-
ռով: Պայմանները:

Յօդ. 249 — Տղուն հայրը եւ մայրը, որոնք իրարու հետ
ամուսնանալ խոստացած են՝ սակայն ասոնցմէ մէկը
եթէ մեռնի կամ ամուսնութիւնը կնքելու յաջողա-
կութիւնը (եհիյեթ) կորսնցուցած ըլլայ տղուն կամ
միւս նշանածին պահանջման վրայ դատաւորը կրնայ
օրինաւորնկատել զ'այն:

Տղան եթէ չափահաս է, յիշեալ օրինականացման
դիմումին համար, անհրաժեշտ է իր կամքը առնել:

Տղուն մահուընէն յետոյ, օրինականացման համար
դիմումի իրաւունքը՝ իր սերունդին կը փոխանցուի:
Յօդ. 250 — Դատախազ կողմին բնակավայրի դատաւորը,
տղուն օրինականացման համար յարուցուելիք դատավա-
րութեան իրաւասու դատաւորն է:

Իրաւասութիւն:

Դատաւորը՝ պարտաւոր է օրինականացման գիմումը զեկուցանելու անձնագրութեան պաշտօնեային (նուֆուս մեհեմուրը), ընդհանուր իրաւանց պաշտպանութեան համար:

(Ծանօթ. — Ջուիցերիական օրէնքին 261 րդ. յօդուածին 2 րդ հատուածին մէջ, « հօր պաշտպանած պաշտօնական կր զեկուցուի » ըսած է: Վերջին պարբերութեան մէջ ալ (... sauvegarder ses intérêts. » 6, « հահրային — կամ ընդհանուր — իրաւանց պաշտպանութեան » (եւզուզը ա'մմէնի սրեանքի իչիւն) քարգմանուած է:)

Յօդ. 251 — Տղուն օրինականացման համար եղած դիմումին տեղեկանալէն մինչեւ երեք ամիս հօր ու մօր օրինաւոր ժառանգորդները, եւ ընդհանուր դատախազը (միւսսա'ի ու'նուսի, Procureur général) կրնան բողոքել:

Ձեռնադատութեան վարչութիւն:

Տղուն՝ այդ հօր ու մօրմէն չ'եղած ըլլալու առարկութիւնը, դատախազները պարտաւոր են հաստատելու: Հօր եւ մօր բնակավայրին դատաւորը կամ այն որ տուած է օրինականացման որոշումը, իրաւասու է ըլլալիք բողոքները դատելու:

(Ծանօթ. — Ժառանգորդներ կամ ընդհ. դատախազութիւնը կ'ենայ բողոքել երեք ամսուան մէջ եւ այս բուականը պիտի սկսի իրենց տեղեկանալէն վերջը:

Արդ, երբ օրինականացման դատաւարութեան սկսուելուն պէս տուելիք խնդրագիրներէն մէկ մէկ օրինակ անհրաժեշտ է դրել ժառանգորդներուն եւ ընդ դատախազին:

Եթէ դատախազը բերացած ըլլայ օրինակներ դրելու, գոնէ՝ յետ դատաւարութեան տուելիք վճարագրները անհրաժեշտ է յղել. որպէսզի, այդ զեկուցման բուականէն սկսի երեք ամսուան ժամանակամիջոցը:)

Յօդ. 252 — Այն տղան որուն հարադատութիւնը օրինականացած է, հօր ու մօր եւ անոնց ազգականներուն հանդէպ, օրինաւոր զաւակի մը վայելած ամբողջ իրաւունքներուն կը տիրանայ: Ասոր օրինաւոր սերունդն ալ այդ օրինականացման գործողութենէն կ'օգտուի: (տես յօդ. 439, 453, հատ. 1:)

Օրինականացման արդիւնքը:

Օրինականացման գործողութիւնը, թէ հօր ու մօր արձանագրուած տեղուոյն եւ թէ տղուն ծննդավայրին անձնագրութեան պաշտօնեային կը զեկուցուի:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Որդեգրութիւն (*)

(Յր. Քաղ. օրէնք յօդ. 343 — 360 Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1741 — 1772)

Որդեգրութեան պայմանները: Որդեգրողին համար:

Յօդ. 253 — Առնուազն քառասուն տարեկան եղողները եւ օրինաւոր զաւակներ չ'ունեցողները միայն որդեգրելու իրաւունք ունին (տես յօդ. 406 հատ. 1:) Այն անձը որ կ'որդեգրէ որդեգիրէն առնուազն տասնըութը տարեկան մեծ ըլլալու է:

Յօդ. 254 — Դատելու կարողութիւն ունեցող անձին հաւանութիւնը չ'առնուած չի կրնար որդեգրուիլ (տես յօդ. 13 (**):)

Որդեգրին համար:

Արգիլեալները կամ անհաւատանքներ՝ նոյն իսկ եթէ դատողութեան տէր ըլլան, առանց հօր ու մօր կամ դատաւորին հաւանութեան՝ չեն կրնար որդեգրուիլ:

(Ծանօթ. — Ոմանք, ի մէջ այլոց տաս մը սխալներ ալ, « դատողութեան տէր « միւսմէյեիզ » » ք « խելահաս » քարգմանելու ձեւաւորած են, ինչ որ օրէնքին տարական ոգուոյն համապատասխան չ'ըլլալով հանդերձ ճիշդօրէն սխալ է:

Օրէնքը, ընդհանուր գործառնութեանց մէջ, մարդկային կեանքի օրէնքները զիստուրաբար երեքի բաժնած է:

1 — Անշարժականներ (սաղիւրուն) որ արդի օրէնքը « իւշիւիլէ » ըսած է:

2 — Չափահասներ (բիւշս):

3 — Դատողութեան տէր եղողներ (միւսմէյեիզ) : Խելահասութիւնը՝ « պիւլուլ » կը նշանակէ, որ՝ ամեն « խելահաս » « դատողութեան տէր » չի կրնար համարուիլ:)

Յօդ. 255 — Այր ու կնոջմէ մին միւսին հաւանութիւնը չ'առած չի կրնար որդեգրել եւ կամ ինքը որդեգրուիլ: Անձի մը՝ երկու անհատներու կողմէ որդեգրութիւնը մի միայն այր ու կնոջ համար կարելի է:

Այր ու կնոջ համար:

(*) Թրք. աստուածպետական նախկին օրէնքները, որդեգրութիւնը՝ բացարձակապէս չ'էին ընդունել:

(**) Թրք. Քաղ. օրէնք, յօդ. 13: Այն ամեն անձերը որոնք՝ տարիքի պզտիկութեան, կամ մտքի հիւանդութեան, կամ մտքի տկարութեան, կամ զինովութեան եւ ասոնց նման ուր է պատճառաւ խօհականութեամբ վարուելու կարողութենէն չ'են զրկուած, Քաղաքային օրէնքին համաձայն « դատողութեան տէր (միւսմէյեիզ, capable de discernement) » կը համարուին:

Յօդ. 256 — Որդեգրութիւնը, որդեգրողին բնակավայրի դատաւորին արտօնութեամբ պատրաստուելիք պաշտօնաթուղթով կ'ըլլայ, եւ ծննդեան տոմարին մէջ կարձանագրուի:

Օրինական պայմանները լրացուցած ըլլալով հանդերձ՝ քեւակերպութիւն: Նոյն իսկ եթէ որդեգրողին հոգածութիւնը ծանօթ ըլլայ, կամ որդեգրութեան համար ուրիշ արդարացի պատճառներ գտնուելու ըլլան դատաւորը երբ տղուն չհանրուն անհամապատասխան գտնայ, կրնայ պահանջուած արտօնութիւնը մերժել:

Յօդ. 257 — Որդեգիրը՝ զինքը որդեգրողին ընտանեկան անունը կը կրէ եւ անոր ժառանգորդը կ'ըլլայ, իր բնական ընտանիքին ժառանգական իրաւունքներն ալ չի կորսնցնէր (տես յօդ. 447):

Հօրու մօր վերաբերեալ իրաւունք եւ պարտականութիւններն ալ՝ որդեգրողին կը փոխանցուին (տես յօդ. 262 եւն. եւ 278 եւն.): (*)

Պայմանագրութեան արամադրութիւնը:

Օրինաւոր հարազատ զաւակներուն ժառանգական իրաւունքին վերաբերեալ, եւ տղոց գոյքերուն վրայ հօր ու մօր ունեցած իրաւունքներու մասին, օրէնքով ցոյց տրուած արամադրութեանց հակառակ պայմաններով, որդեգրութեան պայմանագրութենէն առաջ պատրաստուած պաշտօնաթուղթը՝ կրնայ ընդունելի նկատուիլ (տես յօդ. 7 (**), 278 եւն. 439, 447, 453):

Յօդ. 258 — Որդեգրութեան պայմանագրութեամբ նախատեսուած արամադրութիւնները յարգելու պայմանաւ, որդիութեան կապակցութիւնը փոխադարձ հաւանութեամբ ամեն ատեն կրնայ ջնջուիլ:

(*) Ներկայ «Երրորդ մասին» մէջ որոշապէս ըսուած է թէ, օրինաւոր պայմանները լրացուցած որդեգիրը՝ որդեգրողին մահուան պարագային անոր ժառանգորդը կ'ըլլայ, իսկ ասոր հակառակը օրէնքով չ'է նախատեսուած, կամ աւելի ճիշդը հաւանական չ'է նկատուած:

Այսինքն, երբ որդեգիրը մեռնի, արդեօք որդեգրողը կրնայ անոր ժառանգորդը ըլլալ: Հետեւեցնելով այս 257-րդ յօդուածին երկրորդ հատուածէն, քանի որ որդեգրին հօրը եւ մօրը իրաւունքներն ալ որդեգրողին կը փոխանցուին, բնականաբար յետ մահու ալ անոր ժառանգորդը կրնայ ըլլալ:

(**) Թրք. Քաղ. օրէնք յօդ. 7 — Պաշտօնական տոմար եւ փաստաթուղթերուն պարունակութիւնը գործադրելի է՝ մինչեւ որ հակառակը հաստատուի:

Ասոնց պարունակութեան անվաւերութեան փաստարկութիւնը մասնաւոր ձեւակերպութեամբ սահմանուած չ'է:

Որդեգրութեան ընթացքը:

Արդարացի պատճառներու յենեւով՝ որդեգրին կողմէ, եւ ժառանգութեան գրկելիք դեպքի մը գոյութեան պարագային ալ՝ որդեգրողին կողմէ՝ ըլլալիք դիմումին վրայ դատաւորն ալ որդիութեան կապակցութիւնը կրնայ ջնջել (տես յօդ. 457):

Որդեգրութեան ջնջումը, որդիութեան կապակցութեամբ ապագային վերաբերեալ ընդհանուր արամադրութիւնները վերջնականապէս կ'ոչնչացնէ:

(Ծանօթ. — «Արդարացի պատճառներ» «ժառանգութեան գրկելիք դեպք» դատաւորին գնահատման ձգուածէ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Որդիութեան օրինականացման ընդհանուր
սրամադրութիւնները:

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 371 — 387 : Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1628 — 1698) :

Անուան եւ
քաղաքացիական
իրաւունք:

Յօդ. 259 — Օրինաւոր պայմանները լրացուցած տղան,
իր հօրը անունը կը կրէ եւ անոր քաղաքացիական իրա-
ւունքներուն (վաքանսաշրդ հագաւրնա, droit de cité)
կը տիրանայ:

Փոխադարձ պար-
տականութիւններ:

Յօդ. 260 — Մայրը, հայրը եւ տղան փոխադարձաբար
ստիպուած են՝ ընտանեկան չահերուն պարտադրած օգնու-
թիւնը եւ յարգանքը իրարու ընելու:

Յօդ. 261 — Տղուն ապրուստին եւ կրթութեան հարկ
եղած ծախքերը, — իրենց գոյքերը մատակարարելու համար
ընդունուած ձեւին համաձայն —, հօր ու մօր կը պատկանի
(տես յօդ. 151, 152, 170, եւն. 281, 311) :

Տղաներուն ապ-
րուստի եւ կրթութեան
ծախքերը:

Այն պարագային երբ՝ հայրը ու մայրը չքաւոր ըլլայ,
կամ տղան չափազանց ծախքերու տեղի տայ, կամ բացա-
ռիկ ո'րեւէ պատճառ մը գոյութիւն ունենայ, դատաւորը՝
տղուն գոյքերէն որոշ քանակութեամբ ծախսելով զինքը
ապրեցնելու եւ կրթելու համար, հօրը եւ մօրը կրնայ
արտօնութիւն տալ (տես յօդ. 288) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հայրիշխանութիւն

(վեչայեք, puissance paternelle)

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 271 — 387 : Գեր. Քաղ. օրէնք 1628 — 1698) :

Յօդ. 262 — Անչափահաս տղան, մօրը եւ հօրը իշխանու-
թեան ներքեւ է:

Առանց օրինաւոր պատճառի մօրմէն եւ հօրմէն

չ'առնուիր:

Ըրդհանուր պայման-
ներ:

Արդիւեաներն ալ (մահմուր, interdit) մինչեւ որ
դատաւորին կողմէ խնամակալ կարգելու պէտքը չի տես-
նուի, հօրը եւ մօրը իշխանութեան ենթակայ են (տես
յօդ. 355 եւն. 369) :

Յօդ. 263 — Ամուսնութեան գոյութեան միջոցին, հայրը
եւ մայրը հաւասարապէս հայրիշխանութիւնը կը գործա-
դրեն:

Հայրիշխանութեան
գործադրութեան
իրաւունքը:

Անհասկացողութեան պարագային հօր կարծիքը ըն-
դունելի է (տես յօդ. 152, 161 եւն. 318)

Յօդ. 264 — Այր ու կնոջ մէկուն մահուամբ հայրիշ-
խանութիւնը՝ ողջ մնացողին, ամուսնալուծման պարագային
ալ՝ տղաներուն յանձնուած կողմին կը պատկանի (տես
յօդ. 148, 149) :

Հայրիշխանութեան
առնչութիւնը:

Տղան՝ ստիպուած է մայրը յարգելու:

Մայրը եւ հայրը, իրենց կարողութեան չափով, տղան
հասցնելու եւ եթէ ախտաւոր կամ տկարամիտ ըլլայ՝ իր
կացութեան համեմատ կրթութիւն տալու պարտաւոր են:

Տղուն անունը՝ մայրը եւ հայրը կը դնէ:

(Ծանոթ. — Զուիցերիական օրէնքին մէջ, «սղուն մակամուր կ'ընտրեն» ըսած է: Առկէ առաջ ալ, իսլամական սովորութեանց համեմատ սղուն անուր հայր կը դնէր: Մինչդեռ Քրիստոնէական կրօնքով կնքահայրութեամբ կը մկրտուէր:

Օրէնքին վերջին մասին քաղաքականութեան ձեւը, այս մասին ընկալելու սովորութիւնը չի փոխեր, նկատելով որ փոքրամասնութեանց ծիսական տարրերը անփութիւն ձգուած, եւ մկրտութեան իրաւունքն ալ զոյս կրօնական հանգամանք ունեցած է:

Միւս կողմէն, նկատելով որ Հայոց մէջ, սղուն անուր՝ ընդհանրապէս կը թելադրուի ծնողքին կողմէ, Թեո. օրէնքին ձեւականութեանց մէջ գրեթէ տարբերութիւն չի կայ:)

Արուեստի կրթութիւն:

Յօդ. 265 — Մայրը եւ հայրը՝ տղուն արուեստի վարժութեան, կրթութեան կը հոգան, եւ կարելի եղածին չափ ոյժը, յատկութիւնը, փափաքները նկատելի կ'անեն:

Կրօնական դաստիարակութիւն:

Յօդ. 266 — Տղուն կրօնական դաստիարակութիւնը հայրը եւ մայրը կ'որոշէ:

Այս մասին, անոնց աշատութիւնը կաշկանդող ամեն տեսակ պայմանները ընդունելի չ'են:

Չափահասը՝ ազատ է իր կրօնքը ընտրելու:

(Ծանոթ. — Զուիցերիական օրէնք, 16 տարու սղուն կամքին թողած է կրօնի ընտրութիւնը:)

Յանգիմանելու իրաւունք:

Յօդ. 267 — Մայրը եւ հայրը, իր զաւակները յանդիմանելու (թէէտիպ, correction) իրաւունք ունին:

Ներկայացուցիչ հանգամանք. երբորդ տնէնքու հանդէպ, ծնողքին կողմէ:

Յօդ. 268 — Հայրիշխանութեան գործադրութեան իրաւունքնին կիրարկելու աստիճան՝ հայրը եւ մայրը տղուն օրինաւոր ներկայացուցիչներն են:

Այս հանգամանքով գործելու համար դատաւորին որոշման պէտք չ'ունին (տես յօդ. 312):

(Ծանոթ. — Մինչդեռ ինքնակալները որոշ պայմաններու տակ, 391, 405, 406 յօդուածներու տրամադրութեան համաձայն, ստիպուած են հաշտարար դատաւորին որոշման ղիլիւն:)

Յօդ. 269 — Հայրիշխանութեան ներքեւ գտնուող տղան յաջողակութեան (էնլիյէթ, capacité) տեսակէտով՝ խնամակալութեան ենթարկուած անձի պէս է:

Տղուն յաջողակութիւնը:

Միասնաբար մատակարարուող վարչական կարգ մը բացառիկ խնդիրներէ զատ, (յօդ. 271) այն տրամադրութիւնները՝ որոնք խնամակալի միջոցաւ կը կիրարկուին, կրնան գործադրուիլ նաեւ հայրիշխանութիւն ունեցողին կողմէ (տես յօդ. 391):

Պարտականութիւն մը ստանձնող տղան՝ պարտաւոր է իր գոյքէն հատուցանելու: Այս մասին, տղուն գոյքե-

րուն վրայ, հօրը եւ մօրը ունեցած վարչական եւ շահագործման իրաւունքնին՝ նկատելի չ'անուր:

Յօդ. 270 — Հայրիշխանութեան ներքեւ գտնուող տղան եթէ դատելու կարողութիւն ունի, մօրը եւ հօրը հաւանութեամբ ընտանիքի անունով կրնայ գործել:

Ընտանիքին հանդէպ տղոց գործունէութիւնը:

Այս պարագային, ինքը պատասխանատու չ'է, ա'յլ հայրը եւ մայրը իրենց գոյքերնուն մատակարարութեան համար ընդունուած ձեւերնուն համաձայն կը հատուցանեն:

Յօդ. 271 — Այն ամեն գործերը, որոնք տղուն հետ հօրը եւ մօրը մէջ, կամ հօրը եւ մօրը օգտին համար՝ տղուն հետ երրորդ անձերու մէջ տեղի կ'ունենան, տղան եթէ պարտականութիւն մը ստանձնած ըլլայ, այդ պարագային մասնաւոր խնամակալի մը մասնակցութիւնը եւ դատաւորին որոշումը անհրաժեշտ է:

Տղուն հետ, հօրը եւ մօրը մէջ իրաւասկան գործունէութիւններ:

Յօդ. 272 — Եթէ հայրը մայրը թերանալու ըլլան իրենց պարտականութեանց մէջ, տղուն հոգաթութեան համար, դատաւորը պարտաւոր է հարկ եղած միջոցները տնօրինելու:

Դատաւորին միջամտութիւնը, խնամքի միջոցներ:

Յօդ. 273 — Այն պարագային երբ տղուն մարմնական եւ մտաւորական կատարելագործումը վտանգի մէջ գտնուի, կամ տղան բարոյապէս լքուած վիճակի մէջ մնայ, դատաւորը՝ հօր եւ մօրմէն տղան առնելով, ընտանիքի մը քով, կամ հաստատութեան մը մէջ կրնայ տեղաւորեցնել:

Տղանքը ունի տեղաւորումը:

Եթէ տղան չարութեամբ յամառի դէմ դնել հօր ու մօր հրամաններուն, աւելի ազդու ուրիշ միջոց մը չի գտնուելու պարագային, հօրը եւ մօրը դիմումին վրայ դատաւորը միեւնոյն միջոցները կը տնօրինէ:

Այդ կարգադրութեանց ծախքերը, եթէ հայրը մայրը եւ տղան անկարող ըլլան վճարելու, տէրութեան կողմէ կը հոգացուին:

Պարենաքնի վերաբերեալ տրամադրութիւնները վերապահուած են (տես յօդ. 315 եւն.):

Յօդ. 274 — Դատաւորը կրնայ հօր ու մօրմէն հայրիշխանութիւնը ջնջել այն պարագային երբ անոնք՝ անկարող են զ'անիկա գործադրելու, կամ արգիլեալ (մահմուտ

Հայրիշխանութեան
ընդունալը Այն պարտա-
գային երբ անկարող
ըլլան գործադրելու:

interdit) ըլլան, կամ ազդեցութիւնն խտտօրէն կիրարկեն
եւ կամ չափազանց անհոգութեամբ վարուին:

Հօրմէն ու մօրմէն հայրիշխանութիւնը ջնջուելուն պէս
տղուն խնամակալ մը կը կարգուի:

Ջնջման հետեւանքները, ապագային ծնելիք տղոց
համար ալ կը գործադրուին:

(Ծանօթ — 273 յդ. յօդուածին մէջ նշանակուած միջոցներ եթէ բաւարար չի
նկատուի, այն ատեն ներկայ յօդուածին տրամադրութիւնը կը գործադրուի:)

Հայրը կամ մայրը
եթէ կրկին ամուսնաւոր
նշանայ:

Յօդ. 275 — Հայրիշխանութիւն ունեցող հայրը կամ մայրը
եթէ կրկին ամուսնաւորու ըլլայ, 'ի պահանջել հարկին
տղուն խնամակալ մը կը կարգուի:

Այր ու կնոջմէ մին կրնայ խնամակալ նշանակուիլ:

Հայրիշխանութեան
իրաւունքին վերա-
դարձուիլը:

Յօդ. 276 — Ջնջման պատճառները եթէ անյայտանան,
դատաւորը պարտաւոր է ուղղակի կամ իրենց պահանջին
վրայ, հայրիշխանութիւնը հօր եւ մօր վերադարձնելու:

Ջնջման թուականէն մինչեւ որ մէկ տարի չ'անցնի
հայրիշխանութիւնը չի վերադարձուիր:

Ջնջման պարագա-
յին հօր եւ մօր պար-
տականութիւնները:

Յօդ. 277 — Հայրիշխանութիւնն ջնջուած հայրը ու
մայրը, առաջուան պէս պարտաւոր են տղուն ապրուստին
եւ կրթութեան ծախքերը վճարելու:

Հայրը, մայրը եւ տղան եթէ չի կարենան այդ ծա-
խքերը տալու, տէրութեան կողմէ կը հոգացուին:

Պարենագին վերաբերեալ տրամադրութիւնք վերա-
պահուած են (տես յօդ. 315 եւն.):

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Տղոց գոյքերը

(Յր. Քաղ. օրէնք յօդ. 384 — 386 : Գեր. Քաղ. օրէնք
յօդ. 1638 եւն. 1691 եւն.)

Վարչական տնօրէնու-
թիւն: Ընդհանուր
առումով:

Յօդ. 278 — Հայրիշխանութեան տեւողութեան միջոցին,
հայրը եւ մայրը տղուն գոյքերը կը մատակարարեն:

Ոչ հաշիւ կ'ուտան եւ ո'չ ապահովութիւն:

Հայրը եւ մայրը եթէ թերանան իրենց պարտականու-
թեանց մէջ՝ դատաւորը կը միջամտէ:

Ամուսնութեան ջնջու-
մէն յետոյ:

Յօդ. 279 — Ամուսնութեան ջնջումէն յետոյ, հայրիշխա-
նութիւն ունեցող այր կամ կինը, տղուն գոյքերուն
կացութիւնը նշանակող մանրամասն ցուցակ մը դատա-
ւորին ներկայացնելու պարտաւոր է: Ինչպէս նաեւ հա-
րստութեան եւ շահագործման մէջ եթէ կարեւոր փոփո-
խութիւն մը յառաջ եկած ըլլայ ստիպուած է անիկա ալ
գիտցնել:

Օգտուելու իրաւունքը
Պայմաններ:

Յօդ. 280 — Հօր ու մօր հայրիշխանութիւնը, որքան
ատեն որ՝ թերութեան պատճառաւ իրենցմէ չը խզուի,
մինչեւ չափահասութեան թուականը՝ տղուն գոյքերէն
իրաւունք ունին օգտուելու:

Նկատաւոր ծախսեր:

Յօդ. 281 — Տղուն եկամուտէն, նախ իր ապրուստին եւ
կրթութեան կը ծախսուի: Աւելորդը, ընտանեկան ծախ-
քերը հոգալու ստիպուած այրը կամ կնոջ կը տրուի:

Աղատ գոյքեր. Օգտ-
ուելու իրաւունքէն
դուրս մնացած գոյքեր:

Յօդ. 282 — Օգտուելու իրաւունքը՝ չի կրնար գործադր-
ուիլ այն գոյքերուն համար՝ որոնք տոկոսի դրուելու,
կամ օգնութեան սնտուկներուն մէջ հաւաքուելու համար
տրուած, կամ հայրը եւ մայրը չ'օգտուելու պայմանաւ
տղուն նուիրուած են:

Այս տեսակ գոյքերուն մատակարարութիւնը, որքան
ատեն որ նուիրատուին կողմէ՝ նուիրատուութեան պահուն
հակառակ պայման մը դրուած չ'ըլլայ, հօր եւ մօրմէն չի
կրնար առնուիլ:

Յօդ. 283 — Տղուն ախատութեան արդիւնքը, որքան
ատեն որ միասին ապրի, հօրը եւ մօրը կը պատկանի:

Ախատութեան ար-
դիւնքը: Մատակարարե-
լու եւ օգտուելու իրա-
ւունքները:

Հօրը եւ մօրը հաւանութեամբ դուրսը ապրող տղան,
անոնց հանդէպ ունեցած պարտականութիւնները գործա-
դրելու պայմանաւ, իր շահն ալ ուզած ձեւով կրնայ գործա-
ծել (տես յօդ. 315):

Յօդ. 284 — Արուեստ կամ արհեստի մը համար, հօր
եւ մօր կողմէ՝ տղուն գոյքերէն իրեն տրուած բաժինը
մատակարարելու եւ անկէ օգտուելու իրաւունքը տղուն
կը պատկանի:

Յօդ. 285 — Հայրը եւ մայրը, մատակարարութեան
եւ օգտագործման իրաւունքներուն իրենց պարտադրած
իրաւասութիւնները եթէ չը գործադրեն, տղուն շահը
պահպանելու համար՝ դատաւորը հարկ եղած միջոցները
կը տնօրինէ:

Դատաւորին միջամտու-
թիւնը: Ապահովու-
թեան միջոցներ:

Եթէ տղուն գոյքերը վտանգի ենթարկուին, դատա-
ւորը՝ խնամակալներու վրայ ունեցած հակակշռի իրաւա-
սութիւնը՝ հօր եւ մօր համար ալ կը գործադրէ, կամ
անոնցմէ ապահովութիւն կը պահանջէ, եւ տղուն շահը
պաշտպանելու համար ալ « հոգատար » (գըյէմ, curateur)
մը կրնայ կարգել (տես յօդ. 363 եւն. 376 եւն. 404 եւն.):

Յօդ. 286 — Միայն հայրիշխանութիւնը ջնջուելու
պարագային, հայրը եւ մայրը, տղուն գոյքերուն վրայ
ունեցած իրաւունքներէն կրնան զրկուիլ:

Հայրիշխանութեան
իրաւունքին ջնջման
պարագային:

Հայրիշխանութիւնը՝ եթէ հօր ու մօր թերութեամբ
ջնջուած չ'ըլլայ, տղուն ապրուստ եւ կրթութեան ծախ-
քերէն աւելի գոյանալիք քանակին վրայ, իրաւունք
ունին իրենք ալ օգտուելու:

Վարչական իրաւուն-
քին ջնջումը. Յանձնումը:

Յօդ. 287 — Հօր ու մօր վարչական իրաւունքներն ջնջ-
ուելէ յետոյ, հաշիւը տեսնելով, գոյքերը չափահաս տղուն
եւ կամ խնամակալին կը յանձնուին:

Յօդ. 288 — Տղուն գոյքերուն վերադարձման խնդրոյն
մէջ հայրը եւ մայրն ալ, շահագործելու իրաւունք ունե-
ցող անձի մը նման պատասխանատու են:

Պատասխանատուութիւն:

Բարի տրամադրութեամբ ծախուած գոյքերուն փոխար-
ժէնքն ալ կ'ուտան:

Հայրը եւ մայրը, իրաւասութեան սահմանին մէջ,

տղուն գոյքերէն՝ իր օգտին համար՝ ըրած ծախքերին
վճարելու պարտաւոր չ'են:

Տղուն նախնորութեան
իրաւունքը:

Յօդ. 289 — Հայրը եւ մայրը, եթէ գրաւի միջոցաւ կամ
անանկութեան գործողութեամբ հետապնդուելու ըլլան,
տղուն իրենցմէ եղած առնելիքը նախընտրելի (միւլթազ,
privilège) է:

(Ծանօթ. — Այսինքն, ճախ տղան իր պահանջը ամբողջութեամբ կ'առնէ ու յետոյ
մնացորդը, միւս պահանջատէրերը իրենց մէջ համեմատական հաշուով կը բաժնեն:)

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Անհարազատ (Ապօրէն) զաւակ

(նեւեակի սահիհն օղնայան յոճուկ enfant naturel.)

(Յր. Քաղ. օրէնք յոդ. 334 — 342, 762, 204 եւն, 908 : Գեր. Քաղ. օրէնք յոդուած 1705 — 1718 :)

Յօդ. 290 — Անհարազատ զաւակին մայրը՝ ծնող կրնն է. Հայրը՝ ընդունելով եւ կամ վճռագրով մը կը հաստատուի :

Յօդ. 291 — Անհարազատ զաւակը, հօրը կողմէ, կամ հօրը մահուան եւ կամ ասոր դատելու անկարող վիճակին մէջ՝ մեծ հօրը կողմէ՝ կրնայ ընդունուիլ :

Ասիկայ պաշտօնաթուղթով եւ կամ մահուան պարագային կարգադրուելիք տրամադրութեամբ կ'ըլլայ : Խնդիրը, իբրեւ զաւակ ընդունուած անձին արձանագրուած տեղւոյն անձնագրի (նոթուսի) պաշտօնեային կը զեկուցուի (տես յօդ 461, 478 եւն.) :

Յօդ 292 — Իրարու հետ ամուսնութիւննին արգիւ-
նուած եղողներէն, կամ ամուսնացած այր ու կնոջ
ապօրէն յարաբերութիւններէն ծնող տղան իբրեւ հարազատ
չի ճանցուիր :

Յօդ. 293 — Երբ մայրը կամ տղան, եւ տղուն մահ-
ուամբ ասոր սերունդը, տեղեկանան թէ՛ տղան ճանչցողը
հայրը կամ մեծ հայրը չ'է եղած, կամ իբրեւ հարազատ
ընդունուիլը՝ տղուն համար վրաստակար կրնայ ըլլալ, այս
առարկութեամբ իրենց տեղեկացած թուականէն մինչեւ
3 ամիս կրնան դատաւորին բողոքել :

Այդ բողոքը, տղան ընդունողին կամ անոր ժառան-
գորդներուն կը զեկուցուի : Ասոնք, մինչեւ երեք ամիս
տեղւոյն դատարանին ղիմելով, բողոքին մերժումը կրնան
պահանջել :

(Ծանօթ. — Բողոքողին ղեկուցման համար, Յր. « L'officier de l'état civile commu-
nique » թուրքերէն « անվалը շախսիյէ մէմուրը պիլիքի » քարգմանուած է :

Բողոքագիրը, քանի որ դատարանին պիտի տրուի, ասոր ղեկուցումն ալ այդ դատար-
անին տրամադրութեան ներքեւ զտեղեկարարական (միւսպիւր, haissier) ի միջոցաւ կ'ըլլայ :

Ներկայ յօդուածին մէջ ալ « դատարանին կը բողոքուի » ըսած է : Ո՞ր դատարանին :

Այս տեսակ խնդիրներու իրաւասութիւնը հաստատուած դատարաններուն տրուած
ըլլալուն, բողոքագիրը՝ իրենց բնակավայրի դատարանին կը տրուի :

Տղուն օրինաւոր հանգամանք տալը, իբրեւ հարազատ ընդունուիլը եթէ իրեն վնասա-
կար ըլլայ, օրէնքը երթակներուն ղիմումին վրայ արգիլած է այդ նախաշարժը :

Այդ վնասը, ի մէջ այլոց կրնայ հիմնուած ըլլալ այն հաւանականութեան վրայ թէ
հայրը կամ մեծ հայրը քուտաւ վիճակի մէջ կ'ըլլան եւ պարգապէս տղան հարսութիւնը՝
գրգռած կ'ըլլայ զ'իրենց այդ գործողութեան : Այս եւ ասոր նման վիճակին մէջ բնական
է որ ըլլալիք ղիմումին ընթացք չի տրուիր : Եթէ պատշաճական ձեւակերպութիւնն ալ
լրացած ըլլայ, առարկութիւնը հաստատուելու պարագային կը ընդունի :

Յօդ. 294 — Թէ պետական գանձը, եւ թէ շահա-
գրգրուող ո'րեւէ անձ, իրենց տեղեկացած թուականէն
մինչեւ 3 ամիս, իրաւասու եղող անհասական տրամադ-
րութեանց պաշտօնեային գտնուած տեղւոյն դատարա-
նին՝ տղուն ճանաչման դէմ կրնան բողոքել :

Բողոքողները, ստիպուած են հաստատելու թէ,
տղան ճանչցողը՝ հայրը կամ մեծ հայրը չ'է եղած եւ
կամ ճանաչման համար՝ օրինաւոր արգելք մը գոյութիւն
ունեցած է :

(Ծանօթ. — Յիշեալ յօդուածին մէջ « անվалը շախսիյէ մէմուրուցուն պուլ-
ընթը կը մտնալ մահէմէսիցէ » Յր. « au siège de l'office de l'état civil compétent »
էն քարգմանուած է : Մեր քննութեամբ նախկինք թէ քարգմանութեան մէջ ակնարկուած
պատշաճութեան, անձնագրի (նոթուս) ի կրնայ ըլլալ : Այստեղով որ, յօդուածին մէջ քարգ-
մանուած հանգամանքով պատշաճեայ մը թուրքիյով մէջ գոյութիւն չ'ունի :

Նկատելի է նաեւ յօդուածին սկիզբը դրուած « պետական գանձը » որ քարգման-
ուած է « L'autorité compétente du canton d'origine » էն :

Նկատելով որ, օրինականացման դէմ ըլլալիք բողոքին հաւանականութիւնը ինչպէս
որ վերը յիշեցինք — տղուն ժառանգութեան կամ հարսութեան տրամադրութեամբ
կրնայ ըլլալ, ուստի տղուն մահուանէն վերջը, քանի որ գոյութիւն պետութեան պիտի պահպանին,
այս խորհրդածութեամբ « պետական գանձը » մասնաւոր քարգմանուած եւ նշանակուած է
իբրեւ իրաւասու այդ տեսակ դատարանութեան :

Յօդ. 295 — Մայրը՝ կրնայ արդարութեան ղիմելով
բնական տղուն հայրը որոշել տալ Նոյնպէս, տղան ալ
այս իրաւունքը ունի : Դատը, հօրը կամ ժառանգորդնե-
րուն դէմ կը բացուի (տես յօդ. 309, 439) :

(Ծանօթ. — Դատավարութեան շարժառիթը, տրուած հայրը ըլլալը հաստատելի վերջը, թէ մօրը եւ թէ տրուած պարենագին եւ հասունցում առնելու համար է:)

Դատավարութեան
իրաւունքին ժամանակ
կամիւնքը:

Յօդ. 296 — Դատը տղան չը ծնած, եւ կամ ծնած թուա-
կանէն առ առաւելն մէկ տարուան մէջ՝ բացուած ըլլալու է:

(Ծանօթ. — Արդեօք մէկ տարի վերջը դատ չ'ի կրնար բացուիլ:

Օտար իրաւագէտներ մեկնելով այս յօդուածը կը յայտարարեն թէ, այդ ժամանակա-
միջոցը, պարզապէս իր եւ տրուած իրաւունքը ապահովելու համար կ'իմրէ՝ արդարութեան
դիմելու ստիպում մ'ընէ: Որով, ցոյց տրուած մէկ տարին ոչ թէ ժամանցում (prescription)
այլ ընդմիջում (péréemption) է: Հետեւաբար, անոնց կարծիքով կ'իմրէ երբ որ ուզէ կրնայ
դատավարութեան դիմել, եւ ժամանցման համար դատը չ'ի կրնար անխելի մնալ:)

Յօդ. 297 — Հօրը կողմէ մօրը եւ տղուն վճարում մը
ըլլալու համար դատ կրնայ բացուիլ: Ինչպէս նաեւ, ասոր
հետ միասին եւ կամ անջատաբար՝ օրէնքին որոշ սահ-
մանին մէջ անհատական տրամադրութեանց վերաբերեալ
իրաւունքներուն վճարողով ճշդումն ալ կրնայ պահանջուիլ:

Տարբարութիւն:

Մայրը դրամական հատուցման դատ կրնայ բանալ,
նոյն իսկ եթէ տղան հօրը կողմէ ճանչցուած, կամ մեռեալ
ծնած եւ կամ վճիռէն առաջ մեռած ըլլայ:

Տղան՝ եթէ հօրը կողմէ ընդունուած եւ կամ հայրու-
թեան վճիռը տրուած ըլլայ, հայրիշխանութեան վերա-
բերեալ պարտականութիւնները գործադրելով՝ տղուն
տրուելիք հատուցումը վճարուած կ'ըլլայ (տես յօդ. 259 եւն.):

Յօդ. 298 — Առանց ամուսնութեան տղուն ծնած ըլլալը
կամ այդ տեսակ յղութիւն մը ունենալը երբ մայրը տե-
ղեկացնէ, տղուն իրաւունքները ապահովելու համար,
դատաւորը իսկոյն հոգատար (գըյեմ, curateur) մը կը
կալգէ (տես յօդ. 376 եւն. 401):

Հոգատար անուանիլ:

Երբ հայրութեան դատը լիննայ կամ դատ բանալու
համար որոշ ժամանակամիջոցը անցնելու ըլլայ, տղուն՝
հայրիշխանութեան ներքեւ գտնուիլը եթէ դատաւորին
կողմէ յարմար չը դատուի, հոգատարի տեղ խնամակալ
(վասի, tuteur) մը կ'անուանուի:

Յօդ. 299 — Հայրութեան դատին համար, դատա-
խազին ծնած թուականին թուրքիոյ մէջ գտնուած բնա-
կավայրին դատաւորը, ինչպէս նաեւ՝ դատավարութեան
թուականին՝ դատախազեալին գտնուած տեղուոյն դա-
տարանները՝ իրաւասու են այդ դատը նայելու:

Իրենց իրաւունքները կարենալ ապահովելու համար,

դատավարութեամբ հայրութիւնը ճշդելու նպատակաւ
յարուցուած դատը, դատախազեալին բնակավայրին
պետական գանձուն պաշտօնեային՝ դատաւորին կողմէ
ուղղակի կը զեկուցուի:

Յօդ. 300 — Մօրը եւ տղուն բնակավայրը եթէ արտա-
սահման գտնուի, իրենց դէմ հայրութեան դատ բացու-
թեան գտնուած ելիք անձն ալ եթէ օտար երկիր գտնուելու ըլլայ,
տեղուոյն դատա-
ւորին իրաւասու-
թիւնը: դատարանը՝ կրնայ այդ դատը նայիլ:

Անտարկելի
ապացոյց:

Յօդ. 301 — Երբ հաստատուի թէ դատախազեալը
տղուն մօրը հետ, ծնելէն առաջ, 180 էն մինչեւ 300 րդ
օրը յարաբերութեան մէջ գտնուած է, ասիկա, անա-
ռարկելի ապացոյցն է հայրութեան (եսն յօդ. 241,
243, 244):

Մօրը թերու-
թիւնը:

Եթէ գտնուի այնպիսի պատճառներ՝ որոնց գոյութեամբ
դատախազեալին հայրութիւնը լրջօրէն կասկածելի ըլ-
լայ, վերոյիշեալ ապացոյցը նշանակութիւն չ'ունենար:
Յօդ. 302 — Եթէ հաստատուի որ, կինը յղացած
թուականին թեթեւաբարոյ եղած է, հայրութեան
դատը կը մերժուի:

(Ծանօթ. — Պերմանենթ. «Unzüchtiger Lebenswandel» քսած են. որ «անբարոյ-
նութիւն» յարաբերուիլու եւ սեռային յարաբերութիւնները՝ թեթեւօրէն ընդգրկող» քսել է:
Ներկայ 302 րդ յօդուածով՝ կնոջ դատը մերժուած կ'ըլլայ. սակայն, 301 րդ յօդ-
ուածին յամաձայն, մարդուն անկարողութեան յայտնութեամբ՝ կ'իմրէ դատը կորսնցուցած
չ'ըլլար. այլ, օրինական ամէն միջոցներով իր առարկութիւնները կ'ընայ հաստատել: Չոր
օրինակ, կրնայ առարկել եւ փաստարկել թէ, մարդուն անկարողութիւնը վերջը
եղած է եւն.:)

Ամուսնացած
մայրը:

Յօդ. 303 — Յղացած թուականին եթէ մայրը ամուս-
նացած ըլլայ, տղուն անհարազատութիւնը դատարա-
նէն վճռուելէն վերջը միայն՝ հայրութեան դատը
կրնայ լսելի ըլլալ: Այս պարագային, հայրութեան
դատը բանալու որոշ ժամանակամիջոցը, անհարա-
զատութեան մասին տրուած վճիռն թուականէն
կ'սկսի (եսն յօդ. 242 եւ 292):

Յօդ. 304 — Հայրութեան դատը ապացուցուելու
պարագային, ինպիսի մօր՝ հետեւեալ հատուցում:

Վճիռը, ինչպէս նաեւ ալ կը վճռուի:
Մօր ըլլալիք հատուցումը: 1. — Մենդեան ծախքերը:

(Ծանօթ. — Դատավարութեան շարժառիթը, որուն հայրը բոլոր հաստատելի վերջը, քէ մօրը եւ քէ տղուն պարենագին եւ հասունում առնելու համար է:)

Դատավարութեան
իրաւունքին ժամանակ
կամիւնքը:

Յօդ. 296 — Դատը տղան չը ծնած, եւ կամ ծնած թու-
կանէն առ առաւելն մէկ տարուան մէջ՝ բացուած ըլլալու է:

(Ծանօթ. — Արդեօք մէկ տարի վերջը դատ չ'ի կրնար բացուիլ:

Օտար իրաւագէտներ մեկնելով այս յօդուածը կը յայտարարեն քէ, այդ ժամանակա-
միջոցը, պարզապէս իր եւ տղուն իրաւունքը ապահովելու համար կ'իմր' արդարութեան
դիմելու ստիպում մ'ըն է: Որով, ցոյց տրուած մէկ տարին ոչ քէ ժամանցում (prescription)
այլ ընդմիջում (péremption) է: Հետեւաբար, անոնց կարծիքով կ'իմր երբ որ ուզէ կրնայ
դատավարութեան դիմել, եւ ժամանցման համար դատը չ'ի կրնար անխելի մնալ:)

Յօդ. 297 — Հօրը կողմէ մօրը եւ տղուն վճարում մը
ըլլալու համար դատ կրնայ բացուիլ: Ինչպէս նաեւ, ասոր
հետ միասին եւ կամ անշատաբար՝ օրէնքին որոշ սահ-
մանին մէջ անհատական տրամադրութեանց վերաբերեալ
իրաւունքներուն վճարողով ճշդումն ալ կրնայ պահանջուիլ:

Շարժառիթը:

Մայրը զրամական հատուցման դատ կրնայ բանալ,
նոյն իսկ եթէ տղան հօրը կողմէ ճանչցուած, կամ մեռեալ
ծնած եւ կամ վճիռէն առաջ մեռած ըլլայ:

Տղան՝ եթէ հօրը կողմէ ընդունուած եւ կամ հայրու-
թեան վճիռը տրուած ըլլայ, հայրիշխանութեան վերա-
բերեալ պարտականութիւնները զործադրելով՝ տղուն
տրուելիք հատուցումը վճարուած կ'ըլլայ (տես յօդ.
259 եւն.):

Յօդ. 298 — Առանց ամուսնութեան տղուն ծնած ըլլալը
կամ այդ տեսակ յղութիւն մը ունենալը երբ մայրը տե-
ղեկացնէ, տղուն իրաւունքները ապահովելու համար,
դատաւորը իսկոյն հոգատար (գրյեւ, curateur) մը կը
կալգէ (տես յօդ. 376 եւն. 401):

Հոգատար անուանիլ:

Երբ հայրութեան դատը լիննայ կամ դատ բանալու
համար որոշ ժամանակամիջոցը անցնելու ըլլայ, տղուն՝
հայրիշխանութեան ներքեւ գտնուելը եթէ դատաւորին
կողմէ յարմար չը դատուի, հոգատարի տեղ խնամակալ
(վասի, tuteur) մը կ'անուանուի:

Յօդ. 299 — Հայրութեան դատին համար, դատա-
խազին ծնած թուականին թուրքիոյ մէջ գտնուած բնա-
կավայրին դատաւորը, ինչպէս նաեւ՝ դատավարութեան
թուականին՝ դատախազեալին գտնուած տեղուոյն դա-
տարանները՝ իրաւասու են այդ դատը նայելու:
Իրենց իրաւունքները կարենալ ապահովելու համար,

դատավարութեամբ հայրութիւնը ճշդելու նպատակաւ
յարուցուած դատը, դատախազեալին բնակավայրին
պետական գանձուն պաշտօնեային՝ դատաւորին կողմէ
ուղղակի կը զեկուցուի:

Յօդ. 300 — Մօրը եւ տղուն բնակավայրը եթէ արտա-
սահման գտնուի, իրեն դէմ հայրութեան դատ բացու-
ելիք անձն ալ եթէ օտար երկիր գտնուելու ըլլայ,
թուրքիոյ մէջ անոր արձանագրուած բնակավայրին
դատարանը՝ կրնայ այդ դատը նայիլ:

Արձանագրու-
թեան գտնուած
տեղուոյն դատա-
րանին իրաւասու-
թիւնը:

Յօդ. 301 — Երբ հաստատուի թէ դատախազեալը
տղուն մօրը հետ, ծնելէն առաջ, 180 էն մինչեւ 300 րդ
օրը յարաբերութեան մէջ գտնուած է, ասիկա, անա-
ռարկելի ապացոյցն է հայրութեան (եսն յօդ. 241,
243, 244):

Եթէ գտնուի այնպիսի պատճառներ՝ որոնց գոյութեամբ
դատախազեալին հայրութիւնը լրջօրէն կասկածելի ըլ-
լայ, վերոյիշեալ ապացոյցը նշանակութիւն չ'ունենար:

Մօրը թերու-
թիւնը:

Յօդ. 302 — Եթէ հաստատուի որ, կ'ինը յղացած
թուականին թեթեւաբարոյ եղած է, հայրութեան
դատը կը մերժուի:

(Ծանօթ. — Գերմաններ. «Unzüchtiger Lebenswandel» ըսած են. որ «անբարոյ-
նութիւն» յարաբերուի եւ սեռային յարաբերութիւններ՝ թեթեւօրէն ընդգրկող» ըսել է:
Ներկայ 302 րդ յօդուածով՝ կնոջ դատը մերժուած կ'ըլլայ. սակայն, 301 րդ յօդ-
ուածին յամաձայն, մարդուն անկարողութեան յայտնութեամբ՝ կ'իմր դատը կարճացուած
չ'ըլլար. այլ, օրինական ամէն միջոցներով իր առարկութիւնները կ'ընայ հաստատել: Չոր
օրինակ, կրնայ առաջիկ եւ փաստակել քէ, մարդուն անկարողութիւնը վերջ
եղած է եւն. :)

Յօդ. 303 — Յղացած թուականին եթէ մայրը ամուս-
նացած ըլլայ, տղուն անհարազատութիւնը դատաւա-
նէն վճռուելէն վերջը միայն՝ հայրութեան դատը
կրնայ լսելի ըլլալ: Այս պարագային, հայրութեան
դատը բանալու որոշ ժամանակամիջոցը, անհարա-
զատութեան մասին տրուած վճիռն թուականէն
կ'սկսի (եսն յօդ. 242 եւ 292):

Յօդ. 304 — Հայրութեան դատը ապացուցուելու
պարագային, ինպսպ մօր՝ հետեւեալ հատուցում:

վճիռը, ինպսպ ներս ալ կը վճռուի:
մօր ըլլալիք հատուցումը:

1. — Մոնղեան ծախքերը:

2. — Ծնելէն առ նուազն չորս չա-
բաթ առաջ և չորս չաբաթ վերջը
ըլլալիք ապրուստի ծախքը:

3. — Յղութեան և ծննդեան պատ-
ճառ եղած ուրիշ ծախքերը:

Ծանօթ. — Այս յօդուածը նիւթական հասուցումներու վրայ կը խօսի, որոնց աւե-
լի մանրամասնութեանց համար պարտականութեանց օրէնքին (պօրնիւր գանունը, *Code*
des obligations) յօդուածներուն դիմելու է:

Իսկ, 305-րդ յօդուածին համաձայն, եթէ բարոյական հասուցման հարկ ըլլայ, անի-
կա ալ միասին կ'ընայ վնասուիլ:

Յօդ. 305 — Եթէ հայրը, սեռային յարաբերութիւններէ
առաջ՝ մօրը ամուսնութիւն խոստացած, կամ օրէնքին
մատնանշած ոճիրով մը և կամ անոր վրայ ունեցած ազ-
դեցութեան զեղծմամբ յարաբերութիւն հաստատած կամ
բարոյական հա- սեռային յարաբերութեան թուականին՝ մայրը տակա-
տուցում, ւին անչափահաս եղած ըլլայ, մօրը համար բարոյա-
կան հատուցման փոխարէն որոշ գումար մը կրնայ
վճարուիլ:

Ծանօթ. — Այդ գումարին բանակին հեղումը՝ դատարանին գնահատման ձգուած է:

Յօդ. 306 — Հայրութեան դատը ապացուցուելու պա-
րագային, դատաւորը՝ հօր ու մօր ընկերային զիրքին
համեմատ, տղուն պարենագին մը կը ռահմանէ:

Տղուն ի նպատակ վճարում, Հօրը վճարելու ստիպուած պարենագինը, ամէն
պարագայի տակ, տղուն ապրուստին և կրթութեան
անհրաժեշտ ծախքերուն՝ արդար քանակութեամբ մաս-
նակցելու աստիճան պէտք է ըլլայ:

Մինչեւ որ տղան 18 տարեկանը լրացնէ, դատա-
ւորմէ որոշուելիք թուականներուն, պարենագինը
կանխիկ կը վճարուի:

Եթէ մայրը հաշտուած ըլլայ և կամ դատէն հրա-
ժարի այնպիսի պայմաններու տակ, որոնք բացայայտ-
օրէն տղուն իրաւունքներուն հակառակ ըլլան, տղան
միշտ իրաւունք կ'ունենայ դատարան դիմելու:

Յօդ. 307 — Եթէ կացութեան մէջ կարեւոր փոփո-
խութիւն մը յառաջ եկած ըլլայ, երկու կողմերէն
մէկուն խնդրագրին վրայ, պարենագին քանակին
վերաբերեալ որոշումը կրնայ բարեփոխուիլ:

Տղուն պարենագինը կը դադրի այն պարագային՝
երբ ընկերային զիրքին համեմատ՝ անձնական բաւարար
եկամուտ ունենայ:

Յօդ. 308 — Երբ մայրը չքաւորութեան մէջ գտնուի,
Ապահովութիւն, և դատախազեալ կողմին ալ՝ տղուն հայրը եղած ըլլալը
գրեթէ հաստատուի, այդ պարագային, նախ քան
դատին աւարտումը, դատախազեալ կողմը ստիպուած
է ծննդաբերութեան և տղուն երեք ամսուան ապ-
րուստին ծախքերը ապահովելու:

Մօրը իրաւունքներուն համար ալ՝ պարագան
նոյնն է՝ եթէ նոյնիսկ չի կարենայ հաստատուիլ թէ,
անոնք կորսուելու վտանգին ենթարկուած են:

Տղաքներուն Յօդ. 309 — Հօր դէմ ունեցած իրաւունքները՝
պարտականութիւն- ժառանգորդներու հանդէպ ալ կրնայ գործադրուիլ
ներքէ (սեւ յօդ. 439 եւն.):

Ամէն պարագայի տակ, տղան եթէ ճանչցուած
ըլլար իրեւ հարազատ զաւակ ինչ ժառանգութիւն
որ պիտի առնէր, ժառանգորդները՝ ատկէ աւելի բան
մը տալու պարտաւոր չ'են (սեւ յօդ. 443, 558):

Յօդ. 310 — Դատաւորը, մօրը դիմումին վրայ, դա-
տախազեալ կողմին հայրութիւնը կը վճռէ, երբ այս
վերջինը՝ անոր ամուսնութիւն խոստացած, կամ ոճ-
րապարտ ընթացքով և կամ ազդեցութեան զեղծմամբ
սեռային յարաբերութիւն ունեցած է:

Սեռային յարաբերութեան միջոցին, դատախազ-
եալը եթէ ամուսնացած ըլլայ, դատաւորը չի կրնար
հայրութեան որոշում տալ:

Յօդ. 311 — Առանց ամուսնութեան ծնած, և
մօրը մնացած տղան, ինչպէս որ մօրը ընտանիքին
անունը կը կրէ և անոր քաղաքացիական իրաւունք-
ները կ'ստանայ, նոյրպէս ալ, թէ մօր և թէ մօր ազ-
նէր, Մօրը և տղան զաւակներուն հանդէպ տէր կ'ըլլայ այն իրաւունքնե-
րուն և պարտականութիւններուն, ինչ որ կրնայ
Տրամադրութիւն, հանդէպ:

Յօդ. 312 — Եթէ կացութեան մէջ կարեւոր փոփո-
խութիւն մը յառաջ եկած ըլլայ, երկու կողմերէն
մէկուն խնդրագրին վրայ, պարենագին քանակին
վերաբերեալ որոշումը կրնայ բարեփոխուիլ:

Մայրը, հարազատ զաւակ մը պէս հոգալու պար-
տաւոր է տղան, (սեւ յօդ. 259, 262 եւն.):

Դատաւորը, կրնայ հայրիխանութիւնը մօրը
տալ:

Հօրը և տղուն
հանդէպ:

Յօդ. 312 — Հայրութեան վճիռով կամ անոր
կողմէ՛ ճանչցուելով՝ հօրը պատկանող տղան,
հօրենական անունը կը կրէ և անոր քաղաքացիական
իրաւունքները կ'ստանայ: Ինչպէս նաեւ, հօրը և մօրը
ընտանիքներուն հանդէպ տէր կ'ըլլայ այն իրաւունք-
ներուն և պարտականութիւններուն, ինչ որ կրնայ
ունեցած ըլլայ անհարազատ զաւակ մը (սեւ յօդ. 291
310, 314, 315, 443):

Հայրը, պարտաւոր է հարազատ զաւակի մը պէս
հոգալ տղան. (սեւ յօդ. 259 և 262 եւն.):

Դատաւորը, կրնայ հայրիշխանութիւնը հօրը և
մօրը տալ. (սեւ յօդ. 268):

Յօդ. 313 — Տղան եթէ հօրը իշխանութեան
ներքեւ է, մայրը՝ ի դէպ պարագային՝ իրաւունք ունի
անձնական յարաբերութիւնները շարունակելու. (սեւ
յօդ. 148):

Դատարանը, կրնայ՝ ուղղակի կամ մօրը պահանջ-
մամբ՝ տղուն մինչեւ մէկ որոշ տարիքը մօրը, և առ-
կէ վերջն ալ հօրը իշխանութեան ներքեւ՝ ձգել:

Տղուն գոյքերուն վրայ եղած երա-
ւունքները, Յօդ. 314 — Այն պարագային երբ հայրիշխանու-
թիւնը հօրը կամ մօրը յանձնուի, տղուն գոյքերուն վրայ
ունեցած իրաւունքներն ալ դատարանը կը ձգէ:

Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ Գ Լ Ո Ւ Խ

Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք

Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Մ Ա Ս

Պ Ա Ր Ե Ն Ա Գ Ի Ն

(Ֆր. Քաղ, օրէնք յօդ. 205 եւն.: Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1601-1618.)

Յօդ. 315 — Ամէն անհատ պարտաւոր է օգնելու
իր ծնողը ու սերունդին, եղբօր ու քրոջ, որոնք օգ-
նութենէ զրկուելու պարագային չքաւորութեան կը-
նան ենթարկուիլ: (սեւ յօդ. 261, 273):

Յօդ. 316 — Պարենագին ենթակայ անձերու
հանդէպ յարուցուելիք դատը՝ ժառանգութեան մէջ
ցոյց տրուած աստիճաններու համեմատ կ'ըլլայ:

Պարենագին հա-
մար դիմում: Դատախազը, բացուելիք դատավարութեամբ կը-
նայ պահանջել այնպիսի օգնութիւն մը՝ որքան իր
ապրուստին համար անհրաժեշտ՝ նոյնքան ալ միւս
կողմին եկամուտին յարմար պէտք է ըլլայ (սեւ յօդ.
439 եւն.):

Քոյր և եղբայրները, երբ բարեկեցիկ վիճակի մէջ
չ'ըլլան, իրենցմէ պարենագին չի պահանջուիր:

Պարենագին պահանջելու իրաւունք ունեցող ան-
ձը, կամ եթէ անիկա պաշտօնական մէկ հաստատու-
թեան մը մէջ կը սնուցուի՝ այդ հաստատութիւնը,
կամ հաստատութեան ենթակայ եղող վարչութիւնը,
դատավարութեան համար կրնան դիմել դատախազեալին
բնակավայրը գտնուող դատարանը:

(Ծանօթ. — «Քոյր և եղբայրներ» րտելով՝ օրէնք բացառութիւն մը հանել ուզած
է ամուսիններէն. որով, այս վերջիններէն մին եթէ իրաւունք ունենայ պարենագին պա-
հանջելու, միւսին բարեկեցութեան հանգամանքները նկատի չ'առնուիր:

Բարեկեցիկ, (հայր բէֆահտա, aisanee) Գերմաներէն քննարկման մէջ, . . . sich in
gunstigen verhältnissen befinden» ըսուած է, որուն աստիճանին գնահատման ալ դա-
տարին խիղճ ու կամքին ձգուած է:

Դատարանը, ընդհանրապէս կը դատաւարէ՝ բոլոր գումարով մը վճարուելու պա-

բենագինը: Բայց, երբեմն կը հանդիպուի Ձուիցերիական դատարաններու կողմէ տրուած այնպիսի որոշումներուն, որոնցմով բացառաբար վնասուած է նաեւ պարենագինը՝ սննդեղէն, կերպասեղէն եւն.ի պէս պարէն ու առարկայով նոյնութեամբ հասուցանելու):

Հայր ու մայրերնին Յօդ. 317 — Թաղապետութեանց կողմէ կը սնուանձանօթ տղաքնեցուին այն տղաքը որոնց հայրը ու մայրը անձաբուն պարենաւորութեան:

Այդ տղոց ընտանիքին գոյութիւնը երբ հաստատուի, ծախսուած պարենագինը՝ Թաղապետութիւնը կրնայ պահանջել անոնց այն ազգականներէն՝ որոնք պարենագին վճարելու կրնան դատապարտուիլ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԱՌՏՆԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Պր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1384: Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 831, 832, 1617.)

Յօդ. 318 — Ընտանեկան վիճակի մէջ ապրող բազմաթիւ անձերու վրայ առտնին իշխանութիւնը, օրէնքին, կամ պայմանագրութեան և կամ տեղակսն բարքերուն համաձայն, ընտանիքին պետք եղող անձին կը պատկանի:

Այս իշխանութեան իրաւունքը կը գործադրուի Առտնին իշխանու այն ամէն անձերու հանդէպ, որոնք՝ արենակցական թիւնը:

Կամ ամուսնական կապակցութեամբ միասին կ'ապրին և կամ պայմանագրութեամբ՝ արհեստաւոր, սպասաւոր, գործաւորներու պէս նոյն ընտանիքին մէջ կը գտնուին (սեւ յօդ. 263):

Յօդ. 319 — Միասին ապրող անձինք՝ տան կարգադրութիւններուն ենթակայ են, որոնցմով՝ պէտք է ամէն մէկուն շահերը արդարութեամբ նկատի առնուած ըլլան:

Միասին ապրողները, կրնան օգտուիլ իրենց՝ ուսումնքի ու կրթութեան, արհեստ ու կրօնքին կիրառութեան համար անհրաժեշտ եղող ազատութենէն:

Ընտանեկան պետք, պարտաւոր է իր անձնական սեփականութեան պէս հոգ տանիլ և պահպանել այն անձերուն գոյքերը՝ որոնցմով միասին կ'ապրին:

Յօդ. 320 — Ընտանիքին պետք, իր հսկողութեան յանձնուած անհափաճսին, արգիլեալին (մահնուր, *interdit*), խելագարին կամ մտքի տկարութեան ենթարկուած անձին միայն պատասխանատու է, եթէ չի կարենայ հաստատել թէ, ըստ սովորութեան և հարկ եղած ուղղորդութեամբ հսկողութիւն կատարած է:

Տան անդամներէն իւրաքանչեւ, կամ մտքի տկարութեան ենթարկուածները, թէ ինքզինքնուն և

թէ ուրիշներուն չի վնասելու համար, ընտանիքին պետք պարտաւոր է անհրաժեշտ միջոցները գործադրելու: Ի պահանջել հարկին, այդ միջոցներուն կիրառութեան համար, խնդիրը ոստիկանութեան կը տեղեկացնէ:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԱՅՔԵՐԸ

ԵՐ. Քաղ. օրէնք յոդ. 2032 և 6.)

Տղաքներուն պահանջը: Յօդ. 321 — Հօրը ու մօրը հետ միասին ապրող և իր աշխատութիւնը ու եկամուտը ընտանիքին յատկացնող չափահաս տղան, որքան տոնն որ, այդ յատկացուցած վարձքէն բացորոշապէս չի հրաժարի, կրնայ իր իրաւունքին համար հօրը ու մօրը դէմ գործադրուած գրաւի և սնանկութեան գործողութեանց մասնակցիլ:

Եթէ առարկութիւն ըլլայ, դատաւորը կարող է՝ դիմումին օրինաւորութիւնը և պահանջման քանակը ազատօրէն գնահատել (սեւ յոդ. 610):

(Ծանօթ. Զուիցերիական դաւանակցայի ն—պահանջք ու սնանկութեանց հետապնդման—օրէնքին 219-րդ յօդուածին համաձայն վերոյիշեալ 321-րդ յօդուածին մէջ նշանակուած պահանջքը, նախընտրութիւն (խթիւղ. *privilege*) չի կրնար ունենալ:)

Յօդ. 322 — Անձերու և կամ ժառանգական իրաւանց տրամադրութիւններուն համաձայն, ընտանեկան Ընտանեկան «վա-«վազ»ները (*) կրնան հաստատուիլ: Ասոնք կը յատկացուին, ընտանիքի անդամներուն՝ ուսմունք ու կրթութեան, բնակութեան և կամ օգնութեան և այս տեսակ նպատակներուն, անհրաժեշտ ծախքերը վճարելու (սեւ յոդ. 473):

(*) Զուիցերիական օրէնքին «*fondation*» բառը Թրք. «վազը» բարգմանուած է:

Գոյքի կամ իրաւունքի մը, ուրիշին չի փոխանցուելու կամ չի ծախուելու պայմանաւ ընտանիքի մը յատկացուելուն, և ընտանիքի անդամներուն մէջ փոխանցման ձեւին վերաբերեալ ամէն տեսակ գործերը արգիւտած են:

Պարագան նոյնն է՝ եթէ այդ տրամադրութիւնը՝ նոյն իսկ հաստատութեան մը յատկացուելու նպատակաւ ըլլայ (սեւ յոդ. 468):

Ընտանեկան գոյք. Յօդ. 323 — Ազգականները՝ իրենց մէջ գոյքերու քերու ընկերակ ու ընկերակցութիւն կրնան կազմել, թողօնէն (*թերիքի, թիւն: կազմութեան* *héritage*) ունեցած բաժիննին ամբողջութեամբ կամ պայմանները: մասամբ ձգելով. և կամ մէջտեղը ուրիշ գոյքեր դնելով (սեւ յոդ. 225 և 583):

Յօդ. 324 — Առանց ամբողջ ընկերներուն, կամ ներկայացուցիչներուն ստորագրութեամբ՝ պաշտօնական պայմանագրութիւն կնքելու, գոյքերու ընկերակցութիւնը չի կրնար կազմուիլ:

Յօդ. 325 — Գոյքերու ընկերակցութիւնը (*) ու ժամանակամիջոց, որոշ կամ անորոշ ժամանակամիջոցի մը համար կրնայ ըլլալ: Եթէ. ժամանակամիջոցը անորոշ ըլլայ ընկերներէն ամէն մէկը. վեց ամիս առաջուրէն զեկուցանելու պայմանաւ՝ ընկերութենէն կրնայ հրաժարիլ: Ընկերութիւնը, եթէ երկրագործութեան համար կազմուած է, ազդարարութիւնէն վերջը՝ այդ գործին համար անհրաժեշտ եղող երկրագործական եղանակը պէտք է անցած ըլլայ:

Ընկերութեան չահագործումը:

Յօդ. 326 — Ընկերները, ընկերութիւնը միասին կը չահագործեն:

Որքան տոնն որ հակառակ պայման մը չի գտնուի ամէն մէկը ընկերութեան մէջ՝ հաւասար բաժին կ'ունենան:

Ընկերութեան չարունակած միջոցին, ընկերները իրենց բաժինները՝ ո՛չ կրնան պահանջել և ո՛չ ալ ուրիշ բանի կրնան գործածել (սեւ յոդ. 581 629 և 6.):

(*) Զուիցերիական օրէնքին մէջ (*indivision*) Թրք. «*թերիքի*» կմալ՝ «մալ օրագրիկը» բարգմանուած է:

յանձնարարութիւնները չի կատարէ, միւս անդամները՝ կրնան ընկերութեան լուծումը պահանջել:

Ամէն մէկ ընկեր, արդար պատճառաբանութեամբ և թողօնի բաժանման տրամադրութիւնները նկատի առնելով, չահագործող և ներկայացուցչի հանգամանքը ստանձնող ընկերով գործերուն մասնակցելով, ընկերութեան գոյքերէն օգտուելու իրաւունքը՝ դատաւորէն կրնայ պահանջել (սեւ յօդ. 599 եւն.):

Այսու հանդերձ, ընկերներուն համագործակցութեամբ օգտագործուող ընկերակցութեան տրամադրութիւնները, չահագործինով եղած գոյքերու ընկերակցութեան մէջ ալ կրնայ կիրարկուիլ (սեւ յօդ. 326 եւն.):

Ընտանեկան ապաստան (ա'իլէ եմբսոն, asile de famille):

Յօդ. 336 — Յետագայ յօդուածներուն տրամադրութեանց համաձայն, ընտանեկան ապաստաններ կրնան հաստատուիլ:

Յօդ. 337 — Երկրագործութեան կամ արհեստագործութեան յատկացուած անշարժ կալուած մը իր յարակից մասերով, ինչպէս նաեւ բնակարանները հետեւեալ պայմաններով ընտանեկան ապաստան կրնան ըլլալ:

Ընտանեկան ապաստանի յատկացուած անշարժ կալուածը՝ ընտանիքի մը պարենաւորման և բնակութեան պէտք եղած աստիճանէն աւելիմեծ չի կրնար ըլլալ: Անշարժ կալուածին վրայ իսկական իրաւունքներու (ա'յնի հազար) (*) գոյութիւնը և կալուածատիրոջ մնացեալ հարստութեան աստիճանը նկատի չ'առնուիր:

Իբրեւ ապաստան յատկացուած բնակարան կամ արհեստարանի մէջ՝ կալուածատէրը կամ ընտանիքը ստիպուած են անձամբ բնակելու կամ օգտագործելու, ի բաց առեալ այն պարագային երբ արդար պատճառաբանութեամբ դատարանին կողմէ առժամաբա տարբեր տնօրէնութիւն մը ըլլայ:

(*) Ֆր. «droits réels» թրք. «այնի հազար» քարգմանուած է, ինչ որ ներկայ Քաղ. օրէնքին 4-րդ գիրքին վերնագիրը կը կարգէ: Սակայն, այս յօդուածին մէջ ժր. բնագրին «les charges qui peuvent grever...», ալ «ա'յնի հազար» քարգմանուած ըլլալուն, սխալութեան մեծ ալ ասոր «իսկական իրաւունք» ըսելու:

կազմութեան ձեւը: Պաշտօնական ազդարարութիւն:

Յօդ. 338 — Այն անձը որ կը փափաքի ընտանեկան ապաստան կազմել, պարտաւոր է դատարանի միջոցաւ երկու ամսուան (*) համար պաշտօնապէս ծանուցանել, որպէսզի՝ այդ ժամանակամիջոցին, պարտապահանջները և մասնաւորաբար անոնք որ կրնան այդ կազմութեան միջոցով կարող ըլլան բողոքելու:

Այն կալուածը կամ բնակարանը որ ապաստանի պիտի յատկացուի, եթէ պարտքի փոխարէն գրաւի դրուած ըլլայ, դատարանը՝ մասնաւոր զեկուցագրով պարտապահանջին կը տեղեկացնէ:

Յօդ. 339 — Ծանուցման ժամանակամիջոցին՝ երրորդ անձերու կողմէ եթէ չ'է բողոքուած, կամ եղած բողոքին անիրաւ ըլլալը եթէ հասկցուած է, օրինաւոր անհրաժեշտ պայմանները լրացուցած ըլլալու պայմանաւ, ապաստանի կազմութիւնը կ'արտօնուի:

Ուրիշներու իրաւունքը:

Որոշեալ թուականին բողոքող պարտապահանջներուն հետ որքան ատեն որ կարգադրութիւն մը չ'ըլլայ, ապաստանի կազմութեան արտօնութիւն չի տրուիր:

Պարտքը, նոյն իսկ պարտապահանջին չ'ապաստան յետաձգուած ըլլայ, ապաստանի կազմութեան փափաքող անձը իսկոյն կրնայ վճարել:

Կալուածատուներին մէջ արձանագրութիւն:

Յօդ. 340 — Որքան ատեն որ կազմութեան դատական արտօնութիւնը կալուածատուներին մէջ (քափու) չ'արձանագրուի, և պաշտօնապէս չի ծանուցուի ընտանեկան ապաստանը հաստատուած չ'ըլլար:

Տրամադրութիւնը: Սեփականութեան իրաւունքի սահմանափակում:

Յօդ. 341 — Ապաստանի յատկացուած բնակարան կամ ուրիշ կալուածը, չի կրնար իբրեւ ապահովութիւն ցոյց տրուիլ:

Տէրը, չի կրնար զա'յն ո'չ ծախել և ո'չ ալ վարձել:

Ապաստանը և յարակից մասերը չի կրնար արգելքի (հաւգ, saisie) տակ տնոսիլ: Դատարանին միջոցաւ մատակարարելու իրաւունքը վերապահուած է (սեւ յօդ. 343):

(*) Ֆր. բնագրին մէջ որոշ ժամանակամիջոց չի կայ:

կազմակերպող
երաւուները:

Յօդ. 342 — Դատարանը, կրնայ պարտադրել
կալուածատէրը՝ ապաստանին մէջ ընդունելու իր ծնողք
և սերունդը, եղբայր ու քոյրերը, որոնք կարօտ են և
ընդունելութեան արգելիչ պատճառ մը չ'ունին (սեւ
յօդ. 315):

Կալուածատիրոջ
պարտքը վճարելու
անկարողութիւնը:

Յօդ. 343 — Երբ հաստատուի թէ կալուածատէրը
անկարող է պարտքերը վճարելու, պարտապահանջնե-
րուն դատարան գիմումին վրայ, իբրեւ ապաստան
յատկացուած բնակարան կամ ուրիշ կալուածը, իրենց
հաշուոյն յանձնելու համար տնօրէնի (*) մը կրնան
յանձնել տալ. պայմանաւ որ, ապաստանին յատկա-
ցուցած նպատակը չի խանգարուի (սեւ յօդ. 341):

Պարտապահանջները, ձեռքերնին ունեցած և
պարտքը վճարելու անկարողութիւնը հաստատող պաշ-
տօնագրերու թուականի կարգաւ և սնանկութեան
մէջ եղած կարգադրութեան համաձայն՝ իրաւունքնին
կ'ստանան:

Ջնջում: Մահ-
ուան պատճառաւ:

Յօդ. 344 — Ընտանեկան ապաստանը, կալ-
ուածատիրոջ մահէն վերջը չի կրնար յարատեւել,
եթէ՝ մահուան պարագային ժողովորդներու փո-
խանցման տրամադրութիւնը՝ իր կողմէ ընդունուած
չ'ըլլայ (տես յօդ. 461):

Այս տեսակ պայմանի մը չը գոյութեան պարա-
գային, կալուածատէրը մեռնելուն պէս՝ կալուածա-
տոմարի (քալիու) մէջ գտնուած արձանագրութիւնը
կը ջնջուի:

Յօդ. 345 — Կալուածատէրը ի կենդանութեան
կրնայ ապաստանը ջնջել:

Կալուածատիրոջ
կենդանութեան:

Այս պարագային, կալուածատոմարի արձանագր-
ութիւնը ջնջել տալու համար, կալուածատէրը խըն-
դրագրով պէտք է դատարան գիմէ: Աղերսագիրը,
դատարանի միջոցաւ կը ծանուցուի:

Ծանուցման թուականէն մինչև երկու ամիս եթէ
չի բողոքուի, կամ եղած բողոքին անիրաւութիւնը
եթէ հասկցուի, արձանագրութեան ջնջումը կ'ար-
տօնուի:

(*) Քր. բնագրին մէջ «*gérant*»-ը քրք. «միւսիւր» քաղվաճուած է:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Խ Ն Ա Մ Ա Կ Ա Լ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն
(վեսայէք, tutelle)

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Խնամակալութեան կազմակերպութիւնը

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Խնամակալութեան մարմինները

Յր. Քաղ, օրէնք յօդ. 389 եւն., Գեր. Քաղ, օրէնք յօդ. 1773 եւն.)

Մարմինները: Յօդ. 346 — Խնամակալութեան մարմիններ են՝ խնա-
մակալութեան վարչութիւնները, (վեսայէք *sauvegarde*
de tutelle) խնամակալները, (վախիւր,
tuteurs) և հոգատարները (գալիւլար, *curateurs*)
(*), տես յօդ. 347, 348 ևն. 353, 363, 376 ևն.
404, 436 ևն.):

Յօդ. 347 — Խնամակալութեան մարմինները՝
խնամակալութեան հաշտարար (սուլի) և նախնական (ալիլի) դատարան-
ներն են:

Յօդ. 348 — Եթէ՝ խնամակալութեան տակ գըտ-
նուող անձին չահուն, և մասնաւորաբար ընկերու-
թեան կամ արհեստական ձեռնարկութեան մը չարու-
նակութեան համար անհրաժեշտ նկատուի, խնամա-
կալութիւնը բացառաբար ընտանիքին կրնայ յանձ-
նուիլ:

Մասնաւոր խնա-
մակալութիւն,
թոյլտուութիւն և
պայմաններ,
Խնամակալութեան՝ իրաւունքը, պարտականու-
թիւնը և պատասխանատուութիւնը, այս կերպով ըն-
տանեկան խորհուրդին (ալիլի մեմբրի, *conseil de*
famille) կը փոխանցուի (տես յօդ. 350, 363, ևն.
404 ևն. 409 ևն. 436 ևն.):

(*) Ասոնց վրայ պէտք է արեւցնել նաեւ 379-րդ յօդուածով զոյց
սրուած «օրինական խորհրդական»-ը որ՝ մաքնաւոր հոգատարի հան-
գամանք ունի:

Գաղմութիւնը:

Յօդ. 349 — Խնամակալութեան տակ գտնուող անձին արեւակցական կամ ամուսնական մօտ ազգականներէն երկու չափահասներուն, կամ ասոնցմէ մէկուն հետ՝ այր ու կնոջ պահանջման վրայ, նախնական դատարանը, ընտանեկան խնամակալութեան՝ կրնայ արտօնութիւն տալ (տես յօդ. 352, 366):

Ընտանեկան խորհուրդը: Յօդ. 350 — Ընտանեկան խորհուրդը, խնամակալութեան տակ գտնուող անձին, խնամակալի պայմանները լրացնող արեւակցական կամ ամուսնական՝ առ նուազն երեք ազգականներէն կը բաղկանայ և նախնական դատարանի կողմէ չորս տարուան համար կը կազմուի:

Այր կամ կինն ալ ընտանեկան խորհուրդին անդամ կրնան ըլլալ:

Յօդ. 351 — Ընտանեկան խորհուրդին անդամները, պարտականութիւններն հաւատարմօրէն կատարելու համար՝ նիւթական ապահովութիւն կ'ուտան:

Նիւթական ապահովութիւն: Ընտանեկան խնամակալութիւնը՝ մի միայն այս պայմանաւ կրնայ կազմուիլ:

(Ծանօթ.— Նիւթական ապահովութեան ձեւ ու եղանակին, բանակին ու որակին՝ մասին օրէնք լուր կը մնայ, ինչ որ, ի մէջ այլոց, դատարանին զննատեման ձգուած է:)

Մասնաւոր խնամակալութեան ջնջումը: Կալութիւնը ընտանիքէն՝ միշտ կրնայ ջնջել:

(Ծանօթ.— Ձուիցեիական օրէնքին 366 ռդէն քաղվածով յօդուածին մէջ, խնամակալութեան ջնջման համար պայման դրուած է 1 — երբ ընտանեկան խորհուրդը իր պաշտականութիւնը չի լրացնէ. 2 — երբ խնամակալութեան ենթակայ անձին տանք ասիկա պահանջէ: Մինչդեռ Թրք. քաղվածութեան մէջ, դատարանին իրաւասութեան տրուած է, առանց պատճառները որոշելու վերջ տալու այդ խնամակալութեան:)

Խնամակալ և հոգատար: Յօդ. 353 — Խնամակալը, խնամակալութեան ենթակայ անչափահասին և արգիլեալին՝ անձին կը հսկէ, գոյքերը կը մատակարարէ, և քաղաքային իւրաքանչեւ մէջ դայն կը ներկայացնէ (տես յօդ. 352 և ն.):

Հոգատարը, գոյքի մը մատակարարութեան, կամ որոշ գործի մը համար կը կարգուի:

Որքան ատեն որ օրէնքով քաջառութիւն մը չ'ըլլայ, խնամակալի վերաբերեալ տրամադրութիւնները՝ հոգատարի համար ալ կը գործադրուին (տես յօդ. 376 և ն. 401 և ն.):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԽՆԱԿԱԿԱԼ ԿԱՐԳԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ

Անչափահասութիւն:

Յօդ. 354 — Հայրիշխանութեան տակ չ'եղող ամէն անչափահասին՝ խնամակալ մը կը կարգուի (տես յօդ. 262, 263, 274):

Անձնագրի (նուժու), դատական և վարչական պաշտօնեաները, իրենց պաշտօնական գործողութեանց միջոցին, երբ այս տեսակ խնամակալի վերաբերեալ խնդրոյ մը տեղեկանան, պարտաւոր են հաշտարար դատարանին իսկոյն իմացընելու:

Յօդ. 355 — Մտային խանգարման, խելքի տրկարութեան պտտճառաւ գործերը մատակարարելու անկարող, կամ մշտատեւ խնամք ու հոգատարութեան կարօտ, և կամ ուրիշին ապահովութեան սպառնացող կամ խելքի տկար ջամէն չափահասի համար խնամակալ կը կարգուի:

Դատական և վարչական պաշտօնեաները, իրենց պաշտօնական գործողութեանց միջոցին, երբ արգելքի վերաբերեալ խնդիրներու տեղեկանան, պարտաւոր են իսկոյն հաշտարար դատարանին իմացընելու:

Յօդ. 356 — Շոյալութեամբ, արեւցողութեամբ, անվայել ընթացքով, յոռի մատակարարութեամբ՝ Մտոււմ, գինովութիւնը կամ ընտանիքը չ'բաւորութեան ենթարկող, թիւն, անվայել ընկած կամ մշտատեւ խնամք ու հոգածութեան կարօտ, և թացք, անվարչաւ կամ ուրիշին ապահովութեան սպառնացող ամէն չափահասի համար խնամակալ մը կը կարգուի (տես յօդ. 262, 419):

Յօդ. 357 — Խնամակալ մը կը կարգուի այն չափահասներուն՝ որոնք դատապարտութեամբ տարի մը կամ աւելի՝ ազատութենէ զրկուած են (տես յօդ. 415):

վճռին գործադիր պաշտօնեան, պատիժին գործադրութեան սկսելուն պէս, պարտաւոր է հաշտարար դատարանին տեղեկացնելու:

Յօդ. 358 — Ամէն անչափահաս կրնայ պահանջել իրեն համար խնամակալի մը անուանումը, երբ կարենայ հաստատել թէ՛ ծերութեան, ախտաւորութեան, կամ անփորձութեան հետեւանօք՝ գործերնին մատակարարելու անկարող են (տես յօդ. 378):

Յօդ. 359 — Շռայլութեան, արբեցողութեան, անվայել ընթացքի, յոռի մատակարարութեան հետեւանօք՝ մէկու մը արգիլման որոշումը, զինքը լսելէն կազերը:

Վերջը միայն կրնայ տրուիլ: Մտային խանգարման, խելքի տկարութեան պատճառաւ արգիլման վճիռը, փորձագէտներու տեղեկագրին յենելով միայն կրնայ տրուիլ: Մասնաւորաբար, հիւանդին ունկնդրուելուն օգտակար ըլլալը կամ չ'ըլլալը պէտք է տեղեկագրին մէջ շեշտել (տես յօդ. 418):

Յօդ. 390 — Արգելքի այն վճռագիրը որ վերջնական հանգամանք կ'ստանայ, արգիլեալին թէ ծննդավայրին և թէ բնակավայրին մէջ պաշտօնապէս առնուազն մէկ անգամ կը ծանուցուի:

Մտային խանգարման, խելքի տկարութեան, կամ արբեցողութեան պատճառաւ արգիլուող անձը՝ որքան ատեն որ պարտադրուած ըլլայ հաստատութեան մը մէջ գտնուելու, նախնական դատարանը բացառաբար կրնայ ծանուցումը յետաձգել (տես յօդ. 417):

Բարի տրամադրութեան տէր երրորդ անձերու հանդէպ՝ արգիլման վճռին ազդեցութիւնը՝ ծանուցման թուականէն կ'սկսի:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԷՋ ԻՐԱԽԱՍՈՒԹԻՒՆ

Իրաւասու
մարմինը:

Յօդ. 361 — Խնամակալութեան գործերու մէջ՝ իրաւասու մարմինները, անչափահասին և արգիլեալին բնակավայրի «խնամակալութեան վարչութիւններն» են (վէսայէթ տախթէլէրի, for tutélaire):

(Ծանօթ. — Նկատելով որ, բուրժիյ վարչական կազմին մէջ, յօդուածին վերջին հաստատումը ակնարկուած մասնաւոր մարմին մը գոյութիւն չունի, այդ պարբերութեամբ քեբէս քաղ. օրէնքին զանազան մասերուն մէջ յիշուած «հաւատար» «նախնական» դատարաններու, աճանագրի, քննադատ դատարաններու ևն. պատշոնեաներուն ակնարկուիլ կ'ուզուի. (տես 368 րդ յօդուածին 4 րդ հաստատումը):

Բնակավայրի փոփոխութիւն:

Յօդ. 362 — Խնամակալութեան տակ գտնուող անձը, առանց հաշտարար դատարանին արտօնութեան իր բնակավայրը չի կրնար փոխել:

Բնակավայրը փոխուելուն պէս, իրաւասութիւնը, նոր բնակավայրին «խնամակալութեան վարչութիւններուն» կ'անցնի:

Այս պարագային, արգիլման որոշումը, նոր բնակավայրին մէջ կը ծանուցուի:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԽՆԱՄԱԿԱԼԻ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄ

Յօդ. 363 — Հաշտարար դատարանը՝ խնամակալութեան գործերը կառավարելու ընդունակ չափահաս անձ մը՝ խնամակալ կը կարգէ:

Խնամակալին անձը:

Ի պահանջել հարկին, հաշտարար դատարանը մէկէ աւելի խնամակալներ կրնայ անուանել, որոնք՝ իրենց յանձնուած պարտականութիւնը միասին (*) կամ անհատաբար տրուած պարտականութիւնն ալ՝ զատ զատ կը կատարեն:

Այսու հանդերձ, միեւնոյն խնամակալութիւնը՝ միասին կառավարելու համար, առանց իրենց հաւանութեան՝ մէկէ աւելի անձերու չի կրնար յանձնուիլ:

Ազգականներուն և այլ ու կնոջ նախընտրութեան իրաւունքը:

Յօդ. 364 — Որքան ատեն որ քանաւոր պատճառներ գոյութիւն չ'ունենան, հաշտարար դատարանը, արգիլելովն՝ արենակցական կամ ամուսնական մօտ ազգականներէն՝ այս պարտականութիւնը ստանձնելու կարող մէկը, կամ այլ ու կինը, նախընտրութեամբ խնամակալ կը կարգէ:

Խնամակալի ընտրութեան փափաքներ:

Յօդ. 365 — Որքան ատեն որ արգելիչ պատճառներ գոյութիւն չ'ունենան, հաշտարար դատարանը, հօրը կամ մօրը և կամ արգիլելովն ցոյց տուած անձը խնամակալ կը կարգէ:

Խնամակալութիւնը ընդունելու պարտաւորութիւն:

Յօդ. 366 — Անչափահասին, կամ արգիլելովն՝ այլ ազգականները և ամուսինը, ինչպէս նաեւ՝ խնամակալութեան չրջանին մէջ բնակող և քաղաքային

(*) Այս պարագային՝ փոխադարձ երաշխաւորութեամբ պատասխանատու կը մնան. (Ծանօթ.)

ու քաղաքական (*) իրաւունքները վայելող այլ մարդիկ, ստիպուած են խնամակալութեան պարտականութիւնը ստանձնելու:

Ընտանեկան խորհուրդին (ա'իլէ մեմլիսի, conseil de famille) կողմէ նշանակուած խնամակալը, վերոյիշելու պարտադրութենէն զերծ է (տես յօդ. 348)

Յօդ. 367 — Հետեւեալ անձերը կրնան խնամակալութենէ հրաժարիլ:

1 — Վաթսուն տարեկանը լրացնողներ:

2 — Անոնք որ ախտաւոր ըլլալուն պատճառաւ խնամակալութիւնը դժուարաւ ընելու ստիպուած են:

Հրաժարման առարկութիւններ:

3 — Չորսէն աւելի տղաքներուն հայրիջխան եղողներ (տես յօդ. 262 եւն):

4 — Անոնք որ երկու խնամակալութիւններ ստանձնած են, կամ չափազանց զբաղեցնող խնամակալութիւն մը ունին:

5 — Երեսփոխանները, գործավարները, վճարեկ առեանի նախագահը ու անդամները:

Ծանօթ. — Այս պահանջներուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ 366 հոդ յօդուածին մէջ յիշուած այն պարագան թէ, ազգականներէն կամ ամուսինէն զատ խնամակալ կարգուած անձը երբ բնակավայրը փոխելու ըլլայ կրնայ խնամակալութենէ զերծ կացուցուելու առաւելութիւնը ընել:

Խնամակալութեան արգելիչ պատճառներ:

Յօդ. 368 — Հետեւեալ անձերը չեն կրնար խնամակալ ըլլալ:

1 — Խնամակալութեան տակ գտնուողներ:

2 — Քաղաքային ու քաղաքական իրաւունքներէ զրկուածներ, կամ անպարկեշտ ընթացք ունեցողներ:

3 — Իրենց չահերը՝ արգիլելովն չահերուն հետ հակառակ եղող և կամ անոր դէմ թշնամութիւն ունեցողներ:

4 — Խնամակալութեան չրջանին (վիսայէթ տարիերի, տես յօդ. 361) մէջ գտնուող դատաւորները, տես յօդ. 427):

(*) Յր. քննարկէ «droits civiques» (Քաղաքացիական իրաւունքներ) քրք. «մէտէնի վէ սէյասի հազլար» քաղաքացիական ըլլալուն, մեքէ եւս հեքելելով մեր հարազատ քաղաքացիական, նոյն ձեւ ու իմաստով ղեկիւ պարտաւորութեամբ:

Անուանման եղանակը:

Յօդ. 369 — Խնամակալ կարգելու անհրաժեշտութեան պարագային, հաշտարար դատարանը, պարտաւոր է իսկոյն անուանել զայն:

Ի պահանջել հարկին, տղան չափահասութենէն առաջ ալ, արգելքի (հանք, *interdit*) միջոցները կըրնան գործադրուիլ:

Անուանում:

Չափահաս տղուն եթէ արգելքի միջոցները գործադրուին, փոխանակ խնամակալ մը նշանակելու, լաւագոյն միջոցն է՝ հայրիշխանութեան ներքե պահել, (տես յօդ. 262):

Յօդ. 370 — Նախ քան խնամակալի անուանումը, եթէ կարգ մը գործերու կարգադրման ստիպողութիւն ըլլայ, հաշտարար դատարանը, կրնայ անհրաժեշտութիւններ: Ժեշտ միջոցները տնօրինել:

Մասնաւորաբար, արգիլեալ անձը, քաղաքային իրաւունքներէն առժամապէս կը զրկէ, և անոր՝ ներկայացուցիչ մը կը կարգէ (տես յօդ. 355):

Այս որոշումը կը ծանուցուի (տես յօդ. 360):

Յօդ. 371 — Խնամակալին՝ գրաւորապէս իսկոյն կը զեկուցուի խնամակալ կարգուած ըլլալը: Խնամակալին անուանումը, ինչպէս նաեւ արգիլման որոշումը, թէ ծննդավայրին և թէ բնակավայրին մէջ պաշտօնապէս կը ծանուցուի:

Յօդ. 372 — Խնամակալը, զեկուցման թուականէն մինչև տասը օր, կրնայ օրինաւոր պատճառաբանութիւնները ներկայացնելով հրաժարիլ (տես յօդ. 367):

Պատճառաբանութիւն և բողոք:

Ասկէ զատ, ամէն շահագրգիռող անձ, իրենց հաշտարար դատարանէն մինչև տասը օր, անուանման րանին պարտականապօրինութեան դէմ կրնան բողոքել:

Հաշտարար դատարանը, երբ պատճառաբանութիւնը կամ բողոքը ընդունելու ըլլայ, նոր խնամակալ մը կը կարգէ: Չընդունելու պարագային, խնդրը որոշման մը յանգեցնելու համար, տեղեկագրով նախնական դատարան կը յղէ:

Յօդ. 373 — Այն խնամակալը որ հրաժարած է, և կամ խնամակալութեանը դէմ բողոքուած է, մինչև

Առժամեայ մա- յաջորդին ընտրութիւնը՝ ստիպուած է պարտականութեանը: Թիւնը չարունակելու, (տես յօդ. 435):

Յօդ. 374 — Նախնական դատարանը, թէ խնամակալին և թէ հաշտարար դատարանին, իր որոշումը կը հաղորդէ:

Որոշում:

Եթէ խնամակալին պատճառաբանութիւնը ընդունելի նկատուի, հաշտարար դատարանը՝ իսկոյն նոր խնամակալ մը կը կարգէ:

Յօդ. 375 — Երբ անուանումը վերջնական հանգամանք ստանայ, հաշտարար դատարանին կողմէ, խնամակալին՝ փոխանցման գործողութիւնը՝ իսկոյն կը կատարուի:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

(Գալերմի, De la curatelle)

Անուանման պատճառները: Ներկայացնել:

Յօդ. 376 — Հաշտարար դատարանը, հետեւեալ պայմաններուն մէջ և օրէնքով նախատեսուած խնդիրներուն համար շահագործողներուն խնդրագրին վրայ, կամ ուղղակի, հոգատար (գալերմ, curatelle) կ'անուանէ (տես յօդ. 298):

1 — Այն չափահաս անձը որ հիւանդութեան, կամ բացակայութեան և կամ ասոնց նման ո'ր և է պատճառաւ ստիպողական մէկ գործը երբ անձամբ չի կարենայ կարգադրել և ներկայացուցիչ մ'ըն ալ չի կարենայ անուանել:

2 — Գործի մը մէջ, երբ օրինաւոր ներկայացուցիչին չափը անչափահասին կամ արգիլեալին չափուն հետ հակառակ գտնուի:

3 — Երբ օրինաւոր ներկայացուցիչը արգելիչ պատճառ մը ունենայ (տես յօդ. 402):

Գոյքերուն մատակարարութիւնը: Յօդ. 377 — Հաշտարար դատարանը, մատակարարութիւնը ո'չ մէկուն պատկանող գոյքերուն հանդէս տալով անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ընելու, մասնաւորաբար հետեւեալ խնդիրներու մէջ հոգատար կարգելու պարտաւոր է:

1 — Երբ, մէկը՝ երկար ատեն (*) բացակայ ըլլայ

(*) Երկար ատեն, որքան: Ներկայ օրէնքով, ասիկայ դատարանին զեմասման ձգուած է: Նախկին, աստուածապետական դուքսան համաձայն, որքան ատեն որ բացակային համար դատարանէն որոշում մը չ'առնուէր, միշտ ողջ կը նկատուէր: Հետեւաբար, այդ բացակային գոյքեր անվթար կը պահուէր, եւ դատարանին կողմէ վստահելի, պարկեշտ, փութաւոր եւ կարող հոգատար մը կը կարգուէր:

Բացակայ զեմուողը մեռած նկատուելուն համար, պէտք էր որ ինքնուն տարեկանը անցած ըլլար: Ոմանց կարծիքով ալ, 120, 110, 100 տարեկան ըլլալու էր:

Երբ վկանեմով մահը հաստատուած ըլլար, տարիքը նկատելի չ'էր առնուէր:

և գտնուած վայրն ալ անձանթ մնայ.

2 — Երբ, խնամակալ անուանելու պէտքը չ'ըլլայ և անիկա իր գոյքերը անձամբ մատակարարելու, կամ այդ մասին փոխանորդ մը կարգելու անկարող ըլլայ:

3 — Երբ, թողօնի (թերեք, succession) մը իրաւունքները տակաւին անորոշ մնացած ըլլան, կամ սաղմի մը շահերուն պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ նկատուի:

4 — Երբ, ընկերակցութեան (նեմի'յէք, corporation) կամ հիմնարկութեան մը կազմակերպութիւնը թերի ըլլայ. և մատակարարութեան ուրիշ ձեւ մ'ալ ապահովուած չ'ըլլայ:

5 — Երբ, բարեգործական նպատակաւ, կամ հանրային օգտին համար, հասարակութենէն հաւաքուած գրամները մատակարարելու և ծախսելու ձեւը՝ չէ՛ ապահովուած (տես յօդ. 403):

Յօդ. 378 — Ամէն չափահաս անձին կրնայ հոգատար կարգուիլ, երբ զա'յն պահանջէ, և արգելքի (հանք, interdiction) պատճառներէն մէկուն կամաւէն թարկուի (տես յօդ. 358):

Յօդ. 379 — Այն չափահասը, որուն արգիլման համար բաւարար պատճառներ գոյութիւն չ'են ունեցած, սակայն, քաղաքային իրաւունքները գործադրելու իրաւասութենէն մասամբ զրկուիլը՝ իր շահերուն նպաստաւոր նկատուած է, հետեւեալ խնդիրներուն մէջ կարծիքը առնուելու համար, խորհրդական (միւլեալիք, conseil légal) մը կը կարգուի (*):

1 — Պաշտպանութեան և հաշտութեան:

2 — Անշարժ գոյքերուն առ ու ծախին և անոնց վրայ գրաւի և ուրիշ նման իրաւունքի մը հաստատութեան:

3 — Արժեթուղթերու առուծախին և գրաւի դնելուն:

(*) 403-րդ յօդուածին տրամադրութիւնը ներկայ պարագաներու մէջ չի կրնար գործադրուիլ, այն նկատմամբ թէ խորհրդականը եճ-բակային կամ դատարանին հաւանութեան պէտք չ'ունի:

4 — Մատակարարութեան սովորական պէտքերէն զատ՝ չինութեան .

5 — Փոխատուութեան և փոխառութեան .

6 — Դրամագլուխը առնելու .

7 — Նուիրելու .

8 — Փոխանակագնի (փափիո, *change*) յտնձնարարութիւն ստանձնելու .

9 — Երաշխաւորելու՝ համար :

Այս կերպով, քաղաքային իրաւունքները գործադրելու իրաւասութենէն մասամբ զրկուած անձը, գոյքերը մատակարարելու իրաւունքէն ալ կրնայ զրկուիլ . միայն թէ, եկամուտներէն կրնայ իր ուզած ձեւով օգտուելու իրաւունքը ունենալ (տես յօդ. 421) :

Յօդ. 380 — Հոգատարը, հոգատարութեան տակ առնուելիք անձին՝ բնակավայրին հաշտարար դատարանին կողմէ կը կարգուի :

Իրաւասու մարմինը: Գոյքերու մատակարարութեան պարտականութիւնը ստանձնող հոգատարը, այդ գոյքերուն մեծագոյն մասին մատակարարուած վայրին, կամ ներկայացուող անձին՝ իր բաժինը առած տեղւոյն՝ հաշտարար դատարանին կողմէ կը կարգուի :

Անուանում: Յօդ. 381 — Հոգատարն ալ՝ խնամակալին անուանման համար կիրարկուած ձեւով կը կարգուի (տես յօդ. 355 եւն. , 363 եւն.) :

Հաշտարար դատարանը, եթէ յարմար չի դատէ, հոգատարին անուանումը չի ծանուցանէր :

ՏԱՍՆԵՄԵԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Խնամակալին պարտականութիւնները

(Յր. Քաղ. օրէնք յօդ. 450: Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1793 եւն)

Յօդ. 382 — Խնամակալը՝ երբ պարտականութիւն թիւնը գործադրելու սկսի, հաշտարար դատարանին մէկ ներկայացուցչին ներկայութեան, խնամակալութեան ենթակայ անձին՝ գոյքերուն տոմարը կը պատասխանէ :

Խնամակալութեան ենթակայ անձը՝ եթէ դատելու կարողութիւն ունենայ, տոմարին պատրաստութեան միջոցին՝ կրնայ ինքն ալ ներկայ գտնուիլ : Ի պահանջել հարկին խնամակալին և հաշտարար դատարանին առջարկութեան վրայ, նախնական դատարանը տոմարին պաշտօնապէս պատրաստութիւնը կը հրամայէ, որ՝ պահանջատէրերուն հանդէպ այն ոյժը կ'ունենայ՝ ինչ որ ժառանգութիւնը ընդունելու առթիւ պատրաստուելիք պաշտօնական տոմարը կրնայ ունեցած ըլլալ (տես յօդ. 560, 563, 566 եւն.) :

Յօդ. 373 — Խնամակալութեան ենթակայ անձին գոյքերուն մատակարարութեան համար եթէ անպատեհութիւն մը չ'ըլլայ, արժեթուղթերը, թանկարժէք առարկաները, կարեւոր փաստաթուղթերը, և ասոնց նման ուրիշ բաները, հաշտարար դատարանին հակակշռին՝ ենթակայ ապահով տեղ մը կը դրուի (տես յօդ. 404) :

Շարժումն դոյքե-
րուն ծախուելը:

Յօդ. 484 — Վերոյիշեալ յօդուածին մէջ նշա-
նակուածներէն զատ շարժումն կարասիները, խնամա-
կալութեան ենթակայ անձին չահը եթէ պահանջէ,
հաշտարար դատարանին հրահանգին համաձայն
հրապարակաւ աճուրդով, կամ երկու կողմին հաւա-
նութեամբ կը ծախուի:

Մինչեւ որ ստիպողականութիւն չ'ըլլայ, խնա-
մակալութեան ենթակայ անձին՝ ընտանիքին կամ
իրեն համար մասնաւոր արժէք ունեցող առարկայ-
ները՝ չ'են ծախուիր:

Դրամներու շահա-
դործումը:

Յօդ. 385 — Այն դրամները՝ որոնք խնամակա-
լութեան ենթակայ անձին համար ծախսելու՝ խնամա-
կալը պէտք չէ տեսած, հաշտարար դատարանին կամ
կառավարութեան կողմէ որոշուած ելմտական հաստա-
տութեան մը, տոկոսի փոխարէն իսկոյն փոխ կը
տրուի:

Խնամակալը եթէ դրամները առանց արգիւնքի
մէկ ամիսէ աւելի պահելու ըլլայ, պարտաւոր է տո-
կոսները հատուցանելու:

Փոփոխում:

Յօդ. 386 — Այն պահանջները՝ որոնք բաւարար
ապահովութիւն չ'ունին, հաստատ պահանջի կը վե-
րածուին:

Փոփոխման գործողութիւնը, խնամակալութեան
ենթակայ անձին չահուն համապատասխան ժամանակի
մը մէջ կը կատարուի:

Աւերական ձեռ-
նարկութիւններ:

Յօդ. 387 — Խնամակալութեան ենթակայ՝ ան-
ձին գոյքերը, եթէ՝ արհեստական, առեւտրական և
ուրիշ ձեռնարկութիւններն ալ պարունակելու ըլլայ,
ասոնց հաշուեյարդարութեան կամ յարատեւութեան
համար՝ հաշտարար դատարանը հարկ եղած հրահանգը
կ'ուտայ:

Յօդ. 388 — Անշարժ գոյքերը՝ հաշտարար դա-
տարանին արտօնութեամբ կը ծախուին:

Մինչեւ որ՝ խնամակալութեան ենթակայ անձին
չահերը չի պահանջեն, հաշտարար դատարանը ծախ-
ելու արտօնութիւն չի տար:

Վաճառումը՝ հրապարակային աճուրդով կ'ըլլայ
և վերջնական յանձնումը՝ պէտք է հաշտարար

դատարանի կողմէ վաւերացուած ըլլայ, ինչպէս նաև՝
հարկ է այդ մասին անյապաղ որոշում մը տայ:

Բացառաբար՝ նախնական դատարանին կարգա-
դրութեամբ, վաճառումը երկու կողմին հաւանու-
թեամբ ալ կրնայ ըլլալ:

Յօդ. 389 — Խնամակալը անչափահասին պարե-
նաւորման և կրթութեան կը հոգայ:
Հոգալ և ներկա-
յացնել: Անչափա-
հասը:

Այս մասին, խնամակալը, հօր և մօր վերաբերեալ
իրաւասութիւնը կը գործադրէ. բացի այն տրամա-
դրութիւններէն, որոնցմով, խնամակալութեան պաշ-
տօնատեղերը իրաւունք ունին միջամտելու (տես յօդ.
262, 405, 406):

(Մոնօր. — Խնամակալութեան պաշտօնատեղերը Ֆր. «autorités de tutelle» էն՝
rf. «վէսայէթ սայրէլէրի» քարգամուած է:

Թրք. Հանրապետութեան վարչական կազմին մէջ, յիշեալ անունով մասնաւոր կազ-
մակերպութիւն չ'ըլլալուն, 405 եւ 406 ռդ յօդուածներով, թէ հաշտարար եւ թէ նախնական
դատարաններուն ակնորդուած է այդ ձեւ քարգամութեամբ):

Արգիւնք:

Յօդ. 390 — Խնամակալը, արգիւնքով կը հովա-
նաւորէ, անձնական գործերուն մէջ անոր կ'օգնէ, և
'ի հարկին հաստատութեան մը մէջ զա'յն կը տեղա-
ւորցնէ (տես յօդ. 405 հատ. 13):

Ներկայացնել:

Ընդհանուր առմամբ:

Յօդ. 391 — Խնամակալը, ընդհանուր գործունէ-
ութեանց մէջ անչափահասին ներկայացուցիչն է,
բաց 'ի այն տրամադրութիւններէն, որոնցմով, խնա-
մակալութեան վարչութիւններուն իրաւունք տրուած
է միջամտելու (տես յօդ. 172, 173, 228, 269, 382,
384, 385, 387, 390, 394, 405, 406, 533):

Յօդ. 392 — Խնամակալը, իր խնամակալութեան
Արգիւնքով գործեր:
ենթակայ անձին գոյքերը՝ չի կրնար նուիրել կամ
«վազֆ» ընել, ինչպէս նաև, չի կրնար անոր հաշւոյն
երաշխաւոր ըլլալ:

Յօդ. 393 — Խնամակալութեան ենթակայ, բայց՝
դատելու կարողութիւն ունեցող և առնուազն տասնը-
վեց տարեկան եղող անձին, գոյքերուն մատակարար-

խնամակալութեան ութեան վերաբերեալ կարեւոր գործունէութեանց, ենթակայ անձին մէջ, կարելի եղածին չափ, կարծիքը կ'առնուի:

Եթէ՝ խնամակալութեան ենթակայ անձին կարծիքը նոյն իսկ առնուած ըլլայ, խնամակալը պատասխանատուութենէ չ'ազատիր (տես յօդ. 409 եւն. 436):

Յօդ. 394 — Խնամակալութեան ենթակայ, և դատելու կարող անձը, խնամակալին որոշ կամ լռելեայն հաւանութեամբ, և կամ բացորոշ արտօնութեամբ, կրնայ պարտականութիւն մը ստանձնել կամ իրաւունքէ մը հրաժարիլ (տես յօդ. 269, 449):

Անչափահասին գործունէութիւնը, Արտօնութիւն:

Միւս կողմին՝ անձամբ և կամ իր պահանջումով դատարանին կողմէ որոշուելիք յարմար պայմանաժամի մը մէջ, խնամակալը եթէ արտօնութիւն չի տայ, այդ գործը անվաւեր կ'ըլլայ:

Յօդ. 395 — Եթէ՝ խնամակալի կողմէ արտօնութիւն տրուած չ'ըլլայ, երկու կողմէրէն ամէն մէկը, տուածը ետ կրնայ պահանջել:

Հաւանութեան չ'գոյութիւն:

Ամէն պարագայի տակ, խնամակալութեան ենթակայ անձը, միայն՝ օգտուած չափով, կամ մինչև վերադառնուելու թուականը գոյքերուն վրայ գոյացած աւելիով, և կամ չարամտութեամբ ձեռքէ հանած քանակութիւնով՝ պատասխանատու է:

Խնամակալութեան ենթակայ անձը, ճշմարտութեան հակառակ ըլլալով, եթէ ինքզինքը կարող ցոյց տուած ըլլայ, ուրիշին պատճառած վնասին պատասխանատու է:

(Մանօթ. — Ֆր. « envers les tiers » թրփ. « Պաշտօնաւոր » բարգմանուած է: Իսկ Գերմ. բնագրին մէջ «envers l'autre partie» «միւս կողմին հանդէպ» ըսուած է:)

Յօդ. 396 — Խնամակալութեան ենթակայ այն անձը, որուն՝ արուեստ կամ արհեստով մը զբաղման խնամակալութեան համար, հաշտարար դատարանին կողմէ որոշապէս ենթակայ անձերուն կամ լռելեայն արտօնութիւն տրուած է, այս արուեստ արուեստ ու արհեստը:

ու արհեստին անհրաժեշտ եղող ամէն գործերը կըրնայ կատարել, և այս գործունէութեանը համար ալ ամբողջ գոյքերով պատասխանատու է:

Յօդ. 397 — Խնամակալը, խնամակալութեան ենթակայ անձին գոյքերը, ժրաջան տնօրէնի մը պէս

Գոյքերու մատակարարէ (տես յօդ. 404, 533):

կարարարութիւն:

Խնամակալը, հաշտարար դատարանին որոշած ախնամակալին պարտեններուն մէջ, և գոնէ տարին (*) մէկ անգամ, տակաւութիւնները, դատարանի ներկայացուելու համար, պարտաւոր է հաշիւ բռնելու, (տես յօդ. 407):

Դատելու կարողութիւն ունեցող և առնուազն տասնըւեք տարեկան եղող՝ խնամակալութեան ենթակայ անձը՝ հաշիւներու քննութեան միջոցին, կարելի եղածին չափ, կրնայ ներկայ գտնուիլ (տես յօդ. 394, 407, 433, 434):

Խնամակալութեան ենթակայ անձին ձգուած գոյքերը:

Յօդ. 398 — Խնամակալութեան ենթակայ անձը, իր տրամադրութեան ձգուած և խնամակալին արտօնութեամբ աշխատելով չ'հաճո՞ գոյքերը, իրաւունք ունի անձնապէս մատակարարելու:

Խնամակալութեան պայմանաժամը:

Յօդ. 399 — Խնամակալութիւնը, սովորաբար չորս (*) տարուան համար կը յանձնուի (տես. յօդ. 375, 424):

Չորս տարին լրանալուն, խնամակալը կրնայ հրաժարիլ:

Յօդ. 400 — Խնամակալը, խնամակալութեան ենթակայ անձին գոյքերէն՝ իրաւունք ունի վարձք առնելու:

Խնամակալին վարձքը:

Այս վարձքը, ամէն մէկ հաշուետուութեան շրջանին, խնամակալին կատարած աշխատութեան և խնամակալութեանը ներքե գտնուող անձին եկամուտին համեմատ, հաշտարար դատարանին կողմէ կը գնահատուի:

(*) Ֆր. բնագրին մէջ երկու տարին անգամ մը:

(**) Զուիցերիական օրէնքին մէջ երկու տարի: Իսկ, միւս երկու տարին ալ խնամակալին պարզ հաւանութեամբ կրնայ շարունակուիլ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հոգատարին պարսականութիւնները

Հոգատարութեան
էութիւնը:

Յօդ. 401 — Այն անձերը, որոնց շահերուն համար հոգատար մը կարգուած է, վերապահած են իրենց քաղաքային իրաւունքներէն օգտուելու իրաւասութիւնը. բաց 'ի այն տրամադրութենէն, որով օրինաւոր խորհրդականին մասնակցութեան կը վերաբերի (տես յօդ. 376, 379):

Հոգատարութեան ժամանակամիջոցը և հոգատարին տրուելիք վարձքին քանակը, հաշտարար դատարարին կողմէ կ'որոշուի (տես յօդ. 399, 400):

Հոգատարութեան
չարժաւիթը: Մասնաւոր
հոգատարութիւն:

Յօդ. 402 — Որոշ գործի մը համար կարգուած հոգատարը, հաշտարար դատարանին հրահանգին համաձայն այդ գործը կը կարգադրէ:

Յօդ. 403 — Գոյքերուն հսկողութեան կամ մատակարարութեան պաշտօն ունեցող հոգատարը, միայն հարկ եղած վարչական և պահպանութեան գործերով կրնայ զբաղիլ (տես յօդ. 377):

Հոգատարին կողմէ ուրիշ միջոցներուն գործադրութիւնը, ներկայացուող տնձին հաւանութենէն, եւ կարարութիւն: եթէ հաւանութիւն տալու կարողութիւն չ'ունենայ՝ հաշտարար դատարանին արտօնութենէն կախում ունի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Խնամակալական պաշտօնասանց միջամտութեան իրաւունքները

Յօդ. 404 — Խնամակալին գործունէութեան դէմ, դատելու կարողութեան տէր և սակայն խնամակալութեան ենթակայ անձը, և ո'ր և է շահագրգռուող մէկը, կրնայ հաշտարար դատարանին բողոքել (տես յօդ. 91):

Բողոք:

Հաշտարար դատարանին որոշման դէմ, զեկուցման թուականէն մինչեւ տասը օր, հիմնական դատարանին կրնայ բողոքուիլ (տես յօդ. 347):

Յօդ. 405 — Հետեւեալ խնդիրներու մէջ հաշտարար դատարանին արտօնութիւնը անհրաժեշտ է:

1 — Անշարժ գոյքին առ ու ծախք, գրաւի դնելը, և ուրիշ նման իրաւունքի մը հաստատութիւնը (տես յօդ. 388):

2 — Առ հասարակ գործածելու և մատակարարելու պէտքերէն զատ շարժուն գոյքերուն առ ու ծախք:

3 — Առ հասարակ մատակարարելու պէտքերէն զատ շինութիւնները:

4 — Փոխատուութիւն և փոխառութիւն:

5 — Փոխանակութեան յանձնառութիւններ ըստանձնել:

Հաշտարար դատարանին կողմէ: 6 — Մէկ տարիէն աւելի պայմանաժամով հող, և երեք տարիէն կամ աւելի պայմանաժամով կալուած՝ վարձու տալ և վարձու առնել:

7 — Խնամակալութեան ենթակայ անձին՝ արուեստ կամ արհեստով մը զբաղելու արտօնութիւնը (տես յօդ. 396):

8 — Խնամակալին կողմէ, անմիջապէս կիրարկուիլը անհրաժեշտ եղող առժամեայ միջոցներէն զատ:

օրինաւոր ընդդիմութիւն, հաշտութիւն, իրաւարարութիւն և «գոնգորտաթո» յի ստորագրութիւնը:

9 — Ամուսնական պայմանագրութիւն կնքել և ժառանգութեան բաժանում (տես յօդ. 173, 586):

10 — Պարտքերու վճարման անկարողութիւնը յայտարարել:

11 — Խնամակալութեան ենթակայ անձին կեանքին վրայ ապահովագրութիւն կնքել:

12 — Աշակերտութեան (չըրագլըֆ, *apprentissage*) պայմանագրութիւն կնքել:

13 — Խնամակալութեան ենթակայ անձը կրթարան մը և կամ բարեգործական հաստատութեան մը մէջ դնել:

Հիմնական դատարանին կողմէ:

14 — Խնամակալութեան ենթակայ անձին նոր բնակավայր մը հաստատել (տես յօդ. 171, 226, 228, 271, 362, 390):

Յօդ. 406 — Հետեւեալ խնդիրներուն համար, հաշտարար դատարանին արտօնութիւնը առնուելէն վերջը, հիմնական (ասլիյէ) դատարանին ալ արտօնութիւնը առնել անհրաժեշտ է:

1 — Խնամակալութեան ենթակայ անձի մը որդեգիր ըլլալը, կամ ուրիշ մէկը որդեգիր առնելը (տես յօդ. 253):

2 — Քաղաքացիական իրաւունքին ստացումը, կամ անկէ հրաժարիլը:

3 — Տնտեսական նախաձեռնութիւն մը ստանձնելը, կամ հաշուեյարդարութիւնը, և խնամակալութեան ենթակայ անձին անհատական պատասխանատուութիւնը հրաւիրող կամ կարեւոր դրամագլուխ յատկացնելու ստիպման տակ եղող՝ ընկերութեան մը մասնակցիլը:

4 — Յկեանս թոշակ կամ եկամուտ տալու, և կամ ցկեանս պարենաւորելու համար պայմանագրութիւն կնքել:

5 — Ժառանգութիւն ընդունիլ, կամ մերժել, և կամ ժառանգական պայմանագրութիւն մը կնքել (տես յօդ. 474, 492, 545):

6 — Անչափահասին արտօնուիլը:

7 — Խնամակալին և խնամակալութեան ենթակայ անձին միջև կնքուած պայմանագրութիւններուն վաւերացումը, (տես յօդ. 254, 349, 352, 374, 382, 388):

(Ծանօթ. — 405 եւ 406-րդ յօդուածները, խնամակալական խնդիրներու նկատմամբ մասնաւոր կարեւորութիւն ունին. որոնց մէջ ցոյց տրուած իրաւասութիւնը եթէ խնամակալը առանց արտօնութեան գործադրէ կամ գործադրութեան վերջը չի կարենայ վաւերացնել օտ, թէ՛ պատասխանատու կը մնայ եւ թէ գործունէութիւնը անվաւեր կը համարուի.)

Տեղեկագիր և հաշիւներու քննութիւն:

Յօդ. 407 — Հաշտարար դատարանը, որոշ տեւեներու մէջ խնամակալին տուած տեղեկագիր և հաշիւները կը քննէ, և եթէ հարկ տեսնայ՝ կը հրամայէ դանոնք ամբողջացնելու և սրբագրելու (տես յօդ. 397):

Հաշտարար դատարանը, տեղեկագիր եւ հաշիւները կ'ընդունի կամ կը մերժէ, և ի հարկին խնամակալութեան ենթակայ անձին շահուն համար պէտք եղած միջոցները կը գործադրէ (տես յօդ. 427):

Արտօնութեան չ'գոյութիւն:

Յօդ. 408 — Այն դործերը, որոնց համար օրէնքով անհրաժեշտ արտօնութիւնը հաշտարար դատարանէն չէ առնուած, խնամակալութեան ենթակայ անձին հանդէպ՝ առանց խնամակալին հաւանութեան եղած գործերուն հետեւանքը կ'ունենայ (տես յօդ. 394, 395, 405, 406):

ՋՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԽՆԱՄԱԿԱԿԱՆ մարմիններուն պատճախանութիւնը

Յօդ. 409 — Խնամակալը՝ և խնամակալական մարմինները, իրենց պարտականութեանց գործադրութեան մէջ, չրջահայեաց տնօրէնի մը պէս վարուելու պարտաւոր են:

Իրենց կողմէ դիտմամբ կամ անհոգութեամբ յառաջ եկած վնասներէն պատասխանատու են (տես յօդ. 393):

Յօդ. 410 — Այն վնասները, որոնք՝ խնամակալի և խնամակալական մարմիններու կողմէ չեն կրնար վճարուիլ, պետական գանձը կը հատուցանէ զանոնք:

Յօդ. 411 — Խնամակալական մարմիններուն՝ Անդամներու պապատասխանատու եղած ամէն մէկ անդամը, մինչեւ տասխանատուութեանը չի հաստատէ թէ՛ գոյացած վնասը իր թերութեան պայմանները, նէն յառաջ եկած չէ, պարտաւոր է հատուցանելու զայն, և ամէն մէկը իր բաժինովը պատասխանատու է:

Յօդ. 412 — Եթէ՝ խնամակալը և հաշտարար դատաւորը միասին պատասխանատու ըլլան, հաշտարար դատաւորը ստիպուած է հատուցանելու այն վնասը, զոր խնամակալը կարող չէ վճարելու:

Եթէ՝ հիմնական դատարանի մարմինը, հաշտարար դատաւորին հետ պատասխանատու ըլլան, պարտաւոր են հատուցանելու այն վնասը, զոր հաշտարար դատաւորը չի կրնար վճարել:

Անոնք որ պարտաւոր են նենգութեամբ գոյացած վնասը հատուցանելու, ուղղակի և փոխադարձ երաշխաւորութեամբ պատասխանատու են:

Յօդ. 413 — Խնամակալի, խնամակալական մարմիններու, և պետական գանձուն դէմ յարուցուած քառասունամեկ օրէկ հատուցման դատերը, պարզ վնասներու դատութեան դատը տես տեղը տեսնող դատարաններու կողմէ կը դատուին:

Հիմնական դատարանի մարմինը հետ առնչութիւն ունեցող հատուցման դատերը, մօտակայ ուրիշ հիմնական դատարանը կը յղուի:

Այս տեսակ պատասխանատուութեան վերաբերեալ դատերը, վարչական պաշտօնատուներու կողմէ նախնական քննութեան պէտք չունին:

ՏԱՍՆԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Խնամակալութեան վերջաւորութիւնը

Ա.Ռ.Ա.ՋԻՆ Մ.Ա.Ս

Անչափահասութեան եւ արգիլեալ վիճակին լրացալը

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 469 եւն. : Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1882 եւն. :)

Յօդ. 414 — Անչափահասին համար անուանուած խնամակալութիւնը, չափահասութեան տարիքով (*), կամ դատաւորին տուած չափահասութեան որոշումով՝ վերջ կը դնայ:

Հիմնական դատարանը, երբ՝ չափահասութեան որոշում տալու ըլլայ, խնամակալութեան վերջաւորութեան թուականը հաստատելով, որոշումը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ:

Յօդ. 415 — Ազատութենէ զրկուելու պատիժով մը դատապարտուած անձին վրայ դրուած խնամակալութիւնը, բանտարկութեան վերջանալուն կը լրանայ (տես յօդ. 357):

Առժամապէս կամ պայմանով մը ազատ ձգուած բանտարկեալը խնամակալութեան տակ կը մնայ:

Յօդ. 416 — Ուրիշ անձերու վրայ դրուած խնամակալութիւնը, հիմնական դատարանի կողմէ ջնջուելով կը վերջանայ:

Արգիլման (հանր, *interdit*) պատճառները անհետանալուն պէս, հիմնական դատարանը պարտաւոր է արգելքը ջնջելու:

Թէ արգիլեալը եւ թէ՛ ամէն անոնք որ արգիլեալին հետ առնչութիւն ունին, կրնան արգիլման ջնջումը պահանջել:

(*) 18 տարեկանը լրացնելով կամ ամուսնանալով (յօդ. 11)

Յօդ. 417 — Արգիլումը եթէ ծանուցուած ըլլայ, ջնջումն ալ կը ծանուցուի (տես յօդ. 360)

Քաղաքային իրաւանց գործադրութեան վերահաստատումը, յիշեալ ծանուցումէն կախում չունի:

Յօդ. 418 — Մտագարութեան կամ խելքի տկարութեան պատճառաւ դրուած արգելքի որոշումը ջնջելու համար, պէտք է փորձագէտներու տեղեկագրով հաստատուած ըլլայ թէ արգելքի մասին պատճառ մը չէ մնացած (տես յօդ. 355, 359):

Յօդ. 419 — Մսխումի, ալքոլամոլութեան, անբարոյութեան, կամ անվարչադիտութեան պատճառաւ արգիլեալ անձերը, եթէ՛ իրենց արգիլման պատճառ եղած դէպքին համար, առ նուազն մէկ տարւադիտութեան պատճառ մէջ ու է բողոքի տեղի տուած չըլլան, այդ մասին արգիլման ջնջումը կրնան պահանջել (տես յօդ. 356, 359):

Յօդ. 420 — Խնամակալութեան ենթակայ անձին խնդրագրին վրայ տրուած արգիլման որոշումը, միմիայն այդ արգելքին հիմ կազմող պատճառին անհետացմամբ կը ջնջուի (տես յօդ. 358):

Յօդ. 421 — Հոգատարին (գալերմ, *curatelle*) խնամակալութիւնը կը դադրի այն գործերուն աւարտումով՝ որոնց համար ինքը կարգուած է (տես յօդ. 376):

Գոյքի մը մատակարարութեան վերաբերեալ խնամակալութիւնը, հոգատարին անուանման համար եղած չարժաոյթին անհետացմամբ, և հոգատարին պաշտօնին վերջ տալով կ'աւարտի (տես յօդ. 377):

Օրէնսգէտ խորհրդականի վերաբերեալ խնամակալութիւնը, հիմնական դատարանի որոշմամբ կը լրանայ:

Արգելքի ջնջման մասին եղած տրամադրութիւնները՝ հոս ալ գործադրելի են (տես յօդ. 379, 416):

Յօդ. 422 — Եթէ՛ հոգատարին անուանումը ծանուցուած ըլլայ, կամ հաշտարար դատաւորը եթէ՛ յարմար տեսնայ, այս մասին խնամակալութեան լրացած ըլլալը՝ պաշտօնապէս կը ծանուցուի (տես յօդ. 381):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Խնամակալութեան հանգամանքին դադարումը

Քաղ. երաւունք- Յօդ. 423 — Խնամակալութեան հանգամանքը, ներքին գործադրութեան խնամակալին մահուամբ, կամ քաղաքային իրաւանց թիւնը կորսնցնելու մահ, գործադրութեան զրկումով կը դադարի:

(Ծանօթ. — Սեանկուքիւնը, նախապէս Զուիցեքեական օրէնքին նախագիծերով ինքնին «դադարման» պատճառ ցոյց տուած էր, Սակայն Քաղ. օրէնքը իրեն «պատճառանկութեան» պատճառ նկատու է զայն (տես յօդ. 427):

Խնամակալութեան պայմանաժամին Յօդ. 424 — Խնամակալութեան հանգամանքը, եթէ երկարաձգուած չէ, պայմանաժամը լրանալով չ'երկարաձգուիլը, Որոշ չըջանին լրացադրած կ'ըլլայ (տես յօդ. 415):

Յօդ. 425 — Խնամակալը՝ եթէ անկարողութեան կամ խնամակալութեան հետ ներհակ հանդիսացող Անկարողութիւն պատճառի մը գոյութեան պարագային պարտաւոր է հրաժարելու (տես յօդ. 368):

Որքան ատեն որ արտաքոյ կարգի խնդիր մը չըլլայ, եթէ նոյն իսկ օրինաւոր չըմեղացում մըն ալ ունենայ, պայմանաժամը չի լրացած՝ խնամակալը չի կրնար հրաժարիլ (տես յօդ. 267):

Մատակարարութեան շարունակումը: Յօդ. 426 — Մինչեւ որ յաջորդը գործի ձեռնարկէ, խնամակալը պարտաւոր է մատակարարական անհրաժեշտ գործերը կարգադրելու (տես յօդ. 375, 382):

Յօդ. 427 — Եթէ խնամակալին՝ խնամակալութեան անարժան ընթացքը հասկցուի, կամ պարտականութեան գործադրութեան մէջ զեղծումը և կամ չափազանց անհոգութիւնը տեսնուի, հիմնական դատարանի կողմէ պաշտօնանկ կ'ըլլայ (տես յօդ. 368, 409 և ն.):

Այս տրամադրութիւնը գործադրելի է նաև այն

խնամակալին հանդէպ, որ պարտքերը վճարելու անկարող է:

Հաշտարար դատաւորը, երբ տեսնայ թէ, խնամակալութեան ենթակայ անձին չհանրը վտանգուելու վրայ են, իր պարտականութիւնը պատշաճ կերպով չի գործադրող խնամակալը — նոյն իսկ ուրիշ թերութիւն մըն ալ չունենայ —, կրնայ պաշտօնանկ ընել (տես յօդ. 409, 436):

Պաշտօնանկութեան եղանակը: Յօդ. 428 — Խնամակալութեան ենթակայ և դատաւորը տեսնելով անձը, ինչպէս նաև շահագրգրող ամէն ինքնագրով և պաշտօնանկ, կրնան խնամակալին պաշտօնանկութիւնը տօնապէս պահանջել:

Պաշտօնանկութեան չարժանիքին գոյութեան՝ երբ հաշտարար դատաւորը ուրիշ միջոցաւ անգիշտաւորու ըլլայ, պարտաւոր է խնամակալը պաշտօնանկ ընելու:

Յօդ. 429 — Հիմնական դատարանը, մի միայն յետ քննութեան, և խնամակալը ունենդրելէն վերջը՝ կրնայ պաշտօնանկութեան որոշումը տալ:

Քննութիւն և կարգապահութեան ի. Յօդ. 430 — Եթէ յետաձգման մէջ վտանգ մը տեսնուի, հաշտարար դատարանը՝ կրնայ խնամակալը անժամայէս դադարեցնել, ի հարկին բանտարկել և իր գոյքերը արգելքի (հանգ, séquestre) տակ առնել:

Յօդ. 431 — Հաշտարար դատարանը, պաշտօնանկութեան և կարգապահութեան պատիժէն դատ, խնամակալութեան ենթակայ անձին չհանու համար, պարտաւոր է հարկ եղած միջոցները տնօրինելու:

Յօդ. 432 — Հաշտարար դատարանի որոշման դէմ, հիմնական դատարանին կրնայ բողոքուիլ (տես յօդ. 404):

Բողոք:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Խնամակալութեան վերջաւորութեամբ յառաջ եկած սրամադրութիւններ

Վերջնական հա-
շիւ: Գոյքերուն
յանձնումը:

Յօդ. 433 — Խնամակալութիւնը լրացած խնա-
մակալը, մատակարարութեան վերաբերեալ տեղեկա-
գիրը, և վերջնական հաշիւը, հաշտարար դատաւորին
յանձնելու, և գոյքերն ալ, խնամակալութեան են-
թակայ անձին, կամ ժառանգորդներուն, և կամ նոր
խնամակալին տրամադրութեան տակ ձգելու՝ պարտա-
ւոր է (տես յօդ. 423):

Տեղեկագիր և
հաշիւներու քննու-
թիւն:

Յօդ. 434 — Սոյն տեղեկագիրը և վերջնական
հաշիւը, որոշ ատեններու մէջ տրուած տեղեկագիրնե-
րու և հաշիւներու համար եղած ձեւակերպութեանց
համաձայն, հաշտարար դատաւորին կողմէ կը քննուի
և կը վաւերացուի (տես յօդ. 397, 407):

Յօդ. 435 — Տեղեկագիրը և վերջնական հաշիւը
վաւերացուելէն, և խնամակալութեան ենթակայ անձը
կամ ժառանգորդները և կամ նոր խնամակալը գոյ-
քերը առնելէն վերջը, հաշտարար դատաւորը՝ խնամա-
կալին պաշտօնին վերջ կ'ուտայ:

Խնամակալին պաշ-
տօնին վերջ տրուելը

Վերջնական հաշիւը, խնամակալութեան ենթա-
կայ անձին ժառանգորդներուն կամ նոր խնամակալին
կը ղեկուցուի, և ասով, պատասխանատուութեան դա-
տերուն վերաբերեալ տրամադրութեանց մասին, իրենց
ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի (տես յօդ. 409 և 436):

Այս ղեկուցումով կը յայտարարուի նաև թէ, խնա-
մակալին պաշտօնը վերջ գտած և վերջնական հաշիւն
ալ ընդունուած ըլլալու որոշումը տրուած է:

Յօդ. 436 — Խնամակալին պատասխանատուու-
թեան, կամ խնամակալութեան մարմնոյ անդամնե-
րուն ուղղակի պատասխանատուութեան վերաբերեալ

Պատասխանատուութեանց ժամանցման շրջանը, վերջ-
թեան դատը: Պարզ նական հաշուոյն ներկայացուած թուականէն՝ մէկ
ժամանցում (միւսուր տարի է:
զէման, prescription)

Ուղղակի վնասուց հատուցման պատասխանատու-
թիւն չ'ունենալով հանդերձ, միմիայն վնասին չի կա-
րենալ վճարուելիք քանակով պատասխանատու եղող
խնամակալական մարմնոյ անդամներուն, և պետական
գանձին դէմ յարուցուելիք դատավարութեանց ժա-
մանցումը, առաջին աստիճանի պատասխանատու
եղողներուն՝ վնասը վճարելու անկարողութիւննին
ստուգուած թուականէն՝ մէկ տարի է:

Մինչեւ որ խնամակալութեան ենթակայ անձը՝
խնամակալութենէն չ'ազատուի, խնամակալական
մարմնոյ անդամներուն և պետական գանձին դէմ
յարուցուելիք դատերը ժամանցման չ'են ենթար-
կուիր:

Յօդ. 437 — Հաշիւներու սխալման վերաբերեալ
կամ պարզ ժամանցման սկսելէն առաջ գիտցուիլը
անկարելի եղող պատճառի մը համար, պատասխանա-
տուութեան դատերը, դատավարութեան շարժառի-
թին երեւան ելած թուականէն մէկ տարի անցնելէ
յետոյ անլսելի կը մնան:

Արտաքոյ կարգի
ժամանցում:

Ամէն պարագայի տակ, պարզ ժամանցման սկսած
թուականէն՝ տասը տարի վերջը դատավարութեան
իրաւունքը կ'ոչնչանայ:

Եթէ հանրային իրաւանց (հուզուզը ումուլիե,
action publique) դատին ժամանցումը, անհատական
իրաւանց (հուզուզը քախսիյե, action civile) դատին
ժամանցումէն աւելի ըլլայ, ոճիր համարուած դէպքի
մը մասին յարուցուելիք պատասխանատուութեան դա-
տին ժամանցումն ալ՝ հանրային իրաւանց դատին
ժամանցման ենթակայ կ'ըլլայ:

Խնամակալութեան
ենթակայ անձին

Յօդ. 438 — Խնամակալութեան ենթակայ ան-
ձին, խնամակալէն, կամ խնամակալական մարմնոյ
առանձնաշնորհումը անդամներէն ունեցած առնելիքը՝ առանձնաշնորհեալ
(իմրիեազը, privilegiée) պահանջ է:

Ծանոթ. — Պարսկանութեան օրէնքին (պարսկար գանունը, *code des ablignations*) վերջին 544-րդ յօդուածին մէջ քուած է քէ. «նեկայ օրէնքը, յարակից վրիպակներու ցանկով ընդունուած է»: Այդ ցանկին մէջ ալ, նեկայ օրէնքին 92 եւ 112-րդ յօդուածները աւելորդ համարուած եւ ջնջուած են:

Ուրեմն, ամուսնութեան արգելիչ պատճառները վերցած ըլլալով, արեւակցական կամ խնամիական արգելի սահմանը, դատաւորին եւ ամուսնութեան պատշոնեային գնահատման ձգուած է:

Անուսնութեան պարագային գաւառներ կամ ամուսնացնող պատշոնեան, աւելի արդարութեան մօտեցած կ'ըլլան երբ նկատի առնեն ամուսնացող զոյգերուն պատկանած համայնքին բարեքը ու սովորութիւնները, եւ այնպէս որոշման յանգեցնեն՝ այդ կենսական հարցը:

Չոր օրինակ, իսլամներու մէջ կաթնեղբայրին՝ կաթնքոյրի հետ ամուսնութիւնը արգիւտուած է: Սննդայական իրաւունքները (բրտա', رضاء) յոյժ նուիրական են իրենց մէջ: Ինչպէս որ, յիշեալ ջնջուած 92 եւ 112-րդ յօդուածներուն մէջ աւելցուած էր այդ տեսակ տրամադրութիւններ:

Արդ, բանի որ օրէնքով բացորոտ արգիլիչ տրամադրութիւններ այժմ չի' կան, որ տուր հիմունքներու յարմար եւ լաւագոյն միջոցն է, իսկամ — ինչպէս նաեւ միւս — համայնքներուն սովորութեանց համաձայն արգիլեալ ամուսնութիւններ չ'արտօնել:

Նոյնպէս ալ, 292-րդ յօդուածին մէջ յիշուած «իրարու հետ ամուսնութիւններն արգիլուած» պարբերութիւնը, նկատելով որ՝ օրինական որոշ տրամադրութեան մը չի յենուր, լուծման յարմարագոյն եղանակն է՝ դատաւորին կողմէ վերոյիշեալ ձեւով գնահատուելով որոշման մը յանգեցնել զա'յն:

Վ Ե Ր Ձ

Ընտանեկան իրաւանց վերաբերեալ քրք. քաղ. օրէնքին
երկրորդ գրքին:

ՆԱԽԱԲԱՆ

Քրք. քաղ. օրէնքին երկրորդ գիրքը, որ կը զտնուի այս գիրքին առընթեր. կը բովանդակէ ժառանգութեան իրաւունքներուն սիրանալիք անձներուն օրինական հանգամանքը եւ գրեթէ հիմը կը կազմէ ասկէ վերջը ցոյց տրուելիք տրամադրութեանց:

Չոր օրինակ, նկատելով որ. ընտանիքի մը ունեցած տղաները, 1. — հարազատ. 2. — նախ քան ամուսնութեան ունեցած գաւակներն (յօդ. 247-252). 3 — հոգեզաւակ կամ որդեգիր (յօդ. 253-258) 4 — անհարազատ կամ ապօրէն գաւակ (*enfant naturel*) յօդ. 290 Յ14) կրնայ ըլլալ, ասոնց ժառանգական իրաւունքը կարենալ հետեւու համար, օրինական միջոցները որո'նք են:

Ասիկա հասկնալէ վերջը. կը դիմենք երրորդ գիրքին:

Քրք. քաղ. օրէնքին ժառանգական գիրքին մէջ ալ կան այնպիսի իրաւունքներ, որոնք՝ նախկին օրէնքներու մէջ գոյութիւն չ'ունեին:

Քողոցին (*թէրիթէ. succession*) մէջ զտնուելիք տարժուկ կամ անտարժ գոյքեր՝ մեռնողին.

1 — Սեփականութիւնը,

2 — Անտարժ գոյքով՝ ուրիշին հոգեն կամ կալուածէն օգտուելու իրաւունքը (*իրթիթագ հագգը. servitudes foncières*) (քրք. քաղ. օրէնք յօդ. 703—716)

3 — Շարժուն կամ անշարժ գոյքերէն օգտուելու իրաւունքը (*իրթիթագ հագգը. usufruit*), Քրք. քաղ. օրէնք յօդ. 717—753), կրնան ըլլալ:

Այս վերջին հատուածը, նմանութիւն ունի՝ նախապէս ջնջուած «կէսիք»ներու դրութեան հետ:

Հետեւաբար, «իրթիթագ»ի իրաւունքը, անտարժ գոյքի մը վրայ, ուրիշ կալուած կամ հողին ի նպաստ պարտադրուած իրաւունք մ'ըն է: Այնպէս որ, այդ հողը կամ կալուածը գործածելու իրաւունքը ստացող անձին կողմէ՝ իբրեւ սեփականատէր ըլլալիք

կարգադրութեանց, այդ անշարժ գոյքին տեղը՝ պարսաւոր է համակերպելու, կամ ինքը՝ իբրեւ այդ կալուած ու հողին տեղը՝ պարսաւոր է գոյնաւորելու իր սեփականատէրութեան ենթակայ անշարժ գոյքը գործածելի (քր. փաղ. օրենք յօդ. 703) :

«Իրթիֆագի» իրաւունքը, «թափու»ն արձանագրելով կ'ըլլայ (յօդ. 704) :

Իսկ, *օգտուելու իրաւունքը*, շարժուն կամ անշարժ գոյքերու եւայլնի իրաւունքներու վրայ կրնայ ըլլալ (յօդ. 717) :

Շարժուն գոյքի եւ պահանջի վրայ *օգտուելու իրաւունքը*, շարժուն գոյքերուն նպաստաւորեալին յանձնելով, երբ առնելիքի վրայ ըլլայ՝ պահանջը փոխանցելով, եւ անշարժ գոյքի համար ալ՝ «թափու»ն արձանագրելով կ'ըլլայ (յօդ. 718) :

Օգտուելու իրաւունքը՝ նպաստաւորեալին մեղմելովը. երբ ասիկա բարոյական անձ մը ըլլայ՝ այդ հաստատութեան կամ ընկերութեան լուծուելովը կը ջնջուի :

Հարկ է շեշտել քեզ, բարոյական անձին *օգտուելու իրաւունքը*, հարիւր տարիէն աւելի չի կրնար ըլլալ (յօդ. 721) :

Անտառներու եւ հանքերու, առնելիք ու արժեք ունեցողներու համար ալ կրնայ *օգտուելու իրաւունքը* հաստատուիլ (յօդ. 742-747) :

Բնակութեան *իրաւունքը*, ինչպէս մը մեջ նշուելու կամ կալուածին մէկ մասը գրաւելու իրաւունքն է : Այս իրաւունքը՝ ուրիշ չի տրուիր, եւ ժառանգորդին չի փոխանցուիր (յօդ. 748) :

Երրորդ անձի մը՝ ի նպաստ, հողին տակը կամ վրան շինութիւն մը ընել, կամ գնուած շինութիւնը պահելու իրաւասութիւնը տուող «իրթիֆագ» ի իրաւունքը կրնայ հաստատուիլ : Երբ հակառակ պայման մը չի գնուի, այս իրաւունքը՝ ուրիշին կրնայ տրուիլ, եւ ժառանգորդին կրնայ փոխանցուիլ (յօդ. 751) :

Ուրիշին հողին մէջ գնուած շուրի տակին վրայ՝ երբ մէկը *իրաւունք* ունենայ, շուրք առնելու կամ հոսեցնելու անհրաժեշտ արժեքներու համար՝ կրնայ այդ հողին տեղը պարտադրել : Երբ հակառակ պայման

չ'ըլլայ, այս իրաւունքն ալ ուրիշին կրնայ տրուիլ, եւ ժառանգորդներուն կրնայ փոխանցուիլ (յօդ. 752) :

Ահա այդ հաւանականութեանց համար, անհրաժեշտ նկատեցի՝ նախ քան ժառանգութեան գրքին անցնելու՝ վերոյիշեալ բացատրութիւնը տալու :

Երբ, 442 թ. յօդուածին վերջին հաստատման կամ այլոց մէջ հանդիպինք «*օգտուելու իրաւունք*» բառին, ասոր վերաբերեալ օրինական տրամադրութիւնները նշանակուած պիտի գտնուին 717-753 թ. յօդուածներուն մէջ, որոնց եւրոպական մասի համառոտ ակնարկ մը նշեցինք վերեւ, եւ որոնք դուրս կը մնան մեր նիւթէն եւ ներկայ գրկոյքին բովանդակութենէն. որովհետեւ, մեր նպատակը եղած է միայն ժառանգական գրքին բարգմանութեամբ՝ ժառանգութեան բաժինները նշանակել, եւ այդ առթիւ՝ ըստ կարելւոյն՝ օրենքին տարրական ոգին հասկնալի ընել մեր ընթերցողներուն :

ԼՈՒԹՅԻՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Առաջին մաս = Ժառանգորդներ

ՏԱՍՆԸ ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՕՐԻՆԱԽՈՐ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐ

(Յր. Բաղ. օրենք յօդ. 731—773 : Գեր. Բաղ. օրենք 1924—1936 :

Ազգականներ . Յօդ. 439 — Առաջին աստիճանի ժառանգորդները՝ մեծնողին սերունդն է (տես յօդ. 125, 247, 249, 252, 443, 447) :

Տղաքները՝ հաւասար կերպով ժառանգորդներ են : Հանգուցեալէն առաջ մեռած տղաքներուն ներկայացուցիչներն են՝ ամէն աստիճանի վրայ յաջորդաբար ժառանգորդ եղող շառաւիղները (տես յօդ. 475, 545, 551) :

(Ծանօթ. Ազգային Մեծ ժողովէն օրենքը փոխարկուած է հրատարակութեան տրուած տեւն, վերոյիշեալ յօդուածին երկրորդ հասումը մը եւս աւելցուած էր, ինչ որ Զուիցերիական օրենքին մէջ չի կար :

Այդ հասումով բնուած էր թէ. «մեծնողը՝ իր զաւակներուն հետ հայր ու մայրն ալ ձգած ըլլալ, բողոքին օգտուելու իրաւունքէն մէկ քառորդ ծնողին կը տրուի» :

Այս հասումը ջնջուած է՝ վերջէն հրատարակուած «պարտականութեան օրէնքին» (պօրճլար գանուներ, codes des obligations) ի յարակից «վրիպակ» ներու ցանկով, որ հաստատուած է նոյն օրենքին յօդուածներով :

* «Սերունդ» կամ շառաւիղ կը նշանակէ մանչ ու աղջիկ զաւակներ եւ ասոնց տղաները :

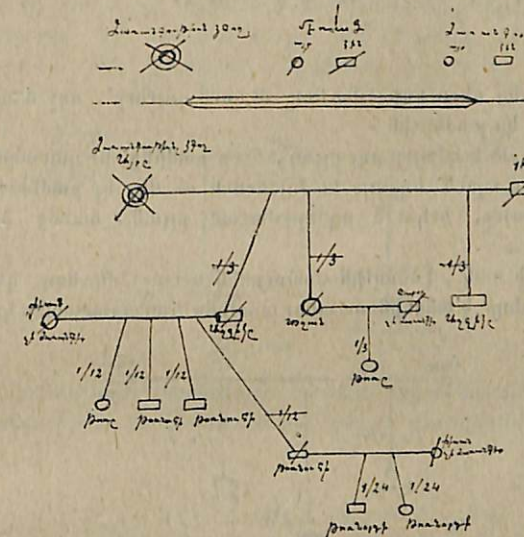
Նախապէս, աստուածայեան կրօնքեանց համաձայն, մանչ ու աղջիկ տարբեր բաժիններ ունէին :

Իսլամական կրօնագրէն առնուած «վէ իրզէֆէրի միսլի հագ իւլ ինսէյն» պարբերութենէն կը հետեցնէին թէ, մանչը իր զաւակն սեռին կրկինը առնելու իրաւունք ունի : Որով, մանչը՝ երկու եւ աղջիկը մէկ համեմատութեամբ կը բաժնէին :

Այժմ, վերջած է այդ խտրականութիւնը եւ տղաները, մանչ ըլլան թէ աղջիկ, հաւասարապէս իրաւունք ունին բաժնելու ժառանգութիւնը իրենց մէջ :

Միայն թէ, հանգուցեալէն առաջ մեռած տղան բաժինը՝ իր բոլորներ կ'առնէին :

Բաժանման ձեւերը աւելի հասկնալի ներկայացնելու համար, հետզհետէ պիտի խօսինք մտնելներով :

Յօդ. 440 — Սերունդ չունեցող մեռնողին ժառանգորդը՝ հայրը և մայրն է։ Ասոնք, հաւասար կերպով ժառանգորդներ են (տես յօդ. 452, 453)։

Հայր և մայր։

Հանգուցեալէն առաջ մեռած հօր ու մօր ներկայացուցիչներն են՝ ամէն աստիճանի վրայ յաջորդաբար ժառանգորդ եղող շառաւիղները (տես յօդ. 125, 247, 249, 252, 443)։

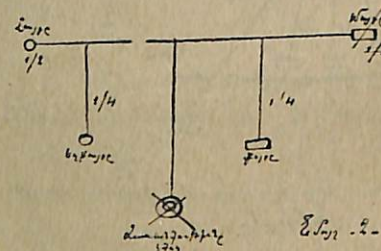
Մէկ կողմը եթէ ժառանգորդ (*) երբէք չի գտնուի, ամբողջ ժառանգութիւնը՝ միւս կողմի ժառանգորդներուն կը փոխանցուի։

Ծանօթ. — Առանց սերունդի մեռնող մէկուն գոյեք՝ ողջ մնացող հօր եւ մօր մէջ հաւասարապէս կը բաժնուին։

Եթէ, հայրը մեռած եւեմայր ողջ ըլլայ, հօրը բաժինը՝ իր զաւակներուն — աշխնին, ժառանգութիւնը ձգող տղուն՝ եղբայր եւ քույրերուն — մէջ կը բաժնուի։

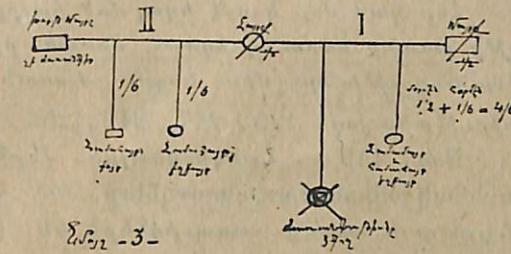
Իսկ հայրը ու մայրը, երկուքն ալ եթէմեռած ըլլան, ասոնց ձգած զաւակ կամ քոռներուն կը տրուի։

Ամեն պարագայի տակ, չձնողին մահուրէն առաջ մեռնող զաւակին տղաները, իրենց հօր կամ մօր տեղը կ'անցնին ու անոր բաժինը հաւասարապէս կը ժառանգեն։

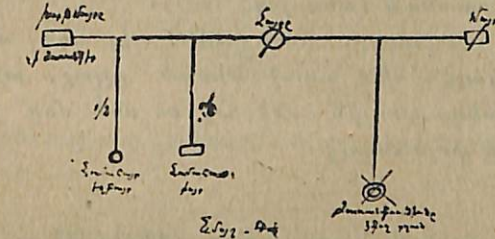

Հայրը եւ մայրը կէսօր կէս կ'առնեն։ Սակայն, իրմէ առաջ մօրը մեռնելովը ասոր բաժինը իր եղբայրներուն կը փոխանցուի մէջ մէկ քառորդ բաժինով (նմոյս 2)։

(*) Այսինքն՝ հօրը եւ մօրը չառաւիղը։ Այս պարագային, ուրիշ կերպ մեկնել կարելի չէ։ Գեր. բնագրին մէջ (*fehlt es an nachkommen*) ըստւած է։

Ինչպէս որ նմոյս 3 էն պիտի հասկցուի. մեռնողին խոր մայրը չի կրնար ժառանգել։ Թողօնին կէսը կը ժառանգէ համահայր եւ համամայր եղբայրը իբրեւ մեռնողին մօր միակ ժառանգորդը։ Հօրը կէս բաժինն ալ, մէկ վեցերորդ համեմատութեամբ երկու համահայր քույրերուն եւ մէկ վեցերորդն ալ յիշեալ եղբորը կը մնայ որուն բաժինը կ'ըլլայ չորս վեցերորդ։

Նոյնպէս ալ, մեռնողը եթէ՝ համահայր եւ համամայր եղբայր կամ քույր չ'ունենայ ամբողջ ժառանգութիւնը խոր—համահայր (իւշպ. *consanguin*)—քույր կամ եղբայր կ'առնէ (նմոյս 4)։

Յօդ. 441 — Սերունդ, հայր և մայր և ասոնց շառաւիղը չ'ունեցած մեռնող անձին ժառանգորդը՝ մեծ հայր և մեծ մայրն է (տես յօդ. 444, 452)։ Ասոնք հաւասար կերպով ժառանգորդներ են։

Հանգուցեալէն առաջ մեռած մեծ հօր ու մեծ մօր մեծ հայր և մեծ ներկայացուցիչներն են՝ ամէն աստիճանի վրայ յաջորդաբար ժառանգորդ եղող շառաւիղները։

Հօր կամ մօր կողմէ եղող՝ մեծ հայրը կամ մեծ մայրը եթէ առանց սերունդի մեռած ըլլայ ասոր բաժինը միեւնոյն կողմի (*) ժառանգորդներուն կը փոխանցուի։

(*) Այսինքն, հանգուցեալէն առաջ, առանց սերունդի մեռնող մեծ հօր կամ մեծ մօր՝ ողջ մնացող ամուսինը։

Հօր կամ մօր կողմէ եղող մեծ հայրը և մեծ մայրը եթէ առանց սերունդ ձգելու մեռած ըլլան, ամբողջ ժառանգութիւնը, միւս կողմի ժառանգորդներուն կը տրուի (տես յօդ. 125, 247, 249, 252, 443):

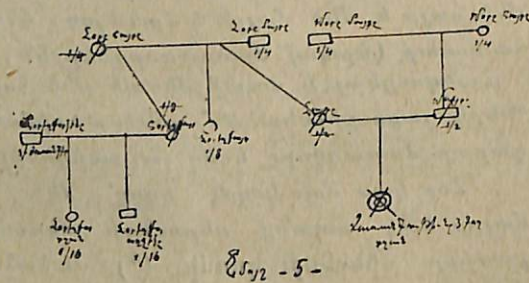
Յօդ. 442 — Հանգուցեալին, վերջին աստիճանի արեւակցական ժառանգորդները, մեծ հայրերը և մեծ մայրերը և ասոնց չառաւիղներն են (տես յօդ. 444, 452):

Մեծ հօր ու մեծ մօր Այսու հանդերձ, մեծ հօր և մեծ մօր հայր ու մայր հայրերը և մայրերը, ինչ ամէն մէկը և ասոնց սերունդը՝ հանգուցեալին մեռած թուականին եթէ ողջ ըլլային ինչ որ պիտի ժառանգէին, այդ բաժինին՝ օգտուելու իրաւունքը կ'ստանան (տես յօդ. 540):

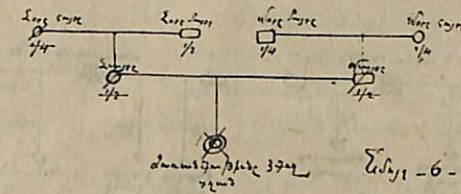
Օգտուելու իրաւունքին տէր եղող անձը, հանգուցեալին եթէ առաջ մեռած ըլլայ, այս իրաւունքը, հանգուցեալին մեծ հօր ու մեծ մօր՝ եղբօր ու քրոջ կը փոխանցուի:

(Ծանօթ. — Արեւակցական ժառանգորդները 439-441-442-րդ յօդուածներուն մէջ ցոյց տրուած երեք աստիճան սահմանուած են: Ասոնցմէ զայս արեւակցական ժառանգորդ չի կրնար ըլլալ:

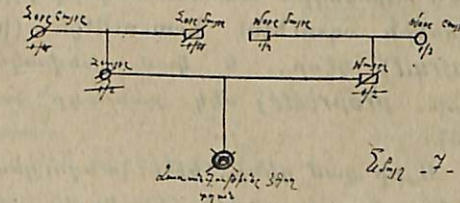
Առանց սերունդ ունենալու եւ առանց ծնող ձգելու մեռնողին մեծ հայրը եւ մեծ մայրը հաւասարապէս կը ժառանգեն, ասոնցմէ ալ մէկը կամ երկուքն ալ եթէ մեռած ըլլան առանց զաւակները, ամէն մէկը իրենց ճիւղին համեմատութեամբ կը բաժնեն (ես նմոյց 5):

Այլընտրուկ պէ՛տ է գիտնալ թէ, վերոյիշեալ 3 յօդուածներուն մէջ յիշուած արեւակցական ժառանգորդները, ամէն ճիւղի մէջ, իրենց աստիճաններուն համեմատ ժառանգութիւնը կը բաժնեն:

Եթէ նախապէս մեծ հայրը կամ մեծ մայրը առանց սերունդ ձգելու մեռնի, ասոր ժառանգութեան բաժինը՝ միւսին կը տրուի (նմոյց 6):

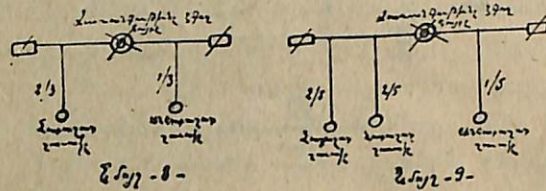
Եթէ մէկ ճիւղը ժառանգորդ չ'ունենայ՝ ամբողջ ժառանգութիւնը միւս կողմին կը փոխանցուի (նմոյց 7):

Անհարազատ դաւ — Յօդ. 443 — Անհարազատ զաւակները՝ մօրը ժառանգութեան մէջ՝ հարազատ զաւակի պէս իրաւունք ունին (տես յօդ. 290, 311):

Ասոնք, հօր կողմէ ժառանգորդ ըլլալու համար, պէտք է որ, հայրերին զ'իրենք ճանչցած, կամ հայրութեան որոշում տրուած ըլլայ (տես յօդ. 291, 310, 452):

Հօրենական ժառանգութեան մէջ, եթէ անհարազատ զաւակը կամ չառաւիղը, հարազատ զաւակներուն հետ՝ իրր ժառանգորդ ներկայանալու ըլլայ, հարազատ զաւակներուն կամ ասոնց չառաւիղին ժառանգելիք բաժին կէսը կ'առնէ (տես յօդ. 309, 311):

(Ծանօթ. Անհարազատ (սպօրէն, նէսէպի սահիճօլման չօճուք, enfant naturel) զաւակը, մօր ժառանգութիւնը, հարազատ զաւակներու հետ հաւասար կանգնէ. Իսկ, հօր ժառանգութեան մէջ, հարազատ զաւակներուն կէսը կը ժառանգէ (ես նմոյց 8-9):

Այր ու կնոջ մեջ աղջիկները իրաւունքը: Եթէ սերունդին հետ ժառանգորդ ըլլայ, կրնայ՝ կամ թողուն օգտուելու իրաւունքին (ինքնիշխանութիւն՝ *usufruit*) կէսը, և կամ, սեփականութեան (միւլփիէք, *propriété*) մէկ քառորդը՝ առնել (տես յօդ. 553):

Այրը կամ կինը, եթէ հանգուցեալին հօրը, մօրը կամ ասոնց սերունդին հետ իբրեւ ժառանգորդ ներկայանան, ժառանգութեան մէկ քառորդ սեփականութեան հետ՝ կէսին օգտուելու իրաւունքը կ'առնեն: Եթէ, մեռնողին մեծ հօրը, մեծ մօրը և կամ ասոնց սերունդին հետ ժառանգորդ ըլլան, թողուն սեփականութեան կէսին հետ՝ օգտուելու իրաւունքին մէկ քառորդը կը ժառանգեն: Իսկ ու է ժառանգորդ չ'եղած պարագային ալ՝ ամբողջ ժառանգութեան տէր կ'ըլլան:

(Ծանօթ. — Երբ մեռնողը զաւակ կամ բոններ ունենայ, ողջ մնացող այրը կամ կինը պէտք է ընտրէ բոններէն կամ՝ մէկ երկուրդ օգտուելու իրաւունքը, եւ կամ՝ մէկ շորորդ սեփականութիւնը: Սակայն, օրէնքը չ'ըսեք թէ արեւմտեան ասիական մէջ ալ ընտրութեան իրաւունքը կրնայ յայտարարուիլ: Ուրեմն, ենթակայեցէր, ստիպուած են ընտրելու իրաւունք ունեցող այր կամ կնոջ ազգաբարեւելու եւ որոշ պայմանաւորմամբ մը նշանակելու: Ընտրելու իրաւունք ունեցողը, բացորոշ կամ լռելիայն իր հաւանութիւնը յայտնելէ յետոյ, ալ եւս ընդունած ձեւով բաժանման գործողութեան վերջ կը տրուի:)

Օգտուելու իրաւունքին հետ իրաւունքին, անոր հաւասար տարեկան եկամուտ փոխուիլը: Ապահովման մը՝ ամեն ատեն կրնայ պահանջել:

Օգտուելու իրաւունքը՝ եթէ այսպէս տարեկան եկամուտի մը փոխուած ըլլայ, այրը կամ կինը, երբ այդ իրաւունքին վտանգուիլը տեսնայ, միւս ժառանգորդներէն կրնայ ապահովութիւն պահանջել:

Միւս ժառանգորդներէն ապահովութիւն պահանջելու իրաւունքը: Եթէ կրկին ամուսնանայ, կամ միւս ժառանգորդներէն իրաւունքը վտանգուիլը ըլլայ, ասոնց զիմուսին վրայ, պարտաւոր է իրենց ապահովութիւն տալու:

(Ծանօթ. — Ընդհանուր տեսակէտով այր եւ կնոջ ժառանգական իրաւունքները, հետեւեալ ձեւով կրնան ճշգրտուիլ:

Սեփականութիւն օգտուելու
(*propriété*) իրաւունք
(*usufruit*)

Այր կամ կինը

Երբ՝ մեռնողին սերունդին հետ
ժառանգորդ ըլլայ $\frac{1}{4}$ եւ $\frac{1}{2}$

Երբ՝ մեռնողին հօրը, մօրը
շառաւիղին հետ մնայ $\frac{1}{4}$ եւ $\frac{3}{4}$

Երբ՝ մեռնողին մեծ հօր եւ մեծ մօր
սերունդին հետ ժառանգէ $\frac{1}{2}$ եւ $\frac{1}{2}$

Երբ՝ ասոնցմէ դուրս հեռաւոր
ազգականներու հետ ըլլայ $\frac{1}{1}$ —

Այս վերջին հաւանականութեամբ, այրը կամ կինը ամբողջ ժառանգութեան տէր կ'ըլլայ:

Ասկէ զատ, ողջ մնացող այր կամ կնոջ ժառանգական րաժիւնը կարենալ որոշելու համար, պէտք է նախ նկատի առնել իրենց ամուսնական պայմանագրութեամբ վերապահուած իրաւունքները եւ յետոյ՝ ժառանգութեան րաժիւնը ըստ այնմ նշանակել:

Յայտնի է որ ամուսնութեան պայմանագրութեամբ զիստաւորաբար երեք տեսակ կացութիւն կրնայ ստեղծուած ըլլալ, որոնց համեմատ, անհրաժեշտ է բաժանումը կատարել:

Ձաւակի կամ սերունդի գոյութեան հաւանականութեամբ ողջ մնացող ամուսնային րաժիւնը, պէտք է հետեւեալ ձեւով հաշուել:

1. — Գոյքերու բաժանում (տես յօդ. 186—190):

Նկատելով որ, ամուսնական այս ձեւին մէջ ամուսիններէն ամէն մէկը իր գոյքը կրնայ օգտագործել, այս պարագային,

գոյքը կամ հասոյթը առանց իրարու միացնելու՝ պէտք է ժառանգ-
գութիւնը բաժնել հետեւեալ կերպով:

Ամուսնութեան միջոցին	դր.	
Այրը ունէր	8000	
Ամուսնութեան երջանին բրած		
շահը կամ հասոյթը	3000	11000
Ամուսնութեան պահուն		
կնկան ուէեցածը	4000	
Ամուսնութենէն վերջը բրած		
շահը կամ հասոյթը	3000	7000
	<u>18000</u>	
Երկուսին գումարը		<u>18000</u>
Երկանը մահուամբ ըլլալիք բաժանումը	դր.	
Նախ կինը իր դրամը կ'առնէ	7000	
Յետոյ ամուսնական ձեւով որոշուած		
իրաւունքը կ'ըստանայ	—	
Աւելի վերջը, ամուսնոյն ձգած		
10,000 դր.ին մէկ քառորդ ժառանգական		
բաժինը առնելով	2750	9750
Տղամենին ալ, 11,000 դր. ին		
$\frac{3}{4}$ բաժինը կը ժառանգեն	8250	
Գումար	<u>18000</u>	
Կնկանը մահուան պարագային	դր.	
Նախ, այրը իր գումարը կը զատէ . . .	11000	
Յետոյ, ամուսնական ձեւով որոշ իրաւունքը —		
վերջն ալ, կնկանը ձգած 7000 դր. ին		
$\frac{1}{4}$ բաժինը	1750	12750
Տղամենին 7000 դր. ին		
$\frac{3}{4}$ բաժինը կ'առնեն	5250	
Գումար	<u>18000</u>	

2. — Գոյքերու միացում (սեւ յօդ. 191—210):

Ամուսնութեան պահուն, երկանը	դր.	
բրած գումարը	8000	
Կնկան բրածը	4000	
Ամուսնութեան երջանին		
գոյացած շահը կամ հասոյթը	6000	
Գումար	<u>18000</u>	
Երկանը մեռնելով՝ բաժանումը	դր.	
Կինը, իր բրածը կ'առնէ	4000	
Ամուսնական տամադրութեամբ,		
շահաբաժնին $\frac{1}{3}$ ընդ ալ կ'ստանայ . . .	2000	
Յետոյ, մնացորդէն $\frac{1}{4}$ ժառանգական		
բաժինը	3000	9000
Տղամենին ալ 12000 դր. ին		
$\frac{3}{4}$ ընդ կը ժառանգեն	9000	
Գումար	<u>18000</u>	

Կնկանը մահուամբ՝ բաժանումը

Այրը, իր բրածը կ'առնէ	դր.	
8000		
Յետոյ, ամուսնական իրաւունքով		
շահուն $\frac{2}{3}$ ընդ կ'ստանայ	4000	
վերջն ալ 6000 դր. են իր ժառանգական		
$\frac{1}{4}$ ընդ բաժինը	1500	13500
Տղամենին, 6000 դր. են իրենց		
$\frac{3}{4}$ ընդ բաժինը կ'առնեն	4500	
Գումար	<u>18000</u>	

3. — Գոյքերու ընկերակցութիւն (յօդ. 211—236):

Երկանը մահուանը պարագային՝ բաժանումը

Ամուսնութեամբ ընդունուած վերոյիշե-	դր.	
եալ ձեւին հետեւանով կինը՝		
բողոքին նախ կեսը կ'առնէ	9000	

Յետոյ մնացորդ 9000 դր. եւ ժառանգական $\frac{1}{4}$ բաժինը կ'ստանայ	2250	11250
Տղաներն ալ 9000 դր. եւ $\frac{3}{4}$ բաժիննին կ'առնեն		6750
Գումար		18000

Կնոջը մեռնելով՝ բաժանում		
Ամուսնութեամբ կայացած	դր.	
գոյներու ընկերակցութեան հետեւանքով, այլը նախ		
քողովին կեսը կ'առնէ	9000	
Յետոյ, մնացորդ 9000 դր. եւ $\frac{1}{4}$ բաժինը կը գտնուի	2250	11250
Տղաներն ալ 9000 դր. եւ $\frac{3}{4}$ բաժինը կ'ստանան		6750
Գումար		18000

Որդեգիր: Յօդ. 447 — Որդեգիրը և սերունդը, իբրեւ հարազատ զաւակ, որդեգրողին ժառանգորդը կ'ըլլան (տես յօդ. 453):

Որդեգրողը (եկլաս իսինէն, *adoptant*) և ազգականները, որդեգրին ժառանգորդ չ'են կրնար ըլլալ (տես յօդ. 253 և լն.):

(Ծանօթ. — Որդեգրող՝ որդեգրին ժառանգորդը չի կրնար ըլլալ: Թէպէտեւ, 257-րդ (*) յօդուածով «նոր ու մօր վերաբերեալ իրաւունք ու պարտականութիւններ որդեգրին կը փոխանցուին» րոտւած է, եւ ասկէ հետեւցնելով, կրնայ եզրակացուիլ թէ, որդեգրողն ալ բնական ժառանգորդը պէտք է ըլլայ որդեգրին. սակայն, վերոգրեալ 447-րդ յօդուածը բացառապէս արգիլած է որդեգրողին ժառանգութիւնը:

(*) 257-րդ յօդուածին ծանօթութեան բաժնին մէջ, վերիպակի մը հետեւանքով, սխալ տարադրուած եւ սխալ եզրակացութեան յանգած է տետութիւնը, ինչ որ վերիպակներու բաժնին մէջ ցոյց տուած է: Հետեւաբար, 84-րդ երեսին 30-րդ տողին մէջ «օրէնքով» բառը հարկէ կարդալ «ներկայ յօդուածով», իսկ, այդ տետութեան վերջին մասին ալ՝ պէտք է աւելցնել «Սակայն, ժառանգակաւ օրէնքին տրամադրութեամբ, որդեգրողը եւ ասոր ազգականները՝ որդեգրողին չ'են կրնար ժառանգորդ ըլլալ»:

Ձուիցեցիական օրէնքը մեկնաբանող հեղինակներուն կարծիքին համաձայն, որդեգիրը, որդեգրողին՝ ծնողէն չ'են կրնար ժառանգել: Այսինքն, երբ որդեգրողը մեռնի ու յետոյ իր հայրը կամ մայրը մեռնելու ըլլան, որդեգիրը չպիտի կրնայ ժառանգորդ ըլլալ:

Որդեգրողները՝ եթէ այդ ու կին ըլլան, ասոնցմէ մէկուն մահուամբ՝ որդեգիրը օրինաւոր բաժինը առնելէն վերջը ինքն ալ եթէ մեռնելու ըլլայ. ողջ մնացող ամուսինը արդեօք պիտի կրնա՞յ ժառանգել: 447-րդ ներկայ յօդուածին բացառութեամբ տրամադրութեան համաձայն, պատասխանը ժխտական է: Հետեւաբար այդ պարագային որդեգրին քողովը, 448-րդ յօդուածին համեմատ, պէտք է պետութեան փոխանցուի:)

Պետական գանձը: Յօդ. 448 — Առանց ժառանգորդի (*) մեռնող անձին թողօնը, պետութեան կը փոխանցուի. բացի մեծ հայրերուն եւ մեծ մայրերուն հօր ու մօր և ասոնց եղբայր ու քոյրերուն (**) օգտուելու իրաւունքէն (տես յօդ. 518, 530):

(Ծանօթ. — Ներկայ ժառանգական բաժանումները, օրէնքին գործադրման թուականը եղող 4 Հոկտ. 1926-էն վերջը մեռնողներուն համար ըլլալով, ատկէ առաջ մեռնողին ժառանգութիւնը, նախորդ աստուածպետական (Ֆէրաիշ) դրութեամբ կը բաժնուի:)

(*) (Եւ առանց կտակ ընելու) ծնթ.

(**) տես յօդ. 440.

ՏԱՍՆԸՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ի դէպ մահու կարգադրութիւններ

(Եօլիւմէ պաղլը քեսարուֆլար, *des dispositions pour cause de mort*)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Գործելու կարողութիւն

(քեսարուֆա էնլիթթ, *de la capacité de disposer*)

(Ֆր. ֆաղ. օրէնք յօդ. 901 եւն. : Գեր. ֆաղ. օրէնք յօդ. 1938-1941, 2078 եւն.):

Կտակով. Յօդ. 449 — Տասնը հինգ (*) տարեկանը լրացնող, և զատելու կարողութեան տէր մէկը, օրէնքով որոշուած սահմաններու եւ ձեւերու տակ, կտակի դրութեամբ կրնայ գոյքերը տրամադրել (տես յօդ. 499, 519 եւն.)

(Ծանօթ. «Օրէնքով որոշուած սահմանը եւ ձեւը» նշանակուած է յետագայ 452, 453, 466, 502, եւն. յօդուածներով:

Քանի որ, ներկայ յօդուածով որոշ տրամադրութիւններ ցոյց տրուած են գործելու կարողութեան համար. կրնայ նետեցուիլ թէ, ասոնցմէ դուրս գտնուողները կրնան կտակի գործողութիւն մը կատարել:

Չոր օրիակ, առողջ մտքի տէր արգիլեալը, առանց օրինաւոր ներկայացուցչի (խնամակալի) հրահանգի. կրնայ կտակել:

Ամուսնացեալ կին մը, կտակի գործողութեան համար, պէտք չ'ունի հրամանի.

Այն չափահասը, որուն գործունէութեան նամար 379-րդ յօդուածով խորհրդականի մը պէտքը նախատեսուած էր, կտակի կամ ժառանգութեան համար (տես յօդ. 450) պէտք չ'ունի մէկու մը ձեռնադրութեան:)

(*) Չուիցերիական օրէնքին մէջ տասնըութը.

Ժառանգական Յօդ. 450 — Ժառանգական պայմանագրութիւն պայմանագրութիւն: (միտաս մուգալիէսի, *pacte successoral*) մը կարենալ չի ներու համար, տրամադրողը պէտք է չափահաս ըլլայ (տես յօդ. 406, 474, 613.):

Ծանօթ. — Չափահասութիւնը տասնը ութը տարեկանը լրացնելով կ'սկսի. Ամուսնացող մէկը՝ չափահաս կը նկատուի (յօդ. 11):

Արգիլեալը, նոյն իսկ եթէ դատողութեան տէր ըլլայ ժառանգական պայմանագրութեան կնքման համար, անհրաժեշտ է օրինաւոր ներկայացուցչին հաւանութիւնը (յօդ. 406, հաստատ 5):

Ամուսնանալու իրաւաց վերաբերեալ 169-րդ յօդուածին տրամադրութիւնները, ժառանգական պայմանագրութիւն կնքող ամուսնոյն համար ալ կը գործադրուի. Այսինքն որքան ասեմ որ այդ պայմանագրութիւնը հաստատուի կողմէ չի վաւերացուի անընդունելի կը նկատուի):

Անվաւեր կարգադրութիւններ: Յօդ. 451 — Անվաւեր կը նկատուին այն կարգադրութիւնները, որոնք՝ սխալմամբ, նետեցուցեալմբ, սպառնալիքի կամ բռնութեան տակ չ'իշխուած են (տես յօդ. 499):

Այսու հանգերէ. յիշեալ 'ի դէպ մահու կարգադրութիւնները ընդունելի կը նկատուին՝ այն պարագային, երբ՝ տրամադրողը սխալմունքին կամ նետեցուցեալմբ տեղեկացած, և կամ սպառնալիքէն ու բռնութենէն ազատուած թուականէն՝ մինչեւ մէկ տարի չ'իջնէ զ'անոնք:

Տրամադրող անձը, երբ՝ անհատը կամ գոյքը որոշած ատեն՝ ակնյայտնի սխալի մը ենթարկուած ըլլայ, իրական փափաքները վճռապէս որոշուելու պարագային, սխալ կարգադրութիւնը՝ այդ փափաքներուն համաձայն կը սրբագրուի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Տրամադրելի բաժինը

(քեսարուֆ ցեսապը, *de la quotité disponible*)

(ժր. քաղ. օրենք յօդ. 913 եւն. , Գեռ. քաղ. օրենք յօդ. 2303 եւն. .)

Յօդ. 452 — Սերունդը, հայրը և մայրը, եղբայրը և քույրը, կինը կամ այրը՝ ողջ ձգելով մեռնող անձին՝ Տրամադրելիք ի դէպ մահու ըրած կարգադրութիւնները, յիշեալ-բաժինը, Բողոքադաշնակութիւնները և վերապահուած բաժիններու քանակէն աւել-կութիւնը, իրեն համար միայն ընդունելի կրնայ ըլլալ (տես յօդ. 453, 502):

Այս ժառանգորդներէն եթէ ոչ ոք գտնուի, այն ատեն՝ տրամադրողը, ամբողջ ժառանգութիւնը կրնայ գործածել:

Յօդ. 453 — Վերապահուած բաժիններուն քանակը հետեւեալներն են:

1. — Սերունդին համար, ժառանգութեան բաժինին $\frac{3}{4}$ Ը:
2. — Հօրը կամ մօրը համար $\frac{1}{2}$ Ը:
3. — Եղբայր և քույրերէն ամեն մէկուն համար $\frac{1}{4}$ Ը:

4. Այրը կամ կինը երբ օրինաւոր ժառանգորդներու հետ ըլլայ, ժառանգութեան սեփականութեան իրաւունքին ամբողջը, և կամ իրմէ ուրիշ ժառանգորդ մը չի գտնուելու պարագային՝ $\frac{1}{2}$ Ը:

Ծանօթ. — «Վերապահուած բաժին» ըսելով պէտք է հասկնալ թէ, մէկը՝ իր ունեցած գոյքերը ամբողջութեամբ չի կրնար ուրիշի մը կտակել:

Այլ, պէտք է հաշուի առնել որ, զոր օրինակ, վերը ցոյց տրուած աստիճաններուն համեմատ եթէ զաւակներ ունենայ, միայն գոյքերուն $\frac{1}{4}$ բաժինը իրաւունք ունի կտակելու:

Եթէ զաւակներուն հետ ամուսինը ձգած ըլլայ, ամուսնոյն բաժինն է $\frac{1}{4}$ զաւակներուն $\frac{3}{16}$ եւ կը ֆայ տրամադրելի $\frac{3}{16}$:

Եթէ, կտակարարը ամուսնոյն հետ մէկ հարազատ եւ մէկ անհարազատ զաւակ ունենայ, հարազատ զաւակին վերապահեալ բաժինն է $\frac{3}{8}$, ամուսնոյն $\frac{1}{4}$ և անհարազատին $\frac{3}{16}$ (տես յօդ. 443), եւ այսպէս կտակուելիք բաժինը կը մնայ $\frac{3}{16}$:

Եթէ ամուսնոյն հետ հայր եւ մայր ունենայ, հօրը եւ մօրը վերապահուած բաժիններն են ամեն մէկուն $\frac{3}{16}$, եւ ամուսնոյն $\frac{1}{4}$, որով կը մնայ $\frac{3}{8}$ տրամադրելի բաժին:

* * * Նախկին աստուածայեան օրէնքն ալ, բացարձակապէս թոյլատու չէր մէկու մը՝ իր ազգականներուն կտակելու: Եթէ կտակագիր ալ պատրաստուած ըլլար՝ ո՛ր եւ է արժէք չունէր. Միայն, օտարի մը եղած կտակը $\frac{1}{3}$ րդ բաժինն համար ընդունելի էր. Ասկէ աւելի եղած կտակը կը ջնջուէր:

Յոյն հասարակութիւնը, առանձնաշնորհում ունէր կտակի համար. Յոյն մը, իր շարժուն գոյքերը եւ «միւլք» կալուած կամ հողը, կրնար ուզած մարդուն, ազգականին կամ օտարին կտակել. Կտակագիրը եթէ վաւերացուած ըլլար «Մեթրաքոլիտարանէն» անառարկելի էր անբողջ պաշտօնատուներու համար անխտիր: Նոյն իսկ, անչափահասի մը ներկայութեան, «Քասամ» վաւերական կտակագիրը տեսնելուն, չ'էր կրնար միջամուխ ըլլալ:

Այժմ, անշուշտ ջնջուած են այդ տրամադրութիւնները, եւ ներկայ օրէնքը գործադրելի է հանուր թրքահպատակ հասարակութեանց:

* * * Զուլցեբրհական կարգ մը քանթոնները, ինչպէս Պէրն, Թէսսէն, Վոտ, Ժընէվ, Ֆրիպուրկ, Նէօշաթէլ, Պալ վիլ, 453 րդ յօդուածին 3 րդ հատուածով քոյրերու եւ եղբայրներու վերապահուած մասը ջնջած են):

Տրամադրելի Յօդ. 454 — Տրամադրելի բաժինը, պէտք է բաժնին հաշուել՝ մահուան թուականին թողօնին գտնուած Պարտքերուն դէպ-վիճակին համեմատ (տես յօդ. 502, 596, 607):

Հանգուցեալին պարտքերը, յուղարկաւորութեան ծախքը, թողօնը կնքելու և ցանկը պատրաստելու ծախքերը, մեռնողին հետ միասին ապրողներուն՝ մէկ ամսուան պարենաւորման ծախքը, թողօնէն կը զեղչուի (տես յօդ. 585):

Յօդ. 455 — Տրամադրելի բաժինը հաշուելու համար, թողօնին կ'աւելցուին՝ զեղչի ենթակայ այն նուէրները, որոնք ի դէպ մահու չ'են կարգադրուած (տես յօդ. 507, 508, 517):

Յօդ. 456 — Հանգուցեալին կողմէ եղած այն ապահովագրութիւնները, որոնք՝ մահուան պարագային վճարելու պայմանաւ իր անուան և երրորդ անձի մը 'ի նպաստ չ'իրաւած են, կամ իր անուան ըլլալով հանդերձ՝ 'ի կենդանութեան կամ 'ի դէպ մահու կարգադրութեամբ 'ի նպաստ երրորդ անձի մը փոխանցած

է, եւ կամ հանգուցեալին կենդանութեան առանց փոխարժէքի ուրիշին տրուած են, մահուան թուականին գնման (իւրիւս, *rachat*) արժէքներով միայն կրնան թողօնին յատկացուիլ (տես յօդ. 509):

Յօդ. 457 — Հետեւեալ պարագաներու մէջ, վերապահեալ բաժին ունեցող ժառանգորդները, հանձնադրութեան գուցեալին ի դէպ մահու կարգադրութեամբ, կրնան իրաւունքէն զրկու ժառանգութենէ զրկուիլ: Ելու պատճառները:

1. — Եթէ՝ ժառանգութիւնը ձգելիք անձին կամ ասոր մերձաւոր ազգականներուն դէմ ծանր ոճիր մը գործելու ըլլայ:

2. — Հանգուցեալին կամ ընտանիքին դէմ, օրէնքով մատնանշուած պարտականութիւնները կատարելու համար եթէ՝ չափազանց թերացած ըլլայ (տես յօդ. 258, 315):

Ծանօթ. — Նախին թրք. աստուածպետական դրութեան համաձայն, չորս գլխաւոր պատճառներ ժառանգութեան արգելք կը հանդիսանային.

1. — «Բըզ» Գերութիւն:

2. — «Կաթ» ժառանգութեան տիրանալու դիտումով՝ սպանութիւն:

3. — «Իխթիլաֆը տար» տարբեր հպատակութիւն: Այսինքն, մեծնող թրքահպատակը եթէ օտարահպատակ ժառանգորդ մը ձգած ըլլար, այս վերջինը կը զրկուէր ժառանգութենէ: Բայց, հակառակը այնպէս չ'էր: Թրքահպատակը կարար ժառանգել օտարահպատակ մեծնողէն:

4. «Իխթիլաֆը տին» կրօնքի տարբերութիւն: Այսինքն մի չ'էր ժառանգէր իսլամ մեծնողէն. Սակայն, իսլամ մը կրնար ժառանգել ոչ-իսլամէն:

Ներկայ օրէնքը, գերութեան հետ կապ չ'ունի. Հպատակութեան եւ դաւանանքի տարբերութիւնն ալ պատճառ չ'են եկատու իր ժառանգութեան արգելման (մանիի իրս)

Հետեւեալք, մեծնողը որ հպատակութեան եւ որ կրօնքի ալ հպատականած ըլլայ իր ազգականները օրինաւոր կը նկատուի, եւ վերոյիշեալ աստիճաններու համեմատ ժառանգութեան կը տիրանան:

Արդի օրէնքը, ներկայ յօդուածով հանգուցեալին իրաւասութիւն տուած է ի կենդանութեան ժառանգորդները զրկելու ժառանգութենէ:

Իսկ, 520 ըդ յօդուածով ցոյց տրուած պատճառներու համեմատ օրէնքով ինքնին զրկուած կ'ըլլան ժառանգելէ:

Յօդ. 458 — Այն անձը որ ժառանգութեան իրաւունքէն զրկուած է, չի կրնար թողօնէն բաժին պահանջել. ինչպէս նաեւ, չի կրնար զեղջման դատ բանալ (տես յօդ. 502):

Զրկուած անձը, իբր թէ ժառանգ ձգողէն առաջ մեռած նկատուելով, իր բաժինը՝ հանգուցեալին օրինաւոր ժառանգորդներուն մէջ կը բաժնուի, եթէ

հանգուցեալը ուրիշ ձեւ կարգադրութիւն մը չէ րրած:

Ժառանգութեան իրաւունքէն զրկուողին սերունդը, կրնայ վերապահեալ բաժինը պահանջել, իբրեւ թէ անիկա՝ հանգուցեալէն առաջ մեռած ըլլար (տես յօդ. 453):

Ապացուցանելու պարտականութիւն:

Յօդ. 459 — Ժառանգութեան իրաւունքէն զրկուած ընդունիլի ըլլալու համար, անհրաժեշտ է որ, հանգուցեալին կողմէ զրկման պատճառները յայտարարուած ըլլան (տես յօդ. 474, 478 ևն., 492):

Երբ զրկուողին կողմէ բողոքուի, զրկումէն օգտուող ժառանգորդը կամ կտակընկալը պարտաւոր են յիշեալ յայտարարութեան ճշգրտութիւնը ապացուցանելու:

Եթէ չ'ապացուցուի, կամ զրկման պատճառը յայտարարուած չ'ըլլայ, հանգուցեալին կամքը, տրամադրելի բաժիններուն (յօդ. 453) համար միայն կը գործադրուի. պայմանաւ որ, զրկման պատճառը ակնյայտնի սխալմունքէ մը յառաջ եկած չ'ըլլայ:

Նիւթակտն անկաւորութեան պատճառաւ ժառանգական իրաւունքէ զրկում:

Յօդ. 460 — Հանգուցեալին սերունդէն անիկա որ պարտական է, եւ այդ պարտքը վճարելու կարողութիւն չունենալը գործադիր իշխանութեան պաշտօնաւորով հաստատուած է, այդ պարագային հանգուցեալը վերապահեալ բաժինն կէսէն կրնայ զրկել զայն:

Պայմանաւ որ, հանգուցեալը այդ կէս բաժինը զրկուող սերունդին ծնած կամ ծնելիք տղաքներուն (այսինքն, իր թոռներուն) յատկացնելու է (տես յօդ. 504, 525):

Ժառանգութեան բացուած ատեն, եթէ գործադիր իշխանութեան յիշեալ պաշտօնաւորը՝ ոյժը կորսնցուցած ըլլայ, կամ այնպէս պաշտօնագիր մը ըլլալով հանդերձ՝ բովանդակած պարտքին քանակը՝ ժառանգութեան իրաւունքին կէսէն աւելի եղած չ'ըլլայ, զրկուողին պահանջմամբ, զրկումը անհետեւեալ կը մնայ:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ի դէպ մանու կ'արգադրութեան զանազան եղանակներ (*)

(Յր. Ք. սղ. օրէնք յօդ. 893 Եւն. 1048 Եւն. 1075 Եւն. 1082 Եւն. : Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 2064 Եւն. 2274 Եւն. .

Ընդհանուր առ-
մամբ:

Յօդ. 461 — Կտակի, կամ ժառանգութեան պայ-
մանագրութիւնը, վերապահեալ բաժիններու սահ-
մանին մէջ, մեռնողին սեփականութիւնը եղող գոյ-
քին ամբողջը կամ մէկ, մասը կրնայ բովանդակել
(տես յօդ. 439 ևն. 453):

Պարտականութիւն-
ներ, պայմաններ:

Յօդ. 462 — Ժառանգութիւն ձգողը, կտակագրին
կամ ժառանգական պայմանագրութեան մէջ՝ կրնայ
կարգ մը պարտականութիւններ և պայմաններ դնել (**)
Ժառանգական պայմանագրութեան, կամ կտա-
կագրին գործադրութեան սկսուած թուականէն, չա-
հազրգուողներէն իւրաքանչիւրը կրնայ պահանջել այդ
պարտականութիւններուն և պայմաններուն գործադ-
րութիւնը:

(*) Այս մասին մէջ պիտի գործածենք կարգ մը բառեր, որոնք գուցէ անհասկնալի ըլլան.
Հետեւաբար, հոս ստիպուած ենք մասնաճշտելու զանոնք.

«Վերապահեալ բաժին» (մահճուղ հիստէ) ժառանգորդներու ձգելու պարտադրուած
բաժինը, ուրոյնքէ դուրս մնայած մասին համար կրնայ կտակ ըլլալ:

«Տրամադրելի բաժին» (թէսարուֆ նէսապը) Վերապահեալ բաժինէն դուրս մնա-
ցած մասը:

Կտակարար — Կտակ ընողը:

Կտակակատար — Կտակը գործադրելու պարտադրուող անձը:

Կտակընկալ — Ի նպաստ իրեն կտակուող անձը:

Կարգադրութիւնը ընող — Ժառանգութիւն ձգող կամ կտակ ընող:

Թողօն — Չգուած ժառանգութիւնը:

Թեկնածու (նամդէտ, appelle) (Յօդ. 468):

Դատախազ — Դատք բացող (միւտտախ):

Դատախազեալ — Իրեն դիմ դատք բացուած անձը (միւտտախ ա'լէյհ):

(**) Պայմանագրութեան մէջ յիշուած պայմաններուն՝ ուղղակի կամ անուղղակի
չի գործադրութեան պարագային. դատաւորը կրնայ ենթակառն հրաժարեցնել այդ իրա-
ւունքէն:

Օրէնքին կամ հանրային բարոյականին հակառակ
պայմաններ և պարտականութիւններ պարունակող
տրամադրութիւնները անվաւեր են (տես յօդ. 499):

Օգտակարութիւն չունեցող կամ միայն ուրիշնե-
րուն նեղութիւն պատճառելու համար տրամադրուած
պայմաններըն ալ կը ջնջուին:

Յօդ. 463 — Ժառանգութիւն ձգողը (մուրիս),
ամբողջ թողօնին կամ չբաժնուած մէկ մասին համար,
ժառանգորդ նշա-մէկ կամ մի քան անձերը կրնայ ժառանգորդ նշա-
նակել (տես յօդ. 449, 452 ևն., 478 ևն., 482, 537,
539, 541):

Եթէ՝ գտնուի այնպիսի տրամադրութիւն մը,
որով ամբողջ թողօնը կամ չբաժնուած մէկ մասը
առնելու համար իրաւասութիւն տրուած ըլլայ, անիկա
ժառանգորդ նշանակուած կը նկատուի (տես յօդ. 539
581 ևն.):

Որոշ դոյքի մը
համար տրամադրու-
թիւն:

Յօդ. 464 — Մէկը, ի դէպ մահու կարգադրու-
թեամբ, առանց ժառանգորդ նշանակած ըլլալու ուրիշ
մէկուն կրնայ որոշ նուէրներ տրամադրել (տես յօդ.
439, 449, 452, 478 ևն., 492, 517, 522, 537, 541):

Կարգադրութիւնը ընող անձը, որոշ մէկ դոյքը,
կամ թողօնին ամբողջը կամ մէկ մասին օգտուելու
իրաւունքը կրնայ կտակել, նոյնպէս ալ գոյքերուն ար-
ժէքին վրայ երրորդ անձի մը ի նպաստ բան մը
տալու կամ չի նկատու և կամ այդ անձը մէկ պարտակա-
նութենէն ազատելու համար՝ կրնայ ժառանգորդը կամ
կտակընկալը պարտադրել:

Այս կերպով, որոշ դոյքի մը կտակին գործադրու-
թեան պարտադրուած ժառանգորդ կամ կտակընկալը,
կրնայ պարտականութենէն զերծ նկատուիլ՝ այն պարա-
գային, երբ հակառակ տրամադրութիւն չըլլայ և այդ
գոյքն ալ թողօնին մէջ չի գտնուի (տես յօդ. 491):

Յանձնում:

Յօդ. 465 — Կտակուած գոյքը, նոյն իսկ՝ փեսա-
ուած, յաւելուած և ուրիշ իրաւունք ալ ունեցած ըլ-
լայ կամ չունենայ, թողօնին բացուած թուականին
գտնուած վիճակովը կը յանձնուի:

կտակուած գոյքը յանձնելու պարտաւոր եղող անձը, թողօնին բացուած թուականէն սկսեալ, յառաջ գալիք ծախքերուն և փխսանքերուն համար, ուրիշներուն գործը տեսնողի նման իրաւունք և պարտականութեանց ենթակայ է (*):

Զեղչ:

Յօդ. 466—Այն կտակը, որ թողօնին պարտականութեանէն, կամ կտակակատարին եղած նուէրի քանակութեանէն, և կամ վերապահեալ բաժիններէն՝ աւելի է, անոր համեմատական գեղջը կրնայ պահանջուիլ (տես յօդ. 502):

Կտակակատարը նոյն իսկ եթէ՝ ժառանգութիւնը կամ իրեն ի նպաստ եղած նուէրը մերժած, և կամ հանգուցեալէն առաջ մեռած կամ ժառանգութենէ զրկուելու որոշում տրուած ըլլայ, կտակը դարձեալ կը գործադրուի (տես յօդ. 520, 545 556):

Օրինաւոր կամ նշանակուած ժառանգորդը, նոյն իսկ եթէ ժառանգութիւնը մերժած ըլլայ, ի նպաստ իրեն եղած կտակը կրնայ պահանջել (տես յօդ. 587):

Յօդ. 467—Կարգադրութիւնը ընողը, ժառանգորդին կամ կտակընկալին իրմէ առաջ մեռնելու հաւանականութեամբ՝ կամ առոնցմէ մէկուն կողմէ մերժման պարագային՝ ժառանգութիւնը կամ կտակուեալիք որոշ գոյքը իրենց փոխանցելու համար կրնայ ուրիշ մէկ կամ մի քանի անձեր նշանակել (տես յօդ. 517, 522, 545, 551):

Յօդ. 468—Կարգադրութիւնը ընողը, նշանակած ժառանգորդին կրնայ պարտադրել՝ ժառանգութիւնը

Պարզ յաջորդ նշանակել (ա՛ւել մեռման պարագային՝ ժառանգութիւնը կամ կտակուեալիք որոշ գոյքը իրենց փոխանցելու համար կրնայ ուրիշ մէկ կամ մի քանի անձեր նշանակել (տես յօդ. 517, 522, 545, 551):

Պարզ յաջորդ նշանակել (ա՛ւել մեռման պարագային՝ ժառանգութիւնը կամ կտակուեալիք որոշ գոյքը իրենց փոխանցելու համար կրնայ ուրիշ մէկ կամ մի քանի անձեր նշանակել (տես յօդ. 517, 522, 545, 551):

Պարզ յաջորդ նշանակել (ա՛ւել մեռման պարագային՝ ժառանգութիւնը կամ կտակուեալիք որոշ գոյքը իրենց փոխանցելու համար կրնայ ուրիշ մէկ կամ մի քանի անձեր նշանակել (տես յօդ. 517, 522, 545, 551):

Արտաքոյ կարգիբերորդ անձի մը փոխանցելու: Այս երրորդ անձին յաջորդ նշանակել «թեկնածու» (Gardien appelé) կ'ըսուի (տես յօդ. 478, 492, 511):

Կարգադրութիւնը ընողը, թեկնածուն չի կրնար նոյնը պարտադրել:

Այս տրամադրութիւնները, որոշ գոյքի մը կտակին համար ալ կը գործադրուին (տես յօդ. 541):

Յօդ. 469—Կարգադրութեան մէջ, եթէ հակառակ պայման չի գտնուի, ժառանգութիւնը փոխանցելու պարտադրուող ժառանգորդին մահուամբ՝ թեկնածուն կը փոխանցուի (տես յօդ. 525):

Թեկնածուն փոխանցում:

(*) Պահակաւորութեան օրէնքի Ա. գլուխ 6, մաս.

Կարգադրութեան մէջ, եթէ որոշ ժամանակամիջոց նշանակուած և փոխանցելու պարտաւոր եղող ժառանգորդն ալ (grevé) այդ պայմանաժամէն առաջ մեռած ըլլայ, ապահովութիւն տրուելու պայմանաւ թողօնը իր ժառանգորդներուն կը փոխանցուի:

Եթէ ո՛ր և է պատճառաւ ժառանգութիւնը թեկնածուն փոխանցել կարելի չըլլայ, փոխանցելու պարտաւոր եղողին ժառանգորդները վերջնականապէս թողօնին տէր կ'ըլլան:

Յօդ. 470—Փոխանցելու պարտաւոր եղող ժառանգութիւն: ժառանգորդին մնացած թողօնին տոմարը, հիմնական դատարանին կողմէ կը պատրաստուի:

Կարգադրութեան մէջ, եթէ հակառակ պայման չի գտնուի, առանց ապահովութեան թողօնը ենթակային չի տրուիր:

Փոխանցութիւնը ժառանգութիւնը եթէ հողի կամ կալուածի վերաբերեալ ըլլայ, կալուածատոմարին (քափու, registre foncier) մէջ՝ փոխանցման պարտականութեան արձանագրութիւնը, իրեն ապահովութիւն կը նկատուի (տես յօդ. 535, 538):

Եթէ փոխանցելու պարտաւոր եղող անձը՝ ապահովութիւն չի տայ կամ թեկնածուն իրաւունքները վտանգելու գործեր տեսնայ, թողօնին մատակարարութիւնը ողջակի հիմնական դատարանին կողմէ կը գործադրուի (տես յօդ. 533):

Յօդ. 471—Փոխանցելու պարտաւոր եղող ժառանգորդի կարգի յառանգորդը, նշանակուած ո՛ր և է ժառանգորդի նման՝ չորդ նշանակուելու թողօնը կ'ստանայ (տես յօդ. 377, 519, 520, 522, 524, 539, 545, 559, 572, 577):

Փոխանցելու պարտաւոր թեկնածուն ալ փոխանցմամբ անոր տէր կ'ըլլալ:

Յօդ. 472—Թեկնածուն, յանձնուելու համար թեկնածուն հանորդ թուականին եթէ ողջ ըլլայ, փոխանցելու պարտաւոր եղողին կը յաջորդէ:

Թեկնածուն եթէ աւելի առաջ մեռած ըլլայ, կարգադրութեան մէջ եթէ հակառակ պայման չգտնուի,

փոխանցելու պարտաւոր եղող ժառանգորդը՝ փոխանցուելիք գոյքերուն վերջնականապէս կը տիրանայ (տես յօդ. 522) :

Փոխանցելու պարտաւոր եղող ժառանգորդը (հազլ իլէ միւլէլիէֆ մեհասը, *grevé*) եթէ կարգադրութիւնը ընողէն առաջ մեռած կամ ժառանգութիւնը մերժած և կամ ժառանգութենէ զրկուած ըլլայ գոյքերը ուղղակի թեկնածուին կը փոխանցուի (տես յօդ. 520, 521, 545 ևն) :

Հաստատութեան մը յատկացնել կամ մէկ մասը՝ հաստատութեան մը կրնայ յատկացուիլ (վազմ, *fondation*) : Յօդ. 473 — Տրամադրելի բաժնին ամբողջը (տես յօդ. 452, 478 ևն) :

Յօդ. 474 — Մէկը, ժառանգական պայմանագրութեամբ կրնայ յանձնառու ըլլալ, ժառանգութիւնը կամ որոշ մէկ գոյքը, պայմանագրուած անձին կամ ուրիշին ձգելու (տես յօդ. 450, 492, 508, 514 ևն) :

Ժառանգորդ նշանակել և որոշ բան թողնել մը կտակել :

Այսու հանգերձ, ժառանգական պայմանագրութեամբ ստանձնուած յանձնառութիւնները՝ եթէ ուրիշ նուիրատուութեանց և ի դէպ մահու կարգադրութեանց հետ խոտոր համեմատելու ըլլան՝ կրնայ առարկուիլ (տես յօդ. 449, 494, 495) :

Յօդ. 475 — Մէկը, իր ժառանգորդներէն մէկուն հետ, փոխարժէքով կամ առանց փոխարինութեան (իվազլը վիէ եա իվազարգ, *à titre gratuit ou onéreux*) ժառանգութենէ հրաժարելու համար՝ պայմանագրութիւն կրնայ կնքել (տես յօդ. 450, 492) :

Եթէ, հրաժարման պայմանագրութիւնը փոխարինութեամբ ըլլայ, հակառակ պայման մը չի գտնուելու պարագային, հրաժարող անձին սերունդին ալ կ'աղղէ :

Յօդ. 467 — Պայմանագրով հրաժարած ժառանգորդին յաջորդ նշանակուած անձը, ո՛ր և է պատճառաւ ժառանգութիւնը եթէ կորսնցնելու ըլլայ հրաժարումը չհղեալ կը նկատուի (տես յօդ. 457, 520, 522, 545) :

Առանց անձը որոշելու, ընդհանուր կերպով միւս

ժառանգորդներուն 'ի նպաստ եղած հրաժարումը ամենէն մօտ ժառանգորդին սերունդին համար կը վերագրուի, աւելի հեռու ժառանգորդները երբէք չի պարփակէր :

Յօդ. 477 — Թողօնը բացուած թուականին, պարտքը՝ եթէ ձգուած ժառանգութենէն աւելի ըլլայ, և ժառանգորդներու կողմէ չի վճարուի, հրաժարող թողօնէն պահանջատէրերուն երա- առաջ վերջին հինգ տարուան միջոցին առած փոխարժէքէն կամ անոր եկամուտէն, տակաւին ձեռքերին դտնուած քանակութեան համեմատ՝ պահանջատէրերու հանդէպ պատասխանատու են (տես յօդ. 507) :

ԶՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ի դէպ մահու կարգադրութեանց ձեւեր

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 967 եւն. , Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 2064 եւն. 2274 եւն.)

Կտակ: Կտակա. Յօդ. 478 — Կտակը պաշտօնագրով կամ կտա-
գրին ձեւերը: կարարին ձեռագրով, ինչպէս նաեւ բերանացի (օր-
ֆանէն, *orale*) ալ՝ կրնայ ըլլալ (տես յօդ. 479, 485,
486):

Պաշտօնական Կտակագիրը, երկու
կտակագրին պատ- վկայներու(*) ներկայութեամբ, հաշտարար դատաւորին,
րաստութիւնը, նօտարին կամ օրէնքով այս մասին իրաւասութիւն
տրուած պաշտօնեային կողմէ կը պատրաստուի (յօդ. 483):

Արտասանութեան Կտակագրին կ'ըսէ և ասոր կողմէ ալ գրուելէն
և պատրաստու- կամ գրել տրուելէն վերջը՝ կարգալու համար՝ իրեն կը
թեան մէջ պաշտօն- տրուի:
եային պարտակա- տրուի:
նութիւնը:

Կտակագիրը, կտակարարին կողմէ կարգացուելով
ստորագրուելէ վերջը, պաշտօնեային կողմէ ալ թուա-
կանը գրուելով կ'ստորագրուի:

Յօդ. 481 — Կտակագրին թուական գրուելէն և
վկայութիւն և ստորագրուելէն վերջ, կտակարարը պաշտօնեային
վկայներուն պարտա- ներկայութեան երկու վկայներու կը յայտարարէ թէ,
կանութիւնը, կտակագիրը կարգացած է և ասիկա իր վերջին կամ-
քը կը բովանդակէ:

Վկայները, այս յայտարարութիւնը իրենց ներ-
կայութեան եղած և այդ անձը դատելու կարող տե-
սած ըլլալնին կտակագրին տակ աւելցնելով կը ստորա-
գրեն (տես յօդ. 449):

Կտակարարը, եթէ ուզէ, կտակագրին բովանդա-
կութիւնը՝ վկայներուն չի գիտցնէր:

(*) Նախկին ասուածպետական քաղ. օրէնքի «մէնէլլէն» վկայութեան համար եր-
կու այդ մարդիկ կամ մէկ այդ եւ երկու կին կը պատրաստէր. Այսինքն, երկու կին մէկ
այդ մարդու արժէք ունէին յայտ օրէնքին:

Մինչդեռ արդի քաղ. օրէնքը երբեք խօսի չի դնէր այդ ու կնկան միջեւ:

Գրել, կարգալ չի Յօդ. 482 — Կտակարարը եթէ չի կարենայ կտա-
գրիսող կտակարարը կազիրը ո՛չ կարգալ և ո՛չ ստորագրել, պաշտօնեան
վկայներու ներկայութեան կտակագիրը իրեն կը կար-
գայ: Կտակարարն ալ, կը յայտարարէ թէ՝ կտակագի-
րը վերջին կամքը կը բովանդակէ:

Այս պարագային, վկայներու կողմէ, կտակարարին
յայտարարութիւնը իրենց ներկայութեան եղած և
անիկա դատելու կարող վիճակի մէջ տեսած ըլլալնին
աւելցնել չի բաւէր, այլ կտակագիրը, իրենց ներկայ-
ութեան, պաշտօնեային կողմէ կտակարարին կար-
գացուած ըլլալն այ՝ պէտքէ գրել և ստորագրել:

Յօդ. 483 Անոնք որ՝ իրաւասու չեն քաղա-
քական իրաւունքնին գործադրելու, կամ՝ պատժական
դատարանի մը որոշումով քաղաքական և քաղաքային
իրաւունքներէ զրկուած են, և կամ կարգալ գրել չեն
գիտեր, ինչպէս նաեւ կտակարարին այրը կամ վինը,
ծնողքը և սերունդը, եղբայր ու քոյրերնին և ասոնց
իրաքանչիւրին այրը և կինը, պաշտօնեային կամ վկա-
յի հանգամանքով չ'են կրնար կտակագրի պատրաս-
տութեան մասնակցիլ (տես յօդ. 500):

Կտակագրին պահ- 484 — Կտակագիրը պատրաստող հաշտարար դա-
պանութիւնը: տաւորը, նօտարը և կամ իրաւասու պաշտօնեան,
պարտաւոր է բնագիրը կամ պատճէնը պահելու:

(Ծանօթ. — Կտակագիրը պահելը՝ կարգապահութեան միջոց մըն է, վաւերացման
պայմաններուն հետեւ նշալիքն չ'ունի):

Յօդ. 485 — Կտակարարին անձամբ պատրաստած
Ձեռագրով կտա- կտակագիրը, սկիզբէն մինչեւ վերջը, մինչեւ իսկ
կազիր, տարին, ամիսը և օրն ալ մէջը ըլլալով, պէտք է
իր ձեռագրովը գրուած և ստորագրուած ըլլայ:

Այս կերպով պատրաստուած կտակագիրը, բաց
կամ գոց վիճակի մէջ պահուելու համար, հաշտարար
դատաւորին, կամ նօտարին և կամ պաշտօնեային կը
յանձնուի:

Յօդ. 486 — Կտակարարը, եթէ՝ մահուան վտան-
գին, փոխագրութեան միջոցներուն դադարման, տա-
րեանացի կտակը, րաւութիւն հիւանդութեան, պատերազմի պէս արտա-
վերջին կամք: քոյ կարգի զէպքերու բերմամբ, պաշտօնապէս

կամ իր ձեռագրով չի կարենայ կտակագիրը պատ-
րաստել, իր կտակը բերանացի ալ փրնայ ընել:

Բերանացի կերպով կտակը, կտակարարին վեր-
ջին կամքը՝ երկու վկայներու արտասանելով և ըսած
ձեռով կտակագիր մը գրել կամ գրել տալու համար
զանոնք պարտադրելով կ'ըլլայ:

Պաշտօնական կտակագրի վկայութեանց համար
պահանջուած օրինական տրամադրութիւնները, այս
վկայներուն համար ալ կը գործադրուին (տես յօդ.
483):

Յօդ. 487 — Վկայներէն մէկը՝ իրենց եղած կը-
տակի յայտարարութիւնը, տեղի ունեցած վայրը, տա-
րին, ամիսը և օրուան թուականները իսկոյն գրելով
կ'ստորագրէ, և միւս վկային ալ ստորագրել կուտայ:

Արձանագրել և
ներկայացնել:

Այս կերպով գրուած կտակագիրը, վկայներուն
կողմէ — երկուքն ալ միասին ըլլալով — առանց
ժամանակ կորսնցնելու, դատարանի մը կը ներկա-
յացնեն, և դատաւորին ներկայութեան կը յայտա-
րարեն թէ, այդ կտակագիրը՝ կտակելու կարող կտա-
կարարին կողմէ իրենց բերանացի արտասանուած և
յայտարարութիւնն ալ՝ արտաքոյ կարգի դէպքերու
գոյութեամբ եղած է:

Վկայները, փոխանակ կտակարարին յայտարարու-
թիւնը գրելով ներկայացնելու, բերանացի և վերո-
յիշեալ ձեւերու տակ դատաւորին ըսելով, տեղեկագրի
ձեռով ալ՝ կրնան արձանագրել տալ:

Եթէ, կտակարարը պարտականութեանը գլուխը
գտնուող գինուոր մըն է, յիսնապետը կամ աւելի բարձր
աստիճան ունեցող սպան՝ իբրեւ դատաւոր կը նկատ-
ուի:

Բերանացի կտա-
կին եղծումը:

Յօդ. — 488 կտակարարին համար, կտակագիրը
պատրաստելու կամ պատրաստել տալու կարելիութեան
թուականէն եթէ մէկ ամիս (*) անցած ըլլայ, բերա-
նացի կտակը չեղեալ կը նկատուի (տես յօդ. 479,
485):

(*) Զուիցերլանդ օրէնքին մէջ 14 օր:

Հրաժարում:

Յօդ. 489 — կտակարարը, կտակի համար օրինա-
կան օրոյ ձեւերէն մէկուն տրամադրութեամբ, ամէն
ատեն կրնայ կտակէն հրաժարիլ (տես յօդ. 478 և 485):

Հրաժարումը ինչպէս ամբողջէն, նոյնպէս ալ՝
մէկ մասէն կրնայ ըլլալ:

կտակագրին կոր-
սուելը:

Յօդ. 490 — Եթէ, կտակագիրը դիպուածով և
կամ ուրիշի մը թերութեամբ կորսուի, և պարունա-
կութիւնը նոյնութեամբ չի կարենայ հաստատուիլ,
այլեւս կտակը անվաւեր կը նկատուի:

Վնասուց հատուցման պահանջը վերապահեալ
է (*):

Մէկէ աւելի կտակ-
ներ:

Յօդ. 491 — Վերջին թուականաւ պատրաստուած
կտակագրին պարունակութիւնը առջուան թուակա-
նաւ կտակէն եթէ բացօր չապէս հրաժարում չի նշա-
նակէ, վերջին կտակագրին այն տրամադրութիւնները՝
որոնք նախկինը լրացնելու և ամբողջացնելու հան-
գամանք չունին, իբրեւ առաջուան կտակին պայման-
ները կը նկատուին:

Մէկու մը, որոյ մէկ գոյքին համար ըրած կտակը
եթէ վերջէն ըրած գործունէութեանը հետ հաշտեցնել
կարելի չըլլայ, անվաւեր կը համարուի (տես յօդ.
464):

Յօդ. 492 — Ժառանգութեան պայմանագրութիւնը
Ժառանգութեան եթէ՝ պաշտօնական կտակագրի ձեռով չի պատրաս-
պայմանագրութեանտուի, անընդունելի կը նկատուի (տես յօդ. 450, 461,
479 և 485):

Երկու կողմն ալ, իրենց փափաքները միեւնոյն
ատեն պաշտօնեային կը յայտարարեն, և պատրաս-
տուելիք պայմանագրութիւնը, պաշտօնեային առջեւ
և երկու վկայներու ներկայութեան կը ստորագրեն:

Յօդ. 493 — Ժառանգութեան պայմանագրու-
թիւնը, երկու կողմին գրաւոր համաձայնութեամբ՝
ամէն ատեն կրնայ ջնջուիլ:

Չնշում:

Պայմանագրութիւնը եթէ՝ ժառանգորդ նշանա-
կելու կամ որոշ բանի մը կտակին համար ըլլայ, կար-
գագրութիւնը ընողը՝ ինքնիրեն կրնայ այդ պայմա-

(*) Պարտականութեան օրէնքին Ա. գլուխ երկրորդ մաս
յօդ. 41 եւն.

նադրութիւնը ջնջել, եթէ նշանակուած ժառանգորդը կամ կտակընկալը, անոր դէմ, ժառանգութենէ զրուկուելիք արարքի մը մէջ կը գտնուի (տես յօդ. 457-459, 463, 464):

Կտակագիրներու համար այս ջնջումը, օրէնքով որոշուած մէկ ձեւով կրնայ ըլլալ (տես յօդ. 478 ևն):

Յօդ. 494 — Ժառանգութեան պայմանագրութեան

Միւս կողմին ջնջելու համաձայն, կարգադրութիւնը ընողին կենդանուիւ իրաւունքը թեան՝ որոշ գոյք կամ շահը պահանջելու իրաւունք ունեցող անձին, եթէ այդ գոյքը կամ շահը չի տրուելու և կամ չապահովուելու ըլլայ, պարտականութեանց օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն (*):

Կրնայ պայմանագրութիւնը ջնջել:

Ժառանգորդին կամ կտակընկալին կալը՝ կարգադրութիւնը ընողէն առաջ մեռնելու ըլլայ, ժառանգութեան պայմանագրութիւնը՝ ինքնին նելու պարագային՝ կը ջնջուի:

Միայն թէ, մեռնողին ժառանգորդները, պայմանագրութեան համաձայն հանգուցեալէն առնուած փոխարժէքէն և կամ ասոր եկամուտէն, մեռած թուականին ձեռքը գտնուած քանակը — եթէ հակառակ պայման մը չի գտնուի — կարգադրութիւնը ընողէն կրնան պահաջել:

Յօդ. 496 — Կտակի կամ ժառանգութեան պայմանագրութեամբ հղած նուէրներով, ի դէպ մահու բաժնին սահմանափակումը (թէսարումն նետապրննն իսկ վերջէն եթէ սահմանափակուած ըլլայ, չի բանալիս, *quotité disponible* կրնայ ջնջուիլ, այլ միայն կրնան զեղչուիլ (տես յօդ. 502):

(*) Տես, «Պարսկական օրէնք» երկրորդ գլուխ երկրորդ մաս:

ՆԻՆ ԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԿՏԱԿԱԿԱՏԱՐՆԵՐ

(Վասիլյէրի քեմիիզ մեմուրը, *des exécuteurs testamentaire*.)

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1025-1034: Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 2197-2228):

Կտակատար նշանակել:

Յօդ. 497 — Կտակարարը (վասիլյէրնի, *testateur*)

վերջին կամքը գործածելու համար, քաղաքային իրաւունքները գործածելու իրաւասութիւն ունեցող մէկ կամ մի քանի անձեր, կտակագրի տրամադրութեամբ՝ իրրեւ կտակատար կրնայ կարգել (տես յօդ. 479, ևն. 485 486):

Կտակատարին յանձնուած պաշտօնը՝ ուղղակի իրեն կը զեկուցուի, և հաղորդուած թուականէն տասնհինգ օրուան (*) մէջ՝ կամ կընդունի կամ կը կը մերժէ: Լռութիւնը՝ ընդունել կը նշանակէ:

Իրենց ծառայութեան փոխարէն, յարմար վարձք մը կրնան պահանջել:

Յօդ. 498 — Եթէ, կտակարարին կողմէ որոշ ձեւ մը տնօրինուած չ'ըլլայ, կտակատարը ժառանգութիւնը պաշտօնապէս մատակարարելու պաշտօն ունեցող անձին՝ իրաւունք և պարտականութիւնները կ'ունենայ (տես յօդ. 533) (**):

Կտակատարը, պարտաւոր է՝ կտակարարին կամքը կատարելու, և մասնաւորաբար թողօնը մատակարարելու, պարտքերը վճարելու, որոշ գոյքի մը վերաբերեալ կտակը գործադրելու, և կտակարարին տնօրինութեանց համաձայն կամ ըստ օրինի թողօնը բաժնելու:

Մէկէ աւելի կտակատարներ, մէկ պայմանագրութեամբ մէկէ աւելի նշանակուած փոխանորդներուն իրաւասութիւնը կ'ունենան (***):

(*) Զուլիյէրիական օրէնքին մէջ 14 օր:

(**) 533-րդ յօդուածն ալ՝ որոշ չէ հետոյ տկնարկուած իրաւունք եւ պարսկական քիւնները:

Հետեւաբար, այս պարագային, կտակատարը՝ առանց իրաւաստ մարմիններու կամ ժառանգորդներու հաւանութեան, չի կրնար արտաքին կարգի սնօրհնութիւններ ընել:

(***) Այսինքն, հաւաքաբար կը գործեն:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հանգուցեալին կողմէ եղած կարգադրութեանց անվաւերութիւնը
եւ զեղչութիւնը

(Յր. Քաղ. օրէնք յօդ. 901 եւն. 913 եւն. : Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 105, 116 եւն.
2303 եւն.):

Անվաւերութեան Յօդ. 499 — Հետեւեալ պարագաներուն ի դէպ
դատ: Անկարողութեան մահու կարգադրութիւնները անվաւեր կը նկատուին:
Թիւն և օրէնքին ու 1. — Եթէ՝ կարգադրութիւնը եղած միջոցին
հանրային բարոյա- կարգադրութիւնը ընելու անկարող մէկու մը կողմէ
կանին հակառակ կարգադրութեան դատը, երեսուն տարի անց-
տրամադրութիւններեղած ըլլայ (տես յօդ. 449, 451):

2. — Եթէ՝ թերութեամբ, կամ նենգութեամբ,
կամ սպառնալիքով և կամ բռնութեամբ եղած ըլլայ (տես
յօդ. 451):

3. — Թէ ուղղակի և թէ՛ պարունակած պայման-
ներով՝ օրէնքին և կամ հանրային բարոյականին եթէ
հակառակ ըլլայ (տես յօդ. 462):

Անվաւերութեան դատը, ժառանգորդներէն մէ-
կուն — ինչպէս նաեւ, կտակակալներու — կողմէ կըր-
նայ բացուիլ (տես յօդ. 518):

(Ծանօթ. — Յոյց տրուած անվաւերութիւնը, սկզբունքով պէտք է ընդհանուր տրամա-
դրութեանց բաղդատել: Մրայն 500 րդ յօդուածը բացառութիւն կը կազմէ):

Ձեւական թերութեան Յօդ. 500 — Անվաւեր կը նկատուին այն կար-
գադրութիւնները, որոնք՝ ձեւական թերութիւններ
ունին (տես յօդ. 478 եւն.):

Եթէ այդ թերութիւնը, կտակագիրը պատրաս-
տելու մասնակցողներուն և կամ ընտանիքի անդամ-
ներէն մէկուն եղած նուիրատուութենէն յառաջ եկած
է, միայն այդ նուէրը կը ջնջուի (տես յօդ. 483):

Անվաւերութեան դատը, կարգադրութիւնը ընե-
լու անկարողութեան մասին կիրարկուած տրամա-
դրութիւնը ենթակայ (տես յօդ. 499):

Յօդ. 501 — Անվաւերութեան դատը, կարգադ-
րութեան և անվաւերութեան պատճառներուն դատա-
խազին տեղեկացած թուականէն մէկ տարի, և ամէն
պարագայի տակ կտակագրին բացուած թուականէն
հինգ տարի(*) անցնելով՝ ժամանցման (միւրուր զեման
prescription) կ'անթարկուի (տես յօդ. 535 եւն.):

Ժամանցում:

Կարգադրութեան անվաւերութիւնը, թէ՛ օրէն-
քին կամ հանրային բարոյականին հակառակ ըլլալէն
և թէ՛ անկարողութենէն (անկարողութիւն, *incapacité*)
յառաջ եկած ըլլայ, բարի տրամադրութիւն չունեցող
(սուի ճիշդ սահման, *mauvaise foi*) դատախազեալին
հանդէպ անվաւերութեան դատը, երեսուն տարի անց-
նելով միայն անյսելի կ'ըլլայ:

Անվաւերութիւնը, պաշտպանողական դիրքին
մէջ (սեֆ՝ քարիզիլլէ, *par voie d'exception*) ամէն
ատեն կրնայ առարկուիլ (տես յօդ. 513):

Յօդ. 502 — Այն ժառանգորդները, որոնք՝ վեր-
ապահեալ բաժիններուն դուժար չեն կրնար առնել,
Ձեռքման դատ: իրաւունք ունին դատ բանալու և տրամադրուած
Պայմանները: Ընդ-բաժինէն աւելի եղած նուէրին զեղչուիլը պահանջելու
հանսը առամաք, (տես յօդ. 452, 454, 507, 515, 518):

Որքան ատեն որ, հանգուցեալին հակառակ մտադ-
րութիւնը ըրած կարգադրութենէն չի հասկցուի, օրի-
նաւոր ժառանգորդներու բաժիններուն վերաբերեալ
տրամադրութիւնները, իբրեւ պարզ բաժանման հա-
մար եղած կարգադրութիւններ կը նկատուին:

(ԾԱՆՈԹ. — Ներկայ յօդուածը հետեւեալ ձեւով պէտք է բացատրել: Հայր մը երեք
զաւակներ Ա. Բ. և Գ. եւ 6000 ոսկի արժէքով առարկաներ կը ձգէ: Ասոնց. 3
ոսկիի բաժինը Ա. ին և 24000 ալ Բ. ին կը նուիրէ: Թէ ներկայ յօդուածով, եւ թէ 587րդ
յօդուածին տրամադրութեանց համաձայն այս բողոքին մասին հանգուցեալին այդ կար-
գադրութիւնը անընդունելի եւ իբրեւ պարզ բաժանում նկատուի, Ա. Բ. և Գ. եղբայր-
ներէն ամէն մէկը պիտի ստանայ 2000 ոսկի կամ Ա. երեք նուիրուած բաժինէն
1600 եւ Բ. ալ 400 ոսկի պիտի սան Գ. ին):

(*) Զուլցերիական օրէնքին մէջ տասը տարի:

Վերապահեալ բաժիններու տէր՝
Յօդ. 503 — Վերապահեալ բաժիններու տէր
ժիններու տէր ժաւմէկէ աւելի ժառանգորդներուն, ի դէպ մահու կար-
աւորութիւններու ի գաղութեամբ, և տրամադրելի բաժինէն աւելի՝ յատ-
նապատ նուէրներ: Կացուած նուէրները, այս ժառանգորդներէն ամէն
մէկուն, վերապահեալ բաժինէն աւելի ինկած քանա-
կութեան համեմատութեամբ՝ զեղչման ենթակայ են:

ԾԱՆՈթ.— Այս յօդուածն ալ՝ վերոյիշեալ 520րդ յօդուածին օրինակին հետեւելով
բացատրենք: Ներկայ յօդուածէն կը հասկցուի որ, հանգուցեալը ի դէպ մահու կարգադ-
րութեամբ նուէր քան է՝ եւ ո՛չ թէ անորո՞ւ տրամադրութեան կամ պարզ բաժանման
նկատմամբ՝ նուիրած: Այս տեսակէտով, ձգուած 6000 ոսկիէն ետեւ եղբայրները, 453րդ
յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, ետեւ քառորդ վերապահեալ բաժին ունենալով,
նախ Ա. իր վերապահեալ բաժնին 1500 ոսկին կ'առնէ, յետոյ ասկէ աւելի առած 2100
ոսկիին կէսը զեղչելէ վերջ 1050 ոսկի եւս առնելով $1500 + 1050 = 2550$ Բ. ալ
իր վերապահեալ բաժնին 1500 ոսկի եւ աւելիին կէսը 450. որ $1500 + 450 = 1950$ ոսկի
կ'առնէ որով, ի դէպ մահու կարգադրութենէն դուրս մնացած, Գ. ին վերապահեալ մէկ
քառորդ բաժնին եղծող 1500 ոսկիին 1050ը Ա., եւ 450 ոսկին ալ Բ. իրենց աւելի առած
գումարին կ'ետվը կը հասուցանեն:

Յօդ. 504 — Վերապահեալ բաժինէն աւելի եղած
ժառանգորդի մը պարտապահանջներէ-
րուն իրաւունքը: Կարգադրութեանց համար, ժառանգորդին վերաբեր-
եալ զեղչման դատաւարութեան իրաւունքը, եթէ
սնանկանալու ըլլայ, պաշտօնական մարմնոյն (մատա,
masse), և պարտքերը վճարելու անկարողութեան
պարագային ալ՝ ժառանգութիւնը բացուած թուակա-
նին՝ անկարողութիւնը հաստատող գործադիր մար-
մնոյն պաշտօնաթուղթը ունեցող պարտապահանջնե-
րուն — իրենց առնելիքին քանակութեան համեմատ
— կը փոխանցուի:

Հակառակ ասոնց կողմէ եղած զեկուցման, եթէ
ժառանգորդը դատ բացած չըլլայ, անոր համար որոշ-
եալ ժամանակամիջոցին, իրենց անուամբ դատ կրնան
բանալ (տես յօդ. 477, 558):

Ժառանգութեան իրաւունքէն զրկուող ժառան-
գորդը, եթէ զրկման դէմ առարկութիւն ըրած չըլլայ,
միեւնոյն տրամադրութեանց ենթակայ է (տես յօդ.
457, 513 557):

Զեղչման տրամա- Յօդ. — 505 — Որքան ատեն որ, կարգադրու-
ղրութիւնները: Ընդ թեան եղանակէն՝ կարգադրութիւնը ընողին հակա-
հանուր առմամբ: ռակ մտադրութիւնը չի հաստատուի, ժառանգորդ կար-

գուող կամ տարբեր ձեւով նուիրատուներու վերաբեր-
եալ բաժինները, համեմատական հաշուով զեղչի են-
թակայ են:

Որոշ բաները յանձնելու պարտադրութեամբ սահ-
մանեալ նուէրները՝ եթէ զեղչի ենթակայ ըլլան,
որքան ատեն որ՝ կարգադրութիւնը ընողին հակառակ
մտադրութիւնը չի հասկցուի, նուիրատուէն՝ յանձնե-
լու պարտադրուած որոշ բաներուն ալ համեմատական
հաշուով զեղչը կրնայ պահանջուիլ:

ԾԱՆՈթ.— Չոր օրինակ, Գրիգոր երկու զուակ ունենալով, Բաբկէն անուն մէկն
ալ 4000 ոսկիէ բաղկացեալ քողովին կէսին համար՝ ժառանգորդ կը կարգէ: Միեւնոյն
ատեն, Արամ անուն ուրիշ մէկուն նուիրած 500 ոսկին սալու համար. Բաբկէնը կը
պարտադրէ՝ Բաբկէնին բաժնին, 453րդ յօդ. ին Ա. հասուածին համաձայն, նախ մէկ չոր-
րորդի պիտի զեղչուի. Յետոյ, իրեն մնացած 1000 ոսկիէն՝ 500 ոսկիի նուէրն ալ սալու
ստիպուած է, Բանի որ «կարգադրութիւնը ընողը» իր հակառակ մտադրութիւնը յայտնու
է.

Որոշ բանի մը Յօդ. 506 — Զեղչման ենթակայ կտակուած որոշ
կտակը: գոյք մը, որուն արժէքը առանց պակսեցնելու բաժ-

նելը անհնարին ըլլայ, կտակընկալը՝ եթէ ուզէ՝ տրա-
մադրելի բաժնին չափ կանխիկ կ'առնէ, կամ զեղ-
չուելիք քանակին փոխարժէքը տալով՝ այդ գոյքը կը
պահանջէ (տես յօդ. 587, 597):

Յօդ. 507 — Հետեւեալ կարգադրութիւնները,
ի դէպ մահու չե- ի՞նչէ պ մահու նուիրատուութեանց պէս զեղչման են-
ղած նուիրատուութիւններ, ճեւակ- թակայ են:

1. — Զվերադարձնելու պայմանաւ ժառանգական
բաժնի հաշուոյն օժիտի, հաստատութեան (քեեսսիւս,
établissement) ծախքերու կամ գոյքի լքման (մալ
քեւքի, abandon de bien) ձեւերով, ի դէպ մահու
չեղած նուիրատուութիւններ (քեպէրէրիւ, libéralité)
(տես յօդ 603 ևն.)

2. — Ժառանգական իրաւունքնին կանխաւ յար-
գարելու մտադրութեամբ եղած նուիրատուութիւններ
(տես յօդ. 474):

3. — Ընաց 'ի այն նուէրներէն (նէսիյի, *donation*), որոնք նուիրողին կողմէ առանց առարկութեան ետ առնուելու պայմանաւ կամ ըստ սովորութեան տրուած են, մահուան թուականէն մէկ տարի(*) առաջուան եղած նուիրատուութիւններ:

4. — Վերապահեալ բաժիններու տրամադրութիւնները ոչնչացնելու բացայայտ մտադրութեամբ՝ եղած կարգադրութիւններ (տես յօդ. 455):

Յօդ. 508 — Այն անձը, որուն զեղչման ենթակայ նուիրատուութիւն մը եղած է, եթէ բարի տրամադրութեան տէր ըլլայ, ժառանգութեան բացուած թուականին՝ այդ նուէր ու եկամուտէն մի միայն իր ձեռքը մնացած քանակը ետ տալու պարտաւոր է:

Ժառանգական պայմանագրութեամբ նուիրառուն եթէ զեղչման ենթակայ ըլլայ, ժառանգութիւն ձգողին տուած փոխարժէքէն՝ զեղչուած քանակին համեմատութեամբ ետ կրնայ պահանջել (տես յօդ. 494, 515, 516):

Յօդ. 509 — Այն ապահովագրութիւնները, որոնք հանդուցեալին կողմէ՝ մահուան պարագային վճարուելու պայմանաւ, իր անուան և ուրիշին 'ի կենդանութեան տեւողութեամբ, կամ իր անուան կնքուելով 'ի կենդանութեան կամ 'ի զէպ մահու կարգադրութեամբ ուրիշին փոխանցուած, և կամ հանդուցեալին կենդանութեան առանց փոխարժէքի ուրիշին տրուած են, զնման արժէքներու համեմատութեամբ զեղչման ենթակայ են (տես յօդ. 456):

(Ծանօթ. — Յր. «rachat» վերագնում, իր մասնաւոր տրամադրութիւնները ունի. զ'որ նշանակած են ընդհանուր ապահովագրութեան պայմանագրութիւնները: Միջոցով, իմաստով, «իշխեր» գնում բառը, «rachat» ի նշանակութիւնը չ'ունենալով՝ տարբեր իմաստ ունի: Հետեւաբար, ներկայ եւ 456 հոդ. յօդուածներուն վերլուծման համար, ապահովագրական պայմանագրութեամբ, ընկերութեան կողմէ նշանակուելով «rachat» ի գումարը հասկնալ անհրաժեշտ է:)

(*) Զուիցերիական օրէնքին մէջ հինգ տարի:

Օգտուելու իրաւունքի կամ եկամուտի վերաբերեալ նուիրատուութեան մասին:

Յօդ. 510 — Ժառանգութիւնը ձգողը, եթէ՝ թողնուած սահմանած ըլլայ օգտուելու իրաւունքի (ինքնիշխան հազար, *usufruit*) կամ եկամուտի (իրաւ, *rente*), որոնք՝ հաւանական ժամանակամիջոցի մէջ դրամագլուխի վերածուելով կրնան տրամադրելի բաժինը (քսաւրուս նեսապընը, *quotité disponible*) անցնիլ, ժառանգորդները ազատ են (մուխայեթ սիր, *ont le choix*) այդ օգտուելու իրաւունքը և եկամուտը որոշ չափին զեղչելու, կամ տրամադրելի բաժինը տալով՝ ժառանգութիւնը կարգ մը հարկադրութիւններէ ազատելու (տես յօդ. 505, 512):

Յօդ. 511 — Այն կարգադրութիւնը, որով՝ ժառանգութիւնը թեկնածուի մը փոխանցելու իրաւասութեան համար՝ ժառանգորդ մը նշանակելու կը վերաբերի, ժառանգորդին վերապահեալ բաժնին փոխանցման մասին համեմատութեամբ՝ անվաւեր է (տես յօդ. 468):

(Ծանօթ. — Ներկայ յօդուածը, աւելութիւն չի կրնար ունենալ 467 հոդ. յօդուածին մէջ նշանակուած պարզ փոխանցման հետ: Արտաքին կարգի փոխանցման խնդիրները երբեք զեղչման գործողութենէն չ'են կրնար զերծ մնալ:

Յօդ. 512 — Զեղչը, մինչեւ որ վերապահեալ բաժինը լրանայ, նախ 'ի զէպ մահու կարգադրութիւններէն կ'սկսի. եթէ չի բաւեն, ամենէն վերջին թուականաւ եղածէն սկսելով՝ զէպի ամենէն առաջ կարգադրուածին ուղղուելու պայմանաւ, 'ի զէպ մահու չ'եղած նուէրներու վրայէն կը գործադրուի (տես յօդ. 453, 454, 505, 507):

Յօդ. 513 — Զեղչման դատաւարութեան իրաւունքը, ժառանգորդներուն վերապահեալ բաժիններուն ոտնձգութեան տեղեկացած թուականէն մէկ տարի, և ամեն պարագայի տակ, կտակներու համար իրենց բացուած թուականէն, և ուրիշ կարգադրութեանց մասին՝ ժառանգութեան բացուած թուականէն հինգ (*) տարի անցնելով՝ կը կորսուի (տես յօդ. 437, 501, 517, 535, ևն.):

Կարգադրութեան մը անվաւերութեան պարագային եթէ

(*) Զուիցերիական օրէնքին մէջ տասն տարի:

ուրիշ մը ծնունդ առնէ ժամանցման թուականները՝
անվաւերութեան որոշման թուականէն միայն կրնայ
հաշուուիլ (տես յօդ. 491)։

Ձեզման առարկութիւնը, պաշտպանողական դիր-
քին մէջ, ամէն ատեն կրնայ յայտարարուիլ (տես
յօդ. 501)։

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ժառանգական պայմանագրութեան յառաջ եկած դասեր

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1075 եւն. 1082 եւն., Գեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 2275.)

Յօդ. 514 — Այն ժառանգորդը, որուն՝ ժառան-
գութեան գոյքերու գական պայմանագրութեամբ հանգուցեալը 'ի կեն-
դանութեան գոյքերը յանձնած է, կրնայ՝ թողօնէն
չահագորդուող անձերը պատշաճ եղանակաւ հրաւիրել և
տոմարը պատրաստել տալ (տես յօդ. 560)

Հանգուցեալը, եթէ ամբողջ գոյքերը չ'է տուած
կամ վերջէն կարգ մը գոյքերու տիրացած ըլլայ,
որքան ատեն որ հակառակ պայման մը չի գտնուի,
ժառանգական պայմանագրութիւնը, 'ի կենդանու-
թեան տրուած չափով զործադրելի կ'ըլլայ։

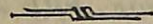
Ժառանգական պայմանագրութեան յառաջ եկած
իրաւունք և պարտականութիւնները, հակառակ պայ-
մանի մը չ'գոյութեան պարագային, 'ի կենդանու-
թեան եղած կարգադրութեան համեմատութեամբ,
կարգուած ժառանգորդին ժառանգորդներուն կը փո-
խանցուի։

Ձեզմէլ. ետ տալ. Յօդ. 515 — Ժառանգութեան հրաժարող ժառանգոր-
դին, հանգուցեալին կողմէ 'ի կենդանութեան տրուած
գոյքերը, եթէ՝ տրամադրելի բաժինէն (քեսաբուժ
նեսապը, *quotité disponible*) աւելի են, միւս ժառան-
գորդները՝ կրնան զեղչուիլ պահանջել (տես յօդ. 502
508)։

Այս պարագային, ժառանգորդին վերապահեալ
բաժնին չափ միայն կրնայ զեղչուիլ (տես յօդ. 453)։

ժառանգութեան հրաժարող անձին, 'ի կենդանու-
թեան յայնչնուած գոյքերուն հաշուակցութիւնը,
ժառանգութիւնը վերագարձնելու մասին եղած կար-
գադրութեանց համեմատ կը գործադրուի (տես յօդ.
607):

Յօդ. 516 — Ժառանգութեան հրաժարող ժառան-
գաւորութիւնը, հանգուցեալէն 'ի կենդանութեան ստացած
գոյքերը, զեղչման պատճառաւ՝ ամբողջութեամբ կամ
մասամբ ետ տալու եթէ ստիպուած ըլլայ, զեղչման
ենթակայ մասը կամ ետ կ'ուտայ, և կամ եթէ ուզէ՝
ստացածը ամբողջութեամբ ետ տալով՝ չի հրաժարած
կը սկստուի և ինքն ալ ժառանգութեան կը մասնակցի
(տես յօդ. 508, 605, 606):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ժառանգութեան փոխանցում (թելարիւս, *de la dévolution*)

ՏԱՍՆԸ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Բացում ժառանգութեան

Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 718, 720, 722, 725 ևւն. 1002 ևւն. Գեր. Քաղ. օրէնք
յօդ. 20, 1922, 1923, 1942, 2339 ևւն.

Բացման շարժա-
ւելթը: Յօդ. 517 — Ժառանգութիւնը մահուամբ կը բաց-
ուի:

Հանգուցեալին կողմէ՝ ի դէպ մահու չ'եղած
նուէրները և բաժանումները, ժառանգութեան
հետ առնչութիւն ունենալուն, ժառանգութեան
բացուած թուականին գտնուած վիճակնուն համեմատ
կը գնահատուի (տես յօդ. 455, 507):

Ժառանգութեան
բացման վայրը և
իրաւասու դատա-
րանը: Յօդ. 518 — Ժառանգութիւնը, ընդհանուր գոյք-
երը բովանդակելու պայմանաւ, հանգուցեալին վեր-
ջին բնակավայրի դատարանին մէջ կը բացուի:

'ի դէպ մահու կարգադրութեանց մէջ, անվա-
ւերութեան կամ զեղչման, ժառանգութեան լրժան-
ման և ժառանգութեան պատճառաւ սեփականատի-
րութեան իրաւունքի (միւրաւ սեպեպի իլէ իսթիհզագ,
action en pétition d'hérédité) դատերը այդ դատարանին
մէջ կը տեսնուին (տես յօդ. 499 ևւն. 577 ևւն. 583):

(Ծանօթ. — Չոր օրինակ, Կեսարացի քրիստոնէական մը, Պօլսոյ մէջ մեղեկութիւն, շար-
ժուն կամ անշարժ գոյքեր կամ աստեղծ մաս մը եթէ Աղբ. Պօլիս կամ նոյն իսկ՝
Տիւրքիոյ, Բարիզ (արտասահման) ձգած ըլլայ, բնդհանուր բողոքին ժառանգութեան
բացման վայրը եւ յիշեալ յօդուածով նշանակուած դատարանէն իրաւասու մար-
մինը, իր վերջին բնակավայրը եղող՝ Պօլսոյ դատարանն է):

Բացման տրամա- Յօդ. 519 — Ժառանգելու արժանիք չ'ունեցող-
դու թիւները: Ներէն զատ՝ ամէն անհատ, ինչպէս որ օրինաւոր ժա-
րատելու կարողու- ռանգորդ կրնայ ըլլալ, նոյնպէս ալ, կրնայ՝ կտակա-
թիւն: Քաղաքային գրով կամ ժառանգական պայմանագրութեամբ ժա-
րատուներէն օդ. անգորդ կարգուիլ և կտակընկալ ըլլալ (տես յօդ.
տուիլ 473, 483, 519, 520, ևն.):

Քաղաքային անձնաւորութիւն (հեօֆմիլ ռախս-
սիյեթի, *personnalité civile*) չ'եղող համայնքի մը, որոշ
նպատակի մը համար եղած նուիրատուութիւնները,
այդ նպատակին իրագործման պայմանաւ, համայնքը
կազմող անձերուն կը պատկանին:

Եթէ այս ձեւով՝ նպատակին իրագործումը կար-
ելի չ'ըլլայ, իբրեւ բարեգործական հաստատութեան
եղած նուէրներ կը նկատուին:

Յօդ. 520 — Հետեւեալ անձերը, ժառանգորդ
չ'են կրնար ըլլալ: Ինչպէս նաեւ, ՚ի դէպ մահու կար-
գադրութեամբ ժառանգորդ կամ կտակընկալ չ'են կր-
նար կարգուիլ: Անոնք որ=

Զրկման պատ-
ճառները:

1. Հանգուցեալը դիտմամբ և անիրաւաբար կը
մեռցնեն կամ մեռցնելու կը ձեռնարկեն,

2. — Դիտմամբ և անիրաւաբար՝ հանգուցեալը,
ի դէպ մահու կարգադրութիւն ընելու անկարող վիճա-
կի կը հասցընեն:

3. — Նենգութեամբ, կամ սպառնալիքով և կամ
բռնութեամբ հանգուցեալը, ՚ի դէպ մահու կարգադ-
րութիւն ընելու և կամ այս տեսակ կարգադրութիւն
մը ջնջելու կ'ստիպեն, և կամ կ'արգիլեն,

4. — ՚ի դէպ մահու կարգադրութիւնը, դիտմամբ
և անիրաւաբար, հանգուցեալին այնպիսի վիճակին և
ժամանակին մէջ կը ծածկեն կամ կ'աւերեն որ՝ այլ ևս
անգամ մ'ըն ալ չի կրնար վերաշինել:

Ներմամբ՝ զրկումը կը վերնայ:

(Մատթ. — Թրք. նախկին աստուածպետական դրութեամբ, ո եւ է մէկը չէր կրնար
ժառանգորդը ժառանգութեան զրկել: Փոխադարձաբար, ժառանգորդն ալ չ'էր կրնար
ժառանգութիւնը մերժել (մերաս բէտ իւէ մերտուտ օլմազ):

Արդի օրէնքը, երկու տեսակէն ալ ընդունած է. որով, ստացնոյն պատճառ 457-րդ
յօդուամով, իսկ, մեծման պարագան ալ 545-558 յօդուամներով նշանակուած են:

Ներկայ 520-րդ յօդուամն ալ, ինքնին զրկման տրամադրութիւններ ցոյց կ'ուսայ:
Նախապէս, մեկնոյն ձեւով ժառանգութեան արգելք հանդիսացող (մանի ի երս) չորս
զլխաւոր պատճառներ՝ 457-րդ յօդուամին ծանօթութեան մէջ պարզուած են:

Շառաւիղներու Յօդ. 521 — Զրկումը անհատական է (տես յօդ.
մասին տրամադրու. 221):
Թիւներ:

Ժառանգութեան զրկուողին սերունդը, հանգուց-
եալէն առաջ՝ մեռնող անձին սերունդին պէս ժառան-
գութեան կը տիրանայ (տես յօդ. 439, 443, 458):

Ողջ ըլլալու պայ- Յօդ. 522 — Ժառանգորդ ըլլալու համար, հան-
մանը: Ժառանգորդ- գուցեալին մեռած թուականին, պէտք է՝ ժառանգելու
ներ: արժանիք ունենալ և ողջ ըլլալ (տես յօդ. 519, 524):

Ժառանգութիւնը բացուելէն վերջը մեռնող ժա-
ռանգորդին իրաւունքը՝ իր ժառանգորդներուն կը փո-
խանցուի:

Գտակընկալ:

Յօդ. 523 — Այն անձը՝ որուն որոշ գոյք մը
կտակուած է, կտակարարին մահուան թուականին՝
ժառանգութեան արժանիք ունենալով եթէ ողջ ըլլայ
այդ գոյքին կը տիրանայ (տես յօդ. 483, 419, 524,
541):

Այն անձը եթէ կտակարարէն առաջ մեռած ըլլայ,
որքան ատեն որ կտակագրի պարունակութեան
հակառակը չի հասկցուի, կտակուած գոյքը թողօնին
կը ձգուի (տես յօդ. 466):

Յօդ. 524 — Սաղմնային վիճակի մէջ եղող տղան
(հեքին, *enfant conçu*) եթէ ողջ ծնելու ըլլայ, կրնայ
Սաղմնային վիճա- ժառանգել (տես յօդ. 584):
կի մէջ եղող տղա-
ներ, Մեռեալ ծնած տղան՝ ժառանգորդ չի կրնար ըլ-
լալ:

Արտաքայ կարգի Յօդ. 525 — Ժառանգութիւնը բացուած ատեն,
յաջորդ նշանակել, տակաւին գոյութիւն չ'ունեցող մէկը՝ թողօնին ամ-
բողջութեան կամ մէկ մասին և կամ թողօնին մէջ
գտնուող որոշ գոյքի մը համար՝ թեկնածու կրնայ
կարգուիլ (տես յօդ. 460):

Այս պարագային, փոխանցելու պարտաւոր եղող
ժառանգորդը կամ կտակընկալը, եթէ՝ հանգուցեալին

կողմէ կարգուած չ'ըլլայ, այդ հանգամանքը՝ օրինա-
ւոր ժառանգորդին կը պատկանի (տես յօդ. 468):

Յօդ. 526 — Եթէ մէկուն անյայտ ըլլալը (կա'իւպ-
իւ, absence) վճռուած ըլլայ, ժառանգորդը կամ ժա-

Անյայտութեան ռանգութենէ օգտուող ուրիշ անձեր, ժառանգութիւ-
նորոշումը Անյայտ-նը տակաւին ձեռք չ'առած, 'ի պահանջել հարկին՝
ցողին ժառանգութեան թողունը անյայտացողին անձամբ յանձնելու կամ իրենց-
թիւնը: ժառանգութեան նախամեծար իրաւատէրերուն վերադարձնելու
թեան ձեռք դնել, համար, ստիպուած են ապահովութիւն տալու:
Ներկայացնել:

Եթէ անյայտացողը մահուան վտանգին մէջ գտ-
նուելուն՝ անյայտութեան վճիռ տրուած ըլլայ, վերո-
յիշեալ ապահովութիւնը հինգ տարուան համար տր-
ւելու է:

Եթէ բաւական երկար առնէ 'ի վեր լուր չ'առ-
նուելուն համար վճռուած է, ապահովութիւնը՝ տաս-
նը հինգ տարուան պէտք է ըլլայ:

Իսկ, ուրիշ հաւանականութեանց մէջ, առ առա-
ռաւելն անյայտացողը մինչեւ որ հարիւր տարեկանը
լրացնէ՝ ապահովուած ըլլալու է:

Յիշեալ հինգ տարին ժառանգութեան ձեռք դր-
ուած օրէն, և տասնըհինգ տարին ալ՝ անյայտացողէն
առնուած վերջին տեղեկութեան թուականէն կ'սկսի:

Յօդ. 527. — Անոնք որ ժառանգութեան ձեռք
կը դնեն, անյայտին ներկայանալուն կամ իրենցմէ
աւելի նախամեծար իրաւատիրոջ գոյութիւնը հաս-
տատուելուն, պարտաւոր են ձգուած դոյքը վերա-
դարձնելու: Երկու հաւանականութեանց մէջ ալ, ձեռ-
նամուխ եղողին հանդէպ առարկուած օրինական տրա-

Իտ տալու պար- մադրութիւնները կը գործադրուին (*):
տականութիւնը:

Չեռնամուխ եղողները, եթէ բարի տրամադրու-
թեան տէր են, իրենց՝ նախամեծար եղող անձերու
հանդէպ վերադարձնելու պարտականութիւննին, ժա-
ռանգութեան պատճառաւ իրաւատիրութեան (իւքիւ-
գաւ, action en pétition) դատին համար որոշեալ ժա-
մանցման ենթակայ է (տես յօդ. 577 - 580):

(*) Յօդ. 902 Այն անձը որ, բարի տրամադրութեամբ ձեռնամուխ եղած բանէն
իւր կարծեցեալ իրաւունքի սահմանին մէջ կ'օգտուի, այդ բանը վերադարձնելու պար-
տաւոր եղած անձին նանդէպ, այս մասին ո' եւ է հասուցում տալու պարտաւոր չ'է:
Բարի տրամադրութեամբ ձեռնամուխ եղող անձը, քէ կորուստէն եւ քէ աւերեցէն (խա-
սար, détériorations) պատասխանատու չ'է:

Անյայտ անձին
ժառանգութեան
բաժինը:

Յօդ. 528 — Ժառանգութեան բացուած թուա-
կանին, ողջ կամ մեռած ըլլալը չի հաստատուող
անյայտ ժառանգորդին բաժինը, դատարանի կողմէ
պաշտօնապէս կը մատակարարուի (տես յօդ. 522):

Այս անյայտ ժառանգորդին բաժինը, իր մահուան
պարագային ժառանգելիք անձերը, անյայտութեան
պատճառը եթէ մահուան վտանգի գոյութեամբ եղած
է՝ խնդրոյն պատահած թուականէն մէկ տարի, եթէ
բաւական երկար առնէ 'ի վեր տեղեկութիւն չ'առ-
նուելէն յառաջ եկած է՝ վերջին տեղեկութեան թու-
ականէն սկսեալ հինգ տարի վերջը, դատաւորին դի-
մելով՝ անյայտութեան որոշումը և այդ բաժինին ի-
րենց յանձման արտօնութիւնը կրնան պահանջել:

Այն տրամադրութիւնները, որոնք՝ անյայտու-
թիւնը վճռուած անձին կողմէ ձգուած գոյքերուն՝
ժառանգորդներուն կամ ժառանգութենէ օգտուելիք
անձերուն ձեռնամուխ ըլլալուն կը վերաբերին, վե-
րոյիշեալ բաժինն յանձման մասին ալ կը գործադրուին
(տես յօդ. 526, 529, 533):

Անյայտացողին
միւնոյն աստիճան
նախագորդ ըլլալը և անոր գոյքերը ձեռք առնելու որոշումը ստանալէն
ժառանգութիւն
ձգելը:

529 — Անյայտացող անձին ժառանգորդները,
անոր գոյքերը ձեռք առնելու որոշումը ստանալէն
վերջը, այդ անյայտացողին եթէ ժառանգութիւն մը
իյնայ, այս ժառանգութեան ըստ օրինի իրաւունք ունե-
ցողներ, ասոր համար ալ բացառաբար առանց անյա-
յտացման որոշում առնելու ստիպողութեան՝ կրնան
այդ ժառանգութեան յանձնումը պահանջել:

Եթէ անյայտացման որոշումը աստիճան աւելի ա-
ռաջ առած ըլլան, այս որոշումը՝ փոխադարձաբար
անյայտացողին ժառանգորդներուն համար ալ կրնայ
ազդել (տես յօդ. 526):

Պետական գան. Յօդ. 530 — Ողջ կամ մեռած ըլլալը յայտնի չ'ըլ-
ծուն պահանջումով: Լալուն, գոյքերը տասը տարիներէ 'ի վեր դատարանի
միջոցաւ մատակարարուող, կամ գոյքերուն այս ձեւ
մատակարարութիւնը՝ տասը տարիէ պակաս ըլլալով
հանդերձ՝ հարիւր տարեկանը լրացնող անձին համար,
պետական գանձուն (խազիճեցիճ) պահանջմամբ
կրնայ անյայտութիւնը վճռուիլ (տես յօդ. 533):

Անյայտութեան վճռին համար հարկ եղած ծա-
նուցման միջոցին եթէ ո՛ր է իրաւատէր չի ներ-
կայանայ, այդ գոյքերը պետական գանձուն կը փո-
խանցուին (տես յօդ. 448):

Այս պարագային պետական գանձը, ժառանգու-
թիւնը ձեռք առնողներումասին եղած տրամադրու-
թիւններուն համաձայն, թէ անյայտացողին և թէ
նախամեծար եղող իրաւատէրներու հանդէպ՝ պատաս-
խանատու է (տես յօդ. 527):

ՏԱՍՆԸ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ժառանգութեան փոխանցման տրամադրութիւնները

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Նախագգուութեան միջոցներ

(Ֆր. քաղ. օրէնք յօդ. 819: Ֆր. դատ. եղանակը հեղող օրէնք յօդ. 907 եւն.:
Գեր. քաղ. օրէնք յօդ. 1960, 1961, 1993, 2001 եւն. 2353 եւն.):

Յօդ. 531 — Հանգուցեալին վերջին բնակավայրի
հաշտարար դատաւորը, թողօնին՝ պահպանման, և
իրաւատէրներուն փոխանցման ապահովութեան համար
հարկ եղած միջոցները ուղղակի տնօրինելու պարտա-
ւորահանուր միջոց-ւոր է (տես յօդ. 532, 573, 577, 581):
ներ.

Այս միջոցներն ալ, մասնաւորաբար օրէնքով
նախատեսուած խնդիրներու մէջ թողօնը կնքել, տո-
մարին արձանագրել, ուղղակի մատակարարել, և կտա-
կագիրները բանալու պէս՝ բաներ են (տես յօդ.
522, 573):

Եթէ հանգուցեալը, իր բնակավայրէն տարբեր
տեղ մը մեռած ըլլայ, այդ տեղուոյն հաշտարար դատա-
ւորը, մէկ կողմէն՝ հանգուցեալին բնակավայրի հաշ-
տարար դատաւորին խնդիրը կ'իմացնէ և միւս կողմէ
ալ, իր իրաւասութեան շրջանին մէջ գտնուող գոյ-
քերուն պահպանման համար հարկ եղած միջոցները
կը տնօրինէ:

կնքել, Տոմարը
պատրաստել.

Յօդ. 532 — Հետեւեալ պատճառներուն գոյու-
թեան պարագային, հաշտարար դատաւորը թողօնը
կը կնքէ և տոմարը կը պատրաստէ (*):

(*) Ներկայ յօդուածը՝ պէտք չէ զիջել 559 եւն. յօդուածներուն
հետ.

1. — Եթէ ժառանգորդներէն մէկը խնամակալութեան տակ առնուած կամ առնուելու պէտք տեսնուած ըլլայ (տես յօդ. 354 և ն.),

2. — Փոխանորդ չ'ունեցող ժառանգորդի մը անյայտացման պարագային,

3. — Ժառանգորդներէն և շահագրգռուողներէն մէկուն պահանջման վրայ:

Տոմարին պատրաստութեան գործողութիւնը, մահուան թուականէն մինչեւ մէկ ամիս (*) կը լրացուի:

Թողօնին պաշտօնաւորները և նապէս մատակարար-հաշտարար դատաւորը թողօնին ուղղակի մատակարարութիւնը կը հրամայէ:

1. — Առանց փոխանորդ կարգելու անյայտացող ժառանգորդին՝ եթէ չ'աճար պահանջէ՝ անոր բաժնին համար (տես յօդ. 528, 530, 533):

2. — Ժառանգութեան իրաւունք ունենալ կարծողներէն ո՛չ մէկը եթէ իր հանգամանքը չի կարենայ հաստատել, կամ ժառանգորդի գոյութիւնը կասկածելի եղած պարագային թողօնին համար:

3. — Հանգուցեալին ըստ ժառանգորդները եթէ անձանօթ ըլլան, նոյնպէս՝ թողօնին համար:

4. — Օրէնքով նախատեսուած ուրիշ պարագաներու մէջ (տես յօդ. 470, 528, 535):

Եթէ հանգուցեալը կտակակատար մը կարգած ըլլայ ժառանգութեան մատակարարութիւնը ալ անոր կը յանձնուի (տես յօդ. 497):

Խնամակալութեան ենթակայ մէկուն մահուամբ, թողօնը՝ որքան ատեն որ հակառակ տրամադրութիւն մը չի գտնուի՝ խնամակալին կողմէ կը մատակարարուի (տես յօդ. 397):

Եթէ ժառանգորդները անձանօթ հանգուցեալին ժառանգորդին գոյութիւնը չի կարենայ ստուգել, կամ ժառանգորդներուն քանակը չի կարենայ որոշել, շահագրգռուողները ծանուցումով կը

(*) Զուիցերիական օրէնքին մէջ եր ու ամիս:

հրաւիրէ, որպէսզի երեք ամսուան մէջ(*) իրենց հանգամանքը ճշդեն:

Այս պայմանաժամին մէջ եթէ հաշտարար դատաւորին ո՛ր և է դիմում չըլլայ և ժառանգորդներուն գոյութիւնը չի հաստատուի, ժառանգութիւնը պետական գանձուն կը փոխանցուի:

Այսուհանդերձ, ժառանգութեան պատճառաւ՝ իրաւատիրութեան (իւրիսիզագ) դատ բանալու իրաւունքը վերապահուած է (տես յօդ, 448, 577—580):

Յօդ. 535 — Մահուան ժամանակին եղած կտակակազիրը, նոյն իսկ եթէ անվաւերութեան թերութիւն մըն ալ ունենալը մատնանշուի, իսկոյն հաշտարար դատարանին կը յանձնուի:

Կտակազիրը պատրաստող կամ պահպանող պաշտօնատունը, և կամ պահպանութիւնը ստանձնող կամ հանգուցեալին թուղթերուն մէջ գտնող ամէն անհատ, ստիպուած է այդ պարտականութիւնը կատարելու (տես յօդ. 479, 484, 485, 487):

Հաշտարար դատաւորը, կտակազիրը իրեն յանձնուելուն պէս, օրինաւոր ժառանգորդները կ'արտօնէ գոյքերը առժամեայ ձեռք առնելու, կամ կը հրամայէ պաշտօնապէս մատակարարելու: Եթէ կարելի ըլլայ, շահագրգռուողներն ալ կը լսուին:

Յօդ. 536 — Հաշտարար դատաւորը, իրեն յանձնուած կտակազիրը առ առաւելն մէկ ամսուան մէջ կը բանայ:

Կտակազիրը բացուելու պահուն՝ ծանօթ ժառանգորդները կը հրաւիրուին:

Հանգուցեալը եթէ մէկէ աւելի կտակազիրներ ձգած ըլլայ, ամենքն ալ վերջին բնակավայրի հաշտարար դատարանը կը յանձնուին և հոն կը բացուին:

Յօդ. 537 — Մահաբեր թողօնէն վճարուելու պայմանաւ, կտակազիրին՝ ժառանգութեան մէջ իրաւունք ունեցողներէն ամէն մէկուն վերաբերեալ բաժնին երաշխագրողներուն պաշտօնական պատճէնները, դատաւորին կողմէ իրենց կը յղուի:

(*) Զուիցերիական օրէնքին մէջ մէկ ամիս:

կտակագրին մէջ իրենց վերաբերեալ տրամադրութիւններ գտնուելով հանդերձ՝ բնակավայրին անձանօթ եղողներուն, պաշտօնական մէկ ծանուցումով խնդիրը կը տեղեկացուի:

Յօդ. 538 — Անոնք որ կտակագրով ժառանգորդ գոյքերուն յանձնուած են, և որոնց իրաւունքներուն հանդէպ՝ օրինաւոր ժառանգորդներուն կամ աւելի առաջուան թուականաւ նուիրառուներու կողմէ բացորոշ կերպով առարկութիւն չէ եղած, զեկուցման թուականէն մէկ ամիս անցնելէն վերջը, իրենց ժառանգորդի հանգամանքը ճշդող պաշտօնաթուղթը՝ կրնան հաշտարար դատաւորէն պահանջել:

Ամէն տեսակ անվաւերութեան և ժառանգութեան պատճառաւ իրաւատիրութեան դատ բանալու իրաւունքները վերապահուած են (տես յօդ. 463, 499 ևն., 577—580):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ժառանգութեան սիրանայ
(Սիրասը իքիսապ, *acquisition de la succession*)

(Ֆր. Քաղ. օրէնք յօդ. 724, 774 ևն. 784 ևն. 1003 ևն. 1014 ևն.:
Կեր. Քաղ. օրէնք յօդ. 1942, 2018 ևն.):

Յօդ. 539 — Ժառանգութիւնը բացուելուն պէս, ժառանգորդները անոր՝ ամբողջովին կը տիրանան Տիրանայ: Ժառանգութեան (տես յօդ. 517, 522, 545, 555, 559, 572 ևն.):

Օրէնքին մէջ բացորոշ տրամադրութիւնները բացառութիւն ըլլալու պայմանաւ, հանգուցեալին պահանջը, ամբողջ իրաւունքները և ձեռքը գտնուած գոյքերը՝ ժառանգորդներուն կը փոխանցուին և այս ժառանգորդները, հանգուցեալին պարտքերէն անձամբ պատասխանատու կ'ըլլան (տես յօդ. 570, 582 616):

Կարգուած ժառանգորդներուն (մանսուպ միրասըլար, *héritiers institués*) ժառանգութեան տիրանալը, զիրենք կարգող հանգուցեալին մեռած թուականէն կ'սկսի:

Օրինաւոր ժառանգորդները, ձեռնամուխ եղողին հանդէպ կ'իրարկուած օրինական տրամադրութեանց(*) համաձայն, ստիպուած են՝ կարգուած ժառանգորդներուն բաժինները յանձնելու:

Յօդ. 540 — Այր ու կնոջմէ ողջ մնացողին, և մեծ հօրը ու մեծ մօրը՝ հօր ու մօր հետ եղբայրներուն ժառանգութեան (տես յօդ. 517, 522, 545, 555, 559, 572 ևն.):

Օգտուելու իրաւունքին տէր եղողներ ժառանգութեան տիրանալու օրէնքով օգտուելու իրաւունքները (գաւուցի ինքիֆա հազզը, *usufruits légaux*) հանգուցեալին պարտապահանջներուն առարկութեան արգելք չըլլալու պայմանաւ, ժառանգութեան բացման թուականէն սկսեալ ստացուածքներու (այնի հազլար, *droits réels*) տրամադրութիւններուն ենթակայ են:

(*) Տես 527րդ յօդուածին ծանօթութիւնը:

Յօդ. 541 — Որոշ բանի մը կտակընկալը, կտակակատարին դէմ, իսկ ասոր չգոյութեան պարագային՝ կտակընկալներ, օրինաւոր և կարգուած ժառանգորդներուն հանդէպ կտակուած բանին դատ բանալու իրաւունք ունի (տես յօդ. 439 ևն., յանձնումը՝ 463, 573, 573, 580):

Դատաւարութեան այս իրաւունքը, որքան ատեն որ կտակարարին հակառակ մտադրութիւնը կտակագիրէն չի հասկցուի, կտակուած բանը յանձնելու պարտաւոր եղող անձին՝ ժառանգութիւնը ընդունած կամ մերժելու իրաւունքէն զրկուած թուականէն կ'սկսի: (տես յօդ. 546, 550):

Այն ժառանգորդները որոնք կտակընկալին հանդէպ իրենց պարտականութիւնը չեն գործադրեր, ասոնց դէմ՝ ինչպէս որ կտակուած որոշ բաներուն յանձնման դատը կրնայ բացուիլ, նոյնպէս ալ՝ եթէ կտակուած բանը ո՛ր և է կարգադրութիւնը գործադրելու համար ըլլայ, միասուց հատուցման դատ ալ կրնայ յարուցուիլ:

Յօդ. 542 — Հանգուցեալը, եթէ կարգադրութեանը մէջ հակառակ տրամադրութիւն մը չէ յայտնած, օգտուելու իրաւունքի, կամ եկամուտի, և կամ որոշ ժամանակամիջոցներու մէջ վնասուցներ ընելու մասին եղած կտակները, ստացուածքներու (այնի հազար, *droits réels*) (*) և պարտականութեանց (պօրնալար գանուներ, *code des obligations*) (**) օրէնքին տրամադրութիւններուն ենթակայ են:

Կտակուած բանը, էթէ հանգուցեալին կողմէ՝ ի դէպ մահու պայմանագրուած ապահովագրութեան գումարը ըլլայ, կտակընկալը՝ ուղղակի ապահովագրողին դէմ կրնայ դատ բանալ (տես յօդ. 456, 509):

(*) Թրք. քաղ. օրէնք յօդ. 717 - 753: Այս մասին նախաբանին մէջ համառօտ տեղեկութիւն տրուած է:

(**) Պարտականութեանց օրէնք, յօդ. 111. Նախապէս, «պարտականութեանց, *obligations*» բառը քրեական «վեճիպէլեր» քարգմանում եւ *pus* այնքա՞ն օրէնքի մաս մը յօդուածներուն մէջ ներմուծում էր. Բայց յետոյ, «պօրնալար» քարգմանութիւնը՝ ընդունում եւ այնպէս ալ սրբագրում է:

Պահանջատէրէն Յօդ. 543 — Հանգուցեալին պահանջատէրերուն իրաւունքները, կտակընկալներու իրաւունքներէն գերադաս կը համարուին:

Ժառանգութիւնը անվերապահ և անպայման (զայսպէս վե՛ շարքսը, *purement et simplement*) ընդունող ժառանգորդին անհատական պահանջատէրերը, հանգուցեալին պարտապահանջներուն պէս իրաւունքի տէր կ'ըլլան:

Ձեռն:

Յօդ. 544 — Կտակուած ինչքերը յանձնելէն վերջը, նախապէս իրենց անձանթ եղած թողօնին պարտքը վճարող ժառանգորդները, կտակընկալներէն կրնան համեմատաբար ետ առնել այնքան քանակութեամբ՝ որքան որ կտակուած բաներէն զեղչել հարկ ըլլայ (տես յօդ. 466, 507, 508):

Միայն թէ, ետ առնելու համար դատաւարութեան բացուած օրը, կտակուած ինչք կամ եկամուտէն՝ կտակընկալներու ձեռքը գտնուած քանակութեանէն աւելի չ'են կրնար պահանջել:

Յօդ. 545 — Օրինաւոր և կարգուած (*) ժառանգորդները՝ կրնան ժառանգութիւնը մերժել (տես յօդ. 466, 549):

Մերժում, իրական և կամ օրինին պարտքի տակ ընկճուած ըլլալը տարածայնուած նական մերժում և հաստատուած ըլլայ, ժառանգութիւնը մերժուած կը նկատուի (տես յօդ. 571, 576):

Ծանօթ. — Կտակընկալներու մերժման համար, որոշ ձեւակերպութիւն կամ պայմանաւոր նշանակում չ'է:

Ժամանակամիջոց: Յօդ. 546 — Ժառանգութիւնը, երեք ամսուան հնգհաւուր առումը մէջ կրնայ մերժուիլ (տես յօդ. 555):

Այս ժամանակամիջոցը, օրինաւոր ժառանգորդին համար, — եթէ չի կարենայ հաստատել որ՝ ժառանգորդ նշանակուած ըլլալը վերջէն իմացած է —, հանգուցեալին մեռած ըլլալուն տեղեկացած օրէն, իսկ,

(*) Խնամակալութեան երկար ժամանակներուն համար տես յօդ. 405, 406: Ամուսնացած կիներու մասին՝ յօդ. 200, 214: Հայրեւանութեան օրէնքի մասին՝ յօդ. 268, 278, 379 ևն.:

կարգուած (մանսուպ, *instituté*) ժառանգորդին համար ալ՝ ի նպաստ իրեն եղած կարգադրութեան պաշտօնապէս զեկուցուած թուականէն կ'սկսի (տես յօդ. 535 538):

Նախդրուած թիւն Յօդ. 547 — Թողօնը առ 'ի նախդրուած թիւն համար թողօնին տո- եթէ տետրակը անցուած ըլլայ, ամբողջ ժառանգորդ- մարը պատրաստու- ներուն համար մերժման ժամանակամիջոցը, հաշտա- ած ըլլալու պարա- րար դատարանին կողմէ տոմարի արձանագրութիւնը լրացած ըլլալու մասին՝ իրենց զեկուցուած թուակա- յանէն կ'սկսի (տես յօդ. 532):

Մերժման իրա- Յօդ. 548 — Ժառանգութիւնը մերժելէն առաջ՝ տունքին փոխանցու- մեռնող ժառանգորդին մերժման իրաւունքը՝ իր ժա- մը: ռանգորդին կը փոխանցուի (տես յօդ. 522, 539):

Այս պարագային մերժման ժամանակամիջոցը, առաջին ժառանգութեան՝ իրեն ժառանգ ձգողին մնա- ցած ըլլալուն տեղեկացած թուականէն կ'սկսի: Մի- այն թէ, այդ ժամանակամիջոցը, իրեն ժառանգ ձգողին ժառանգութեան դէմ մերժման թուականովը կը լրանայ (տես յօդ. 546):

Մերժուած ժառանգութիւնը եթէ նախապէս իրա- ւունք չ'ունեցող ժառանգորդի մը փոխանցուած ըլ- լայ, այս ժառանգորդին համար ժամանակամիջոցը ժառանգութեան տեղեկացած թուականէն կ'սկսի (տես յօդ. 551):

Յօդ. 549 — Ժառանգութիւնը մերժող ժառան- գորդը, պէտք է խնդիրը գրաւոր կամ բերանացի տե- ղեկացնէ հաշտարար դատարանին:

Մերժման եղա- Մերժումը՝ անվերապահ և անպայման ըլլալու է: նակը: Հաշտարար դատարանը՝ մերժումը կ'արձանագրէ:

(Ծանօթ. — Մերժումը, ժառանգորդներուն զեկուցանելու համար՝ օրէնքը 553, 554-րդ յօդուածներով մասնաճեղատուած ձեւերէ զատ՝ ո՛ր եւ է սխալողութիւն ցոյց չի տա:

Մերժման իրաւուն- Յօդ. 550 — Պայմանաժամին մէջ չի մերժող ժա- քէն զբերում: ռանգորդը առանց վերապահութեան և առանց պայ- մանի՝ ժառանգութիւնը ստացած կ'ըլլայ (տես յօդ. 546, 555, 567, 570):

Ժամանակամիջոցը չի լրացած՝ ժառանգութեան գործերուն խառնուող, և պարզ մատակարարութեան և այդ գործերուն շարունակման համար անհրաժեշտ միջոցներէն զատ՝ ուրիշ խնդիրներով զբաղող, և թո- ղօնէն գոյք մը իւրացնող կամ պահող ժառանգոր- դը՝ մերժման իրաւունքէն զրկուած կ'ըլլայ (տես յօդ. 586):

Մերժող ժառան- Յօդ. 551 — 'ի դէպ մահու կարգադրութիւն գորդին բաժինը, չ'ընելով մեռած անձին ժառանգորդներէն մէկը, եթէ ժառանգութիւնը մերժելու ըլլայ, ասոր բաժինը, իրեն ժառանգ ձգողին մահուան թուականին ինքն ալ մեռած նկատուելով՝ միւս ժառանգորդներուն կը փո- խանցուի (տես յօդ. 461):

'ի դէպ մահու կարգադրութեամբ նշանակուած ժառանգորդը՝ եթէ ժառանգութիւնը մերժելու ըլլայ, հակառակ տրամադրութիւն մը չի գտնուելու պա- րագային, անոր բաժինը, հանգուցեալին ամենէն մօտ օրինաւոր ժառանգորդին կը փոխանցուի:

Յօդ. 552 — Ամենէն մօտ օրինաւոր ժառանգորդ- ները հաւաքարար եթէ ժառանգութիւնը մերժած ըլլան, հաշտարար դատարանին կողմէ այր ու կնոջմէ յոգնողին կը զեկուցուի, և ասիկա ալ, մէկ ամսուան հաքարար մեծումը մէջ ժառանգութիւնը կրնայ ընդունիլ:

(Ծանօթ. — Ներկայ յօդուածը՝ քաղաքացեալ օրէնքին 573-րդ յօդուածէն. որուն մէջ ըսուած է որ, այս տեսակ հաւաքական մերժման պարագային իրենց սերունդին ալ այդ ժառանգութիւնը չի փոխանցուիր, եւ 576-րդ յօդուածին հա- մաձայն դատարանին կողմէ կը յարգարուի. եթէ մերժողները հակառակ նպատակ ու- նենան. 554-րդ յօդուածին տրամադրութիւնը կը գործադրեն: Սակայն ինչպէս վերեւ կ'երեւի, քաղաքացեալ օրէնքը զանց ըսած եւ յիշեալ պարբերութիւնը):

Սյր ու կնոջմէ Յօդ. 553 — Ժառանգութիւնը եթէ չառաւիղնե- ողջ մնացողին իրա- րուն կողմէ հաւաքարար մերժուելու ըլլայ, հաշտա- րար դատարանը՝ մերժման պարագան՝ այր ու կնոջմէ ողջ մնացողին կը զեկուցանէ, և անոր կողմէ ալ մի- այն մէկ ամսուան մէջ ժառանգութիւնը կրնայ ըն- դունուիլ (տես յօդ. 444, 549, 555):

Հեռաւոր ժառանգորդներու ի նպաստ
մերժումը:

Յօդ. 554 — Այն ժառանգորդները՝ որոնք ժառանգութիւնը կը մերժեն, կրնան՝ յարգարումէն առաջ զ'անիկա ընդունելու կամ մերժելու համար՝ իրենց յաջորդները հրաւիրել տալ:

Այս տեսակ պահանջման պարագային, մերժման խնդիրը այդ ժառանգորդներուն պաշտօնապէս կը զեկուցուի:

Եթէ մէկ ամսուան միջոցին ոչ մէկուն կողմէ չ'ընդունուի, ժառանգութիւնը անոնցմէ ալ մերժուած կը նկատուի:

Ժամանակամիջոցին
երկարաձգումը:

Յօդ. 555 — Եթէ՝ արգարացի պատճառ մը ըլլայ, կարգուած (մասնուպ, *institué*) կամ օրինաւոր ժառանգորդներուն մերժման պայմանաժամը, հաշտարար դատարանը՝ կրնայ երկարաձգել, կամ նոր պայմանաժամ որոշել (տես յօդ. 546):

Կտակուած որոշ
մէկ բանին մերժումը:

Յօդ. 556 — Կտակուած որոշ բան մը եթէ մերկտակուած որոշ մեկ բանին հակառակը չի հասկցուի, կտակուած ինչքը՝ կտակակատարին կ'ըլլայ (տես յօդ. 475, 523):

Յօդ. 557 — Այն ժառանգորդը՝ որուն ունեցածը պարտքերուն չի բաւելով պահանջատէրերը փնտելու նպատակաւ եթէ ժառանգութիւնը մերժելու ըլլայ պարտապահանջները—և սնանկութեան պարագային

Մերժող ժառանգորդին
պահանջաւորներուն
տէրերուն պաշտպանութիւնը:

Մերժող ժառանգորդին պաշտօնական մարմինը (մասա, *masse*) — որքան առաջին պահանջաւորներուն որ ապահովութիւն չ'ունենան, այդ մերժման դէմ, երեք ամսուան միջոցին կրնան առարկել:

Մերժումը եթէ անվաւեր նկատուի, ժառանգութիւնը պաշտօնապէս կը յարգարուի (տես յօդ. 572, 576):

Այս ձեւով յարգարուող (բաւֆիէ, *liquidation*) ժառանգութենէն եթէ ժառանգորդին բաժնին բան մը իյնայ, ասկէ՝ նախ մերժման դէմ առարկութիւն ընող պահանջատէրերուն, յետոյ միւս պարտապահանջներուն առնելիքը կը վճարուի, աւելցածն ալ՝ կը տրուի այն ժառանգորդին՝ որուն ի նպաստ մերժուած է ժառանգութիւնը:

Յօդ. 558 — Ունեցածը պարտքերուն չի բաւող թողօնին պահանջատէրերը, կրնան դատ բանալ այն ժառանգորդին դէմ, որ՝ հանդուցեալին մահուընէն առաջ՝ վերջին հինգ տարուան միջոցին — ժառանգութեան բաժանման պահուն վերադառնուելիք — գոյք

Մերժման պարտք մը առած և ժառանգութիւնը մերժած է (տես յօդ. 477, 603):
Հատուութիւն:

Հստ սովորութեան՝ ամուսնութեան միջոցին տրուած, կամ ուսման և կրթութեան ծախսուած՝ բաները պահանջելու համար երբէք չ'են կրնար դատ բանալ (տես յօդ. 608):

Բարի տրամադրութիւն (հիւսնիւ ցիյէր, *bonne foi*) ունեցող ժառանգորդները, իրենց առած գոյք կամ եկամուտէն, միայն ձեռքբերուն մնացած քանակութեամբ պատասխանատու կ'ըլլան:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Յուցակագրութիւն (*)

(Ֆր. ֆադ. օրէնք յօդ. 793, Էւն. Գեր. ֆադ. օրէնք յօդ. 1901. 1975, 1993 Էւն.)

Պայմանները:

Յօդ. 559 — Ամեն ժառանգորդ՝ որ ժառանգութիւնը մերժելու իրաւունք ունի, կրնայ ցուցակագրութիւն պահանջել (տես յօդ. 550):

Այնպէս որ, ժառանգութիւնը մերժելու համար՝ որոշ թուականին սկսելէն մէկ ամսուան մէջ և մերժման տրամադրութիւններուն համաձայն՝ պէտք է պահանջուած ըլլայ (տես յօդ. 546, 548, 549):

Յուցակագրութեան համար, ժառանգորդներէն միայն մէկուն գիմումը կը բաւէ (տես յօդ. 572):

Յուցակագրութիւն: Յօդ. 560 — Յուցակագրութիւնը՝ հաշտարար դատարանի կողմէ կը պատրաստուի, և գտնուած թողոնին, պարտք ու պահանջքին մանրամասնութիւնը և ամէն մէկ գոյքի համար գնահատուելիք արժէքը կը գրուի (տես յօդ. 561, 562):

Անոնք որ հանգուցեալին ժառանգութեան մասին տեղեկութիւն ունին, հաշտարար դատարանին հրաւերին վրայ, ստիպուած են իրենց գիտցածը հաղորդելու:

Առանց ընդունելի պատճառներու, անոնք որ տեղեկութիւն տալու կը զժկամակին, պարտաւոր են այդ առթիւ յառաջ գալիք լիաւսը հատուցանելու:

Մասնաւորաբար ժառանգորդները, ստիպուած են թողոնին՝ իրենց ծանօթ պարտքերը տեղեկացնելու:

(*) Ասիկա բոլորովին սարքեր է 532 րդ յօդուածին մէջ ցոյց տրուած ցուցակագրութեան, որ՝ պարզ ապահովութեան համար կը պատրաստուի եւ 561 րդ յօդուածով նախատեսուած ծանուցման պէս ձեւակերպութեան ենթակայ չ'էր.

Իրանուցման եղանակաւ հրաւեր: Յօդ. 561 — Հաշտարար դատարանը, հանգուցեալին պարտապահանջները և պարտատէրերը, որոշ պայմանաժամի մը մէջ՝ պահանջք ու պարտքերին արձանագրելու և տեղեկացնելու համար, ծանուցման միջոցաւ կը զեկուցանէ և սոյն հրաւերին չի պատասխանելուն հետեւանքները՝ պարտապահանջներուն ու չադրուեալն կը յանձնէ (տես յօդ. 569):

Նոյնպէս երաշխաւորութեան պատճառաւ պահանջատէր եղողներն ալ կը հրաւիրէ (տես յօդ. 562, 570):

Յիշեալ պայմանաժամը, առջին ծանուցման թուականէն սկսեալ առնուազն մէկ ամիս է:

Յօդ. 562 — Պատճառական արձանագրութիւններէն կամ հանգուցեալին թուղթերէն հասկցուած պարտ ու պահանջք, ուղղակի կ'արձանագրուի, և խնդիրը՝ պահանջատէրերուն և պարտատէրերուն կը տեղեկացուի:

Յուցակագրութեան միջոցաւ պարտքերը, ցուցակագրութեան վերջ կը տրուի: Արձանագրութիւնները՝ շահաւորագրողներուն քննութիւնը և ծախքերը:

Կողմէ կրնան քննուիլ: Քննութեան համար որոշուելիք պայմանաժամը՝ առ նուազն մէկ ամիս է:

Յուցակագրութեան ծախքերը թողոնէն կը վճարուին: Եթէ չի բաւէ, ցուցակագրութիւնը պահանջող ժառանգորդին կողմէ կը տրուի:

Յօդ. 564 — Յուցակագրութեան միջոցին՝ թողոնին լիաւս հասցնելիք վարչական տնօրինութիւնները միայն կրնան կարգադրուիլ: Եթէ, հաշտարար դատարանը, հանգուցեալին վերաբերեալ գործերուն կարգադրութեան համար ժառանգորդներէն մէկուն արտօնութիւն տալու ըլլայ, միւս ժառանգորդները կրնան ապահովութիւն պահանջել (տես յօդ. 550, 567):

Յօդ. 565 — Յուցակագրութեան միջոցին, թողոնին պարտքերուն համար, գործադիր իշխանութեան միջոցաւ չի կրնար հետապնդուիլ կատարուիլ: Այս մասին ժամանցում (միւլուր գեման, *prescription*) տեղի չ'ունենար:

Բաց 'ի ստիպողական խնդիրներէ, բացուած դատերը՝ կը յետաձգուին: Նոր դատ չի կրնար բացուիլ: Յօդ. 566 — Յուցակագրութիւնը լրանալէն վեր-

ջը, մէկ ամսուան մէջ մերժելու կամ ընդունելու ժառանգորդներուն մասին իր որոշումը յայտնելու համար ժառանգորդ-դիրքը ճշդելու հա- ներէն ամէն մէկը կը հրաւիրուի (տես յօդ. 561, մար հրաւեր: Ժա- 563, 567): մանակամիջոց:

Հաշտարար դատարանը, 'ի ղէպ պարագային, կրկին՝ արժէքի գնահատման կամ անհամաձայ- նութեան կարգադրման պէս խնդիրներու համար յիշ- եալ պայմանաժամը կրնայ երկարաձգել (տես յօդ. 555):

Յօդ. 567 — Ժառանգորդներէն ամէն մէկը, որոշ ժառանգորդներուն պայմանաժամին մէջ, ժառանգութիւնը մերժելու, մերժելու կամ ըն- կամ՝ ջուցակագրութեան համեմատ և կամ անպայ- ղունելու մասին ման՝ ընդունելու, կամ պաշտօնական հաշուեյարդար- յայտարարութիւն- ութիւնը պահանջելու՝ իրաւասու է (տես յօդ. 549, նին: 566, 572, 582):

Լռութիւնը, ջուցակագրութեան համաձայն ըն- դունել կը նշանակէ (տես յօդ. 568 ևն.):

Յուցակագրու- Յօդ. 568 — Յուցակագրութեան համաձայն ըն- թեան համեմատ դունուելու պարագային, թողօնը՝ արձանագրուած ընդունելուն հետեւ- պարտքերով միասին ժառանգորդին կը փոխանցուի, անքը: այս փոխանցման տրամադրութիւնները՝ ժառանգու- թեան բացուած օրէն կ'սկսի (տես յօդ. 517, 539, 561, 562, 569, 570):

Այս պարագային, ժառանգորդը թէ՛ ժառանգու- թենէն՝ և թէ՛ անձնական գոյքերէն ստիպուած է արձանագրուած պարտքերը վճարելու:

Յօդ. 569 — Պահանջքնին՝ ժամանակին արձա- նագրել չի տուող պահանջատէրերը, ժառանգորդը՝ ո'չ անձնապէս ո'չ ալ թողօնին հաշուոյն չեն կրնար

Յուցակագրութե- հետապնդել (տես յօդ. 561): նէն դուրս մնացած

պատասխանատու- Միայն թէ ընդունելի պատճառաւ՝ պահանջը թիւն, չ'արձանագրած, կամ արձանագրութեան համար դի-

մելով հանդերձ՝ ո' և է կերպով առնելիքը արձանա- գրել կարելի չ'եղած՝ պահանջատէրերու հանդէպ, ժառանգորդը՝ մի միայն ժառանգութենէ իր բաժնին ինկած քանակութեամբ պատասխանատու է (*):

Երաշխաւորութեան Յօդ. 570 — Հանգուցեալին՝ երաշխաւորութեան հետեւանօք պա- հետեւանօք եղած պարտքերը, ջուցակագրութեան տասխանատուութիւն: միջոցին զատ կը գրուի:

Ժառանգորդները, ջուցակագրուած. թողօնը նոյն իսկ անպայման եթէ ընդունած ըլլան, հանգուցեա- լին այս տեսակ պարտքերէն պատասխանատու կը մնան միայն այն քանակութեամբ, ինչ որ՝ անանկու- թեան տրամադրութեանց համաձայն՝ թողօնին ունե- ցած պարտքերուն հաշուեյարդարութեան միջոցին, երաշխաւորութեամբ պահանջատէր եղողները կրնան զանձել:

(Մանօր. — Ենթադրեմք թէ՝ թողօն մը, 3000 ոսկի պահանջէ և 1000 ոսկի պարգ պարսէ, 4000 ոսկի ալ երաշխաւորութենէ գոյացած պարսէ՝ ունեցաւ: Ժառանգորդը, հարիւրին վաքսուն համեմատութեամբ (պահանջէ 3000, և պարսէին գումարն ալ 5000) 2400 ոսկի կը վճարէ:

Պետական գանձուն Յօդ. 571 — Պետական գանձուն փոխանցուած ժա- փոխանցուած ժա- ռանգութեան ջուցակագրութիւնը, վերոյիշեալ տրա- ռանգութեան տրա- մագրութեանց համաձայն ուղղակի կը պատրաստուի: մագրութիւնը:

Պետական գանձը, թողօնին պարտքէն միայն իրեն փոխանցուած գոյքերու համեմատութեամբ պատաս- խանատու կը մնայ (տես յօդ. 448, 552):

(*) Նոյն իսկ, պահանջատէրոյ առնելիքը, եթէ պատճենային թերութեամբ արձանա- գրուած չ'ըլլայ, ժառանգորդը՝ ժառանգած բաժնին համեմատութեամբ պատասխանա- տու է, Պատճենային այդ թերութիւնը հաստատուելու պարագային, վնասուց հատուցուի մնիկ կը պահանջուի:

ԶՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Պատժողական հաշուեյարդարութիւն (*)

Պայմանները ժա- Յօդ. 572 — Ժառանգորդը, փոխանակ ժառան-
ռանգորդներէն մե- ղութիւնը՝ մերժելու, կամ ցուցակագրութեան հա-
կուն պահանջմամբ: րութիւնը՝ մերժելու, կամ ցուցակագրութեան հա-
մեմատ ընդունելու, պաշտօնապէս հաշուեյարդարու-
թիւնը կրնայ պահանջել:

Երբ միւս ժառանգորդներէն մին ժառանգութիւնը
անպայման ընդունելու ըլլայ, վերոյիշեալ դիմումը
անլսելի կը մնայ (**):

Պաշտօնական հաշուեյարդարութեամբ՝ ժառան-
գորդները՝ թողօնին պարտքերէն անպատասխանա-
տու կը մնան:

Յօդ. 573 — Հանգուցեալին պահանջատէրերը
մահուան թուականէն կամ կտակագրին բացուելէն
մինչեւ 3 ամիս կրնան պաշտօնական հաշուեյարդա-
րութիւնը պահանջել այն պարագային, երբ՝ պահանջը-
նին զանձեւու համար լուրջ պատճառներու յենլով
կը մտահոգուին և հակառակ իրենց դիմումին ո՛չ
կրնան առնել և ո՛չ ալ իրաւունքնին կրնան ապա-
հովել:

Անոնց որ որոշ բան մը կտակուած է, այս տե-
սակ պարագաներու մէջ ալ իրաւունքնին ապահովե-
լու համար, արտօնեալ են՝ առժամեայ կարգադրու-
թիւններ պահանջելու:

Հաշուեյարդար- Յօդ. 574 — Պաշտօնական հաշուեյարդարութիւ-
ութեան եղանակը նը՝ հաշտարար դատաւորին կողմէ կը կատարուի:
Դատաւորը, յիշեալ պարտականութիւնը գործադրելու
և վարչաձեւը՝ համար, մէկ կամ մի քանի պաշտօնեայներ կրնայ
կարգել:

(*) Ներկայ տրամադրութիւնները՝ պէտք չ'է շփոթել 533, 534 եւ յօդուածներուն հետ,
(**) Գերմաներէն եւ իտալերէն բնագրերուն մէջ «եթէ ժառանգորդներէն մին ընդու-
նելու ըլլայ» պարբերութիւնը չի կայ:

Պաշտօնական հաշուեյարդարութիւնը, ծանուց-
մամբ զեկուցման վրայ պատրաստուած ցուցակագրու-
թեամբ կ'սկսի (տես յօդ. 560):

Հաշուեյարդար պաշտօնեան, հաշտարար դատա-
ւորին հակակշռին ենթակայ է: Ասոր կողմէ, գործա-
դրութեան դրուած կամ դրուելիք կարգադրութեանց
դէմ, ժառանգորդները՝ հաշտարար դատաւորին կրնան
բողոքել:

Յօդ. 575 — Պաշտօնական հաշուեյարդարու-
թեամբ հանգուցեալին գործերը և պարտականութիւն-
ները կը կարգադրուին, պահանջքը կը գանձուի, որոշ
բաներու վերաբերեալ կտակը՝ ներկայ վիճակին հա-
մեմատ կը տրուի, 'ի դէպ պարագային՝ իրաւունք-
ները և յանձնարարութիւնները դատարանի միջոցաւ
կը հաստատուին և գոյքերը գրամի կը վերածուին:

Ժառանգորդները եթէ սակարկութեամբ չի կարե-
նան համաձայնիլ, հանգուցեալին անշարժ գոյքերը
աճուրդով կը ծախուին:

Ժառանգորդները, հաշուեյարդարութեան համար
անօգուտ եղող գոյք և դրամը, հաշուեյարդարութեան
միջոցին՝ մասամբ կամ ամբողջովին իրենց յանձնումը
կրնան պահանջել:

Յօդ. 576 — Պարտքերը վճարելու անկարող թո-
ղօնին հաշուեյարդարութիւնը, դատարանին կողմէ՝
սնանկութեան տրամադրութեանց համաձայն կը կար-
գադրուի:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ժառանգորդի հանգամանքով իրաւատիրութեան (իսթիգագ,
action en pétition) դատ:

(Ֆր. քաղ. օրէնք յօդ. 711, 724: Գեր. քաղ. օրէնք յօդ. 2018 եւն.)

Ժառանգութեան Յօդ. 577 — Ամբողջ թողունին կամ մէկ մասին պատճառաւ իրաւատիրութեան ընդունելուն դէմ, օրինաւոր կամ կարգաւոր ժառանգորդի մը տէր ըլլալը կարծող անձը, տին պայմանները: Ժառանգութեան պատճառաւ իրաւատիրութեան դատ կրնայ բանալ (տես յօդ. 539):

Դատախազին դիմումին վրայ՝ իրաւունքը ապահովելու համար, դատաւորը անհրաժեշտ միջոցներ կը տնօրինէ: Այս միջոցներն ալ, ապահովութեան տալու կամ սեփականութեան տոմարին (քաւիու) արձանագրելու՝ պէս բաներ են:

Ժօդ. 578 — Ժառանգութեան պատճառաւ իրաւատիրութեան դատը եթէ ապացուցուի, հակառակորդ կողմը՝ իր ձեռքը գտնուած գոյքը, ձեռնամուխ (զիլիյէս, *possesseur*) եղողներու տրամադրութեանց համաձայն դատախազին կը յանձնէ:

Հակառակորդը, այս տեսակ դատավարութեանց մէջ, սեփականացման ժամանցում (իքսպայ միւրուր *prescription acquisitive*) չի կրնար առարկել:

(Ծանօթ. — Եւրոպական օրէնքները՝ ժամանցման համար երկու հիմնակէս ունին: Ա. Սեփականացման ժամանցում: Այսինքն, որոշ ժամանակ մը անցնելէ վերջը՝ շարժուն կամ անշարժ գոյքին տիրանալ: Ինչ որ, ներկայ յօդուածով այդ տեսակ առարկութիւնը անխելի է. Բ. Ազատման ժամանցում (թախիսի միւրուր *prescription liberative*) որ, յետագայ յօդուածներով նշանակուած է:)

Ժամանցում (միւրուր *prescription*): Յօդ. 579 — Բարի տրամադրութեամբ ձեռնամուխ (հիւսնիւ նիյէս սահիպի զիլիյէս, *possesseur de bonne foi*) եղողին հանդէպ՝ ժառանգութեան պատճառաւ իրաւատիրութեան դատին ժամանցումը, դատախա-

զին՝ իր իրաւունքին առաւելակշիռ հանգամանք ունենալուն՝ և հակառակորդին ձեռնամուխ ըլլալուն՝ տեղեկացած թուականէն մէկ տարի, և ամեն պարագային ժառանգութեան ձգողին մեռած և կամ կտակագրին բացուած թուականէն՝ տասը տարի է: Չար տրամադրութեամբ ձեռնամուխ եղողներու (սուի նիյէս սահիպի զիլիյէս, *possesseur de mauvaise foi*) հանդէպ ժամանցումը՝ երեսուն տարի է:

Յօդ. 580 — Իրեն՝ որոշ բան մը կտակուած անձին կողմէ յարուցուելիք իրաւատիրութեան դատին համար ժամանցման պայմանաժամը, նուիրատուութեան տեղեկացած օրէն, և տեղեկութեան ժամանակ տակաւին անգործադրելի նուիրատուութեանց համար ալ՝ գործադրելի եղած թուականէն սկսեալ՝ տասը տարի է (տես յօդ. 541 եւն.):

ՏԱՍՆԸ ԵՕԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Բաժանում

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Նախ քան բաժանում բողոքին վիճակը

(Ֆր. քաղ. օրենք յօդ. 815 և 870: Վեր. քաղ. օրենք յօդ. 2032 և 2058 և և.)

Ֆոթ. 581 — Եթէ՝ ժառանգորդները մէկէ աւելի
Փոխանցման արմ.
մադրութիւնները: Ըլլան, մինչեւ որ՝ թողօնին իրաւունքները և պար-
Բաժնեկցութիւն: տականութիւնները զատուին՝ բաժնեկից կը մնան
(տես յօդ. 326, 586):

Թողօնը՝ ժառանգորդներուն սեփականութիւնն է:
Հետեւաբար, բաց ի պայմանագրութեամբ կամ օրէն-
քով որոշուած՝ ներկայացուցչի և վարչական իրա-
ւունքներէ — ժառանգորդները՝ ընկերակցութեամբ
թողօնը կը գործածեն (տես յօդ. 327, 341, 564):

Ժառանգորդներէն մէկը եթէ պահանջելու ըլլայ,
մինչեւ որ բաժանումը տեղի ունենայ, զատուորը՝
ժառանգական ընկերակցութեան ներկայացուցիչ մը
կը կարգէ:

Ֆոթ. 582 — Ժառանգորդները՝ հանգուցեալին
Ժառանգորդները
ընդ պատասխանապարտքին համար իրարու փոխադարձ երաշխաւորու-
տուութիւնը: թեամբ. պատասխանատու են (տես յօդ. 329, 540,
568, 569, 570, 572, 573, 616):

Ֆոթ. 583 — Ամեն ժառանգորդ, որ՝ պայմանա-
Բաժանման դա-
տավարութիւն: գրութեան կամ օրէնքին համաձայն բաժնեկից մնալու
ստիպողականութիւն չ'ունի (*) ուղած ատեն կը-
նայ թողօնին բաժանումը պահանջել (տես յօդ.
323, 518, 583, 584, 589, 590, 593, 597):

(*) Եթէ ժառանգութիւնը ձգողը բողոք չի բաժնելու համար ժառանգորդները պար-
տաւորաբար: Ասիկա. ո՛չ պայմանագրեալ եւ ո՛չ ալ օրինաւոր ըլլալուն, ժառանգորդներուն
իրաւանց վրայ չի կրնար ազդել:

Եթէ, իսկոյն կատարուելիք հաշուեյարդարու-
թիւնը՝ գոյքին արժէքին վրայ կարեւոր պակաս մը յա-
ռաջ բերէ, դատաւորը՝ ժառանգորդներէն մէկուն ա-
ռարկութեամբ՝ ամբողջ թողօնին կամ մէկ մասին
բաժանումը կրնայ յետաձգել:

Եթէ, ժառանգորդներէն մէկը չի կարենայ պարտ-
քը վճարել, միւսները՝ թողօնը բացուելուն պէս,
իրենց իրաւունքներուն ապահովութեան համար հարկ
եղած միջոցներուն կարգադրութիւնը կրնան պահան-
ջել (տես յօդ. 531 և և.):

Ֆոթ. 584 — Եթէ ժառանգորդներու մէջ տակաւին
Բաժանման երկա-
բաժում: չի ծնած զաւակ (սաղմ, անհիշ, *enfant conçu*) գտնուե-
լու ըլլայ, բաժանումը ծնունդին կը ձգուի (տես յօդ.
524, 583): Եթէ՝ մայրը պարենագնի կարօտ ըլլայ
այդ ժամանակամիջոցին մէջ՝ չի բաժնուած գոյքերէն
օգտուելու իրաւունք ունի:

Հանգուցեալին
հետ միասին ապ-
րուողներուն իրա-
ւունքները:

Ֆոթ. 585 — Հանգուցեալին մահուան թուակա-
նին՝ քովը գտնուող և անոր կողմէ անուցուող ժա-
ռանգորդները, մեռնողին կենդանութեան եղածին
պէս, մէկ ամիս ևս թողօնէն ապրուիլ և կերակ-
րուիլ կրնան պահանջել (տես յօդ. 454):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բաժանման եղանակը

(Ֆր. ֆադ. օրենք յօդ. 815 և և. Գեր. ֆադ. օրենք յօդ. 1922, 1967, 2042 և և.)

Բաժանման քնն- Յօդ. 586 — Օրինաւոր ժառանգորդները՝ թէ
հանուր տրամադ- իրենց մէջ և թէ կարգեալ ժառանգորդներուն հետ,
րութիւնները՝ ժառանգութիւնը միեւնոյն տրամադրութեան համա-
ձայն կը բաժնեն (տես յօդ. 589)։

Բաժանման ձեւը եթէ որոշուած և հաստատուած
չ'է, ժառանգորդները՝ իրենց ուզած եղանակով թո-
ղօնը կը բաժնեն (տես յօդ. 589)։

Թողօնին վերաբերեալ գոյքի մը ձեռնամուխ եղող
կամ հանգուցեալին պարտական գտնուող ժառանգոր-
դը, բաժանման միջոցին՝ այդ մասին պարտաւոր է
բացայայտ տեղեկութիւն տալու (տես յօդ. 560)։

Բաժանման տրա- Յօդ. 587 — Ժառանգութիւնը ձգողը, կտակա-
մագրութիւնները՝ դրով կամ ժառանգական պայմանագրութեամբ՝ բա-
շահուցեալին պայ- ժանման ձեւը և բաժիններու կազմութիւնը կրնայ նշա-
մանները՝ նակել (տես յօդ. 478)։

Հանգուցեալը, եթէ նստատակ չունէր հաւասա-
րութիւնը խանգարելու, 'ի պահանջել հարկին՝ ատկա
ապահովելու իրաւունքնին վերապահելու պայմանաւ,
ժառանգորդները՝ բաժիններու վերաբերեալ յիշեալ
տրամադրութիւնները գործադրելու պարտաւոր են
(տես յօդ. 502)։

Կտակագրով կամ ժառանգական պայմանագրու-
թեամբ որքան ատեն որ հակառակ պայման մը չի
գտնուի, թողօնէն՝ գոյքի մը ժառանգորդներէն մէ-
կուն յատկացուիլը՝ իրեն կտակ չի նշանակուիր.
ա՛յլ, բաժանման եղանակը ճշդ տրամադրութիւն
կը նկատուի։

Դատարանին պար- Յօդ. 588 — Ժառանգորդի մը ինկած բաժինին՝
տական ժառանգոր- տիրացող, կամ արգելքի տակ առնող (հանգ, saisit) և
դի մը յաջորդելը՝ կամ՝ այդ ժառանգորդին դէմ՝ գործադիր իշխանու-
թեան կողմէ՝ պարտքը վճարելու անկարողութեան
վաւերացումը՝ առնող՝ պահանջատէրը, դատաւորէն
կրնայ պահանջել 'ի դիմաց ժառանգորդին բաժանման
մասնակցելու։

Եթե Յօդ. 589 — Հակառակ տրամադրութիւն չի գըտ-
նուելու պարագային, ժառանգորդները՝ թողօնի գոյ-
քի մէջ հաւասար իրաւունք ունին (տես յօդ.
546, 587, 597)։
Բաժանման ձեւը՝
Ժառանգորդներուն քերու մէջ հաւասար իրաւունք ունին (տես յօդ.
546, 587, 597)։

Ժառանգորդները, հանգուցեալին հետ ունեցած
յարաբերութեանց վերաբերեալ և հաւասար ու արդար
բաժանման ծառայող՝ մասնաւոր տեղեկութիւններ
իրարու հաղորդելու պարտաւոր են։

Ժառանգորդներէն ամեն մէկը, բաժանումէն ա-
ռաջ, պարտքերուն՝ վճարումը կամ ապահովութիւ-
նը կրնայ պահանջել։

Եթե Յօդ. 590 — Բաժինները՝ ժառանգորդներէն ողջ
մնացորդներուն հետ՝ մեռնողներուն յաջորդողներուն
քանակութեան համեմատ կը կազմուին։

Եթէ ժառանգորդները չի կարենան համաձայնիլ,
մէջերէն ո՛ր և է մէկը, դատարանի միջոցաւ բաժին-
ներուն կազմութիւնը կրնայ սահանջել։ Բաժիննե-
րուն կազմութեան մէջ, դատարանը տեղական սովո-
րութիւնները, ժառանգորդներուն դիրքը ու վիճակը
և մեծամասնութեան փափաքները նկատի կ'առնէ։

Բաժիններուն յատկացումը, ժառանգորդներուն
մէջ համաձայնութեամբ կ'ըլլայ։ Եթէ ասիկա կարելի
չ'ըլլայ, քուէ կը քաշուի։

Եթե Յօդ. 591 — Առանց արժէքէն կարելոր պակաս
մը յառաջ գալու՝ բաժանումը կարելի չ'եղող գոյքը՝
Ժառանգորդներէն մէկուն կը յատկացուի։ Բաժանման
և յատկացման մէջ ժառանգորդներուն չի համաձայ-
նած գոյքերը ծախուելով՝ փոխարժէքը կը բաժնուի։
Ճառումը՝
Եթէ ժառանգորդները չի համաձայնին, հաշտարար

դարտաւորը աճուրդին հրապարակային ըլլալը և կամ
ժառանգորդներուն մէջ տեղի ունենալը կ'որոշէ :

Գարգ մը առար- չեն կրնար բաժնուիլ, ժառանգորդներէն մէկը եթէ
կաներուն բաժան- հակառակի, ընտանեկան թուղթերը և յիշատակները
ման վերաբերեալ տը- չ'են կրնար ծախուիլ,
բամադրութիւններ, չ'են կրնար ծախուիլ, և անհամաձայնութիւն

ժառանգորդներու մէջ եթէ անհամաձայնութիւն
կամ աղջութիւն կա- յառարկաներ, ԸԼԼայ, հաշտարար դատաւորը, այդ տեսակ առարկա-
մող առարկաներ, ԸԼԼայ, հաշտարար դատաւորը, այդ տեսակ առարկա-
լնտանեկան թուղ- ներուն ծախուելուն, կամ տեղական սովորութեանց
թեք և յիշատակներ, և եթէ սովորութիւն չի գտնուի՝ ժառանգորդներուն
զիրքին ու վիճակին համեմատ, — 'ի հաշիւ իր
բաժնին — ժառանգորդներէն մէկուն յաւակացուելուն
որոշում կրնայ տալ:

Յօդ. 593 — Հանգուցեալին՝ ժառանգորդէ մը
ուռնեցած առնելիքը, այդ ժառանգորդին բաժինէն կը
հաւուակցուի:

Թողուն՝ զբաւի
զբաւած գոյքերը:

Յօդ. 594 — Իր բաժնին՝ զբաւի զբաւած (րեհն,
gage) գոյք մը հանդիպող ժառանգորդը, 'ի փոխարէն
այդ պարտքը վճարելու պարտաւոր է (տես յօդ. 616):

(Նրանք. Շարժուն կամ անշարժ գոյի համար այդ պարտականությունը սխալա-
կան չ'է: Ժառանգորդները՝ համաձայնութեամբ ալ կրնան պատճել կարգադրել):

Յատկացնել և ար. Յօդ. 595 — Անշարժ գույքերը, բաժանման պատճառով հանձնարել: Հուշ գտնուած արժէքներով ժառանգորդին կը տրուին (տես յօդ. 586):

Սրժէքէն գնաւ. 30դ. 596 — Եթէ՝ ժառանգորդները, անշարժ
հատման եղանակը, գոյքի մը համար չի կարենան համաձայնիլ, այդ ար-
ժէքը պաշտօնական գնահատիչներու կողմէ վերջնա-
կանապէս կ'որոշուի:

կանապէս կ'որոշուի:
Յօդ. 597 — Այն երկրագործական գոյքերը
որոնք՝ տնտեսական միութեան ձեւով կը գործածուին
երկրագործական և թողոնին մէջ կը գտնուին, անոնք կը յատկացուին
ձեռնարկութիւններ: Եւ թողոնին մէջ կը գտնուին, անոնք կը յատկացուին
բաժանումէն բացաւ յայն ժառանգորդին՝ որ պահանջած և գործածելու կա-
ռուցիւն: Եւ թողոնին մէջ կը գտնուին, անոնք կը յատկացուին
որոշ ընթացքով ալ հասկացուած է:

Ք. Ու թիւն: Բող բլլալս ալ հասկցանալ
ժառանգորդը կրնայ իրեն յատկացուիլը պահանջ

ջել նաեւ այդ երկրագործութեան յարմար նիւթերը,
գործիքները և անասունները :

Յատկացուած անրողջ դոյքերուն համար՝ միայն
մէկ արժէք կը գնահատուի:

Յատկացումը՝ ո՞ր Թող. 598 — Եթէ՝ ժառանգորդներէն մէկը յատկապէս ժառանգորդին պիկացման դէմ առարկութիւն ընէ, կամ մէկէ աւելի տիւրիւր: ժառանգորդներ պահանջելու ըլլան, դատաւորը տեղա-

Բանեցնելու խնդիրը անձամբ ստանձնել ու զոր
ժառանգորդը, ամբողջ գոյքերուն՝ նախամեծարու-
թեամբ (թեքնիկեհ, *préférence*) իրեն յատկացուիլ
կրնայ պահանջել:

Հանգուցեալին մանչ զաւակներէն ո՛չ մէկը եթէ
բանեցնելու խնդիրը անձամբ ստանձնել չ'ուզէ, ին-
չազնիւները կամ ասոնց ամուսինները — բանեցնելու
կարող ըլլալու պայմանաւ — կրնան զոյքերուն իրենց
յատկացուիլը պահանջիլ:

Յօդ. 599 — Այն ժառանգորդը, որուն տնտեսական միութեան ձեւով բանեցուցուած երկրագործական գոյքերը յատկացուած են, միւս ժառանգորդներուն բաժիններուն փոխարժէքը հատուցանելու համար, եթէ՝ երկրագործական կալուած ու հողերուն վրայ նախապէս գտնուող ապահովութեալիքաւունքով միառին՝ երեք քառորդէն աւելին ապահովելու ստիպուի, բաժանման յետաձգումը կրնա պահանջել:

Այս պարագային, ժառանգորդները՝ չահարաժն պայմանաւ հաստատուած ընտանեկան գոյքերու ըն կերակցութիւն մը կազմած կ'ըլլան (տես յօդ. 334):

(Ծանոթ. — Զոր օրինակ, չորս ժառանգորդներին մեկը, 3,600 ոսկի արժողությամբ եկեղազորմական գոյները՝ վերադառնալ յօդուածին համաձայն՝ առնել ուզէ, եւ ասոնք 2,000 ոսկիի համար ուրիշին գրաւի դրամով ըլլան, այս հաշուով, անոր ձեռքը հազ 1600 ոսկի մնացած պիտի ըլլան: Եթէ, այս ժառանգորդը դրամագլուխ ունենայ, ամ մէկ ժառանգորդին 400 ական ոսկի պիտի վնարէ. եթէ, այդ դրամը չ'ունենայ, մի քեբին 1200 ոսկի առնելիքին դէմ գոյները կրկին գրաւի դնելով պարտքը կը հաս

3200 ուկիի: Այս գումարը, 3600 ուկիի՝ դէմ, երեք քառորդէն (այսինքն, 2,700 ուկիիէն) աւելի է. որով, կրնայ բաժանման յետագումը պահանջել, իսկ, 3 ժառանգորդները եթէ՝ չ'ընդունին այդ կարգադրութիւնը եւ դրամի պէտք ունենալնին առարկեն, 601-րդ յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, 233. 30 ուկիի համար ապահովեալ առնելիքի ձեւով իրենց յանձնումը եւ 166. 70 ուկիի համար ալ, ժառանգական շահաբաժնի գրութիւն մը՝ կրնան պահանջել):

Գոյքերու ընկե- Յօդ. 600 — Այն ժառանգորդը, որուն՝ տնտեսա-
բաղկութեան ջնջու- կան միութեան ձեւով բանեցուցուած երկրա-
մը: գործական գոյքերը յատկացուած են, եթէ՝ միւս

ժառանգորդներուն բաժիններուն փոխարժէքը, իր գոյքերը առանց աւելորդ պարտքի մտնելու՝ վճարելու կարողութեան հասած ըլլայ, ժառանգորդներէն ամեն մէկը՝ գոյքերու ընկերակցութեան ջնջումը և բաժնին վճարումը կրնայ պահանջել:

Գոյքերը՝ ի նպաստ իրեն յատկացեալ ժառանգորդն ալ — եթէ՝ հակառակ պայմանագրութիւն չ'ի գտնուի — ամեն ատեն՝ ընկերակցութիւնը կրնայ ջնջել (տես յօդ. 330):

Յօդ. 601 — Գոյքերը իրեն յատկացուած ժառանգորդը, եթէ՝ բաժանման յետագումը պահանջէ, Միւս բաժինները առանգորդը, եթէ՝ բաժանման յետագումը պահանջէ, ի նպաստ պիտի վճարուի ժառանգորդները ստիպուած չ'են գոյքերու ընկերակցութեան մտնելու. այլ, յատկացուած հող ու կալուածով ապահովուած առնելիքի մը պէս իրենց բաժնին յանձնումը կրնան պահանջել:

Յարակից արհեստական գոյքեր:

Յօդ. 602 — Տնտեսական միութեան ձեւով բանեցուցուած երկրագործական գոյքերուն յարակից եթէ՝ արհեստական գոյքեր գտնուին, հաւաքաբար՝ կը յատկացուին ժառանգորդներէն բանեցնելու կարողութիւն ունեցողին:

Այդ արհեստական գոյքերուն արժէքը՝ զատ կը գնահատուի և ժառանգորդին բաժինէն կը հաշուակցուի:

Եթէ՝ ժառանգորդներէն մէկը՝ յատկացման առարկութիւն ընէ, կամ պահանջողները մէկէ աւելի ըլլան, դատաւորը, ժառանգորդներուն դիրքը ու վիճակը նկատի առնելով՝ յատկացման որոշումը կուտայ, և կամ ծախուիլը, կամ բաժանումը կը հրամայէ:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Թողոցին վերադարձնել

(Ֆր. քաղ. օրէնք յօդ. 843 եւն.: Գեր. քաղ. օրէնք յօդ. 2050, 2095, 2316, 2372):

Վերադարձնելու պարտականութիւն.

Յօդ. 603 — Օրինաւոր ժառանգորդները, ժառանգութեան բաժնին ի հաշիւ՝ հանդուցեալին կենդանութեան առած ամբողջ նուէրները, թողոցին վերադարձնելու համար իրարու հանդէպ պարտաւոր են (տես յօդ. 437, 507, 587):

Որքան ատեն որ, հանդուցեալին կողմէ նախապէս՝ որոշ հակառակ տրամադրութիւն մը չ'է եղած, ի նպաստ սերունդին նուիրուած օժիտը, հաստատութեան ծախքերը, զերծ կացուցուած (իպրա, remises de dettes) պարտքերը, և այս տեսակ զանազան եղանակներով եղած նուիրումները վերադարձման ենթակայ են:

Ոչկարողութեան և մեթման պարագային:

Յօդ. 604 — Ժառանգորդներէն մէկը, ժառանգութեան բացուելէն առաջ կամ վերջը, եթէ ժառանգական իրաւունքը կորսնցուցած ըլլայ, անոր պատկանող վերադարձման պարտականութիւնը՝ իր բաժինը առնողներուն կ'անցնի:

Սերունդը, նոյն իսկ նուէրները իր ձեռքն ալ չ'անցած ըլլան, իրմէ առաջուանին եղածները վերադարձնելու պարտաւոր է (տես յօդ. 437):

Վերադարձնելու կամ հաշուակցելու ընտրութեան երաւունք:

Յօդ. 605 — Վերադարձնելու պարտաւոր եղող ժառանգորդը, կամ առած գոյքը նոյնութեամբ կը վերադարձնէ, և կամ եթէ՝ իր բաժինէն նոյն իսկ աւելի ըլլայ, արժէքը կը հաշուակցի:

Հանդուցեալին, այս սկզբունքներու հակառակ կարգադրութիւնները և զեղչման դատերու վերաբերեալ իրաւունքները վերապահուած են (տես յօդ. 502, 587):

ժառանգութեան Թող. 606 — Վերադարձուելիք նուէրներուն բաժինէն աւելի եղած նուէրներ: քանակը, վերադարձնելու պարտաւոր եղող ժառանգորդին՝ ժառանգական բաժնին արժէքէն եթէ՝ աւելի ըլլայ, և եթէ՝ հաստատուի որ, հանգուցեալին փափաքին համեմատ ալ, այդ աւելին ժառանգորդին պիտի մնայ, — զեղչման դատաւարութեան իրաւունքը վերապահուած ըլլալու պայմանաւ — աւելիին վերադարձուելուն պէտք չի մնար: Սերունդին ամուսնութեան պահուն ըստ սովորութեան տրուած գոյքերուն հետ յառաջ եկած ծախքերը՝ սկզբունքով չի վերադարձուիր:

Թող. 607 — Վերադարձնելու համար, նուիրուած բաներուն՝ ժառանգութեան քայուած թուականին՝ արժէքը, և կամ աւելի առաջ ծախուածնե-րուն՝ ծախու գինները հիմ կը կազմեն (տես յօդ. 454 517):

Հասոյթ և ծախքերէն հատուցուելիք, իսկու-թեան կամ արժէքին պատահած պակասներուն հա-մար, ժառանգորդները՝ ձեռնամուխ եղողներուն իրա-ւունքները և պարտականութիւնները՝ ունին:

Թող. 608 — Որքան ատեն որ չի հաստատուի թէ հանգուցեալը տարբեր նպատակ չ'է ունեցած, տղոց կրթութեան և դաստիարակութեան համար, յառաջ եկած ծախքին՝ միայն սովորականէն աւելին ներթուրելու և ծախ- կը վերադարձուի:

Հանգուցեալին մեռած թուականին, տակաւին կրթութիւննին և ուսմունքնին չ'աւարտած և կամ հաշ-մանդամ գտնուող տղաքներուն՝ բաժանման միջոցին՝ յարմար հատուցում մը կ'ըլլայ:

Թող. 609 — Սովորական նուէրները չ'են վերա-դարձուիր:

Թող. 610 — Հօր ու մօր հետ ապրող և բացօթյա կերպով փոխարինութիւն չ'սպասելով հանգերձ իր աշխատութիւնը կամ եկամուտը ընտանիքին յատկա- ընտանիքին հան- դէպ եղած զոհողու-ցնող չափահաս զաւակը, բաժանման միջոցին յարմար թեան փոխարէն: հատուցում մը կրնայ պահանջել:

ՋՈՐՐՈՐԴ ՄԱՆ

Բաժանման վերջաւորութիւնը եւ տրամադրութիւնները

(Ֆր. քաղ. օրէնք յօդ. 819, 883, 887: Գեր. քաղ. օրէնք յօդ. 2042, 750 եւն.)

Բաժանման վեր- Թող. 611 — Բաժիններուն կազմութենէն և ջաւորութիւնը՝ ստացումէն, կամ բաժանման պայմանագրութեան բաժանման պայմա- կնքութիւնն անմիջապէս յետոյ, ժառանգորդներուն նազրութիւնը՝ համար, բաժանումը՝ պարտաւորիչ կը նկատուի: Բաժանման պայմանագրութիւնը՝ եթէ գրաւոր չ'ըլլայ՝ անընդունելի է:

Թող. 612 — Ժառանգական իրաւունքներուն ու- ժառանգական իրիչի մը սեփականացման վերաբերեալ ժառանգորդ- բաժիններուն վերա- ներուն իրարու հետ կնքելիք պայմանագրութիւնը, բերեալ պայմանա- և ողջ եղող մօր կամ հօր՝ մեռնող այր ու կնոջմէ գրութիւնը: եղած տղաքներուն հետ՝ այդ տղաքներուն հանգուց- եալէն ինկած բաժնին ուրիշի մը սեփականացման համար կնքուելիք պայմանագրութիւնը՝ պէտք է գրաւոր ըլլայ:

Ժառանգորդներէն մէկը, եթէ իր բաժինը մէկ երրորդ անձի մը (իւշիւննի ռախսաւ, un tiers) փո- խանցելու համար պայմանագրութիւն մը կնքած ըլլայ, ասիկա՝ այդ երրորդ անձին՝ բաժանման միջա- մտելու իրաւունք չի տար: Երրորդ անձը, իրաւունք ունի միայն՝ զատուած բաժինը իրեն փոխանցող ժա- ռանգորդէն պահանջելու:

Թող. 613 — Անձի մը կենդանութեան, ժառան- ճակաւին չի բաց-գորդներէն մէկուն՝ ուրիշ ժառանգորդներու կամ ուրիշ ժառանգու- երրորդ անձի մը հետ՝ այդ անձին ժառանգու- թեան վերաբերեալ թեան համար և առանց իր մասնակցութեան և հաւա- նութեան կնքուած պայմանագրութիւնները՝ աննշան և անվաւեր են: Այս ձեւ պայմանագրութեամբ եղած յանձնումը ետ կրնայ պահանջուիլ (տես յօդ. 450, 492):

Յօդ. 614 — Բաժանումէն վերջը ժառանգորդները, ամէն մէկուն բաժնին ինկած գոյքերուն համար — առ ու ծախի տրամադրութեանց համաձայն (*) — իրարու փոխադարձ երաշխաւոր են:

Ժառանգորդները, ինչպէս որ իրենց մէջ բաժնած առնելիքներու գոյութեան համար իրարու հանդէպ երաշխաւոր են, նոյնպէս ալ — սակարանէ ընդէպ պատասխանատուութեամբ արժեթուղթերը բացառութիւն ըլլալով — այս առնելիքները՝ բաժանման միջոցին ինչ քանակութեամբ որ հաշուակցուած ըլլայ, այդ քանակութեան համար պարտաւորներուն վճարելու կարողութենէն ալ, իրարու փոխադարձ երաշխաւորութեամբ պատասխանատու են:

Պատասխանատու եղողներու հանդէպ դատաւարութեան իրաւունքը, բաժանման լրանալէն և բաժանումէն վերջը՝ վճարելի պահանջներուն համար՝ վճարուելիք թուականէն սկսեալ մէկ տարի անցնելով ժամանցման (միւսուր գեման, *prescription*) կ'ենթարկուի:

Յօդ. 615 — Պայմանագրութիւնները ինչ պատճառներով որ կրնան ջնջուիլ, բաժանումն ալ՝ միեւնոյն պատճառներով կրնայ ջնջուիլ (տես յօդ. 354, 391, 394, 405):

Յօդ. 616 — Պահանջատէրը, որքան ատեն որ առնելիքին բաժանման կամ փոխանցման համար բացայայտօրէն և կամ լռելեայն հաւանութիւն չի ցոյցնէ, ժառանգորդները՝ բաժանումէն վերջն ալ, թողօնին պարտքերէն փոխադարձ երաշխաւորութեամբ, և ամբողջ գոյքերով պատասխանատու են:

Միայն թէ, հինգ տարի անցնելէ վերջը՝ փոխադարձ երաշխաւորութիւն չի մնար: Այս ժամանակամիջոցը բաժանման լրանալէն և բաժանումէն վերջը՝ վճարելի պահանջներուն համար վճարուելիք թուականէն կ'սկսի:

(*) Պատասխանատուութեան օրէնք (պորճլար դանուր) յօդ. 189 եւ 194 եւն.:

Յօդ. 617 — Այն ժառանգորդը, որ վճարումը իրեն չի պարտադրուած մէկ պարտքը, կա՛ն վճարուներուն դիմելու իրաւունք ունի միւս ժառանգորդներուն դիմելու:

Այս իրաւունքը, նախ բաժանման միջոցին պարտքը վճարելու ստանձնող ժառանգորդներուն դէմ կը գործադրուի:

Ասկէ դատ, եթէ հակառակ պայման չի գտնուի, ամէն մէկը՝ իրենց բաժնին համեմատութեամբ թողօնին պարտքերը վճարելու պարտաւոր են (տես յօդ. 594):

Վ Ե Ր Զ

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Նրես	սող	սխալ	ուղիղ
4	6րդ	ժառանգական	ժառանգական
5	»	614	617
6	27	գաղաթարներուն	դաղափարներուն
6	վարէն	վեր 6 տեսութիւններուն տեսութիւն-	
		[ներուն:	
7	8	փափափաքներուն	փափաքներուն
8	13	: երկրին	, երկրին
15	4	1923	1293
18	16	ամուռ	ամուր
18	վարէն	վեր 5 7	% 7
18	»	» 5 17	% 17
20	14	կազմի	կազմի
23	12	յանձնաժողովի	յանձնաժողովս
26	14	ուրմէն	կողմէն
26	27	իրաւունքը	իրաւունքը
26	28	առարկութիւն	առարկութիւնը
26	30	կարենալու	կարենալ
26	34	ըլլար	ըլլալը
27	14	բոլորվին	բոլորովին
27	17	դտերը	դատերը
29	31	ունին	ունեցող
30	4	ասոնց	ասոնց
30	Պարտականութեանց օրէնքին յարակից վրի- պակներու ցանկով 92րդ յօդուածը ջնջուած է:		
31	6	Ամուսնութեամբ, Ամուսնալուծմամբ,	
31	7	վկայագրոի	վկայագրով
31	10	juement	jugement
31	11	հիշակուած	հոշակուած
31	16	տարրերը	դատերը
31	19	գործադրուլ	գործադրուիլ:
31	24	կորուստ	կորուստ
31	26	կարտօնուէր	կ'արտօնուէր
32	13	այո	այս
32	24	ըլլայ	է
36	9	սրուած	սուած

Նրես	սող	սխալ	ուղիղ
38	9	Միայնգամայն	Միանգամայն
39	Պարտականութեանց օրէնքին յարակից վրի- պակներու ցանկով 112րդ յօդուածը ջնջուած է:		
40	4	Քեալք	Քեզալք
40	6	եկյսե	զեկյսե
40	19	աստիճանը	աստիճանը
41	16	պահանջուիլ	պահանջուիլ
47	8	ծագելուն	ծագելու
48	21	ամուսնալուծմի	ամուսնալուծում
48	29	որոշումը	որոշումը
51	20	պահանջում	պահանջումով
55	18	միջոցներու	միջոցներով
58	10	պարագայի ե եր բեմն	պարագային՝ երբ
62	3	կնջումէ	կնոջմէ
63	24	սրուած	դրուած
64	1	գործադրութեան	վճարելի եղած
67	35	519, 539	522, 542
70	21	542	545
71	6	536	539
73	29	225	221
81	9	247	248
82	21	ընդ	ընդհ.
84	30	օրէնքով	ներկայ յօդուածով
84	34	ըլլալ: ըլլալ: Սակայն ժառանգական օրէնքին տրամադրութեամբ, որդեգրողը և ասոր ազգականները՝ որդեգրին չ'են կրնար ժառանգորդ ըլլալ(տես յօդ. 447):	
84	վերջին տող	ձեակերպումը	ձեակերպութեամբ
86	9	օդ.	Յօդ.
91	22	այրը	այր
91	29	քոյքեր	գոյքեր
95	30	competeute	compétente
97	16	դատախազելին	դատախազելին
98	27	դատա-	դատարանի
98	35	նոր դէպքեր	նոր դէպքեր
99	28	նոյրպէս	նոյնպէս
99	28	թէ մօր	թէ հօր

Երես	սող	սխալ	ուղղիլ
102	1	հանդհպուի	հանդիպուի
105	10	ընկերակութիւն	ընկերակցութիւն
108	32	առժամաբա	առժամաբար
118	20	ծագում	ծանուցում
124	28	ոհւտրական	Առեւտրական
125	14	բ.ք.	թ.ք.
126	3	խնամակառութեան	խնամակալութեան
126	17	կողմէրէն	կողմերէն
131	15	զանոնք	զանոնք
131	25	կ'ունենայ	կ'ունենան
138	27	գտած	գտած
140	9	արդասութեան	արդարութեան
140	12	կաթնքոյրի	կաթնքոյրի
140	16	արդիւին	արդելիչ
140	16	օրուոր	օրինաւոր
143	10	մասի	մասին
147	18	ժածանդորդներուն	ժառանգորդներուն
164	15	նեկողութեամբ	նեկողութեամբ
157	31	թիկնածու	թեկնածու
164	24	թիկնածուին	թեկնածուին
166	5	նազլ	նազլ
173	6	գործածելու	գործադրելու
174	31	տրամադրութիւնը	տրամադրութեան
182	2	յայնձնուած	յանձնուած
196	20	ժանանդութեան	ժառանգութեան

ՅԱՆԿ

	Երես
Ֆառաշաբան	5
Փոքրամասնութեանց յիշատակագիրները	7
Դասական գործ. տեղեկագիրը	15
Նշանակում	24
Ամուսնութեան յաջողակութիւն եւ արգելներ	28
Ամուսնութեան յայտարարութիւնը եւ արարողութիւնը	33
Անվաւեր ամուսնութիւն	39
Ամուսնալուծում	45
Ամուսնութեան ընդհանուր տրամադրութիւնները	52
Այլ ու կնոջ գոյներուն մասկարարութիւնը	57
Գոյներու բաժանում	62
Գոյներու միացում	63
Գոյներու ընկերակցութիւն	69
Այլ ու կնոջ գոյներուն դուրեան մասին ար- [ձանագրութիւն]	77
Որդիութեան օրինաւորութիւն	79
Տղան օրինականացնել	81
Որդեգրութիւն	83
Որդիութեան օրինականացման ընդհանուր [տրամադրութիւններ]	86
Հայրիշխանութիւն	87
Տղոց գոյները	91
Անհարգաւ գաւակ	94
Պարենագիր	101
Առանցիկ իշխանութիւն	103
Ընտանեկան գոյները	104
Խնամակալութեան մարմիններ	111
Խնամակալ կարգելու պահանջներ	113
Խնամակալութեան գործերու մեջ իրաւասութիւն	115
Խնամակալի անուանում	116
Հոգատարութիւն	120

	Երես
Խնամակալին պարսկանութիւններ	123
Հոգասարին պարսկանութիւններ	128
Խնամակալական պաշտօնատանց միջամտութեան [իրաւունքներ	129
Խնամակալական մարմիններուն պարսկանութիւնը	132
Խնամակալութեան վերջաւորութիւնը	134
Խնամակալութեան հանգամանքի դադարումը	136
Խնամակալութեան վերջաւորութեամբ յառաջ եկած սրամադրութիւններ	138
ՎԵՐՋ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԻՐԱՒԱՆՅ	
ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԳԻՐԲ	
Նախաբան	141
Օրինաւոր ժառանգորդներ	144
Ի դէպ մահու կարգադրութիւններ	156
Տրամադրելի բաժին	158
Ի դէպ մահու կարգադրութեան զանազան [եղանակներ	162
Ի դէպ մահու կարգադրութեանց ձեւեր	168
Կտակակատարներ	173
Հանգուցեալին կողմէ եղած կարգադրութեանց [անվաւերութիւնը եւ գեղչուիլը	174
Ժառանգական պայմանագրութեան յառաջ [եկած դասեր	181
Ժառանգութեան փոխանցում, բացում [ժառանգութեան	183
Ժառանգութեան փոխանցման սրամադրութիւն- ները, նախագգուութեան միջոցներ	189
Ժառանգութեան սիրանալ	193
Յուցակագրութիւն	200
Պաշտօնական հաշուեյարդարութիւն	204
Ժառանգորդի հանգամանքով իրաւասիրութեան [դաս	206
Բաժանում	208
Բաժանման եղանակը	210
Թողնին վերադարձնել	215
Բաժանման վերջաւորութիւնը եւ սրամադրու- [թիւնները	217

Գ Ի Ն Ն Է

Թուրքիոյ համար	100	դրու՛ւ
Արսասանման	20	ժրանի
Ամերիկա	1	սոլար

ՀԱՍՅԷ — Մէլսաներգ, Ալլալէմնի խան
քիւ 10—11

ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՄՕՏ Է

ՃԱՀԱՏՈՒՐՔԻ ՕՐԵՆՔԸ

որ նոյնպէս քարգնանուած է Հապերէնի

Միայն 17 /₂ դրու՛ւ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0218283

37. 823